

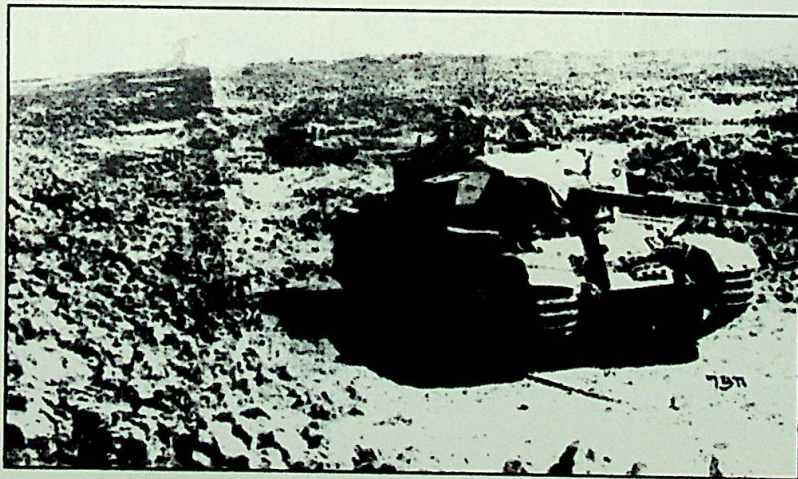

מחלקת היסטוריה

**המטה הכללי
אמ"ץ-תוה"ד**

**מלחמת יום הכיפורים
בהצלת רמת הגולן**

**תל אחד - שלושה קרבות
הלחימה לכיבוש והגנת תל-א-שמש**

כתב: אל"ם (מיל') אילן סהר

שמור
כל המוסר רשומה זו, כולה או מקצתה לידיעת אנשים שאינם מוסמכים לכך, עובר על חוקי בטחון המדינה. המוצא רשומה זו נדרש למסרה לתחנה הקרובה של משטרת ישראל או של המשטרה הצבאית.

כסלו התשס"ה - נובמבר 2004

הוצאת ספרים

**מלחמת יום הכיפורים
בהצלת רמת הגולן**

**תל אחד - שלושה קרבות
הלחימה לכיבוש והגנת תל-א-שמש**

כתב: אל"ם (מיל') אילן סהר

תוכן העניינים

2	הקדמת רמ"ח היסטוריה
3	פתח דבר
6	פרק ראשון: עיקרי השיקולים המדיניים והצבאיים שקדמו למתקפה של צה"ל לכיבוש המובלעת
10	פרק שני: קרקע
22	פרק שלישי: אויב
36	פרק רביעי: כיבוש המובלעת הסורית
41	פרק חמישי: הקרב הראשון לכיבוש תל א-שמש
68	פרק שישי: הקרב השני – חט' חיר"מ 317
87	פרק שביעי: קרב ההגנה על תל א-שמש 22-14 באוק'
104	סיכום
106	לקחים ומסקנות מעבודת המחקר
110	רשימת המקורות
112	רשימת הראיונות
	נספחים:
113	א. "התותחנים יורים ופוגעים"
117	ב. "היית מת וחזרת לחיים"
120	ג. "אבא מחפש את בנו שאבד"
123	ד. עיקרי פקודת מבצע פיקוד צפון אג"מ
125	ה פקודת מבצע חט' 317 אג"מ

251	תוה"ד	אמ"ץ
היסטוריה		מחלקת
צבאית	להיסטוריה	המכון
היסטוריה		רמ"ח
0302-3227		טל':
0302-2915		פקס:
5667	-	מנ
התשס"ד	אב	כד
2004	באוגוסט	11

הנדון: הקדמה

המחקר הנוכחי הינו השלישי בסדרת מחקרים ברמה הטקטית אשר מיועד לשמש בסיס ללמוד ההיסטוריה של קרבות צה"ל בקורסי מפקדים.

המחקר עוסק בשלושה קרבות שהתחוללו בתל-שמש במסגרת המתקפה של פצ"ן בחזית הגולן שהחלה ב 11 אוקטובר 1973.

המחקר מתאר בקווים כלליים את תמונת המצב בחזית כולה ומתמקד כאמור בלחימה בתל שמש ובהשפעת לחימה זו על המערכה הכוללת בחזית.

גישה מחקרית זו מקנה לקורא מחד גיסא את ההבנה לגבי השתלשלות הלחימה והאירועים בפרספקטיבה רחבה ומאידך גיסא מאפשרת תיאור וחקירה מפורטים של הלחימה הטקטית במוקד אחד.

לצורך הכנת המחקר נעשה שימוש במגוון רחב של מקורות: הקלטות של רשתות הקשר בזמן הלחימה, ראיונות שנעשו ע"י אנשי מחלקת היסטוריה עם מפקדים ולוחמים לאחר הלחימה, פענוח תצלומי אוויר מתקופת המלחמה וכן ראיונות שבוצעו במהלך כתיבת המחקר עם לוחמים ומפקדים שנטלו חלק בלחימה. השימוש במגוון הרחב של המקורות מאפשר להגיע לתיאור המהלכים ולהבנת ההתרחשויות באופן מפורט ואותנטי ולהביא בפני הקורא תמונה מפורטת ככל הניתן של הקרב.

המחקר נועד להוות בסיס ללמוד והפקת לקחים במסגרת קורסי מפקדים מניסיון הלחימה של צה"ל ברמה"ג במלחמת יוה"כ על מנת לתרום להתמודדות מוצלחת באתגרי הלחימה ביום פקודה לכשיידרש.

אל"ם (מיל')
היסטוריה

ד"ר שאול שי,
רמ"ח

תל אחד - שלושה קרבנות

פתח - דבר

הקרב הראשון – סג"מ חגי צור, מ"מ בכוח בן-חנן: "ביום ו' 12 באוקי בשעה 1600 לערך יצאנו להסתערות על תל א-שמס. אני הייתי הטנק הצפוני ביותר בקו ההסתערות שטיפס על התל. מהתל לא הייתה שום תגובה, ואז.... מצד צפון הבחנתי בטיל 'סאגר' הנורה לעברי, עובר מעלי ופוגע באחד הטנקים שמימיני. לאחר מספר שניות, אני מבחין בטיל נוסף שנורה ועובר מעלי ופוגע בטנק נוסף. הבנתי שגם אלי הם יגיעו. לא היה מה לעשות, זה היה מדרון פתוח ללא שום מסתור. הטיל שהיה ממוען על שמי הגיע ופגע. הטיל פגע בצד שמאל של הצריח ונעצר בסדן התותח. לשמחתי לא נפגעתי, הבנתי שהטנק עלול להתפוצץ ונתתי פקודת נטישה. אל הקרקע הגיעו רק שלושה. אקוניס, הטען קשר שלי, נותר בטנק. עלינו חזרה לצריח ו"שלפנו" אותו פצוע קשה בגבו. רצנו כעשרה מטרים וטיל נוסף פגע בטנק שהתפוצץ. הצריח פשוט עף באוויר ונחת ליד התובה שבערה. לקחתי איתי את ארבעת אנשי הצוות ויחד רצנו לטנק שהיה קרוב ונראה שלם. קפצנו על הטנק ונסענו לטנק אחר שנראה פגוע. בדרך אספנו טנקיסטים נוספים ונסוגנו לעומק הלגיה".

הקרב השני – סא"ל אלישע שלם, מג"ד הצנחנים שכבש את תל א-שמס בהתקפה רגלית

בלילה: "ב-13 באוקי אחר-הצהרים הצגתי את התכנית למח"ט, אלי"מ חיים נדל, שאישר אותה באופן עקרוני. הוא נסע לקבל את אישור מפקד האוגדה, רפול. בסביבות השעה 1730 חזר המח"ט והציג לי תכנית שונה לביצוע. הייתי בהלם, לא נותר זמן לתכנון ומתן פקודה ללוחמים, חשבתי מה לעשות. עמדו בפני שלוש אפשרויות:

האחת: אני מבצע רק את התכנית שלי כפי שתכננתי והורדתי פקודה למ"פיים, ואתם כולם "תקפצו לי".

השניה: אין אני יכול לבצע תכנית אחרת בזמן כל-כך קצר ולכן איני מסוגל לבצע את המשימה. **השלישית:** אין ברירה, אני חייל המבצע פקודות. אנסה להתמודד עם הבעיה. "לקחתי נשימות עמוקות", ביצעתי את השינויים המתבקשים. במקום לתקוף את היעדים מכיוון צפון-מערב לדרום-מזרח, אתקוף את היעדים מהכיוון ההפוך, באותה שיטה, באותו הרכב הכוחות ובאותו סדר התנועה". תל א-שמס נכבש על-ידי הצנחנים במהלך חטיבתי מצומצם, בסיוע טנקים וארטילריה. (לצנחנים היו ארבעה פצועים בקרב)

הקרב השלישי – מספרים: המג"דים סא"ל יאיר נפשי מג"ד 74 וסא"ל יוס אלדר, מג"ד 75:

"לקראת שחר 15 אוקי, ניעור החניון בבהלה לאחר התראה שקיבלנו מסיירת מטכ"ל על ההתקפה הסורית. הפעם הם היו נועזים ביותר והתקרבו למרחקים של עשרות מטרים מהחניון. הייתה זו התקפה מתואמת של קומנדו ממספר כיוונים ואחריהם טנקים וחרמ"ש. הפעם הם נהדפו, בעיקר

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

מאש המקלעים של הטנקים והנגמ"שים. בהמשך, כשהתפזרו ערפילי הבוקר, ירינו ופגענו בטנקים הסורים שהתקדמו לעברנו ממספר כיוונים. מיד אחר כך החלה הארטילריה הסורית שהייתה מטווחת בדייקנות רבה".

"הייתה לנו כמות נפגעים גדולה מאד..... איבדנו את אהוד דפנה המ"פ ואחריו נפצע קשה המ"פ השני צביקה רק. בהמשך נפצע מג"ד 75, יוס אלדר. תוך שהוא נאנק מכאבים הרגיע יוס את מטה החטיבה: "נפצתי, יהיה בסדר". הנפגעים פונו מהשטח וכוחות הטנקים של גדוד 75 וגדוד 74 המשיכו את הלחימה להגנת התל.

חשיבותו של התל:

תל א-שמש נמצא בעומק שטח 'המובלעת' ושולט היטב על ציר 'קוניטרה-דמשק', בחזיתה של רצועת ההגנה השניה שנבנתה על-ידי הצבא הסורי. התל נחשב כשטח חיוני שהחזקתו על-ידי כוחותינו או הסורים הנה תנאי לתנועה ושליטה על הציר המרכזי לדמשק.

גובהו של התל 1012 מ' והוא מתנשא כ-100 מ' מעל סביבתו. התל משתרע על שטח גדול של כ-3.5X3 קמ"ר. על התל היו ביצורים רבים, מגנני נ"ט ובונקר הפיקוד העורפי של דיוויזית חי"ר 7.

בין התאריכים 22-12 באוק' 1973, התנהלו על התל שלושה קרבות. שניים לכיבושו ואחד להגנה. ביום ה-12 באוק' - קרבות הטנקים שלא הצליחו.

בליל 14-13 באוק' - נכבש התל על-ידי חטיבת הצנחנים 317.

בין 22-14 באוק' - התנהלו קרבות ההגנה על התל.

חטיבה 7 שהובילה את המאמץ הפיקודי והאוגדתי, עשתה את הניסיון הראשון לכיבוש התל. **הקרבת הראשון** התבצע ב-12 באוקטובר 1973, בשעות הבוקר, על ידי התקדמות טנקים בתנועה ואש לאורך ציר 'מסגד', צומת 'אמריקה'. ניסיון זה נבלם על ידי הסורים. באותו יום ביצע כוח מהחטיבה איגוף עמוק של טנקים בדרך הלגיה הקטנה שהייתה מוגדרת כשטח בלתי עביר לרק"מ. גם בקרב זה לא הצליחה החטיבה לכבוש את התל.

הקרבת השני לכיבוש התל התנהל בליל 14-13 לאוקטובר 73, על ידי חטיבת חיר"מ מוקטנת 317 מתוגברת בטנקים שכבשה את התל בהתקפה רגלית בסיוע טנקים וארטילריה, כמעט ללא נפגעים. **הקרבת השלישי** החל ביום 14 באוק' בבוקר והיה הארוך, הקשה והממושך ביותר להגנת התל. נדרשו כוחות רבים וזמן להתארגנות, שלא היו בנמצא כנגד ההתקפות הסוריות הבלתי פוסקות. בשלב האחרון של הלחימה להגנת התל, הוקמה מפקדה מיוחדת (כוח 'קסטלי') שבו אוגדו גדוד 13 מחטיבת גולני, גדוד טנקים 75 מחטיבה 7 וכוחות הנדסה וארטילריה שהגנו על התל עד מועד הפסקת האש ב-23 אוקטובר 1973.

מטרת המחקר:

להרחיב את חקר הקרבות ברמה הטקטית, לצורך העמקת הידע בתחום ההיסטוריה הצבאית והלימוד בקורסי הפיקוד הזוטרים של צה"ל.

יעדי המחקר:

- א. לתעד את מאפייני הלחימה והקרבות לכיבושו והגנתו של התל.
- ב. לבחון את התקפות הטנקים והחי"ר שבוצעו בנפרד לכיבושו של התל והסיוע הארטילרי.
- ג. לבחון את קרבות ההגנה של כוחותינו והשילוב שנעשה בין הטנקים, החי"ר והארטילריה.
- ד. לבחון את הסיוע הארטילרי והשפעתו בכל שלבי הלחימה.

תחומי המחקר:

- א. עבודת המחקר כוללת רקע קצר על מהלכי כוחותינו לכיבוש המובלעת הסורית. תמונת מצב האויב, כפי שהייתה ידועה, לקראת ההבקעה.
- ב. מחקר מפורט של הרמה הטקטית שלחמה לכיבושו והגנתו של התל בין התאריכים 22-12 באוקי 1973.
- ג. נוהלי הקרב, השיקולים, ההחלטות והביצוע ברמות: החטיבות, הגדודים וכוחות המשנה שנחקרו וניתן היה להביאם לידי ביטוי בעבודת מחקר זו.

עבודת המחקר התבססה על המקורות הבאים:

- א. עבודות מחקר ברמות השונות שבוצעו על-ידי חוקרים של מחלקת היסטוריה ואחרים (ראה מקורות).
  - ב. תחקירי מפקדים שבוצעו על-ידי מחלקת היסטוריה בחודשים שלאחר המלחמה.
  - ג. חומר ארכיוני: מטה כללי, פיקוד צפון, אוגדה 36, חטיבה 7, חטיבת חיר"מ 317.
  - ד. רשתות הקשר של החטיבות: חטי' 7 'משבצת', איריס, חטי' חיר"מ 317, 'אורז'.
  - ה. פענוח גיחות תצ"א שבוצעו בין התאריכים 22-11 באוקי 1973 ופוענחו באופן מיוחד לצורכי המחקר של עבודה זו.
  - ו. ראיונות השלמה עם מפקדים וקציני מטה שנלחמו באותם קרבות.
  - ז. התנסות אישית של החוקר.
- עבודת המחקר מוקדשת לאותם מפקדים ולוחמים, שריונאי חטיבה 7 וחטיבה 188, צנחנים, לוחמי גולני והתותחנים שנפלו במהלך הלחימה לכיבוש ולהגנת התל בשלושת הקרבות. תודתי נתונה לכל אותם מפקדים שלחמו במלחמת יום-הכיפורים לכיבושו ולהגנת תל א-שמס וסייעו לי לגבש את העובדות בראייה לאחור ובחקר האמת, ומנקודת מבטם על אותם מהלכים שבוצעו לפני 30 שנה.
- אני מקדיש את מחקרי זה להטמעת מורשת הקרב של אותם ימים למפקדים הזוטרים בהווה ובעתיד.
- תודה מיוחדת לסא"ל דוד גוטפרב, עוזרי המלומד והמפענח הטוב שסייע לי בחקר העובדות. ולבסוף תודה לאנשי מחלקת היסטוריה שתרמו את חלקם להצלחת המחקר והוצאתו לאור.

פרק ראשון

עיקרי השיקולים המדיניים והצבאיים שקדמו

למתקפה של צה"ל לכיבוש המובלעת

ב-9 באוקטובר 1973, בשעות אחה"צ, נפגש אלוף פיקוד הצפון עם מטה חטיבה 7 בגבעת הבוסטר השולטת על עמק הבכא, כדי לצפות על האבדות הרבות שהשאירו הסורים בעמק הבוער והעשן. במעמד זה שאל אלוף הפיקוד, האלוף חופי את מפקד החטיבה, אלי"מ יאנוש בן-גל, האם ביכולתו לרכז שנית את החטיבה ולפרוץ לעבר דמשק. שאלה זו נשמעה בלתי הגיונית ואף לא מובנת בשעה זו. שכן, החטיבה איבדה בשלושת ימי הבלימה את מיטב לוחמיה ומפקדיה ונותרה עם צוותים מעטים יחסית (כ-20) המסוגלים להמשיך את רצף הלחימה, גם זאת לאחר התארגנות, שינה טובה ומלא מחדש.¹ גם במטה הכללי היה ספק אם יוכלו הכוחות העייפים להמשיך ולתקוף.²

כבר ב-9 באוק' החלו בצמרת הדרגים המדיניים והצבאיים לדון על האפשרויות ודרכי הפעולה להשיג הכרעה אסטרטגית ולכפות על הסורים הפסקת אש מתוך עמדת הכרעה. ארצות-הברית, המעצמה הידידותית לישראל, הבינה באותם זמנים שישראל ספגה תבוסה אסטרטגית בימים הראשונים של המלחמה, ומכאן שגם המדיניות האסטרטגית של ארה"ב זועזעה באופן משמעותי. לארה"ב היה אינטרס עליון למנוע ניצחון של הנשק הסובייטי על זה המערבי. ארה"ב שאפה ולחצה על ישראל להביא להישג צבאי, במטרה לחזק את ביטחון ישראל לעתיד לבוא. ארה"ב החלה לעודד את ישראל בשדרים ובמעשים, באמצעות הדרגים הדיפלומטיים, שתספק לנו את כל המחסור בנשק, במטוסים ובציוד שאבד במלחמה. המעצמה הידידותית הבינה את החשיבות העליונה שנהדוף, מה יותר מהר, את כוחות האויב מעבר לקו הפסקת האש, על ידי התקפה לעומק החזית הסורית, כדי שהמערך הסורי יתמוטט והסורים יבקשו הפסקת אש.³

ב-10 באוקטובר, לאחר ארבעה ימי קרב קשים, חזר הצבא הסורי ותפס מחדש את מערך ההגנה המבוצר שלו שמעבר ל-יקו הסגולי. אותו זמן בזירת הלחימה המצרית, התנהלו קרבות סטטיים והצבא המצרי שמר על הישגיו הקרקעיים. הדילמה של הממשלה ושל המטה הכללי הייתה האם להמשיך ולתקוף בזירה הסורית או להוציא ממנה כוחות ולהעבירם לתגבור סיני. הרמטכ"ל המליץ להמשיך בתקיפה בצפון וב-11 באוקטובר החליטה הממשלה להמשיך ולתקוף את הצבא הסורי, מתוך כמה סיבות:

1. הצבא הסורי ספג פגיעות קשות והייתה הערכה כי ניתן יהיה להוציא את סוריה ממעגל הלחימה ביתר קלות לפני הגעה והתערבות של כוח עירקי.
2. איום לעבר דמשק עשוי להרתיע את ירדן שעדיין לא הצטרפה לחימה.
3. גורם הזמן - היתרון בניצול כוחות קיימים להשגת הישגים בזירה הסורית מול אובדן הזמן בהעברת כוחות לסיני, כאשר נשקפת סכנה של כפיית הפסקת אש ללא הישגים בזירה הסורית בעוד שלמצרים הישגים בסיני.⁴

שר הביטחון, משה דיין, הבין את עייפות הכוחות בגולן, אך הצטרף לאלו שלחצו להמשיך את תנופת המלחמה, במידה והכוחות מסוגלים לכך "ויש להם נשימה לתת עוד מכה טובה". גם ראש הממשלה, הגב' גולדה מאיר, סיכמה שאין לחכות ומוכרחים לנצח, לפחות בחזית אחת. לדבריה "יש להשיב את אמינות כוחנו, הכוחות חייבים לאיים על דמשק". ראש הממשלה העירה, שלדעתה בגולן ניתן להביס את הסורים בזמן קצר, ואולי להוציאם ממעגל המלחמה. כאשר הוחלט לנקוט ביוזמה התקפית, כבר העיק על מוצב הפיקוד העליון (המצפ"ע) מצב האבדות באדם ובציוד לחימה. הידיעות הללו היו מקוטעות וחלקיות והתמונה האמיתית טרם נודעה לאשורה.⁵ אלוף פיקוד הצפון שנפגש עם מפקדי האוגדות, קיבל מהם את ברכת הדרך ליוזמה ההתקפית והודיע זאת למטה הכללי בליל 9-10 באוק'. הוא ציין בהודעתו זו כי המפקדים בשטח מעבדים את תכנית המתקפה.

כאשר נמסרה לפיקוד כוונת המטכ"ל לעבור למתקפה, בשחר ה-11 באוק', היה כבר הפיקוד בעיצומו של נוהל קרב בכל הרמות. המגמות שעמדו בפני המפקדים הבכירים, היו למנוע מהצבא הסורי להתארגן ולהתייצב מחדש להגנה, בתוך המערכים הקרקעיים, להשתלט על שטחים שמהם ניתן יהיה לאיים על דמשק, להשתלט על מערכים קרקעיים בעומק השטח הסורי, שמהם יהיה נוח לבלום קידום חיילות המשלוח הצפויים מעיראק ומירדן.

משמע: הפיקוד נטה לשקול את פיתוח המתקפה גם מזרחה ולא רק לעבר דמשק. היעדים המערכתיים שהוכתבו על הפיקוד היו: מזרעת בית ג'ן, סעסע וכנכר, שחלקם מצויים בטווח ארטילריה לדמשק.

התוכנית הפיקודית הייתה: אוגדה 36 בפיקודו של תא"ל רפאל איתן תפרוץ ראשונה באגף הצפוני, בציר ג'זבתא אל חשב' ותתקדם לעבר היעדים המערכתיים בגזרתה. אוגדה 210 בפיקודו של האלוף דן לנר תפרוץ בעקבותיה. אוגדה 146 בפיקודו של תא"ל משה פלד תישאר, בשלב ראשון, במגמת הגנה והסחה בדרום הגולן ובהמשך תתכונן להבקעה בגזרתה מזרחה.⁶ (ראה מרשם מס' 7 עמ' 39)

ארגון ותגבור הכוחות המבוקיעים.

שלושת האוגדות היו לאחר מספר ימי קרב קשים, ומצבת הטנקים הייתה דלילה. נעשה מאמץ להשלימן ולתגברן. עוד ב-9 באוקטובר קיבלה חטיבה 7 את כוח 'בן-חנן'. לקראת ההבקעה צורף אליה גדוד 71 בפיקודו של סא"ל עמוס כץ. כוח החטיבה התעצם ומנה כ-105 טנקים. חטיבת גולני ריכזה לקראת ההתקפה שלושה מגדודיה. כוח חי"ר נוסף באוגדה הייתה פלוגת חי"ר מיחידה

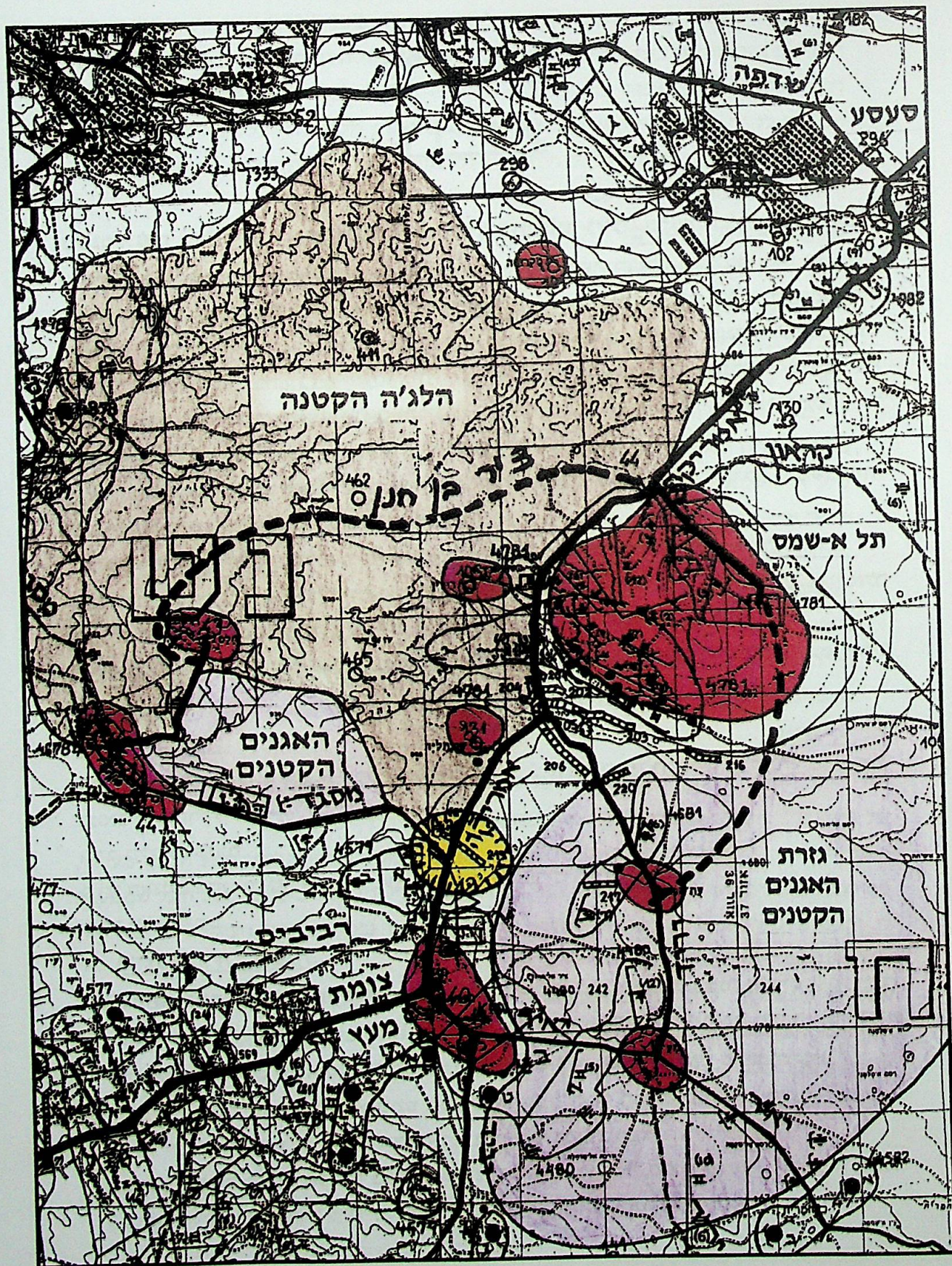
אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף   חקר   קרבות
הד   -   03   -   72

בכל אחת משתי חטיבות הטנקים של אוגדה 210 היו כ-40 טנקים. לפיכך נועד לתגברה כוח ינתי, שאורגן בביסלי"ש, ומנה 30 טנקי סנטוריון. הכוח התחיל לנוע על מובילים רק בליל 10-11 אוקטובר. לאוגדה צורף גדוד חיר"מ⁷. 471.

הערות לפרק הראשון.

1. יומן המלחמה חטי 7, 10 באוקי 73.
2. סא"ל (מילי) די"ר אלחנן אורן – תולדות מלחמת יום-הכיפורים (תשרי תשל"ד, אוקי 1973) אג"ס-תוה"ד מחלקת היסטוריה (ספטי 1992) עמי 175.
3. אלחנן אורן עמי 174.
4. חוברת מלחמת יוה"כ - "קו פרשת המים" 25 יוני 2003, עמי 18.
5. אלחנן אורן עמי 175.
6. עוצבת חש"נ במלחמת יוה"כ חזית צפון, אוגי 36, מפג"ש תח"ש (תשרי תשל"ד, אוקי 74) עמי 4 אורן – עמי 183-184.
7. מלחמת יוה"כ כ"קו פרשת המים", עמי 18.

גזרות משנה, צירים ושטחים שולטים

פרק שני

ק ר ק ע

מקור השם 'גולן' יתכן ונובע משמה של עיר המקלט 'ג'ולן' בבשן (דברים ד' 4.3).

הגולן הוא מן הגדולים בשטחי הבזלת הרצופים בעולם. מעטה הבזלת נוצר כתוצאה מפעילות געשית/וולקנית המכסה את הנוף. עוביו הממוצע של מעטה זה נאמד ב-300-400 מ' כשהוא הולך ונעשה דק כלפי שוליה המערביים של רמת הגולן בצפון ובייחוד בדרום. כתוצאה מפעילות הגעש השתפכו התפרצויות לבה על פני השטח, נוצרו קמטים בתצורות של רכסים ותלים מעל גובה פני השטח. נוצרו משטחי בזלת מקומטים (הלגיות) ומגוון של שטחים שעיצבו את הנוף המיוחד של הגולן.¹

שטח המובלעת הסורית הוא המשכו של רמת הגולן בהיבט של מאפייני הקרקע והמשמעויות לשליטה, לתנועת רק"מ וללחימה של כוחות צבאיים.

מקור השם מובלעת הנו מובלעה/כיס, שיצרו כוחות פיקוד הצפון שפרצו לעומק הגולן הסורי. גבולותיה של המובלעת נקבעו ביום בו הוכרזה שביתת הנשק עם הסורים, ב-22.10.73 (היו אלה גבולות זמניים שהשתנו בהסכמי שביתת הנשק שסוכמו בשנת 1974). גזרת תל א-שמס: החלוקה לגזרות משנה, צירים ושטחים שולטים (ראה מרשמים 1 בעמ' 9 ו-2 בעמ' 12).

גזרות המשנה:

את גזרת הלחימה של תל א-שמס, ניתן לאפיין ב-3 תצורות שטח ואזורי משנה, בעלי שוני במאפייני הקרקע, להלן:-

גזרת הלגיה הקטנה.

גזרת האגנים הקטנים סביב צומת מעץ, המחנות והכפרים הפזורים בשטח.

גזרת תל א-שמס.

א. גזרת הלגיה הקטנה.

המושג לגיה: תשתית של אוסף זרמי בזלת שנקרשו לפני יותר מארבעת אלפים שנה ויצרו משטח טרשי מחוספס, שעדיין לא עבר בליה. ההתקשות המהירה יצרה נוף גלים קפואים/רכסונים של זרמי לבה, בגובה יחסי של 2-5 מ'. גב הרכסונים סדוק וטרשי.²

הלגיה הקטנה נושקת לתל א-שמס ממערב ונתחמת בציר הכביש קוניטרה-דמשק במזרחה, הצירים מזרעת בית גין-מחנות אל פואר, צומת מעץ במערב ובדרום.

בצפון נתחמת הלגיה הקטנה בציר 'מזרעת בית גין', 'מעיר אל מיר', 'סעסע'. שטח זה הוגדר בזמנו כשטח בלתי עביר לרק"מ. התנועה בשטח זה הייתה אפשרית בנתיבים שסוקלו או

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
 ענף חקר קרבות
 הד - 03 - 72

לאחר שבירת וגריסת קרום הבזלת הקשה. תא השטח משתפל מזרחה, מגובה 1530 מ' לכ-950 מ', כיוון הרכסונים מזרח-מערב. מה שהקל את התנועה במקביל לרכסונים. (ראה ציר בן-חנן) השליטה והפיקוד על כוח טנקים בסד"כ פלוגתי ויותר בשטח זה היה קשה, משום היותו שטח גלי, שאינו מאפשר לצפות על כל הכוח בתנועתו. בניגוד לכך אפשר השטח תפיסת עמדות טבעיות לקרב של תנועה ואש ותפיסת עמדות "שולטות מקומיות" על מורדות תל א-שמס. שטח הלגיה אפשר מסתור טוב לכוחות חי"ר ולטנקים, במהלך ההתקרבות, עד לרגלי התל.³ (ראה תצלומי קרקע עמ' 20-16).

ב. גזרת האגנים הקטנים.

גזרת האגנים הקטנים הייתה מאופיינת ממגוון של שטחים התואמים את הגולן: אגני ניקוז של נחלים המנקזים את מי הגשמים והשלגים של החורף. קטעי תעלות מים, מניפות של שטחים מעובדים בהם גדלים סבך של קני סוף, חורשות דלילות, כרמים וגידולים חקלאיים אחרים. כפרים חקלאיים קטנים פזורים בשטח והם בנויים בדלות רבה. מחנות עורפיים ששימשו את יחידות דיוויזית חי"ר 7 שהייתה אחראית על צפון החזית הסורית בגולן, גם הם בנויים באותו תא שטח. השטח אפשר תנועה לכל הכיוונים במגבלות קלות של חצית משטחי סלע או תעלות מים בנויות. דרכי העפר החקלאיות שימשו לתנועה לאורכם ולצדם. קטעי שדות מוקשים לצדי הציר הראשי 'קוניטרה-דמשק', ובמעברים הכרחיים על הציר עצמו, מנעו את התנועה הרצופה לאורכו ולצדו של הציר, וחיבו פינוי שדות מוקשים, כתנאי להמשך התנועה.

בשטח זה נמצאו הביצורים של עומק מערך ההגנה הסורי שכללו עמדות טנקים מוגנות על-ידי חי"ר וני"ט, מגנני ני"ט, עמדות לטילי ני"ט, בונקרים לפיקוד ולשליטה, מחסני ציוד ותחמושת עורפיים. (ראה מפת קוד וביצורים - מרשם 2 בעמ' 12)

תל א-שמס.

תא השטח העיקרי-תל א-שמס, משתרע על שטח בגודל של 3.5X3 קמ"ר. הקרקע מורכבת מאוסף של זרמי בזלת שנקרשו ויצרו משטח מחוספס וטרשי, עביר בדרך-כלל לרק"מ. פסגת התל מתנשאת לגובה של 1012 מ'. הפסגה מורכבת משני ראשי תלים: התל הצפון-מערבי, מורדותיו תלולים. התל הדרום-מזרחי בנוי בצורת "שולחן" ומתנשא כ-10 מ' מעל התל שממערב לו. העלייה לתל אפשרית מכיוונים מזרח ודרום. במקום נבנה הבונקר העיקרי ששימש את המפקדה העורפית של דיוויזית חי"ר 7.

שטח התל בכללותו מתון ומאפשר עליה ותנועה לרק"מ, כמעט מכל הכיוונים. התל בולט בכל שטח המובלעת ומאפשר תצפית טובה לכל הכיוונים, סביב התל נבנו מערכים קרקעיים. (ראה מרשם 2 בעמ' 12 ותאור מילולי בניתוח שטחים שולטים).⁴

צירים וביצורים על מפת קוד

צירים עיקריים בגזרה.

צירי אורך.

א. ציר האורך העיקרי בגזרה הוא ציר הכביש 'קוניטרה-דמשקי' (ציר 'אמריקה'). היה זה ציר האורך החשוב ביותר בגזרה הסורית. כביש סוג א' ברוחב של כ-5-6 מ', לצדו שוליים צרים שאפשרו תנועה דו-סטרתית לרכב 4X2, מדמשק לעבר החזית הסורית. לצדי הציר היו קיימים ביצורים רבים, שדות מוקשים ובעיקר מגנני נייט ששלטו היטב על התנועה בציר. (ראה מרשם 2 בעמ' 12, צירים וביצורים).

ב. ציר האורך 'מעץ' יאל עת'מניה, תל א-שמש - 'ירידי'. הציר הוא דרך עפר ברוחב 4-5 מ' מהכפר מעץ לכפר עת'מניה ומשם מתפצל הציר לשתי דרכי עפר נוספות המתחברות אחת לציר הכביש 'אמריקה' והשנייה לתל א-שמש.

הציר אפשר תנועת רכב 4X4 ואיגוף הציר הראשי 'אמריקה' מדרום מזרח. לאורך הציר קטעי שדות מוקשים, עמדות טנקים ועמדות נייט. הציר נשלט מהכפרים מעץ, אל עת'מניה ומהתלים א-שמש ושחס.

ג. ציר 'חלס', 'הלגיה הקטנה', תל א-שמש - ציר 'בן-חנן', בעיקרו תוואי לרק"מ שאותר בתצ"א ע"י מודיעין חטי 7, תוך כדי ניהול הקרב הראשון לכיבוש תל א-שמש. הציר נכבש ונפרץ ע"י כוח בן-חנן ב-12.10.73, בשעות אחה"צ. הציר אפשר לאגוף את הציר העיקרי ('אמריקה') מכיוון בלתי צפוי משטח שנחשב לבלתי עביר.

הציר שימש למחרת בלילה את ציר התנועה של מח"ט 317 שכבש את מתחם תל א-שמש בפעולה רגלית. אורך הציר כ-6 ק"מ. (ראה מרשם 2 בעמ' 12, ציר 'בן-חנן')

צירי רוחב.

א. ציר מחנות 'חלס-צומת מעץ'-יחמרית ('מסגד אמריקה' יאיר). כביש סוג א' ברוחב של כ-5 מ' מחבר בין שלושת צירי האורך שפורטו לעיל.

הכביש עובר בין המחנות העורפיים של דיוויזית חי"ר 7. לאורכו ביצורים רבים, מגנני טנקים ונייט, עמדות חת"מ עורפיות ובונקרים למצבורי תחמושת ואחרים.

קטע הכביש בצומת 'מסגד אמריקה' עובר בשטח קרקעי נחות. נשלט היטב ממגן הנייט בחזית תל א-שמש, היווה במהלך הלחימה "שטח השמדה" בו נכלאו ואליו נקלעו כוחותינו שחולצו במאמצים רבים במהלך הלחימה.

ב. ציר 'מזרעת בית-גין-מעיר' יאל מיר-סעסעי (ציר 'שדפה'). כביש סוג א' ברוחב של כ-5 מ', עבר בחזית המערך הסורי והווה ציר רוחב לעתודות הצבא הסורי בגבול הצפוני של המובלעת בשטח סוריה.

ג. ציר תל יא-שמסי-ידיר מכרי (ציר יקראון). מספר נתיבים של דרכי עפר המאפשרים תנועה לרכב 4X2 וחלקם רק לרק"מ. הציר עובר מצדו הצפוני והצפון-מזרחי של תל א-שמס ומאפשר הנעת כוחות בעורף התל ובין צירי האורך (יאמריקה ירדי).⁵
(ראה מרשם 2 בעמ' 12)

שטחים שולטים (ראה מרשם 1 בעמ' 9)

א. מחנות אל פור

צומת הכפרים והמחנות: בנינים רבים הבנויים לצדי הציר בגובה של קומה אחת/שתי קומות, מאפשרים שליטה באש נק"ל וני"ט על כל דרכי הגישה בצירים ובדרכים רבות בסביבה זו.

ב. הכפר חלס

כפר סורי טיפוס, בנוי בצפיפות על שטח של כ- 300X300 מ"ר. הבתים בגובה של עד שתי קומות. הכפר שולט על קטע מציר האורך שאותר בתוך הלגיה. שולט בתצפית על תל א-שמס ומורדותיו המערביים והדרום-מערביים.

ג. צומת מעץ

מספר בתים הבנויים סביב צומת מעץ בגובה של קומה אחת, בשטח שגודלו כ- 1X1 קמ"ר. שולטים היטב בנק"ל ובאש ני"ט על דרכי הגישה לצומת, מכל הכיוונים.

ד. הכפר מעץ

כפר סורי בנוי בצפיפות, משתרע על שטח של כ- 400X400 מ"ר ושולט באש נק"ל ובתצפית על ציר הרוחב יאירי והכניסה לציר האורך יריבי.

ה. הכפר אל-עתמניה

כפר קטן הבנוי ממזרח לציר האורך יריבי ושולט באש נק"ל על הציר ובתצפית לעבר צומת מעץ, הכפר מעץ ולעבר המורדות הדרומיים של תל א-שמס.

ו. תל א-שמס

השטח השולט העיקרי- תל יא-שמסי משתרע על שטח בגודל של 3.5X3 קמ"ר. (אחד התלים הגדולים בגולן). התל בנוי משלושה מפלסים, המורדות פסגת התל תלולים בעיקר לכיוון צפון ולכיוון מערב. מכאן שהטיפוס על התל מכיוון זה, קשה לחי"ר ובלתי עבירה לרק"מ. מורדות התל מהכיוונים האחרים, מתונים יחסית ומאפשרים עליה לרכב 4X4 ולרק"מ. התל שולט באש על הציר הראשי יקוניטרה-דמשקי (יאמריקה) ובתצפית על כל סביבתו. בחזית התל הדרומית, דרום-מערבית, נחפר מגן ני"ט צפוף שהייה מוגן על ידי ביצורי חי"ר וקטעים של רצועות מיקוש משני צדי ציר הכביש. בפסגת התל היה קיים בונקר פיקוד עורפי של מפקדת דיוויזיית חי"ר 7. בונקר זה היה גדול באופן מיוחד וניתן היה לאכלס בו כשתי

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

פלוגות חי"ר. במקום היו עוד שני בונקרים קטנים יותר. על פסגת התל היו קטעי תעלות קשר לכוח חי"ר מחלקתי שנועד להגן על המפקדה. מציר הכביש הראשי 'אמריקה', הובילו מספר דרכים לעליה על התל. לרגלי התל מצדו הצפוני, היו בונקרים בנויים ששימשו לציד ולתחמושות. צפונה להם באזור הפתוח, נחפרו מאות דיפונים לרכב ששימש את המפקדה העורפית. מציר הכביש 'אמריקה' הובילו מספר דרכי עפר לשטח התל ולעבר המוקדים שתוארו לעיל.⁶

מכשולים וביצורים.

השטח שבאזור צומת 'מעץ' בואכה תל א-שמס היווה את קו ההגנה השלישי והעיקרי של רצועת ההגנה הראשונה (נפילתו של קו זה משמעותו עפ"י התו"ל שדיוויזית החי"ר נכשלה בניהול קרב ההגנה).⁷

בשטח זה נחפרו בעיקר מערכי הגנה נ"ט שכללו עמדות לטנקים, עמדות לטילי נ"ט ועמדות לנשק נ"ט אחר.

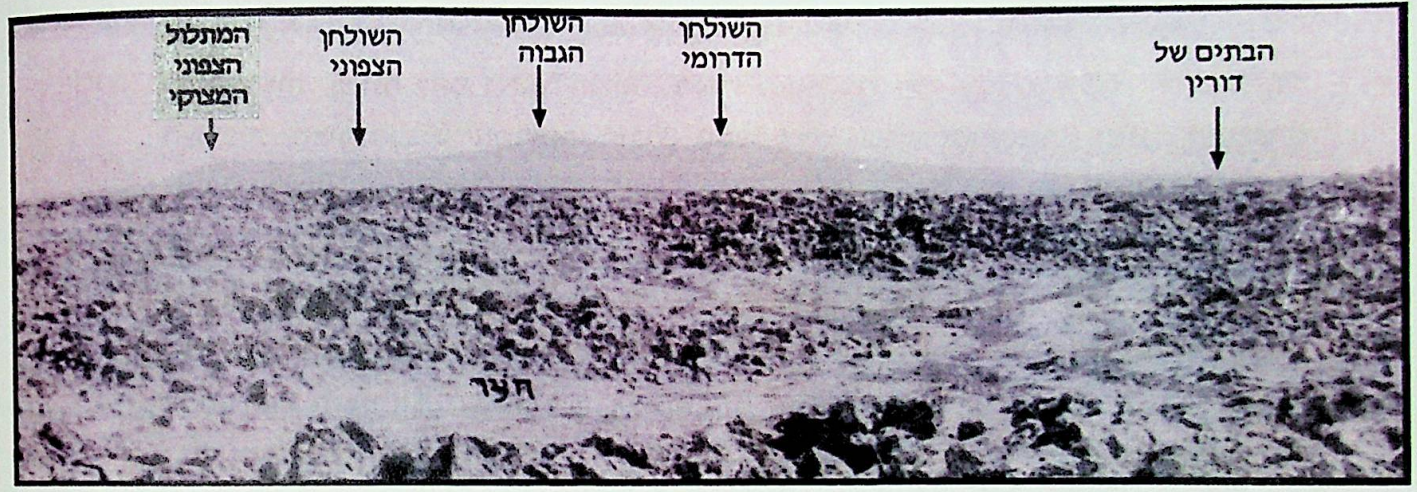
על השטחים השולטים ובמורדותיהם, במיוחד באזור תל א-שמס, נחפרו תעלות לחימה שהגנו על הבונקרים של המפקדות וגם שלטו באש על מערכי הנ"ט ושטחי ההשמדה.

לאורך הצירים ולצדם, הונחו שדות מוקשים שתיעלו את התנועה למעברים הכרחיים. בנוסף למכשולים הצבאיים היו בשטח תעלות מים מבוטנות וחפורות שהיוו אף הן מכשול לתנועת הטנקים.

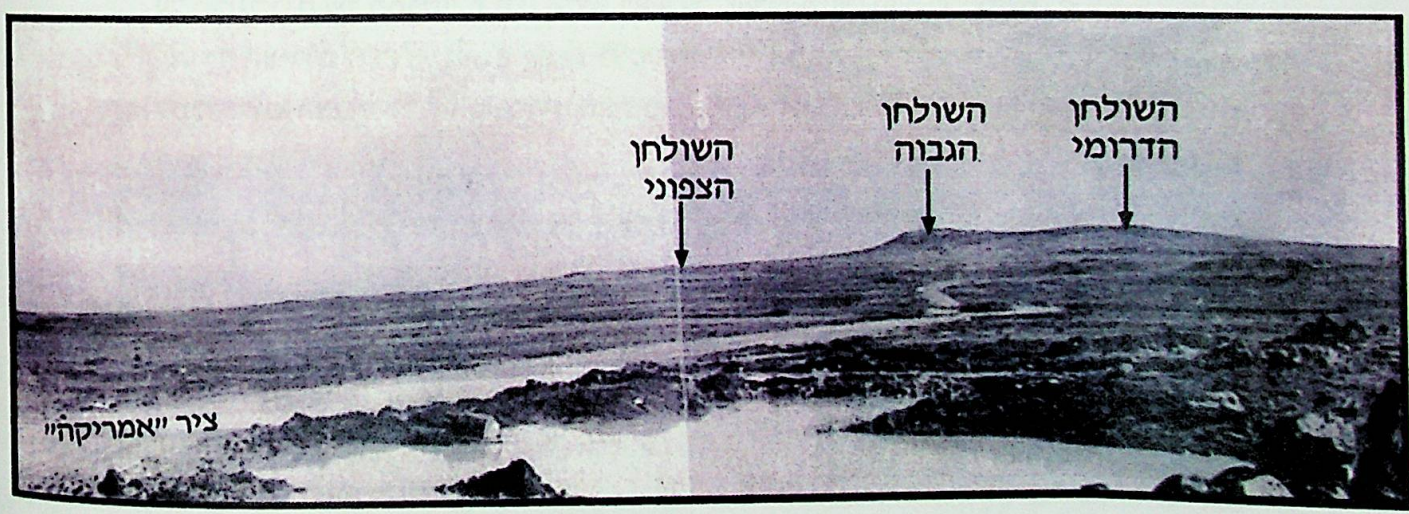
הערות לפרק שני.

1. אורן, עמ' 26.
2. פצ"ן מודיעין ענף שטח, עבירות 2 / 0190012 מתאריך 29.10.73.
3. סא"ל (מילי) דוד גוטפרב, קצין מחקר שטח בפיקוד הצפון שסייע בהכנת מחקר זה.
3. שם.
4. ניתוח השטח בוצע על-ידי כותב עבודת מחקר זו.
5. שם.
6. שם, שם.
7. סא"ל (מילי) דוד גוטפרב, קצין מחקר שטח בפיקוד הצפון שסייע בהכנת מחקר זה.

תל שמש

תל שמש מכיוון מערב, צולם מציר בן חנן

תל שמש מכיוון דרום מערב, צולם מצומת "מסגד" "אמריקה"

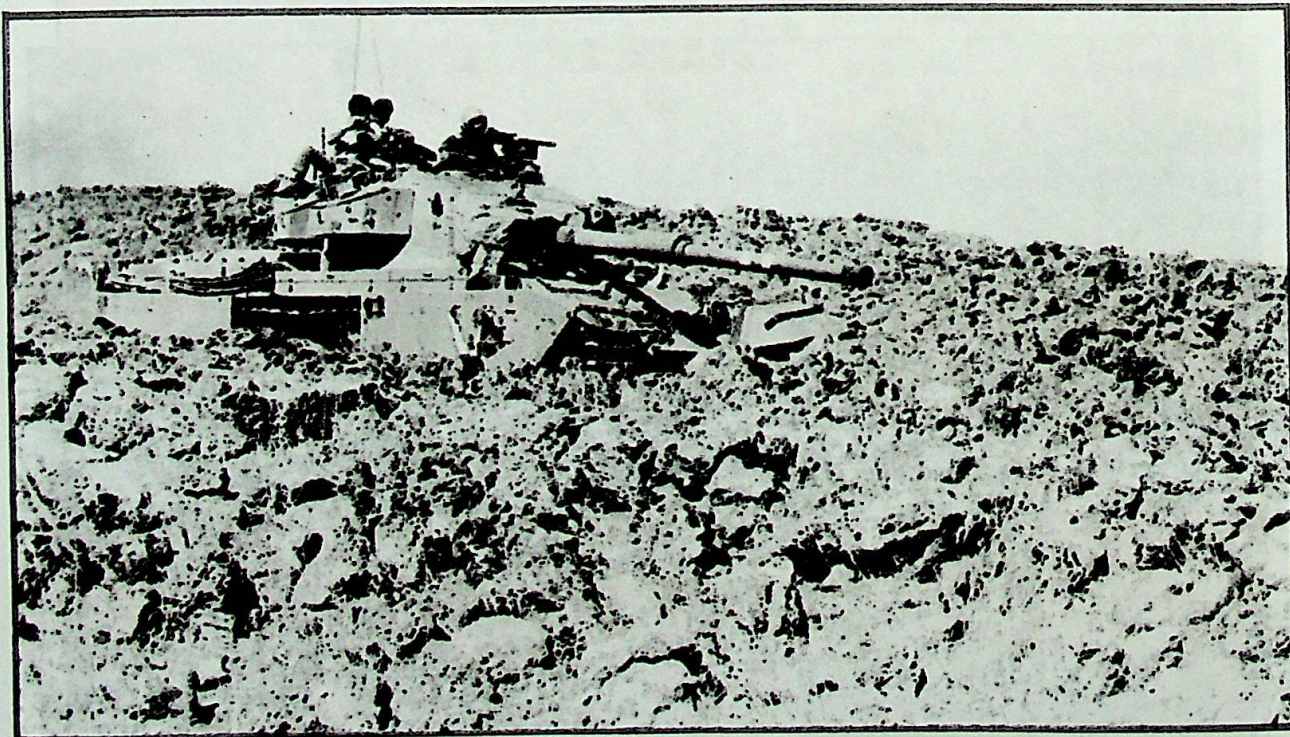

ציר "אמריקה", צולם מדרום לצפון - ברקע תל שמש

תנועת טנקים בתוך הלג'ה

טנק "שוט" בעמדת תובה בלג'ה.
שים לב לאיכות המחסה והמסתור שמעניקים רכסוני הבזלת לטנקים

ה"שוט" בעמדת התובה בצילום מהחזית

תנועת טנקים בלג'ה על ציר "בן חנן"

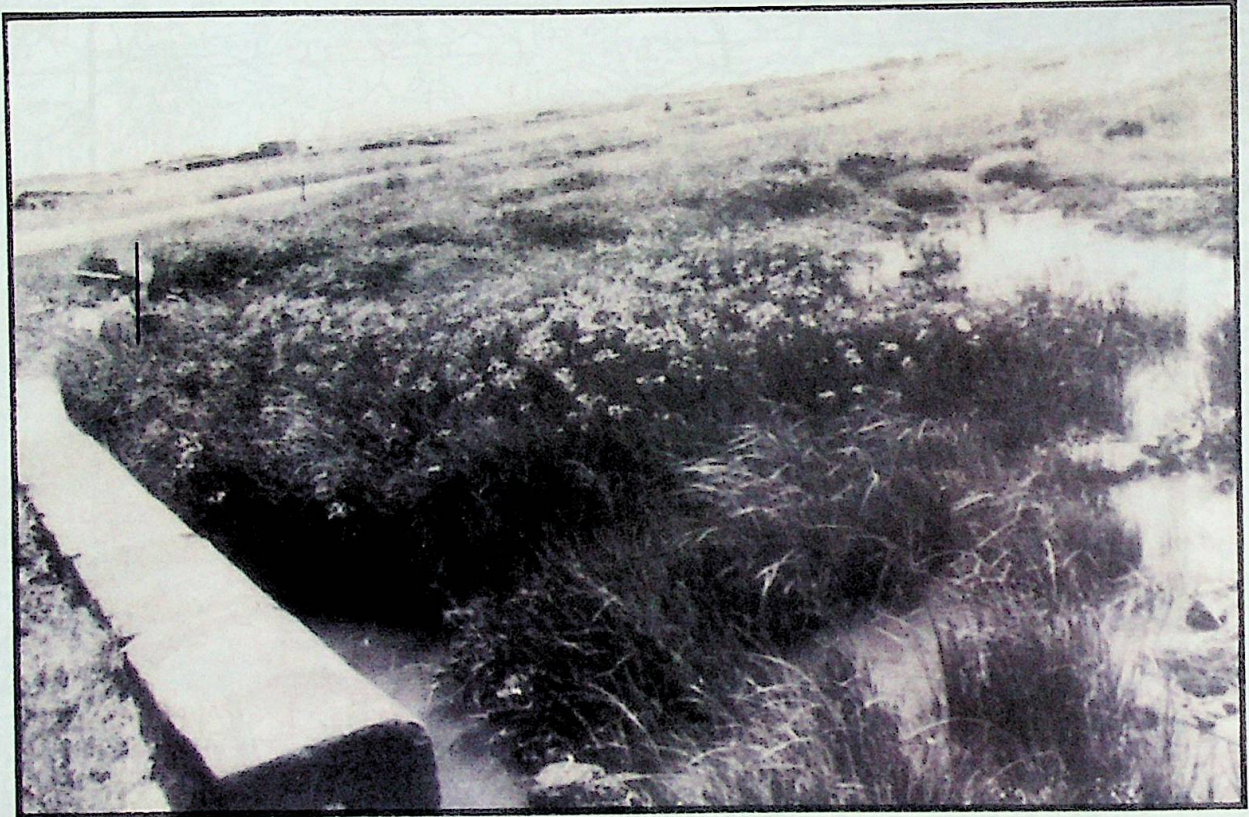

תנועת טנקים בלג'ה ממערב לדורין, על תוואי "בן חנן"

טנק "שוט" מטפס על רכסון בזלת של 1.2 מ'

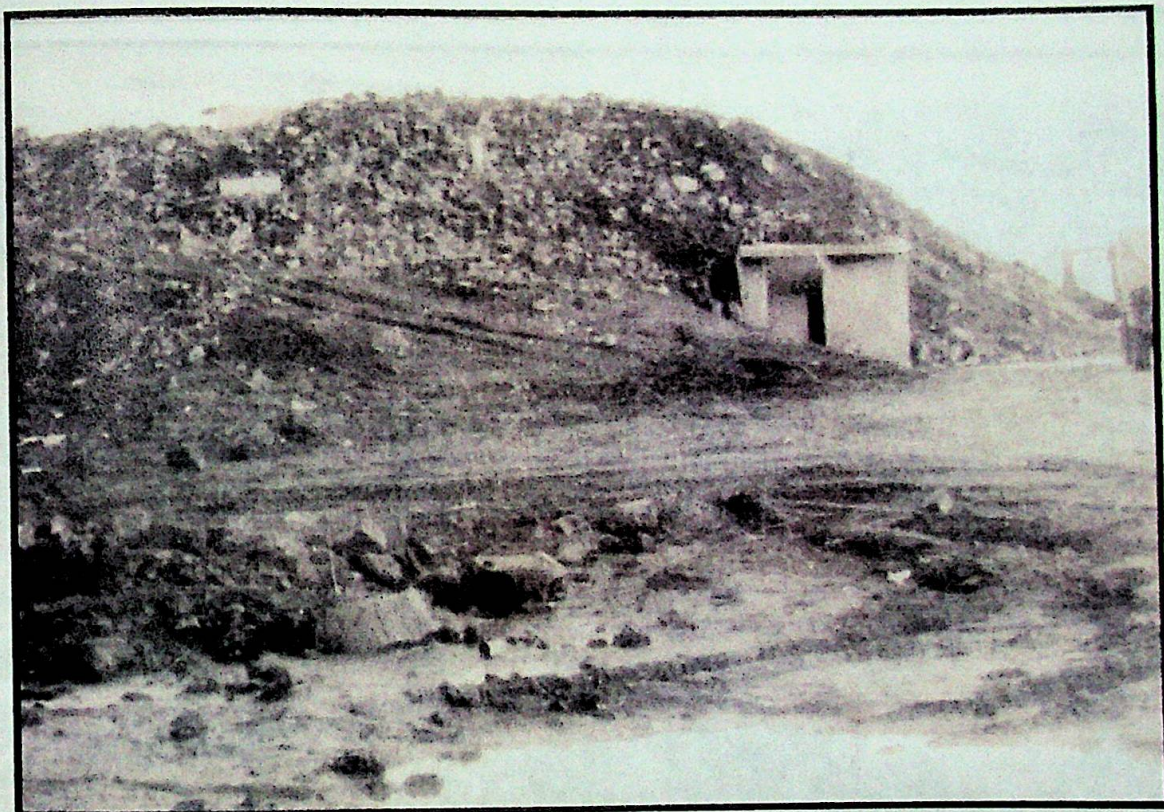
הגשרונים שמדרום ל"שוכתליה"

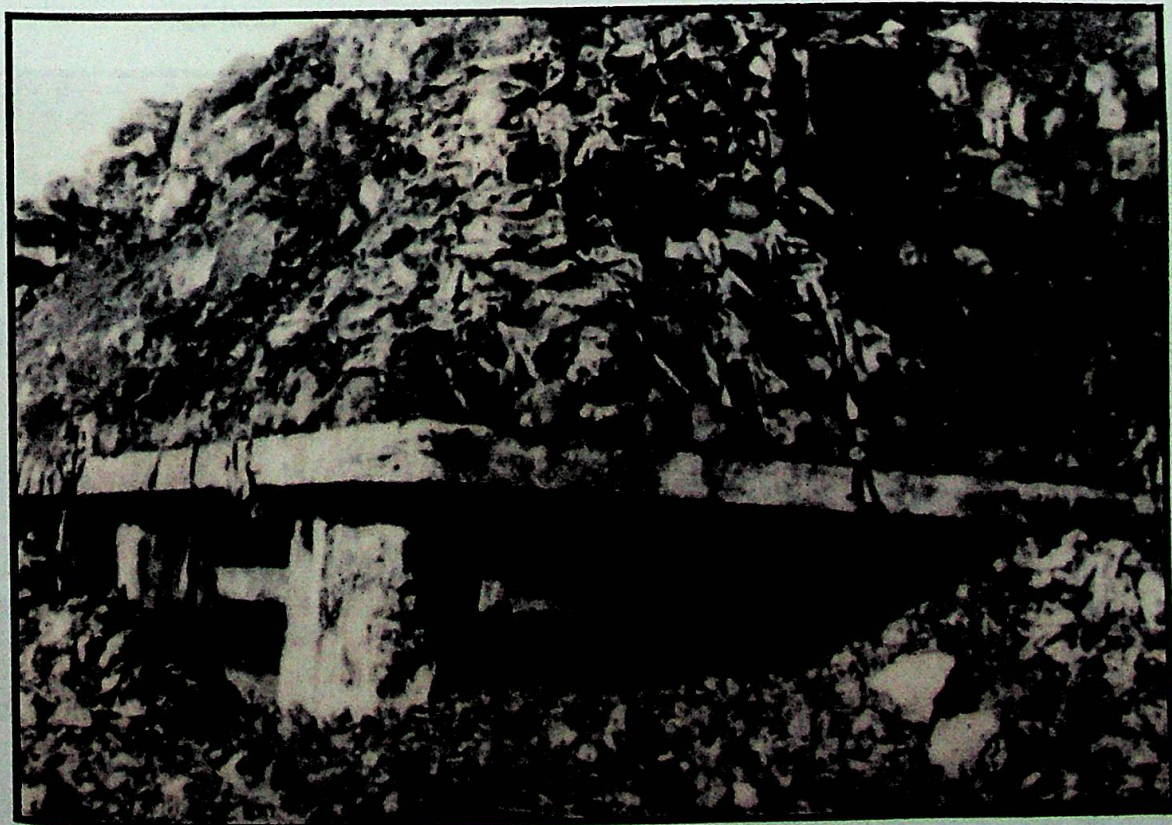
תצלומי גשר "שוכתליה" ואפיק הנחל,
על הגשר הייתה מונחת חגורת מוקשים שמנעה את מעבר כוחותינו.

תצלום קרקע של בונקר פיקוד

החפ"ק ההגנתי בתל שמש

תצלום חרך התצפית בחדר הצמוד לבונקר הפיקוד בתל שמש

פרק שלישי

א ו י ב

כ ל ל י

1. הצבא הסורי ביום ה-11 באוקטובר 1973 נמצא בתום שלב הנסיגה משטחנו-מרמת הגולן, לעבר המערכים הקרקעיים שבשטח סוריה.
  2. היה זה צבא שספג אבדות כבדות ואיבד בקרב חלק גדול מכוחותיו ואת שלד עוצמתו. היה זה צבא שהשאיר בשטחנו כ-1000 טנקים, רק"מ מסוגים שונים, רכב ייעודי ופיקודי, סוללות ארטילריה וני"מ.
  - היה זה צבא ממוטט שנסוג בצורה לא סדירה. חלקו הגדול של הצבא הנסוג, התפזר והיה ללא שליטה. המפקדים הסורים שנותרו בחיים, לא הצליחו לארגן את הכוחות הנסוגים, להיכנס למערכים הקדמיים והעורפיים שעמדו לרשותם ושהיה בכוחם לקלוט את שאריות הצבא הנסוג ולהתארגן להגנה.¹
  3. חלק ממפקדות דיוויזיות החי"ר והמשורינות הושמדו או נפגעו קשה. אותם הדברים היו אמורים ביחס למפקדות החטיבות והגדודים שחדרו לשטחנו. חיילים סוריים נסוגו, שלא במסגרת היחידות והתפזרו "כעדר רב ללא רועים".
  4. במודיעין פיקוד הצפון התקבלו ידיעות רבות על מפקדים סוריים ברמות הבכירות ביותר שאיבדו את השליטה על הכוחות בשטח, או הודחו מתפקידיהם כבר בשלב זה של המלחמה * (לדוגמא: מפקד דיוויזיה 7).²
  5. המצב היה שונה באותן יחידות שלא השתתפו בקרב ברמת הגולן:--
בגדודים ובסוללות של הארטילריה הסורית הנייחת, שנותרו בעמדות בשטח הסורי. יחידות עתודת הני"ט הניידות ויחידות אחרות שנותרו בשטח סוריה. מערך ההגנה האווירית (זה שנפגע באופן חלקי), יחידות קומנדו וצנחנים שלא השתתפו בלחימה. כמו גם באותן יחידות הגנת המשטר של ריפעת אסד (כ-30-40 טנקים מכוח זה נפגעו בקרב באזור מוצב 107 בשטחנו ב-8 באוק' בלילה).³
- * כבר ביום ג' ה-9 באוק', בניסיון ההכרעה האחרון של המתקפה הסורית, מפקדי החטיבות דווחו על מהלכי הקרב למטכ"ל הסורי שלא באמצעות מפקד דיוויזיה 7 שהיה אמור להיות גורם הפיקוד הבכיר בשטח.

6. תמונת מצב האויב עם תחילתה של היוזמה הצה"לית ההתקפית.

בערב, 10 באוקטובר 1973, הציג ראש אמ"ן לפורום מטכ"ל את תוצאות פענוח התצ"א שבוצע ב- 0830 של אותו יום. הוא הציג את נתוני האויב בשטח הרמה הסורית, ולדבריו אותרו הממצאים הבאים:-

בצפון הגולן, בגזרת דיוויזיה חי"ר 7 ודיוויזיה משורינת 3 אותרו כ-80 טנקים. במרכז הגולן, בגזרת דיוויזיה חי"ר 9 אף לא טנק אחד. בגזרה הדרומית אותרו שני ריכוזים. באחד כ-75 טנקים ובשני כ-80 טנקים. בסך-הכל אובחנו כ-235 טנקים סוריים כשרים, ויש להניח שיחד עם טנקים מוסווים מגיע מספרם לכ-300 טנקים. שני אגרופי השריון, הגדולים יחסית, הם של דיוויזית השריון 1 ו-3 הממוקמות על שני צירים ולהם המפקדים הטובים ביותר (דברי ראש אמ"ן).⁴ לא ברור מדוע לא אותרה חטיבה משורינת 43 (מוקטנת) שנסוגה ב-9 באוק' לאזור תל א-חרה. חטיבה זו תקפה את כוחותינו באזור אוס-בוטנה ב-13 באוק'.⁵

7. הערכות הצבא הסורי ב-10 באוק' 73 על-פי מודיעין פיקוד צפון.

לקראת הבקעת כוחותינו שתוכננה לבוקר ה-11.10.73, הייתה תמונת מצב האויב שונה בהרבה מזו שנמסרה על-ידי ראש אמ"ן לפורום מטכ"ל במצפ"ע ביום קודם לכן. (ראה מרשם מס' 3 בעמ' 21)

א. בגזרת ההבקעה של אוג' 36 ברצועת ההגנה הראשונה, נערכו שרידי כוחות דיוויזית חי"ר 7, חטיבת חי"ר 68 ושרידי החטיבה המרוקאית, באזור אל-חדר.

ב. בגזרת ההבקעה של אוג' 210 על ציר 'קוניטרה-דמשק' נערכו שרידי חטיבת חי"ר 85.

ג. מדרום לגזרת ההבקעה, נותרו שרידי כוחות מדיוויזית חי"ר 9 ו-5 שחזרו לרצועת ההגנה הראשונה.

ד. באזור קטנא ערטוז אותרו כ-100 טנקים מדיוויזיה משורינת 3 (חטיבת שריון 15 מופחתת ושרידי חטיבה ממוכנת 21).

ה. באזור תל מסחרה - אופנה, נותרו שרידי חטיבה משורינת 43 (כ-40 טנקים).

ו. באזור ג'יסם כ-130 טנקים, שרידי דיוויזיה משורינת 1 וחטיבות הטנקים העצמאיות שפעלו בדרום רמת-הגולן.

ז. במוצב החרמון הישראלי, גדוד צנחנים 82 מתוגבר וגדוד קומנדו 83 במוצב החרמון הסורי.

ח. כ-15-20 גדודי הארטילריה הבינונית והכבדה שלא נפגעו במהלך הקרב, בעומק רצועת ההגנה הראשונה.⁶

ט. כ-2 גדודי נ"ט מטכ"לים 535 ו-536 היו ערוכים באזורי מערכי הנ"ט במרחב שבין רצועת ההגנה הראשונה לשנייה.⁷

8. תמונת מצב האויב ערב ההבקעה למובלעת (בחצות 10-11 באוק').

בקבוצת הפקודות שהתקיימה במפקדת חטיבה 7 לקראת חצות 10-11 אוק' 73, באזור וסט שברמת הגולן, נמסרו נתוני האויב לפי הפרוט להלן:-

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

1. קרב ההגנה על תל א-שמס (שהוערך גם על-ידי הסורים כשטח חיוני להגנת המבואות לדמשק), נוהל בעקשנות רבה. במהלך יום ה-12 באוק' 73 תגברו הסורים את כוחותיהם על התל מספר פעמים, בעיקר בהפוגות שנוצרו בהתקפת כוחותינו.¹⁶

2. בשעות אחר הצהריים המאוחרות והערב, הארטילריה של כוחותינו העסיקה את התל באש מדויקת ובעוצמה רבה לשיתוק. זאת בנוסף לחיפוי המסיבי של הגדודים 75 ו-74 (זה התרחש בשלב הלחימה והתנועה של כוח בן-חנן אל היעד, ובהמשך במהלך לחילוץ של כוח בן-חנן מהשטח) הסורים שעל התל נשברו, החלה נסיגה של חלק מן הכוחות לעורף התל, ובהמשך לאזורי סעסע וכנכר, מתוך חשש להיפגעות.¹⁷

בתצ"א שצולם ב-12 באוק' בשעה 0830, נראו באזור התל ובמגנני הנ"ט כגדוד טנקים מתוגבר, פלגת נ"ט BRDM-2, כפלוגת חי"ר מוגברת, לפחות פלגת תול"רים על-גבי גיפים וכוחות מנהלה רבים. בתצ"א משעה 1450 באותו יום, נראו רק כמחצית הכוחות, שחלק מהם אותרו בנסיגה צפונה.

לפחות פלגת נ"ט אחת התמקמה במארב נ"ט יעיל ביותר מצפון לתל, לאורך ציר 'אמריקה', או בתוך אזור הלגיה הקטנה, בסביבות הכפר מקרוצה. (ראה מרשם מס' 9 בעמ' 47). המקום היה מוסתר, כוח הנ"ט פעל מעמדות מוכנות או מתוך מסתורי הלגיה הקטנה. פלגה זו תקפה את הכוחות המסתערים על התל במטחי טילים שעצרו באופן מידי את ההסתערות. נפגעו ארבעה טנקים מתוך הששה. המארב הסורי הצליח למנוע את כיבוש התל.¹⁸

הנחה זו התאמתה באופן ברור יותר רק בדיעבד. דלילות הכוחות הסורים שהיו בתל, בשלב ההסתערות של הטנקים לא הייתה ידועה והסתברה למעשה רק לאור פענוח התצ"א עבור עבודת מחקר זו. הארטילריה הכבדה שהונחתה על התל במטרה לחלץ את יוסי בן-חנן ולוחמיו, גרמה אף היא לכך שהסורים יהיו ספונים בתוך הבונקרים וימנעו מלהגיע למקום.

ח. התגבורת העיראקית.

באותן שעות, הגיעה לחזית הסורית התגבורת העיראקית שהשתלבה בחזית, באופן בלתי מתואם והוטלה לקרב כתוצאה מהבהלה הסורית. הרצון הסורי היה "לסתום" את הפרצה שנוצרה על-ידי כוח זמין, במטרה לסייע לקרב ההגנה שניהלו הכוחות הסוריים.

התגבורת כללה את חטיבה משורינת 12 ובעקבותיה חטיבה משורינת 8 מדיוויזיה משורינת 3. הכוחות הללו הגיעו בהפתעה מוחלטת וללא התראה מוקדמת לכוחותינו שלחמו בשטח. הכוחות העיראקים זוהו בפעם הראשונה, רק על-ידי תצפית של אוגדה 210 שצפתה מתל שער. כוח זה התייצב מול אוגדה 210 ממזרח לגזרת הפעולה של חטיבה 7, ושעות ספורות לאחר מכן החלה לחימת כוחותינו בכוח זה.¹⁹

בשעות אחר-הצהריים של ה-12 באוק' נקלטה במודיעין אוגדה 36 ידיעה תקשורתית: "הגעתי למקום ואנחנו פורקים את הכלים". קצין הב"ר (הבינה הרשתית) זיהה את ניב

הדיבור בערבית עיראקית. זו הייתה ידיעה אחת ברצף ידיעות נוספות שאמרה הרבה.²⁰

11. תמונת מצב האויב ביום 13.10.73.

א. בבוקר ה-13 באוקי לא הותקף התל על ידי כוחותינו. הערכות הסורים בתל לא הייתה ברורה.

ב. מכת הארטילריה של כוחותינו על תל א-שמס, בשעות אחה"צ והערב של ה-12.10.73 הייתה משמעותית והשיגה תוצאות חיוביות ביותר. מוטיבציית הלחימה וההגנה של הסורים על התל פחתה במידת מה והייתה מושפעת מעצמת הלחץ של כוחותינו. כל זאת בהשוואה ללחימה העיקשת שניהלו הסורים להגנת התל בשעות הבוקר והצהריים ביום הקודם.²¹

ג. יתכן והחלה התרופפות וגם התמוטטות של הפיקוד בכוח ההגנה הסורי על התל. גם המהלך האוגף בדרך הלגיה של כוח בן-חנן תרם רבות להתרופפות זו. הסורים שעל התל ובסביבתו, הופגזו באופן רצוף על-ידי הארטילריה של כוחותינו. בתצ"א מיום 12 באוקי שעה 1450, נראו פגיעות מדויקות במוצב הפיקוד ומגנן הני"ט שעל התל. כמו כן נראו רק מחצית מהכוחות שאותרו בתצ"א מ-0830 של אותו יום.²² הדיווח של יוסי בן-חנן על השמדת רק"מ ורכב בעורף התל, היו בעיקר כוחות מנהלה ולא כוחות לוחמים. (יוסי בן-חנן ציין בעדותו על ריכוז של הרבה רק"מ ורכב ייעודי שהיה בעורף התל, בשלב שלפני עלייתו מהלגיה לעבר התל). כזכור, תל א-שמס שימש כמפקדה עורפית של דיוויזיית חי"ר 7 ולכן היו בשטח דיפונים רבים ששימשו מחסה לרכבים רבים. שלושת הבונקרים שאחד מהם היה גדול במיוחד, (היה ביכולתו לאכלס כ-2 פלוגות בו זמנית) שימשו את אותה מפקדה עורפית.²³ (ראה תצלום קרקע בעמ' 20)

ד. הערכות הכוחות הסורים על התל לא הייתה נהירה לכוחותינו וגם תכנון ההתקפה הלילית של חטיבה 317 לא הייתה מבוססת על מידע תקף. כל שנלקח בחשבון היה:

(1) כוח בעוצמה של פלוגת חי"ר, שהייתה פרוסה על ראש התל ובתעלות שבמגנן הני"ט.

(2) מגנן הני"ט במורדות הדרומיים, דרום-מערביים שבו יתכנו טנקים בודדים (עד פלוגה) תול"רים בודדים, חוליות בודדות של משגרי טילי נ"ט. לא היה פירוט על עוצמת האויב והיערכותו.²⁴ *

ה. הכוחות הלוחמים של חטיבת חיר"מ 317 שלא היה בידם פרוט מעודכן של הערכות האויב ביעד, תודרכו להסתער רק על עמדות שזוהו כתוצאה מירי תגובתי.

ו. בתום הקרב בבוקר ה-14 באוקי השמידה החטיבה 3 טנקים. נספרו כ-30 חללים סוריים,

שחלקם נפגעו כנראה מאש הארטילריה של כוחותינו. נלקחו כ-30 שבויים, נתפסו מספר

משגרי טילים עייג BRDM-2. המסקנה מכאן: שהכוח הסורי שנותר בתל לאחר

התמוטטותם ב-12 באוקי בערב היה קטן בהרבה מההערכה שהייתה ערב המבצע.²⁵

* בפיענוח גיחת תצ"א ש-553 מ-13.10.73 בשעה 0830, מסתבר בדיעבד: במהלך הלילה, הסורים תגברו את התל בצדו המערבי בכ-15 טנקים שפניהם לכיוון הלגיה, זאת במטרה למנוע מכוחותינו לחזור שנית מציר 'בן-חנן'. הם עזבו את התל בשעות הערב ולא היו שם במהלך כיבוש התל על-ידי חטי' 317. (ראה מרשם תצ"א מס'

4 בעמ' 31)

- א. הצבא הסורי איבד חלק גדול מיחידותיו המשורינות והממוכנות, ונסוג לעומק שטחו. היערכותו המדויקת אינה ידועה. אין בידינו ממצאים מפורטים של היחידות והמסגרות ששרדו/נסוגו והתארגנו מחדש.
- ב. ברצועת ההגנה הראשונה ובמוצבי הקו הקדמי, ייתכן וערוכים שרידי חטיבות החי"ר הסורי שחזרו למוצבים. הכוחות הללו היו מתוגברים במשגרי טילי נ"ט, תותחי נ"ט וטנקים T-34 בעמדות נ"ט.
- ג. בגזרת ההבקעה מצויים כ-30-40 טנקים בריכוזים של לא יותר מ-20-15 טנקים על כל ציר, לפי הפירוט:-
- (1) על ציר 'צין' עד צומת 'מסגד-צין' כ-20-15 טנקים.
  - (2) בצומת 'ציפה', 'שבתאי', 'קורטי' כ-20-15 טנקים נוספים.
- ד. בעומק רצועת ההגנה הראשונה, באזור צומת מעץ-תל א-שמש כ-30 טנקים נוספים.
- ה. באזור גבעות קטנא, סעסע, נותרו כוחות מדיוויזיה משורינת 3, בעוצמה של כ-100 טנקים.
- ו. באזור דמשק כ-50-40 טנקים נוספים מכוח ריפעת אסד.
- ז. הארטילריה הסורית נותרה בעומק רצועת ההגנה הראשונה ובין הראשונה לשנייה. הייתה הערכה על קיומם של כ-10 גדודי ארטילריה סורית שכיסו בטווח את גזרת הפעולה של חטיבה 7 והיו מטווחים היטב ממוצב החרמון שהוחזק באותם ימים על-ידי הסורים.
- ח. היות והיה מדובר בהבקעת יום, נלקח בחשבון שכוחותינו יספגו הפגזות קשות על-ידי הארטילריה הסורית.
- ט. היה ידוע על קיומן של עתודות נ"ט סוריות, בעיקר ברמת הדיוויזיות, אך לא היה ידוע מיקומן במדויק.⁸

9. תמונת מצב האויב בתום יום הקרבות של ה-11.10.73.

- א. בערב ה-11.10.73, לאחר שעות הלחימה הראשונות, הסתבר, לפחות בגזרת ההבקעה של חטיבה 7, שהסורים לא היו מוכנים לקדם את כוחותינו המבקיעים, והופתעו מבחירתנו את גזרת ההבקעה.
- ב. קרב ההבקעה לא נתקל בהתנגדות או לחימה קשה. מעט הלוחמים הסורים הסתתרו בבונקרים, משום מכת הארטילריה האפקטיבית שהייתה צפופה ביותר וריתקה אותם לבונקרים ולעמדות החפורות.
- ג. הארטילריה הסורית פעלה ביעילות יחסית, אך ההבקעה המהירה והחדירה לעומק השטח הסורי של כוחותינו, מנעו מהארטילריה את היכולת לעצור או להאט את תנועת החטיבה.⁹
- ד. בציר 'אמריקה' (קוניטרה-דמשק) שם פעלה חטיבה 179 של אוגדה 210 שביצעה את ההבקעה. במקום זה נתקלו כוחותינו במגנן נ"ט שהיה מורכב מתותחי וטילי נ"ט, טנקים בודדים נייחים בעמדות. בגזרה זו פעלו הסורים בנחישות וגרמו לכוחותינו אבדות קשות ביותר (כגוד טנקים שנפגע).

ה. בגזרת חטיבה 7, לאורך צירי התקדמות כוחותינו, שרדו טנקים סורים בודדים שהושמדו או נסוגו לאורך הצירים. בציר הצפוני (ציר 'צין') נסוגו הטנקים הסוריים לאזור מזרעת בית-גין והתמקמו בעמדות שמצפון לנחל הסברני. במרכז הגזרה, עיקר ההתנגדות הייתה באזור חאן-ארנבה, בתל אחמר הקטן, שם הייתה ממוקמת המפקדה הקדמית של דיוויזית חי"ר 7. הטנקים הסוריים נסוגו לאזור צומת מעץ (מסגד אמריקה) ולתל א- שמש, במטרה להגן על הציר המרכזי לדמשק.¹⁰

ו. גדודי הארטילריה הסורית נסוגו מזרחה ונערכו מחדש ברצועת ההגנה השנייה באזורי קטנא, סעסע, וכנכר.¹¹

10. תמונת מצב האויב ביום 12.10.73.

החל מבוקר ה-12 באוקי 73, חל שינוי דרמטי באופן ובנחישות הלחימה של הצבא הסורי הנסוג. בשטח החלה התארגנות של מסגרות לוחמות ברמה הטקטית, התארגנות להגנה והשבת מלחמה. החלו התקפות נגד על כוחותינו לאורך הצירים ובעיקר בצמתים העיקריים.¹²

א. **בציר הצפוני**, החל מבוקר ה-12 באוקי, הותקפו כוחותינו באזור מזרעת בית-גין על-ידי כוחות מאורגנים משולבים שהיו בפיקוד משותף, חי"ר, טנקים וני"ט. בהתקפות הללו השתתפו גם מטוסים סוריים (לא יפורטו).¹³

ב. **בציר המרכזי**, כוח החוד של חטיבה 7 שכלל את כוח בן-חנן ואת גדוד 75 נתקל בכוחות האויב בצומת 'מסגד- אמריקה'. כאן, פעם נוספת, החלה החטיבה לחוש את ההתנגדות של הצבא הסורי הנלחם בקרב הגנה ובעקשנות רבה.

ג. הכוח הסורי שהיה ערוך לאורך ציר 'אמריקה' באזורי: יאיר, אמריקה (צומת מעץ) לקראת שחר ה-12 באוקי, ובהמשך הבוקר בצומת מסגד אמריקה, נסוג והתארגן מחדש לאורך הציר באזור שוכתליה ובמגנני הני"ט בצדו הדרומי של תל א-שמש.

ד. כוח זה שאודותיו היו ידיעות והערכות כלליות בלבד, כלל בתוכו כ- 47 טנקים T-62,

מתוך חטיבת הטנקים 65 של דיוויזיה 3 או מתוך החטיבה הממוכנת 21 של דיוויזיה 3.

כוח זה הייתה משולבת עתודת ני"ט דיוויזיונית, שכללה משגרי טילים על גבי BRDM-2

תול"רים ומשגרי R.P.G רבים. הכוח הסתייע בטנקים, חי"ר, ני"ט ובארטילריה מסוגים שונים: 122 מ"מ, 130 מ"מ ומטלר"ים 122 מ"מ. כמו כן השתלבו בקרבות ההגנה גם מטוסים סוריים שתקפו את כוחותינו בעיקר בצומת מעץ ולאורך ציר 'אמריקה', במספר יעפים, (5-6) עד שעות הצהריים של אותו יום. * (ראה מרשם מס' 8 בעמוד 46)

ה. הכוח הסורי פעל בנחישות רבה ובהפעלה מתואמת ומשולבת של כל הגורמים שהוזכרו לעיל.¹⁴

בשעות הצהריים המוקדמות, נתקבלה ידיעה מודיעינית (יתכן ממפקד הכוחות שבתל א- שמש) "אני אמשך להילחם, אני לא מוכן לסגת, אלחם עד מותי".¹⁵

* המטוסים הסוריים תקפו במבנה של רביעיות (מיג 19) באין מפריע ופעלו בגובה נמוך. ביניהם היה מטוס מיג כחול שהופיע מספר פעמים ונקרא ע"י מטה חט' 7 בשם 'המקס הכחול'

12. התארגנות הצבא הסורי ללחימה מתוך רצועת ההגנה השנייה.

- א. הצבא הסורי שנסוג לכל עבר, החל להתארגן מחדש, ימים ספורים לאחר התמוטטותו.
- ב. למרות שהלוחמים הסוריים הפקירו את נשקם, הרק"מ, הרכב והציוד הרב ברמת היחידה וגם ברמת הפרט, לקחה התארגנותם מחדש, זמן קצר יחסית.
- ג. מסתבר בדיעבד שהסורים תוגברו על-ידי ברית-המועצות באמל"ח, מכל הסוגים, כבר בימים הראשונים של המלחמה. הנשק הרוסי זרם לסוריה כל הזמן וללא הפוגות.²⁶
- ד. הבעיה שנוצרה לסורים הייתה לאגד מחדש מסגרות לוחמות של אותן היחידות הקבועות שנפגעו בשלבים הראשונים של המלחמה ונסוגו באופן בלתי מבוקר.²⁷
- ה. ראוי לציין שהתגבורות העיראקיות והירדניות שזרמו לשטח סוריה, תרמו את חלקן ודרבנו את הסורים להתארגן מחדש ומהר (לסורים היה קשה להישאר בתבוסתם כשהעיראקים והירדנים בתוך שטחם).
- ו. ב-12 באוקי הגיעו ראשוני הכוח העיראקי לחזית: חטיבה משורייתת 12 וחטיבה ממוכנת 8 של דיוויזיה 3.
- ז. כניסתם הלא מתואמת לאזור כפר נסג'תל אל מל, בחלקה הדרומי של המובלעת, הביאו למצב (שבנוסף לחטיבה הירדנית המשורייתת) שכוחות המשלוח הזרים הגנו ונלחמו בדרום גזרת הלחימה, והסורים הגנו על הגזרה הצפונית ועל העיר דמשק.
- ח. בדרך לסוריה היו שתי חטיבות נוספות עיראקיות: חטיבה משורייתת 6 וחטיבת חי"ר 20.²⁸
- ט. החל מ-14 באוקי החלו הסורים להיערך להגנה מתוך רצועת ההגנה השנייה שהפכה לקו החזית.
- י. לפחות בגזרת הציר המרכזי 'אמריקה' והציר הצפוני 'צין', נערכו הסורים להגנה מצפון למכשול הסברני שסימן את קו ההגנה השני. מצפון למכשול נבנתה מערכת ביצורים של רצועת ההגנה השנייה שהייתה ממוקמת בחזית הבירה הסורית דמשק.

13. המאבק על התל בבוקר ה-14 באוקי.

- א. הפיקוד על הכוחות הסוריים, שהחלו להתארגן מחדש, מיאן להשלים עם נפילתו של התל בליל ה-14-13 באוקי. הייתה זו "גלולה מרה" מדי, משום היותו של התל שטח חיוני, רב חשיבות ושליטתו על המרחב ועל הציר לדמשק הייתה משמעותית ביותר.
- ב. הפיקוד הסורי שנותר מאחור, הבין היטב את המשמעות האופרטיבית של נפילת התל, ולכן כבר בבוקר ה-14 באוקי החלו הסורים לתקוף את התל, בכל האמצעים שעמדו לרשותם (בעיקר בארטילריה) ולארגן את הכוחות לכיבושו של התל מחדש. ואכן, ביום ה-14 באוקי ניחתו על התל מנות רבות של ארטילריה סורית, שנמשכו לסירוגין לכל אורך היום.
- ג. התקפה זו מנעה מכוחותינו להתארגן להגנה וריתקה את כוחות הצנחנים אל הבונקרים ואת הטנקיסטים לתוך הטנקים.²⁹

14. התקפת הנגד הראשונה לכיבוש התל בבוקר ה-15 באוק'.

- א. כבר בליל ה-15-14 באוק' נערכו הכוחות הסוריים באזור המערכים החפורים בסעסע ובכנכר, לצורך ביצוע התקפות הנגד.
- ב. הסורים ריכזו במקום כוחות משולבים, שכללו: כגדוד טנקים, כוחות חי"ר וקומנדו בעוצמה של גדוד. יחידות נ"ט (משגרי טילי סאגר) והרבה ארטילריה ואוויר.³⁰
- ג. התקפת הנגד החלה בשעות הבוקר המוקדמות בארטילריה שניחתה על התל ועל מבואותיו הצפוניים ובהמשך החלה התקפה של כוחות משולבים, חי"ר וטנקים.
- ד. ההתקפה הסורית הייתה גלים, גלים, ונמשכה עד שעות הצהריים המאוחרות. ההתקפה נסתיימה כשלוסורים נפגעים רבים, והם השאירו בשטח את מרבית הרק"מ והרכב כשבודדים מהם נסוגו צפונה לעבר המערכים הקרקעיים.³¹ (ראה מרשם קרב מס' 20 בעמ' 97)

15. התקפת הנגד השניה לכיבוש התל בשחר ה-16 באוק'.

- א. תשמוע כוחותינו מיחידת סיירת מטכ"ל, שהתמקם לאורך ציר היציאה מהכפר סעסע גילה את הכוחות הסורים שהחלו לנוע לכיוון כוחותינו בתל, במטרה לתקוף את החניון בו נערכו טנקים מהגדודים 74 ו-75 באזור ציר 'אמריקה 44' ובהמשך את הכוחות האחרים של אותם הגדודים שהיו ערוכים במעלה התל.
- ב. התשמוע העביר את ההתראה לכוחותינו שניעורו בבהלה ויצאו בחופזה מחניון הלילה.
- ג. ב-16 באוק' החל משעה 0330 החלה התקפה סורית על כוחותינו בתל א-שמש. גם הפעם הופעלו כוחות קומנדו, כוח ממוכן וטנקים.
- ד. ההתקפה התבצעה לכל רוחב התל והסורים הגיעו ממספר כיוונים. ההתקפה לוותה בהפגזה ארטילרית כבדה שגרמה לכוחותינו לנפגעים רבים. גם התקפה זו נכשלה והסתיימה בשעות אחר הצהריים המוקדמות. גם הפעם הפעילו הסורים כוחות משולבים שכללו חוליות קומנדו, טנקים, חי"ר ובעיקר ארטילריה שהייתה מדויקת מאד וגרמה ל"צרות" רבות. גם הפעם נראה שהסורים התקשו להפעיל את הכוח באופן יעיל וההתקפה סבלה מבעיות השליטה וניהול קרב. נראה שגם התקפה זו הייתה בעוצמה חטיבתית לפחות.³² (ראה מרשם קרב מס' 20 בעמ' 97)
- ה. באותו זמן, התרחשה התקפה בהיקפים דומים כנגד כוחותינו בגזרת מזרעת בית ג'ן. כתוצאה מכישלון תאום בלו"ז, תקפו כוחות המשלוח הירדניים והעיראקיים בדרום גזרת המובלעת, בשעות אחר הצהריים.³³

16. האירועים העיקריים שהתבצעו בימים 17-21 באוק'.

- א. בימים 17-21 באוק' הותקפו כוחותינו בתל א-שמש על-ידי הפגזות ארטילריות קשות, * אליהן התלוותה גם אש מרגמות שהייתה מאד ממוקדת. היו גם ניסיונות תקיפה ספורדיות שהסתיימו לאחר זמן קצר. ניסיון חדירה של חוליות קומנדו והתקפה משולבת של טנקים וחי"ר שנעצרה לרגלי התל. לדברי מג"ד 75 רס"ן יוסי מלמד, היו ניסיונות רבים להחדרת חוליות קומנדו שהיו מצוידות במטולי R.P.G. פעולות אלה התבצעו

בעיקר בלילה ובשעות הבוקר המוקדמות, כשהראות הייתה לקויה ובשטח שרר ערפל כבד.³⁴

ב. בניגוד לימים הקודמים, ביום ה-17 באוק' לא התרחשה התקפה על כוחותינו שבתל. נראה שהסורים לקחו "פסק זמן" והחלו בהתארגנות לקראת מתקפה מכרעת שנועדה לימים הבאים. כוחותינו שבתל הוטרדו בעיקר מהפגזות ארטילריות שניחתו לסירוגין במשך שעות היום ומניסיונות חדירה של חוליות קומנדו.

ג. גם ב-18 באוק' נמנעו הסורים מלתקוף את כוחותינו שבתל. בשעות שלפני חשכה, לקראת יציאה של כוחותינו לפעילות לילה, ניחתו שתי פצצות מרגמה בתוך מסדר של גדוד 13 מחטיבת גולני. באירוע זה נהרגו 4 לוחמים ו-9 נפצעו.³⁵

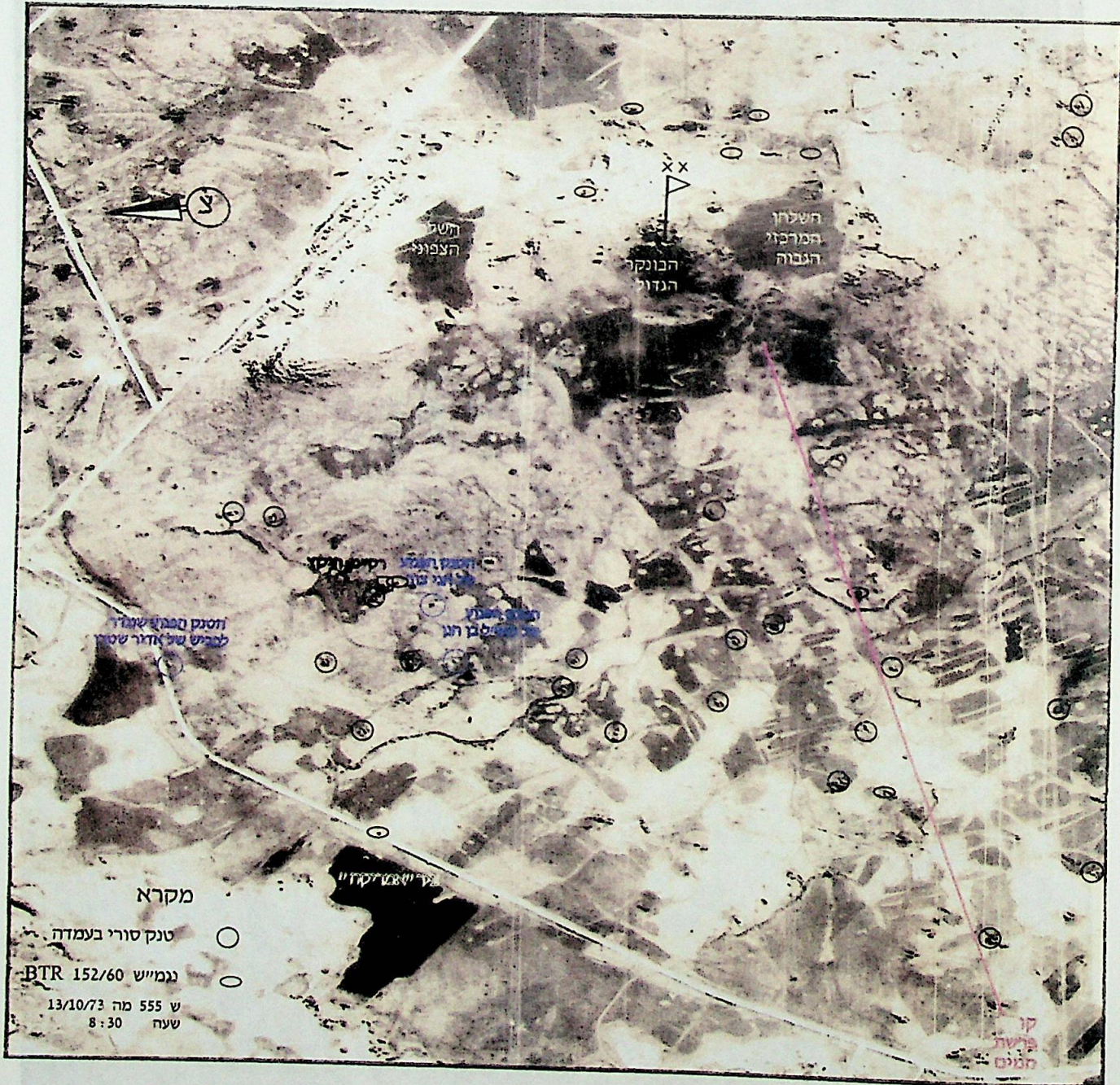
ד. ב-20 באוק', בשעות הבוקר המוקדמות, שוב החלה הפגזה ארטילרית מרוכזת על התל. היה זה אות להתקפה קרקעית, חי"ר וטנקים. נצפו שדרת טנקים וחי"ר שנעו לרוחב הגזרה וניסו לעלות על התל. אש ארטילרית מדויקת ואש טנקים יעילה של גדוד 75 בפיקודו של יוסי מלמד, עצרו את ההתקפה הסורית, ממש לרגלי התל. לסורים היו מספר נפגעים והשאר נסוגו.³⁶

ה. ההתארגנות הסורית למתקפה רחבת היקף הייתה מכוונת לליל 22-23 באוק'. לאותו לילה תוכננה מתקפת נגד משולבת על-ידי הכוחות הסוריים וחיילות המשלוח: העיראקים, הסעודים והירדנים, כנגד מאחזי כוחותינו לכל רוחב המובלעת. הכוחות החלו להיערך בשטח, אולם המתקפה בוטלה בשל ההחלטה על הפסקת האש וסיום המלחמה.³⁷

* רס"ן יוסי מלמד, סמג"ד 75 ובהמשך המג"ד, טוען שהארטילריה הסורית טווחה לכל אורך הלחימה לכיבוש והגנת התל, על ידי קתק"ים שהיו בקרבת כוחותינו והסתתרו בתוך הלג'ה הקטנה, וזו גם הסיבה לדיוק והתזמון של הפגיעות הקשות בכוחותינו על התל.

תגבורת הטנקים בבוקר 13.10.73 בשעה 0830, בשלב זה החלה פעולת החילוץ של 2 טנקי ה"שוט" הפגועים של כוחותינו שנותרו על התל מהיום הקודם

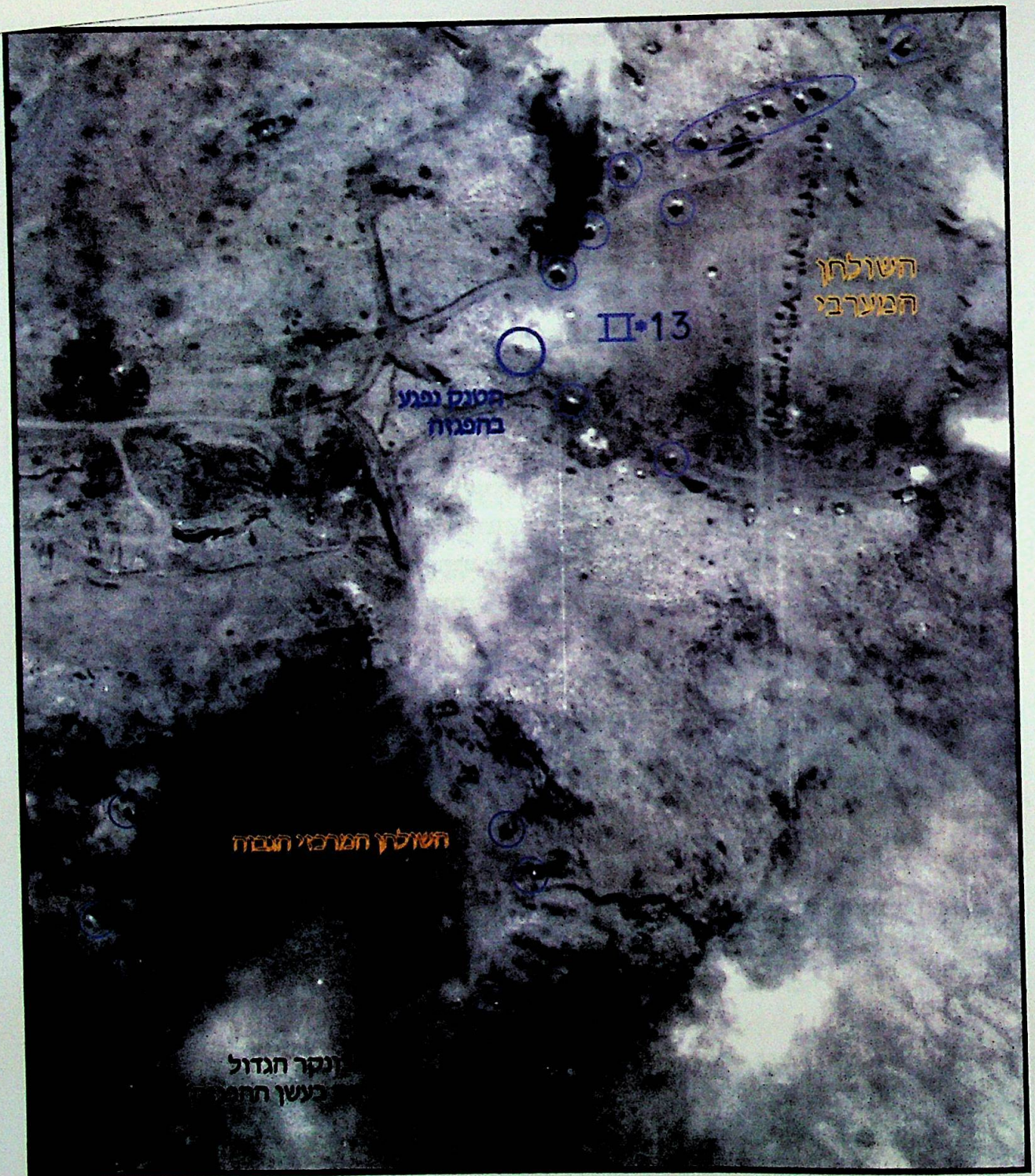
סביב שלושת הטנקים הפגועים של כח בן חנן נראים 12 טנקים, נגמי"ש BTR 152, ורק"ם חילוץ, החלק המערבי של תל שמס תוגבר ב כ-12 טנקים כלקח מהאיגוף שבוצע ע"י כח בן חנן

מתחם תל שמש תחת הפגזה בבוקר 16.10.73

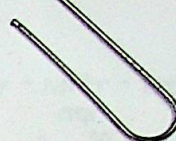

אש ארטילריה סורית בהיקף על גזודי (לפחות 2 גזודים). שים לב לריבוי המכתשים (הכתמים השחורים) המעיד על האש הרבה שנורתה על המיתחם במהלך הימים האחרונים. רוב הרכב והרק"ם עמד בעמדות ספיגה, הטנקים חלקם עמד בעמדות ירי וחלקם בעמדות המתנה אחוריות. ראה הגדלת הפרט.

הפגזת ארטילריה סורית על תל

בתצ"א שצולם בשעה 08:30 נראות היטב הפגיעות של ההפגזה הארטילרית שנמשכה שעות. בשולחן המערבי נראים 13 טנקים של גדוד 74 וגדוד 75 תחת ההפגזה (רובם בעמדות המתנה). הטנק הצפוני נראה בזמן הפגיעה. בהפגזה זו שנמשכה שעות, נהרג המ"פ אהוד דפנה, נפצע קשה המ"פ צביקה רק ונפצע קל המג"ד יוס אלדור. בשולחן הגבוה נראים כ-7 כלי רק"ם בדיפונים עמוקים. הבונקר הראשי בו הסתתרו לוחמי החי"ר נראה מכוסה עשן כבד כתוצאה מהפגיעות הרבות.

הערות לפרק שלישי.

1. סא"ל (מילי) די"ר אלחנן אורן-תולדות מלחמת יוה"כ (תשרי תשל"ד, אוק' 73) אג"ם תוה"ד-מח' היסטוריה (ספטי 92 בעמ' 199).
2. ראיון עם תא"ל (מילי) עמוס גלבע ב-31.1.03. עמוס היה קצין מחקר בענף 5 במלחמת יוה"כ.
3. פענוח תצ"א ש-537 מ-9 באוק' 73 ע"י סא"ל (מילי) דוד גוטפרב, שנעזר בידיעות מודיעין מאותה תקופה, בעבודת מחקר שביצע במודיעין הפיקוד בשנת 1987.
4. ספר המצפי"ע בעמ' 174.
5. חטי משוריית 43 מוקטנת, לאחר שספגה אבדות כבדות, לא אותרה בסד"כ הסורי, למרות ששרדה לפחות עד ה-18.10.73. עת הושמדה סופית ע"י חטי 179 באזור 'אום בוטנה'.
6. אורן - עמ' 186.
7. סקירת מודיעין מיוחדת-מהלכים עיקריים של הצבא הסורי וחילות המשלוח במלחמת יוה"כ. מדנמ/1.130.586 באזור 'אום בוטנה' מ-11 ינו' 74.
8. יומן המלחמה חטי 7, אביגדור קהלני י"עו 77 עמ' 137-136. עדותו של החוקר שמסר את נתוני האויב באותה קבוצת פקודות.
9. שם.
10. שם, שם.
11. פענוח גיחות תצ"א ש-553 מתאריך 12.10.73 ע"י סא"ל (מילי) דוד גוטפרב לעבודת מחקר זו.
12. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן כיפור צפון 254516, תחקיר אלי"מ יאנוש בן-גל מח"ט 7 כיפור צפון 254664.
13. יומן המלחמה חטי 7, אביגדור קהלני י"עו 77 עמ' 138.
14. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן כיפור צפון 254516 עדותו של החוקר, תחקיר רס"ן אבנר לנדאו כיפור צפון 254467.
15. ראיון עם אלי"מ דני אגמון מתאריך 7.3.2003 שהיה קמ"ן אוג' 36 במלחמת יוה"כ.
16. שם.
17. ראיון עם תא"ל יוסי מלמד, מג"ד 75 במלחמת יוה"כ. פענוח תצ"א 553/ש וראיון עם תא"ל אריה מזרחי, מפקד הסיוע של חטי 7 במלחמת יוה"כ. הראיון התקיים ב-26.2.03.
18. עדותו של סג"מ חגי צור על היפגעות הטנקים ב-12.10.73 אחה"צ במהלך ההסתערות על תל א-שמס.
19. אורן-עמ' 189.
20. ראיון עם אלי"מ דני אגמון מ-7.3.2003.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה	ענף	חקר	קרבנות
72	-	03	-

21. ראיון עם תא"ל אריה מזרחי, מפקד הסיוע של חטי' 7 מ-26.2.03.
- ראיון עם תא"ל ארנון בן-עמי, קסי"א של גדי' 74 מ-24.2.03.
22. פענוח גיחת תצי"א ש-525 מ-13.10.73.
23. פענוח גיחות תצי"א ש-525, ש-553, ש-555 עי"י סא"ל (מיל') דוד גוטפרב לעבודת מחקר זו.
24. תחקיר מג"ד הצנחנים אלישע שלם מתאריך 27.12.73 כיפור צפון 405067.
25. שם. פענוח גיחת תצי"א ש-573 מ-15.10.73.
26. ראיון עם תא"ל (מיל') עמוס גלבוש מ-31.1.03.
27. שם.
28. אורן-עמי' 189-190.
29. תחקיר סא"ל יאיר נפשי מתאריך דצמי' 73 כיפור צפון 254473.
- ראיון עם סא"ל אלישע לשם מג"ד הצנחנים מתאריך 28.2.03.
30. שם.
31. שם, שם. פענוח גיחת תצי"א ש-573 מתאריך 15.10.73.
32. תחקיר סא"ל יאיר נפשי, מג"ד 74, תחקיר רס"ן יוסי מלמד.
33. סקירת מודיעין מיוחדת, מהלכים עיקריים של הצבא הסורי וכוחות המשלוח במלחמת יוה"כ. מד', מ/586.130.1 מ-11 יוני 1974.
34. ראיון עם תא"ל (במיל') יוסי מלמד, מג"ד 75 במלחמת יוה"כ, ינואר 2004.
35. עיתון "מעריב" כתבת תחקיר של מירב ארלוזורוב מ-ספט' 1987.
- ראיון עם סא"ל (מיל') אייל דשא שהיה קמבי"ץ גדי' 13 במלחמת יוה"כ מ-11.3.03.
36. ראיון עם אלי"מ יוסקה קסטל, מפקד החטיבה שהוקמה בתל א-שמס ב-18 באוקי' 73.
37. סקירת מודיעין מיוחדת. מד', מ/586.130.1 מ-11 יוני 1974.

פרק רביעי

כיבוש המובלעת הסורית

כיבוש המובלעת הסורית ב-11 לאוקטובר 1973, התבטא ברצון להביא להכרעה צבאית ומדינית, שתכפה "הפסקת אש", לפחות בחזית הסורית.¹ התווסף לרצון זה הצורך לפגוע ולמוטט, עד כמה שניתן, את התשתית הפיזית של הצבא הסורי ולהוציאם ממעגל הלחימה.² הצבא הסורי שהפעיל במהלך המתקפה (6-10 אוק') את מרבית כוחותיו הצבאיים ועתודותיו, נשחק ואיבד את מרבית האמל"ח היבשתי שעמד לרשותו. תופעה זו זוהתה היטב

ע"י המטכ"ל ופיקוד הצפון כבר ביום הקודם, והועלתה בדיוני המצפ"ע, ככל שהובן שכוחותינו אכן מצליחים והודפים את הצבא הסורי הנסוג מזרחה.³

בתוכנית המלחמה שהוכתבה על ידי אלוף הפיקוד, חופי, לא הוגדרו יעדי המלחמה המערכתיים באופן סופי. המגמה הייתה להתקדם, מהר ככל שניתן, לעומק השטח הסורי, בכיוון כללי המאיים על עיר הבירה דמשק. פקודת המבצע המטכ"לית שהוצאה רק בתאריך 11.10.73 בשעה 1950, הורתה לפיקוד להשתלט על מזרעת בית-ג'ין בצפון ולהתקדם עד לסעסע בציר הדרומי קוניטרה-...דמשק, להתייזב בשטחים השולטים באש ארטילרית על פאתי דמשק ולאיים על הבירה הסורית. (לא הייתה שום כוונה להיכנס לדמשק). פיקוד הצפון שניתח את כוונת המטכ"ל, ראה לנגד עיניו יעדים חשובים ברמה האופרטיבית :-

- * לחדור לעומק השטח הסורי, לנצל את ההצלחה שהושגה במתקפת הנגד 8-10 אוק'.
- * להשמיד כוחות רבים, ככל האפשר, כדי למנוע מהצבא הסורי להתארגן ולהתייזב מחדש.
- * להשתלט על שטחים שמהם יוכל לאיים על דמשק ולתפוס מעברים קרקעיים שולטים, על הצירים שמהם יהיה נוח לשלוט ולקדם את התגבורות (חיילות המשלוח) העירקיים שהיו בדרכם מסוריה ומירדן.⁴

הפיקוד שאף לפתח את זירת הלחימה מזרחה ולהעביר את המלחמה רחוק לעומק השטח הסורי. מטרות אסטרטגיות לצד רצון ותחושה עזה "לנקום" את אבדותינו הרבות שנגרמו במהלך פרוץ המלחמה וקרבת הבלימה העקוב מדם שניהלנו כנגד המתקפה הסורית.⁵

התכנית הפיקודית.

המאמץ הפיקודי העיקרי-אוגדה 36 בפיקודו של תא"ל רפאל איתן, בהרכב חטיבה 7 וחטיבת גולני, יפרצו בשני צירים, באזור שבין המוצבים 104 ו-105, יכבשו את אזור גיובתא-אל-חשב, טרנגיה והכפר חדר, יתקדמו מצפון לכביש הראשי קוניטרה-דמשק ויכבשו את היעדים המערכתיים מזרעת בית גין ואזור סעסע.

המאמץ הפיקודי המשני-אוגדה 210 בפיקוד האלוף דן לנר, תפרוץ בעקבות אוגדה 36 או תבקיע בדירוג בציר הכביש הראשי קוניטרה-דמשק. תתקדם לכיוון סעסע ותהיה מוכנה לכבוש את אזור כנכר.

אוגדה 146 בפיקודו של תא"ל משה פלד, תהיה במשימת הגנה והסחה בדרום ובמרכז רמת הגולן, תהייה בכוננות לבצע הבקעה נוספת בגזרתה, ותשמש כעתודה פיקודית.⁶ (ראה מרשם מס' 7 בעמ' 39).

התכנית האוגדתית.

ההבקעה האוגדתית התבססה על תכנית 'בן גיל צפון' שהייתה תכנית מגירה ונבנתה כשנה לפני המלחמה. שיטת ההבקעה הייתה, לפרוץ בשני צירים אוגדתיים, לאחר סיוע ארטילרי ואווירי מקסימלי. התדריכים (בכל הרמות) היו, לשמור על שלמות הכוח, לנהוג בזהירות מרבית, להימנע מלתקוף יעדים שלא הופגזו או הופצצו באופן מסיבי על-ידי ארטילריה ואוויר, קודם לכן נקבעה תכנית אש מכינה של כשלוש שעות שכללה תקיפות מטוסים והנחתת אש ארטילרית על אזורי ההבקעה, בדגש על עמדות הנ"ט של האויב. תוכנן "מסך אש ארטילרי מתגלגלי" שהופעל 500 מ' לפני הטנקים הפורצים, כל זאת כדי למנוע את הסורים שנערכו בחורשות ובמוצבים בין מוצבי כוחותינו 104 ו-105 מלפעול בטילים ובנשק קל.

המאמץ הצפוני הבקיע באזור מוצב 104 ונע לכיוון צומת חדר והציר הצפוני לכיוון מזרעת בית-גין. המאמץ הדרומי הבקיע מצפון למוצב 105, עבר את הכפר גיובתא אל-חשב ונע לעבר מחנות חלס, חרפא ותל א-שמס.

כוחות החי"ר של חטיבת גולני עסקו בכיבוש ובטיהור מוצבי האויב, בפתיחת צירים ובאבטחת הכוחות המשוריינים בחינוני הלילה.⁷

התכנית החטיבתית. (ראה מרשם מס' 8 בעמ' 46)

תכנית 'בן-גיל צפון' הייתה תכנית "מגירה" אופרטיבית של פיקוד הצפון. התכנית הייתה מוכרת היטב למפקדי חטיבה 7. על תכנית זו נעשתה בחטיבה עבודת מטה ממושכת, כולל סיורי מפקדים שבוצעו בשטח בקיץ 1973.⁸ התכנית החטיבתית הייתה והתבססה על פריצה משוריינת ומהירה, דרך מוצבי רצועת האבטחה ולעומק מוצבי דרג ההגנה הראשון הסורי.⁹

החטיבה הבקיעה בשני צירים חטיבתיים מאוזנים. בראש הכוחות נעו טנקי 'מורג', מחשש להיתקלות במוקשים סוריים. ההכנה הארטילרית המקדימה ו"מסך האש המתגלגלי" (הארטילרי) שהופעל על-ידי הפיקוד לפני הטנקים הראשונים, עשה את שלו באופן מרשים ביותר. הייתה זו "כתישת" קו החזית הסורי על מטרות בקו החזית ועל עמדות הארטילריה הסורית לכל רוחב גזרת ההבקעה. ואכן, תוצאות ההכנה הארטילרית היו משביעות רצון. ההבקעה ומעבר קו הגבול,

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

כיבוש קו המוצבים הסורי הראשון, התבצע תוך תנועה מהירה של טנקי חטיבה 7 ועל-ידי טיהור המוצבים הסורים בקו הקדמי על-ידי כוחות מחטיבת גולני. הפריצה המהירה הייתה כמעט ללא נפגעים, למעט היתקלויות בכוחות סוריים קטנים של גדוד 75 באזור הכפר טרנגיה וקרוב לכיבוש תל אחמר הקטן (ליד חאן-ארנבה), בו נהרג המ"פ שרגא איבלר מכוח בן-חנן. * ההתקדמות של כוחותינו בשני הצירים החטיבתיים ובשני המאמצים החטיבתיים היו מהירים מאוד.¹⁰ חטיבה 7 התקדמה ביום ה-11 באוק' משעות הצהריים ועד הערב, מזרחה וצפון מזרח, תוך התקלות בכוחות סוריים קטנים והשמדתם תוך כדי תנועה.

כוחות החטיבה הגיעו בציר הצפוני עד לכפר מזרעת בית-גין ובציר המרכזי מזרחה, עד אזור הכפרים והמחנות חרפא, חלס.

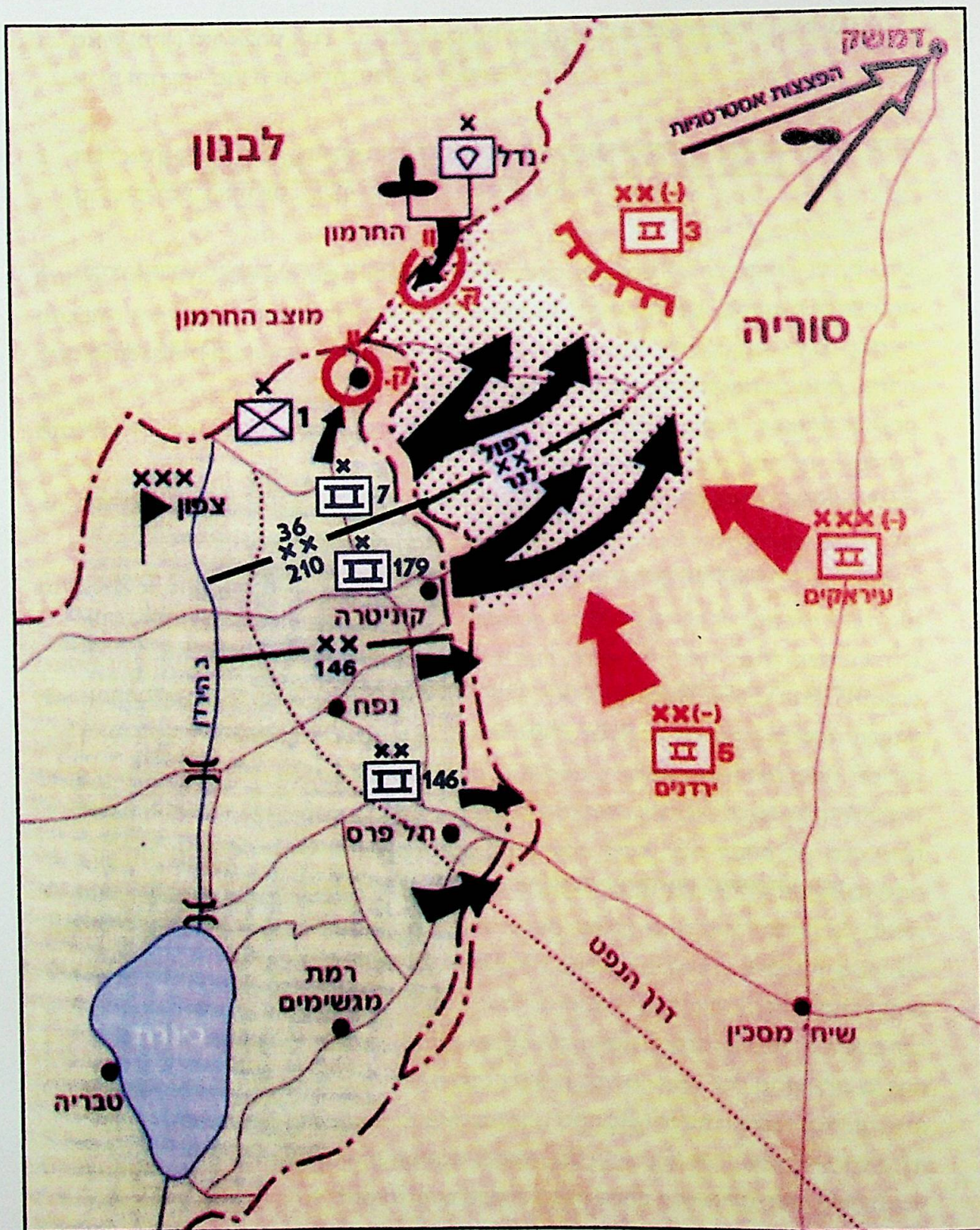
החטיבה ביצעה את משימותיה בקלות רבה ובהפתעה מההתנגדות הדלה שקידמה את הכוחות לאורך הצירים. התוצאה הייתה שהצבא הסורי היה בהתמוטטות ובנסיגה בכל שלבי הלחימה של אותו יום. הדברים אמורים לפחות בגזרת הלחימה של חטיבה 7 (לא כן היה בגזרות אחרות).

ברדת החשכה, נערכה החטיבה לחסימת הצירים העיקריים והמשניים בכוחות טנקים קטנים, מאובטחים על-ידי כוחות חי"ר. הכוחות העיקריים נכנסו לחינוני לילה (גם הם אובטחו על-ידי כוחות חי"ר) במטרה להפיג את העייפות הרבה בה הם היו נתונים.¹¹

* סגן שרגא איבלר היה קמב"ץ חטיבה 188, צורף על-ידי סא"ל יוסי בן-חנן לכוח שאורגן על-ידו ב-9 באוק' ומונה למ"פ.

מרשם הקרב של פיקוד הצפון לכיבוש המובלעת, 11.10.73

הערות לפרק רביעי:

1. סא"ל (מילי) די"ר אלחנן אורן – תולדות מלחמת יום-הכיפורים (תשרי תשל"ד, אוקי 73) אג"מ תוה"ד – מח' היסטוריה (ספט' 92 בעמ' 171).
2. דברי אלוף פיקוד הצפון, האלוף חופי, למטה חטי 7 ב-9 אוקי 73 בתצפית על עמק הבכא בתום קרב הבלימה. ראיון עם האלוף חופי, יומן המלחמה חטי 7.
3. אלחנן אורן – מלחמת יוה"כ, עמודים 171-192.
4. ש.ס. עמ' 183-184.
5. ש.ס, ש.ס.
6. פקודת מבצע מסי 7 של פיקוד הצפון מ-11 אוקי 73 ומפקדת פיקוד הצפון/אג"מ מב-6132-21).
7. ראיון עם רא"ל רפאל איתן, מפקד אוגדה 36 במלחמת יוה"כ, יומן המלחמה חטי 7, אלחנן אורן בעמ' 185.
8. יומן המלחמה חטי 7, קבי פקודות חטיבתית מ-10 אוקי 73 בחצות בחמ"ל חטי 7 בווסט. ראיון עם האלוף (מילי) יאנוש בן-גל, מח"ט 7 במלחמת יוה"כ.
9. אלחנן אורן בעמ' 185.
10. יומן המלחמה חטי 7, ראיון עם האלוף יוסי בן-חנן, מג"ד כוח בן-חנן במלחמת יוה"כ.
11. יומן המלחמה חטי 7, אלחנן אורן בעמ' 185-186.

פרק חמישי

הקרב הראשון לכיבוש תל א-שמש

ביום ו', 12 באוקטובר עם שחר, נעו כוחות החטיבה להמשך משימותיהם, ללא שינוי בתכנית החטיבתית הבסיסית. במהלך הלילה, לא התקבלו ידיעות מודיעין שונות, ממה שהיה ידוע ביום הקודם. גם לא התקבל מידע על כניסתם של הכוחות העיראקיים לשטח סוריה והתקדמותם לעבר החזית. החטיבה המשיכה לפעול בהתאם לתכנית, כאשר :-

המאמץ החטיבתי הצפוני המשיך את מהלך ההשתלטות על מזרעת בית-ג'ן, בית-ג'ן והרכסים השולטים על הכפרים מצפון ומצפון-מזרח.

הכוח הדרומי החל להתקדם מזרחה, תוך כדי לחימה בכוחות משוריינים סוריים (קטנים) שהיו ערוכים במחנות חלס ועל הצירים בואך חלס, מחנות צומת מעץ.¹

בציר זה פעלו שלושה גדודים מוקטנים: כוח בן חנן בהרכב של 3 פלוגות מוקטנות (כ-20 טנקים) ופלגה מסיירת מטכ"ל, בפיקודו של רס"ן יוני נתניהו, שצורף לכוח בן-חנן בלילה הקודם.

גדוד 75 בפיקודו של סא"ל יוס אלדר, בהרכב של 3 פלוגות טנקים (כ-20 טנקים), פלוגת סיור מוקטנת ופלוגת חרמ"ש מוקטנת. גדוד 74 בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי (כ-12 טנקים).

התקפת החטיבה התבססה על פעולה דו-גדודית מתואמת (כוח בן-חנן וגדוד 75) של תנועה ואש, תוך כדי חיפוי והתקדמות מבוקרת. גדוד 74 נע מאחור ושימש כעתודה חטיבתית. הכוח הסתייע בארטילריה שהופעלה ע"י רס"ן אריה מזרחי - מפקד הסיוע החטיבתי.

הכוח כבש את מחנות חלס, הכפר חלס, והחל להתקדם לצומת 'מסגד אמריקה' תוך כדי ירי מקלעים, שכוונו בעיקר לעבר המחנות הסוריים וכל מה שנראה "זז ומאיים" בשטח. היערכותו של האויב, לא הייתה ידועה באופן מפורט. מסיבה זו היה צורך לנוע באבטחה מלאה, תוך כדי ניהול אש מבוקרת ובסיוע ארטילריה מסיבית, בעיקר על יעדי האויב שהיו מסומנים על גבי המפות, או מוקדי ההתנגדות והמקומות שזוהו כ"מייצרים אש".²

כבר בשעות הבוקר המוקדמות, השיג הכוח הקדמי בפיקודו של סא"ל יוס אלדר ויוסי בן-חנן את היעדים הראשונים ללא מאמץ מיוחד. הושמדו טנקים סוריים בודדים, תותחי נ"ט ונפגעו כוחות חי"ר סוריים. בסביבות השעה 0800 החלו הקשיים האמיתיים בהתקפה החטיבתית.

חשוב להדגיש, שמתחילת ההבקעה ביום הקודם, הלחימה וההתקדמות היו קלות יחסית, בעוד שביום השני הסורים התארגנו מחדש והחלו להלחם ביתר נחישות.

בשלב זה הותקפו גדוד בן-חנן ומפקדת חטיבה 7 שנעה בעקבותיו. ההיתקלות הייתה באזור צומת מסגד אמריקה. נוצר שם 'ארגז אש' של כוחות משולבים, טנקים סוריים מקדמת תל א-שמש,

טילי נייט, ארטילריה ובנוסף לכל אלו מטוסים סוריים שתקפו את כוחותינו במספר יעפים, בסבבים של כ-10 דקות. ההרגשה, בשלב זה, הייתה קשה ביותר. החפ"ק נאלץ לתמרן ולצאת ממוקדי האש, לשלוט בכוחות ולנהל את הקרב כפי שהיה עד לשלב זה. המטוסים הסוריים הגיחו ותקפו את כוחותינו בטיסה מגובה נמוך ובאיטיות מרגיזה. הכוח התגונן באמצעות מקלעי הטנקים והנגמ"שים ובאמצעות הנשק האישי של הלוחמים וקציני המטה החטיבתי.³

התקדמות הטנקים של המאמץ החטיבתי הדרומי נעצרה כ-1 ק"מ מצפון לצומת מסגד אמריקה, על גשרון שהיה חסום בחגורת מוקשים שהונחה לרוחב הכביש. החלו חילופי אש כנגד הכוחות הסוריים שהיו ערוכים על תל א-שמש בטווחים של בין 3 ל-5 ק"מ (טווחים רחוקים לאותם ימים). לכוחותינו היה קשה מאד לזהות משגרי טילים ואת הטנקים הסוריים, היות והם פעלו מתוך מחפורות כשרק הצריחים בלטו מעל פני הקרקע.

ניהול אש חטיבתי: את משימת ניהול האש כנגד מגנן הנייט במורדות הדרומיים של תל א-שמש, לקחו על עצמם מפקדי הגדודים: 74 בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי (12-13 טנקים) ו-75 בפיקודו של סא"ל יוס אלדר. הגדוד היה מורכב, בשלב זה, מ-3 פלוגות מוקטנות (6-7 טנקים בכל פלוגה). הטנקים נערכו בתוך השטחים המעובדים, בפאתי הלגיה הקטנה, וריתקו את הכוחות הסוריים שבתל.

מספר מ"פ 'לנון' - סרן בועז חלמיש: ירינו לטווחים שמעל ל-3000 מ', התקשינו לזהות מטרות, ראינו את כדורי האש של טילי הסאגר הסוריים שנורו לעבר הכוחות שהיו גלויים על ציר 'אמריקה'.

המ"פ השני בכוח, סגן אלי גבע, מציין בתחקיר שהירי לטווחים רחוקים היה חסר תועלת, היה קושי לזהות את המטרות. לעומתם, מספר המ"פ השלישי בכוח, סרן מאיר זמיר, שבמהלך ניהול האש הגדודי, הצליח להשמיד מטרות בטווחים של מעל ל-5000 מ'.

חילופי האש ערכו כ-3-4 שעות כשהסורים יורים באמצעות טנקים וטילי 'סאגר'. הייתה זו הפעם הראשונה שהופעלה כנגד הטנקים אש טילי נייט ממספר גדול של משגרי טילים שהיו מרוכזים במקום אחד. צפיפות הטילים הייתה קטלנית ביותר. החפ"ק החטיבתי שהותקף על ידי המטוסים הסוריים וטילי נייט, הצליח להיחלץ מתוך 'ארגז האש' והתמקם בכפר חלס שבנוי היה בפאתי הלגיה הקטנה, ממערב לתל א-שמש ובכיוון הניצב למיקום כוחותינו שניהלו, בשלב זה, קרב היחלצות כנגד הכוחות הסוריים שהיו מצפון לצומת 'מסגד אמריקה' ובתל א-שמש, מחופרים בקרקע ומוגנים היטב.⁴

כוח בן-חנן - הגדוד בפיקודו של סא"ל יוסי בן-חנן הוביל את המאמץ העיקרי החטיבתי ביומיים האחרונים. הפקודה החטיבתית הייתה, לכבוש עם שחר את צומת מסגד אמריקה, כשלב מקדים לפני כיבוש תל א-שמש.⁵

במקביל אליו ומעט מאוחר, נע גדוד 75 בפיקודו של סא"ל יוס אלדר. הכוח התקדם לאורך ציר 'מסגד' מדרום לו, תוך תנועה ואש לעבר 'סגול' 4579, שם נראו כלי רכב וחיילים סוריים. תוך כדי התנועה הסתבר לגדוד בן-חנן שכוח נוסף מאוגדה שכנה תוקף גם הוא את אזור 'סגול' 4579 מכיוון דרום לאורך ציר 'אמריקה'. לאחר ברור בערוץ חירום חש"ן, הסתבר ליוסי שהייתה זו

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

חטיבת אורי אור ונעשה תאום ביניהם בקשר. הבעיה שנוצרה לדברי יוסי, הייתה ששום כוח לא כבש את אזור יסגול 4579, קודם לכן. במקום נותרו כוחות אויב (יתכן שרידי כוחות חי"ר וארטילריה סורית שהיו במקום ביום הקודם (ראה מרשם 10 בעמ' 48). כשיוסי הגיע לאזור שממערב לצומת 'אמריקה מסגד', נחתו עליו מטחי טילים מאזור תל א-שמש, ארטילריה צפופה והפצצת מטוסי 'סוחוי' וימיג' בגובה נמוך, שביצעו מספר יעפים וירדו על כוחותיו של יוסי שהיו בצומת. התקפת המטוסים התנהלה במשך זמן ממושך וללא הפרעה של חיל האוויר הישראלי. יוסי חשש שהטנקים שלו מזוהים ובולטים בשטח, משום הפנלים הצבעוניים שהיו על הצריחים (כסימון למטוסינו) והוא הורה מיד להורידם. לדבריו, רק אחרי זמן רב הגיעו מטוסינו ('מיראזיים') שפעלו נגד המטוסים הסוריים והניסום.⁶ הכוח של יאיר נפשי נע מאחור על ציר 'רביבים' באזור 'אדום 4578' (ראה מרשם 10 בעמוד 48) ושימש בשלב זה, כעתודה חטיבתית.

בין השעות 0800-1100 תוך כדי התקפת המטוסים הסוריים, הטנקים התפזרו בין העצים שבצומת וחיפשו מחסה מפני צפיפות האש שתוארה לעיל. הטנקים היו במלכודת שקשה היה לצאת ממנה. יוסי מציין בתחקיר שהוא החל לאבד שליטה על אנשיו, "המורל ירד לאפס". נשמעו בקשר קריאות בלחץ "... טילים, טילים". יוסי בן-חנן חיפש באותם רגעים פתרונות בשטח כדי להיחלץ מהמלכודת אליה נקלע. הטנקים שאתו נכנסו עמוק בין העצים ובתוך קני הסוף הצפופים שהיו באזור הצומת.⁷

רן פרידריך (קצין בכוח בן-חנן)

"...הייתי בין הטנקים הקדמיים. נכנסנו למארב טילים בטווח 700 מ' מכוון שוכתליה ונחלצנו לכל מיני מחפורות. היינו תקועים על הציר, מבלי יכולת להתקדם".

אבנר לנדאו (מ"פ בגדוד בן-חנן)

"...כוח בן-חנן היה בתהליך השתלטות על צומת מסגד-אמריקה והחל לנוע צפונה. הכוח מנה 2 פלוגות מוקטנות: פלוגת אבנר לנדאו 6 טנקים, פלוגת אהוד דפנה 8 טנקים ו-6 טנקים נוספים שהיו שייכים למ"פ שרגא איבלר (שנהרג ביום הקודם ה-11 באוקטובר 73) ונספחו באותו שלב למג"ד. אבנר פנה לכיוון צפון ועבר את הצומת. שני טנקים הוא השאיר בחיפוי והוא עם ארבעת הטנקים הנוספים התקדם צפונה בציר 'אמריקה' כשהטנקים פרוסים משני צדי הציר. בשלב זה הותקף הכוח על-ידי אש נ"ט, מרוכזת ביותר. הטנק המוביל של אבנר נפגע מפגז נ"ט, אך לא סבל מנפגעים והמשיך להילחם. מיד לאחר מכן, החלה התקפת טילים ואש נ"ט, תול"רים ומשגרי R.P.G שהופעלו על-ידי חי"ר מטווחים קצרים של 200-300 מ'. הטילים הופעלו מטווחים רחוקים יותר. יתכן מהמגנן בחזית הדרומית של תל א-שמש. הכוח התקדם עד לגשרון ליד הכפר שוכתליה ונעצר כתוצאה מחגורת מוקשים שהייתה מונחת לרוחב הציר על הגשרון במעבר ערוץ ואדי רדוד ומנעה את המעבר. לכוח של אבנר לא היה צמוד כוח או גורם הנדסי שיפנה את חגורת המוקשים או יבדוק אפשרות ביצוע עקיפת הגשרון....

כתוצאה מכך לא אישר המח"ט את המשך התנועה לאורך הציר או לצדו עד שהחטיבה תתגבר בכוח הנדסי.⁸ (ראה מרשם תצ"א 11 בעמ' 49)

ראוי לציין שכל השטח בחזית התל ובמורדותיו הדרומיים לרוחב הגזרה ומשני צדי הציר 'אמריקה', היו ממוקשים במספר שדות שתיעלו את התנועה למעברים הכרחיים שבודאי היו מכוסים היטב באש נ"ט ובמשימות אש ארטילרית. (ראה מרשם מס"2 בעמ' 12)

גדוד 75 – הגדוד, בפיקודו של סא"ל יוס אלדר, התפרס מצידו הצפוני של ציר 'מסגד', תוך שהוא מתמרן בתוך השטחים המעובדים ותופס עמדות לכיוון צפון וצפון-מזרח לעבר הכוחות הסוריים שבתל א-שמש. בהערכת מצב "חטופה" שהתבצעה בחפ"ק חט' 7, נבחנה האפשרות היחידה שנראתה לעין באותו שלב, לתקיפת וכיבוש תל א-שמש. אפשרות זו חייבה לנוע מזרחה בציר 'יאיר' ולנסות לתקוף את תל א-שמש ע"י ביצוע איגוף עמוק מכיוון מזרח, דרום-מזרח. (ראה מפה בעמ' 12). אפשרות זו נדחתה על-ידי המח"ט, משום שהחטיבה הייתה פרוסה לרוחב חזית גדולה מדי, בהתייחס לעוצמה של חטיבה 7 והכוחות האחרים שהיו בידי האוגדה.⁹

אבנר תמרן את הטנקים לפנים ולאחור "זיג-זג" כדבריו, כדי להטעות את כיוון הטילים וצידוד תותחי הנ"ט של האויב. אחרי כ-10 דקות, הם נאלצו להיכנס למחפורות סוריות ישנות שהיו לצדי הציר ואפשרו מחסה לטנקים.

בשלב מאוחר יותר, נסוגה הפלוגה המוקטנת לצומת, לתוך חורשת עצי 'הצפצפות'. שם הם ספגו התקפות מטוסים ואש ארטילרית צפופה ומטווחת היטב. התקפות המטוסים היו על-ידי רביעיות של מיגים, בהפרשים של כ-10 דקות. בשלב זה נפגעו 2 טנקים. בהגיעו לצומת פגש אבנר את הטנק של יוסי בן-חנן ואת הטנק של סמ"ר אדיר שטרן. לאחר מכן הגיעו מטוסי ה'מיראז' ופגעו במטוסי ה'מיג' הסוריים. אבנר דאג להכניס לתוך החורשה את כל הטנקים שהיו בפיקודו. טנק אבשלום ואמנון שהיו לפנים, נסעו בתרגולת "זיג-זג" כשאבנר מלווה אותם במבטו ורואה את הטילים שעפים לעברם ולא פוגעים. לדברי אבנר, הוא שמע ברשת הקשר את יוסי נותן פקודות ומכוון את הטנקים לתוך חורשת עצי 'הצפצפות'. תוך כדי ההיחלצות לאחור, נפגע הטנק של חורש שנסע בשטח, גלוי ובאיטיות "מרגיזה". למזלם, כל הצוות נחלץ מהטנק ללא פגיעה. הטנק עצמו הייה שחור מפגיעת הטיל. הגדוד היה ממוקם בשטח נחות, "שטח הריגה". הטנק של יוסי עצמו נפגע בסביבות השעה 11:00, כנראה באחת מהתקפות המטוסים. יוסי נפגע באוזן "... ליוסי לא היה מזל, הוא נפגע עם הטנק שלו מספר פעמים ונפצע. רסיסים באף, פגיעה במצח, כוויות ביד ועכשיו באוזן".¹⁰

לקראת השעה 12:00 הצטרף לעמדות החיפוי כוח יאיר נפשי, ואז בחיפוי משולב מכמה כיוונים של כוח יאיר וכוח יוס אלדר, ובסיוע ארטילרי על תל א-שמש ועל מגנן הנ"ט, נחלץ כוח בן-חנן מתוך "שטח ההריגה".¹¹ הכוח התפנה לאזור מחנה חלס, ממערב לצומת, לצורכי התארגנות.¹²

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

יאנוש מח"ט 7. לאחר שנחלץ לאחור, איתר מהר מאד את מצוקתו של יוסי, שהרי החפ"ק החטיבתי נע בעקבותיו ובעצמו היה בתוך התקפת המטוסים, הארטילריה והטילים. המח"ט קידם בשלב זה את גדוד 75 בפיקודו של סא"ל יוס אלדר ואת כוח העתודה החטיבתית בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי במטרה ליצור חיפוי חזק לעבר כוחות האויב שבאזור התל, ולסייע בהוצאתו של כוח בן-חנן מ"שטח ההשמדה" בו היה נתון.

במקביל הפעילה החטיבה אש ארטילרית מרוכזת ומטווחת היטב על מגנן הנ"ט ועל התל עצמו. מהלך זה גרם, במידה רבה, לעצירת אש הנ"ט הישירה. יוסי ניצל את פעולת החיפוי של הגדודים 75 ו-74 ופקד על הטנקים שלו להיחלץ בזוגות אל הכביש לכיוון צומת 'קורט מסגד'. אש הטנקים המרוכזת של כוחות נפשי ויוס והסיוע הארטילרי שהועמד לצורכי החילוץ עשו את שלהם. כוח הטנקים של יוסי חולץ מן הצומת מוכת האש. יוסי עצמו חטף פגיעה ישירה בטנק ונפגע באוזנו, מספר חיילים נוספים נפגעו, ביחד עמו.

בתחקיר מוסיף ומציין יוסי בן-חנן שלמרות המצב הקשה בו היה נתון הכוח שבפיקודו והחשש מאיבוד השליטה על הכוח, במצב בו הם היו נתונים, מפקדי המשנה, המ"פיים אבנר לנדאו ואהוד דפנה, הוכיחו מקצוענות וכושר פיקוד מעולה. הטנקיסטים תפקדו היטב במהלך התקפת הטילים וביצעו פעולות קרביות של תנועות קצרות לפנים ולאחור, כדי לא להיפגע ולשבש את מעוף הטילים.¹³ לאחר שכוח בן-חנן חולץ, נחבש יוסי בראשו וכעבור זמן קצר התאושש וחזר לעצמו. אחרי התארגנות קצרה, השאיר יוסי את "המלאכה" למ"פיים, עלה על נגמ"ש הפיקוד ונסע לחפ"ק 7 שהיה ממוקם על אחד הבתים בכפר חלס. יאנוש שראה את התחבושות (ועודכן קודם לכן בקשר על פציעתו של יוסי) ניסה לשכנעו להתפנות ולקבל טיפול רפואי, אך יוסי היה עקשן ולא הסכים לעזוב את השטח. לאחר חילוצו של כוח בן-חנן, נותרו במקום הכוחות של יאיר נפשי ויוס אלדר, שהמשיכו לנהל אש טנקים וארטילריה כנגד מגנן הנ"ט בתל א-שמס, במשך כל שעות היום והערב.¹⁴

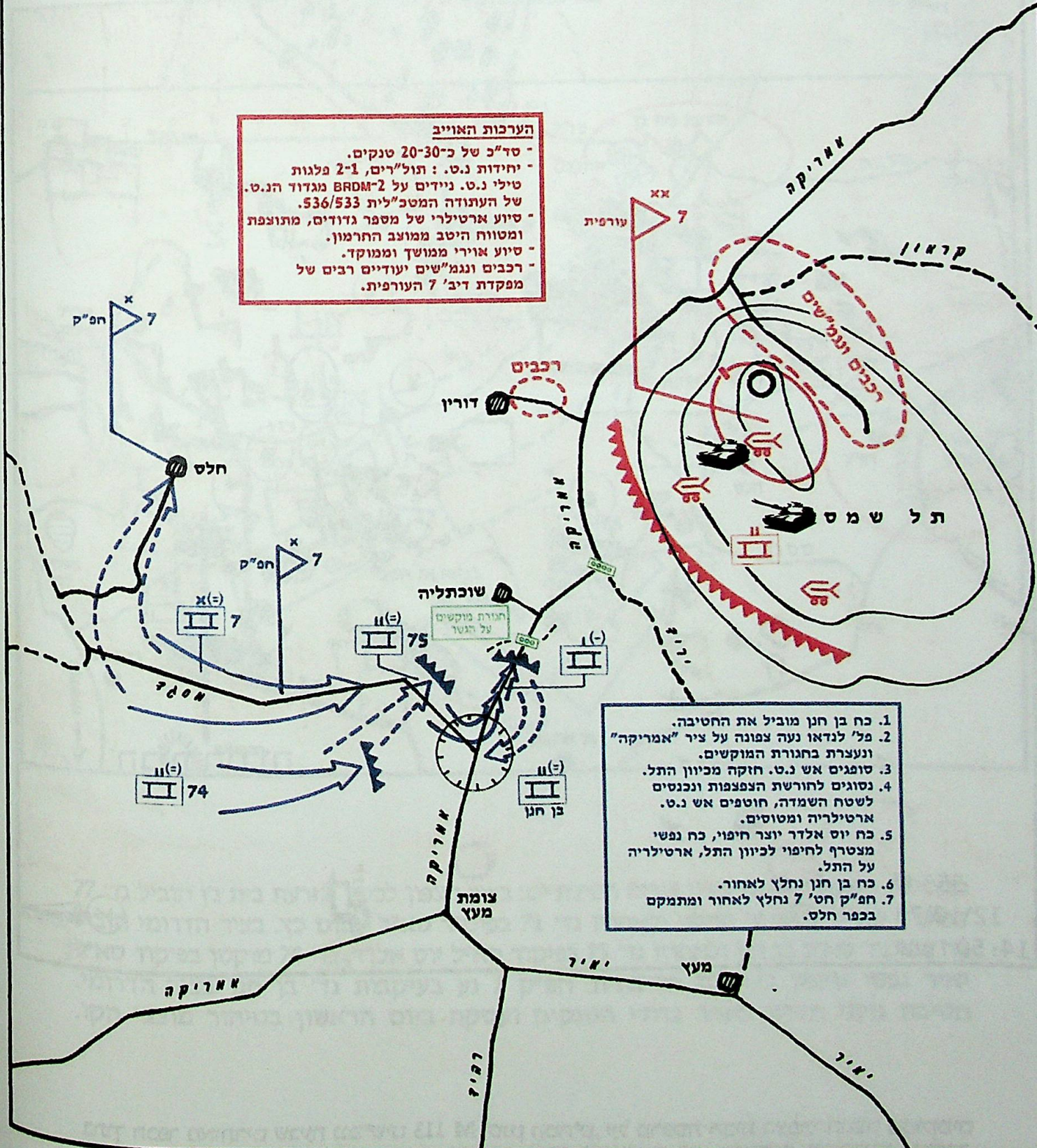
לאחר יציאתו של כוח בן-חנן מ"שטח ההשמדה" לאורך ציר 'אמריקה', התארגנו הגדודים 75 ו-74 לתפיסת השטחים השולטים ועמדות טנקים טבעיות, להעסקת מגנן הנ"ט שבתל א-שמס. הם התקדמו בתוך השטחים המעובדים (שדות התיירס) לכיוון צפון וקיצרו את הטווחים במטרה להיות הרבה יותר יעילים. *

* **מספר תא"ל מאיר זמיר, מ"פ 'טייגר' במלחמת יוה"כ:** "ביצעתי ניהול אש פלוגתי, ירינו בטווחים שמעל ל-5000 מ', ראינו את צריחי הטנקים הסוריים שבלטו מעמדות התובה, השמדנו כ-6-8 טנקים במהלך קרב זה".

**הנסיון הראשון של חטיבה 7 לכיבוש תל שמש
 יום ו', 12 באוקטובר 1973**

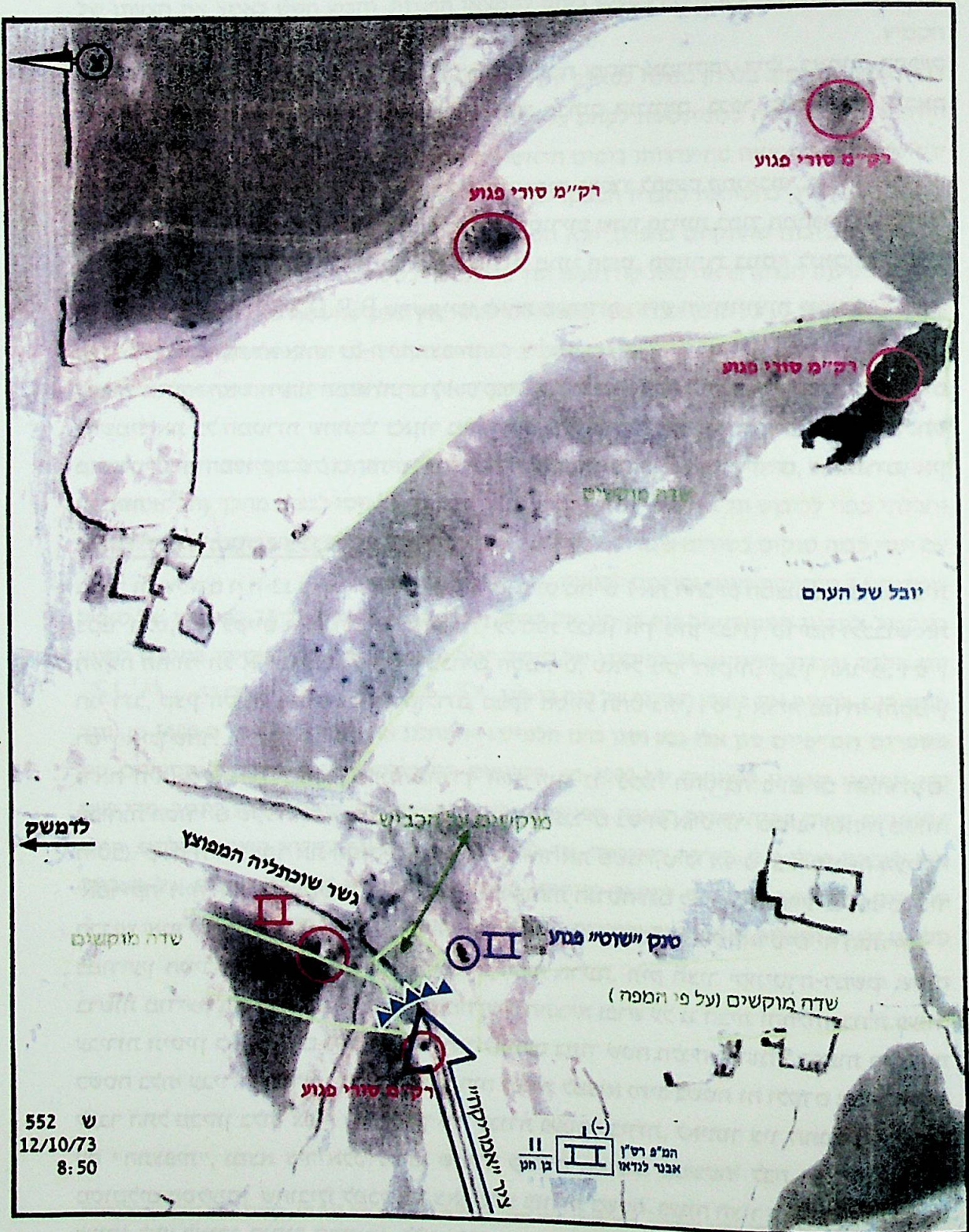
הערכות האויב
 - סד"כ של כ-20-30 טנקים.
 - יחידות נ.ט.: תול"רים, 2-1 פלגות טילי נ.ט. ניידים על BRDM-2 מגדוד הנ.ט. של העתודה המטכ"לית 536/533.
 - סיוע ארטילרי של מספר גדודים, מתוצפת ומטווח היטב ממוצב החרמון.
 - סיוע אוירי ממושך וממוקד.
 - רכבים ונגמ"שים יעודיים רבים של מפקדת דיב' 7 העורפית.

1. כח בן חנן מוביל את החטיבה.
2. מל' לנדאו נעה צפונה על ציר "אמריקה" ונעצרת בחגורת המוקשים.
3. סופגים אש נ.ט. חזקה מכיוון התל.
4. נסוגים לחורשת הצפצפות וכנסים לשטח השמדה, חוטפים אש נ.ט. ארטילריה ומטוסים.
5. כח יוס אלדר יוצר חיפוי, כח נפשי מצטרף לחיפוי לכיוון התל, ארטילריה על התל.
6. כח בן חנן נחלץ לאחור.
7. חפ"ק חט' 7 נחלץ לאחור ומתמקם בכפר חלס.

ניסיון הפריצה לגשר "שוכתליה"

כוח בן חנן הגיע בבוקר 12/10/73 לגשר "שוכתליה". הפלוגה המובילה של רס"ן אבנר לנדאו נתקלה בחגורת המוקשים שמונעה את מעבר הפלוגה בגשר. כתוצאה מהיעדר כוח הנדסי ואש הנ"ט הסורית היעילה שורתה על הכוח ואלצה את הפלוגה לסגת לאחור. בתצ"א נראים חמישה כלי רק"מ סורים (טנקים ?) מושמדים וטנק "שוט" פגוע במקבץ המוקשים, היה זה הטנק מפלוגתו של סגן אלי גבע, הצוות נטש לאחר הפגיעה בטנק והסתתר בשדות התירס לצידו הכביש.

תכנון המהלך לכיבוש התל בדרך הלג'ה הקטנה.

תוך כדי לחימתו של המאמץ החטיבתי הדרומי בצומת 'מסגד-אמריקה', דילג, כאמור, החפ"ק החטיבתי מגמה אחת לאחור והתמקס על גג אחד הבתים הגבוהים, בכפר הסורי חלס. (ראה מרשם תצ"א מס' 9 בעמ' 47)

כמו-כן מוקמה תצפית חטיבתית על אחד מגגות הבתים בצמוד לחפ"ק החטיבתי. התצפית החלה לזהות לטנקים, שבחיפוי נפשי ויוס, את המטרות הסוריות שהיו חבויות בתוך המחפורות של מגן הנ"ט בצדו המערבי והדרומי של התל. במחפורות מגנני הנ"ט, הסתתרו בנוסף לטנקים, משגרי טילים רבים על גבי B.R.D.M-2 שהשתייכו לאחת מעתודות הנ"ט הדיוויזיוניות שמוקמו במערך תל א-שמס. כוח זה לא אותר על-ידי התצפית.

למרות חילופי האש וזיהוי המטרות, כולל תיקוני אש של התצפית לטנקים, לא הצליחו הטנקים להשמיד את כל המטרות שהתגלו באזור מגן הנ"ט בתל. עיקר הפגיעות בסורים, בשלב זה, היו מהארטילריה המדויקת של כוחותינו. במקום התנהל קרב סטטי, "אנחנו יורים, הם יורים, אין תוצאות".¹⁵

איתור הציר העוקף בלג'ה הקטנה.

בשלב זה של יום ו' ה-12 באוק' בשעות הצהריים, כינס מח"ט 7 את החפ"ק המצומצם על גג הבית בכפר חלס, כדי לקיים הערכת מצב משותפת, על מנת לבחון איך ניתן לפרוץ קדימה ולכבוש את השטח החיוני תל א-שמס. במטה היו נוכחים הסמח"ט, סא"ל גיקי חזקיה, קצין האג"מ, רס"ן חגי רגב, קצין הקשר, רס"ן שלום סטולרוב, מפקד הסיוע החטיבתי, רס"ן אריה מזרחי והקמ"ן רס"ן אילן סהר.

נראה היה שיש צורך בפתרון שונה מהדרך השגרתית בה פעלה החטיבה ביומיים האחרונים. הכוחות הסוריים שעל התל נראו מבוצרים היטב, מתוגברים בסיוע ארטילרי מסיבי (שהיה מטווח היטב). קשה היה לאתר את הטנקים היורים, במיוחד את משגרי טילי הנ"ט. ציר הגישה העיקרי 'אמריקה' היה חסום במוקשים, לחטיבה לא היו כוחות הנדסה וגם לא כוחות חי"ר מיומנים. ציר הכביש 'אמריקה' היה מוגן היטב על-ידי אש נ"ט ומשימות 'אש סכנה' של הארטילריה הסורית. במודיעין חטיבה 7 נעשתה, בשלב זה, עבודת הכנה חריגה. תיק הציר 'קוניטרה-דמשק' שהיה ברשות מודיעין החטיבה הוצא מארגזי המודיעין. התצ"א נפרש על גג הבית והחלה עבודת פענוח עבירות וניסיון לאתר האם ניתן למצוא נתיב לתנועה בתוך שטח הלג'ה שהוגדר במפות העבירות כשטח בלתי עביר. הפתרון שנראה לקמ"ן היה לנסות למצוא נתיב בשטח זה ולקדם את הטנקים לעבר התל מכיוון בלתי צפוי. ואכן, תוך כדי עבודת פענוח עבירות, לאיתור ציר התנועה, ובשילוב עם "התצפית", נמצא ציר אלטרנטיבי שחיבר קטעים חשופים ממשטחי לבה רצופים, קטעים מסוקלים מסלעים, שהובילו למכלאות צאן שהיו פזורות בשטח. פענוח הציר האלטרנטיבי הראה שניתן לנוע לאורך הנתיב המסומן, ללא צורך בהכשרה הנדסית. פעולה זו חייבה נסיעה איטית וניווט מדויק לאורך הנתיב המסומן, מתא שטח אחד למשנהו.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

בגמר עבודת הפענוח הציג קמ"ן החטיבה את הממצאים ע"ג התצ"א המסומן, למח"ט 7, אל"מ יאנוש בן-גל. זה האחרון היה די ספקן ביחס לממצאי הפענוח, והביע חשש לאמץ את הצעתו של הקמ"ן.

דבר מציאת הנת"ב בלגיה, נתגלה לסא"ל יוסי בן-חנן ששהה באותו זמן בחפ"ק בכפר חלס. יוסי היה חדור מוטיבציה בלתי נלאית לקחת על עצמו משימות ייחודיות וקשות בכל שלבי הלחימה. יוסי הרגיש שכתוצאה מהיעדרותו בימים הראשונים של המלחמה "ירח דבש בקטמנדו שבנפאל" הוא לא עשה די, בהשוואה לחבריו המפקדים האחרים "ואכן הוא שכנע את המח"ט". יוסי טען בתחקיר שבויכוח שהתקיים בחפ"ק, הוא הסביר למח"ט שכיבוש מחנות חלס והתנועות שביצע בשטח, בשעות הבוקר (ראה מפת קוד) נעשו תוך כדי תנועה בשטח דומה ללגיה הקטנה. *

הכוח שבפיקודו נע כל הזמן לצדי ציר 'מסגד' ולו ליוסי אין ספק שהשטח של הלגיה דומה לאותו שטח של "הנת"ב האוגף" שהוצג על ידי הקמ"ן למח"ט. הקמ"ן, גם הוא, התעקש ועמד על דעתו שזה אפשרי והמליץ לנסות להתקדם בציר המסומן ("אין מה להפסיד"). (ראה מרשם תצ"א מסי 13 בעמ' 60)

יאנוש המח"ט החל להשתכנע שכדאי לנסות ולאפשר ליוסי בן-חנן לבצע את המהלך האוגף והבלתי צפוי לכיבוש תל א-שמס. המח"ט החל תכנון משותף עם יוסי לבצוע מהלך זה. יאנוש בדק עם יוסי כמה טנקים כשירים עומדים לרשותו. לאחר בדיקה עם המ"פיים שבשטח דווח שלרשותו עומדים 16 טנקים תקינים ומוכנים לתנועה.¹⁶

במקביל לתכנון התנועה של כוח בן-חנן אל היעד, נערכו הכוחות של גדוד 75 בפיקודו של סא"ל יוס אלדר והגדוד המוקטן 74 בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי, לביצוע חיפוי מסיבי במטרה למנוע מהסורים לראות את ביצוע האוגף של כוח בן-חנן. 33 ג' 31
מספרים המ"פיים סגן אלי גבע וסגן בועז חלמיש: "התחלנו את הירי לטווח של כ-5400 מ'. תוך כדי החיפוי קיצרנו לטווחים של 3000 מ'. הטווחים היו רחוקים מאד והטנקים הסוריים היו מוסתרים עמוק בתוך עמדות התובה. הפגיעות שלנו, כתוצאה מכך, היו מוגבלות ביותר. מדי פעם נורו לעברנו טילי נ"ט, בעיקר 'סאגרים', אך לא הצלחנו לזהות את עמדות השיגור שלהם. היינו מוגבלים ביכולתנו להתקדם לקיצור טווחים, משום שהשטח היה רווי במכשולים של מצבורי סלעים (לגיה) ותעלות מים בנויות וחפורות בקרקע שהיו בתוך השטחים המעובדים".¹⁷

* לג'ה - שטח גלי בלתי עביר לרק"מ, בנוי ממשטחי סלע צפופים בגבהים של 1-3 מ', קרום לבה שהתקרש (ראה הדגמה בתצ"א, תנועת טנקים בלגיה הקטנה בעמ' 60)

התכנית החטיבתית שנקבעה הייתה כדלקמן: (ראה מרשם קרב מס' 12 בעמ' 59)

גדוד 75 בפקודו של יוס אלדר וגדוד 74 (מוקטן) בפקודו של יאיר נפשי, יתקדמו ויתפרסו מצפון-מערב לצומת 'מסגד-אמריקה' וירתקו את הטנקים ומשגרי הנ"ט המחופרים במגן הנ"ט שבתל. הארטילריה של כוחותינו תעסיק את הכוחות שבמגן הנ"ט ובראש התל במכות אש מדי מספר דקות.

כוח בן-חנן בהרכב 8 טנקים יחדור בדרך הלגיה ויתקדם לאזור צומת 'אמריקה 44' ויתפוס עמדות בלגיה לעבר החלק העורפי של תל א-שמש. הכוח ירתק את הכוחות שבתל ועל-ידי כך יאפשר לכוחות של גדוד 75 וגדוד 74 לפרוץ את ציר 'אמריקה' צפונה ולסייע בפעולה מתואמת לכבוש את התל.¹⁸ V 34

יאנוש אישר ליוסי לקחת אתו פלוגה אחת בלבד (8 טנקים) ואת הפלוגה הנוספת לצרף, בשלב מאוחר יותר, כשיתברר שהציר בתוך הלגיה עביר לטנקים ומאפשר הגעה לתל.

יוסי התארגן במהירות למשימה זו. הוא צרף אליו בעיקר את טנקי המפקדים (אבנר לנדאו, אבשלום, שקופי, חגי צור, פרידריך, סגן אמנון גדעון וטנק בפקודו של סמ"ר אדיר שטרן. את יתרת הטנקים השאיר בפקודו של רס"ן אהוד דפנה המ"פ השני.¹⁹

בסביבות השעה 1430 החל הכוח לנוע בשדרה לעומק הלגיה הקטנה. הכוח נע מהכפר חלס לכיוון מזרח לעבר 'סגול 462' ומשם לכיוון מזרח לאזור 'אמריקה 44' (ראה מפת קוד). התנועה התנהלה ללא הפרעה, כשעל התל ניחתה באופן רצוף ארטילריה של כוחותינו כדי למנוע תצפית על כוח בן-חנן. כוח יוסי עקף את הכפר דורין והתקדם בציר המתוכנן. התנועה לאורך של כ-6 ק"מ הייתה ללא תקלות ובקצב של כ-6 קמ"ש.

הסתבר שלאורך ציר התנועה שנבחר, היה צורך לפנות, פה ושם, מכשולי סלע, אך הטנקים יכלו "לשטח". לאחר כשעה של תנועה, בהיות כוח יוסי במרחק של כ-1000 מ' מהכביש, נפתח לפניו מבט אחר על העורף של מערך תל א-שמש. זווית ראייה זו לא הייתה קיימת קודם לכן. השטח הייה רווי בכלים מסוגים שונים: טנקים, משגרי טילים, רכב קל ורק"מ מסוגים שונים. כוח האויב היה עסוק בהתגוננות מהארטילריה המדויקת והחיפוי של כוחותינו שריתקו את האויב לבונקרים ועמוק בתוך הרק"מ. הם לא צפו את האיגוף המפתיע של כוחותינו.²⁰

יוסי בן-חנן פרס את כוחותיו על גבי משטחי הסלע ובעמדות מוגנות היטב והחל באש טנקים מדויקת לעבר המערך הסורי שצוין לעיל.

האויב לא ציפה למהלך האוגף בדרך הלגיה. הסורים העריכו שהשטח בלתי עביר לרק"מ. ההפתעה מעצם מהותה הייתה בלתי צפויה, לדברי מח"ט 7.

מספר האלוף יוסי בן-חנן: "תוך מספר דקות בערו עשרות כלי רכב ורק"מ מסוגים שונים. לכל פגז הייתה פגיעה "בול". במקום נוצרה אנדרלמוסיה רבה.

הבנתי שהמהלך שביצעתי "הוציא את הסורים משיווי משקל". חשתי שהתל מצוי בהישג ידי. רק לחצות את הכביש ולנסוע. ביקשתי ברשת הקשר החטיבתית רשות מהמח"ט לעלות על התל ללא דיחוי".

יאנוש המח"ט שאל את יוסי: "האם לא כדאי להמשיך את החיפוי מהנקודה בה הוא מצוי ולהמתין עד לחבירתה של פלוגתו של רס"ן אהוד דפנה שהייתה מאחורי"?.

תשובתו של יוסי הייתה שחשוב לו להמשיך את תנופת ההתקפה והחיפוי שביצע בחצי השעה האחרונה השיג את שלו.

מספר המ"פ, סגן אלי גבע: " יוסי בן-חנן ואני קרובי משפחה, ולמרות ההיררכיה הפיקודית, עליתי על רשת הקשר של יוסי, הזדהיתי ואמרתי ליוסי ..... ההסתערות שלך מסוכנת, תמתין לכוחות נוספים, הסיכונים גדולים מדי. ראיתי בעיני את הכוחות הסוריים שהיו מוסתרים בתוך מגן הנ"ט וראיתי את התל "המאיים" והבנתי את חשיבותו בעיני הסורים. יוסי, כמובן, קיבל החלטת מפקד וביצע את המשימה כפי שהבין אותה."²¹

הטנקים של יוסי היו פרושים בקו יחידות במרחק של כ-20 מ' האחד מן השני. התכנית של יוסי הייתה לעלות על התל בפריסה רחבה. בינתיים נחתה על התל אש ארטילרית מרוכזת, באופן מיוחד על מגן הנ"ט שבתל.

הכוח שבפיקודו של יוסי החל להתקדם לעבר התל, תוך כדי תנועה ואש. 2 טנקים מתוך ה-8 בפיקודו של המ"מ סגן אבשלום, פיגרו מאחור. בהגעת הטנקים למרחק של כ-300 מ' ממזרח לכביש, אישר המ"מ ט ליוסי להסתער ולכבוש את התל. בשלב זה החלה התעוררות בלתי צפויה במתחם הסורי שנראה, רגעים ספורים קודם לכן, רגוע ושומם.

יוסי מתאר: ".....החלו לעוף טילים שנורו מטווחים קצרים יחסית וזוהו ככדורי אש אדומים. טיל אחד עבר מעל הצריח. התיל הסתבך בקסדה שחבשתי ולא גרם נזק. הטיל השני פגע בחזית הימנית של הצריח". יוסי הועף מהטנק ומצא עצמו שוכב ליד המזקו"ם הימני של הטנק.²²

סגן אמנון גדעון (קצין בכוח בן-חנן): "....בערך ב-1730 כשחצינו את ציר 'אמריקה' הכניסו לנו מסות של טילים. היינו 6 טנקים ועוד 2 בחיפוי. 4 נדפקו והשאר נסוגו לגיה. הסמ"פ אסף פצועים וירד למטה. הסתכלתי סביבי וראיתי את אבנר רץ אחרי ברגל, מכנסיו מוצפים דם. הייתי בסך-הכל סגן צעיר, שעזב את המפקדה שלושה ימים קודם. עצרתי את הטנק והורדתי את הצוות. חשבתי שאם יגיעו טילים נוספים, עדיף שהצוות לא יהיה על הטנק. תפס אותי פחד נוראי. שאלתי את אבנר מה קרה? והוא ענה, הטנק שלי נפגע, אני פצוע ואני חושב שיוסי נהרג. שאלתי, מה נעשה? והוא - הוא היה רס"ן - אמר, נסתלק מפה, אחרת לא נישאר בחיים והתקפל מכאבים. היה זה פחד מוות. תחושה של פחד שמעולם לא הרגשתי. פעם ראשונה שאתה נפגש במצב שהיחידה נגמרת בדקה, ומתוך שישה טנקים אתה מוצא את עצמך לבד. לא ראינו שום סימן חיים מסיב. הטנק של אבנר והטנק של רני כבר ירדו, ואני הייתי בתוך טנק בודד עם אבנר הפצוע. ירדתי אחריהם".

באותן דקות לא היה ידוע לאיש מה המצב בתל - לא לטנקים שבחיפוי, לא לאנשי המפקדה של בן-גל ולא לצוותים שעל התל עצמו. המשקיפים על התל ראו את הטנקים נדלקים ושמעו את הדממה ברשת הקשר. הכוחות על התל שמעו את הטילים, הריחו את העשן וראו חלק מחברייהם וחלק מהטנקים מתפנים, ברגל או בנסיעה. איש לא חילק פקודות, איש לא נטל פיקוד, אף אחד לא ידע מה קרה לאחרים, אף אחד גם לא בירר. איש, איש לנפשו. כאילו בצעד מתואם - תיאום כזה לא נעשה מעולם - קמו כולם ונטשו את התל. השאלה, מה עם החברים, לא עלתה כלל.²³

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

לדברי מח"ט 7 אל"מ יאנוש בן-גל: "ידעתי שזה קרב מורכב ומסובך עם סיכויי הצלחה של חמישים אחוז בלבד. יוסי לקח על עצמו את המשימה, הוא הבין את חשיבות היציאה מהקיפאון מול התל. כוח בן-חנן ביצע את האיגוף בדרך הלגיה, והגיע לטווח מגע עם הכוחות שבתל. לאחר השמדת המטרות, הושאר חיפוי טנקים בתוך הלגיה והכוח העיקרי בפיקוד המג"ד, היה מוכן להסתערות על התל לפי פקודה. התכנית הייתה שבמידה והתנועה בציר ה'לגיה' תצליח, תצטרף מיד פלוגה נוספת לכוח בן-חנן. רק לאחר הצטרפות הפלוגה השנייה, אאשר את ההסתערות על התל".²⁴

משך התנועה בציר ה'לגיה' כ-6 ק"מ, ערך כשעה. הטנקים נעו באיטיות והצליחו להתגבר על קשיי התנועה ומצבורי הבולדרים שלאורך הציר. התנועה האיטית והזהירה הייתה במגמה להימנע מפריסת זחלים ומתקלות טכניות מיותרות. כוחות הטנקים האחרים של הגדודים 74 ו-75 פעלו בהתאם לתכנית וריתקו את הסורים "עמוק" בעמדותיהם. גם הארטילריה ביצעה את תכנית האש כנדרש.²⁵

כוח בן-חנן הגיע כמתוכנן למרחק של כ-500 מ' ממערב לציר 'אמריקה 44'. (ראה מרשם קרב מס' 12 בעמ' 59) במקום זה הושמט כוח החיפוי 2 טנקים, בעוד הכוח שנבחר לעלות על התל היה בעוצמה של 6 טנקים, בהם המג"ד - סא"ל יוסי בן-חנן. יוסי יצא מנקודת הנחה שתנועתו בתוך הלגיה לא נתגלתה, כך גם נראה לחפ"ק המח"ט שעדיין שהה בכפר חלס וצפה היטב לאזור פעולתו של יוסי. נוצר הרושם כאילו שהכוחות שהיו בשעות הבוקר בתל א-שמש נסוגו או נפגעו. יוסי ביקש את אישורו של המח"ט לעלות על התל ולכבושו. מנקודת מבטו של יוסי כיבוש התל נמצא בהישג יד וממש ללא קרב. יאנוש שבדרכו היה זהיר ביותר, היסס במתן תשובתו ברשת הקשר. זה לקח לו הרבה יותר משבריר של דקה לאשר את בקשתו של יוסי. .... הכוחות הסוריים שהיו בתל רק שעות אחדות קודם לכן נראו לו מאיימים ביותר. יאנוש "נעתר" לבקשתו של יוסי ואישר את ההסתערות על התל. כל זאת לאחר שהשתכנע מדבריו של יוסי שכוח החיפוי שלצדו יעיל, ומקבל בקשר תשובה חיובית.

יאנוש טען ששאל את יוסי אם יותר טוב שימתין עד שתגיע פלוגה נוספת. יוסי ענה באופן נחוש:

"...אני מסתדר עם פלוגה אחת. הכל בסדר, אני לוקח את התל".²⁶

הבנתי שהסורים מתמוטטים, אומר יאנוש, ולקחתי את ההימור לתת ליוסי להמשיך ולהסתער. יוסי, חדור החלטה ומוטיבציה גבוהה, נע לעבר משימת הכיבוש בביטחון רב. כוח החיפוי ירה לעבר התל וריתק את כל מי שיכול היה "להרים ראש". בחפ"ק החטיבה השתרר באותו זמן שקט מתוח. המח"ט צפה אישית במשקפת. .... לעבר התל. פגזי הטנקים ביציאתם ובפגיעתם נשמעו למרחוק. המח"ט המתין לשמוע את יוסי מדווח. .... "התל בידי". דווח זה התמהמה, משום מה. .... כחלוף דקות ארוכות מורטות עצבים, התקבלה תשובה לחששות הכבדות: יוסי בן חנן דווח בקול נרגש ברשת הקשר: "...נפגעתי וגם הטנקים שאתי נפגעו. הצלחתי להיחלץ מהטנק ואני שוכב בתוך שוחה קטוע רגל שמאל, מדבר במ"ק 25, לידי נהג הטנק, כל האחרים פגועים, תחלצו אותי".

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

דיווחו של יוסי בן-חנן ברשת הקשר החטיבתית השפיע בצורה קשה על מטה החטיבה והמח"ט. מג"ד וצוות הטנק הפגועים ומוטלים בשטח האויב חייב ביצוע פעולות מיוחדות כדי לחלצם במהירות ולעשות כל שניתן כדי למנוע מהכוחות הסוריים שבתל להגיע למקום בו היו הנפגעים.²⁷ מטה החטיבה התעשת וניסה ליצור קשר עם המ"פ - רס"ן אבנר לנדאו ועם המ"פ השני - רס"ן אהוד דפנה, כדי שיכנסו מיידית לשטח ויחלצו את המג"ד והנפגעים האחרים. כל הניסיונות ליצור אתם קשר לא עלו יפה ותופעה זו נותרה בלתי ברורה עד עצם היום הזה. (יתכן והם היו ברשתות קשר אחרות, או לחילופין אולי הופעל עליהם מיסוד וחסומת קשר). העובדה הייתה, שלא ניתן היה לדבר אתם ולהבין מה הם יודעים על שהתרחש.²⁸ *

סרן אבנר לנדאו - מ"פ... יוסי הודיעני יש לי בשביל הפלוגה שלך יופי של "גיוב". אנחנו ניסע דרך הלגיה, נבוא עליהם מאחור, נדפוק להם את המערך. התנועה הייתה בציר קשה. לא היה ציר מוגדר. היינו חייבים לנתב מסלול תנועה בשטח בלתי עביר.

כשהגענו לקרבת ציר 'אמריקה', השארנו בחיפוי שני טנקים בפיקוד אבשלום. ששת הטנקים נפרסו בקו, ירינו על המערך האחורי של תל א-שמס. היו שם נגמ"שים סוריים ורכבים. טנקים אני לא זוכר שראיתי.²⁹

החל ירי טילים שלא היה מדויק. הטילים התעופפו מעלינו, ראינו הרבה כדורי-אש. היינו מוגנים בתוך הלגיה. לא זיהינו את מקור הטילים, ירינו על מטרות במשך כחצי שעה. יוסי החליט להסתער ונתן פקודה בקשר. אמרתי ליוסי: אולי כדאי לחכות קצת. אין לנו מה למהר. אנחנו יכולים לתקוף את התל בעוד חצי שעה. נוכל לראות קצת יותר טוב את השטח, לזהות אויב שמסכן אותנו. כמו כן חשבתי גם שהכוח של אהוד דפנה שנע בעקבותינו, יצטרף ויהיה לנו כוח גדול יותר.³⁰

* כשטנק המג"ד נפגע, נהרג התותחן הנרי וידאל. יוסי נפצע קשה ברגלו שהייתה מרוסקת ונגרר על-ידי הנהג צביקה רוזנצוויג לתוך מחפורת שהייתה מרוחקת מספר מטרים מהטנק הפגוע. צביקה, לדברי יוסי, זינק פעם נוספת לטנק הפגוע וחילץ את המ"ק 25 שסופק ליוסי (כמחווה של רצון טוב) יום קודם לכן, על-ידי יוני נתניהו. "מכשיר הקשר הקטן" היה הגורם להצלחתו של יוסי, אפשר את הקמת הקשר עם מח"ט 7 במהלך התנתקותו מהטנק הפגוע.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

כולנו עברנו לרשת 'פליז'. היינו שמונה טנקים, לא היה טעם שיוסי ייתן פקודות לי ואני אח"כ לטנקים בפלוגה. הסתערנו על התל. אחרי 10 דקות חצינו את הכביש, לא ראינו כוחות אויב. התפרשנו כל ששת הטנקים: רני היה מצד ימין. אמנון, גדעון ויוסי כולם מימיני. אני ואדיר וטנק נוסף היינו משמאל. עלינו עד שלוש הרכס, לפתע הרגשתי פגיעה של טיל. ראיתי שהתותחן נהרג במקום. אמרתי לנהג להמשיך בתנועה, חשבתי שרק אני חטפתי. לפחות נעלה על התל למעלה. הוצאתי את הראש החוצה וראיתי את כל הטנקים. ארבעה היו פגועים. הטנק של יוסי בער והמשיך בנסיעה.

אחרי 100 מ' עצרתי, קפצתי מהטנק. את הטנק של אדיר לא ראיתי. קפצתי על הטנק של אמנון, על מנת שיהיה לי קשר. ראיתי את הצוות של חגי, חלקם פצועים, קופצים מהטנק ומתרחקים. מיד אח"כ התפוצץ הטנק והצריח הועף. בסופו של דבר נחלצנו מהתל שני טנקים. הטנק השני פרס זחל ולא יכול היה להמשיך. קפצתי על הטנק המקורי שלי ונכנסנו עמוק יותר ללגיה. הייתי פצוע מרסיסים, עדיין לא אבדתי את ההכרה. לקחתי את כובע הטנקיסט של המפקד, ואז שמעתי את יאנוש קורא בקשר לטנקים שהצליחו להיחלץ, שיסעו מהר לחלץ את יוסי "בכל מחיר". אני בשלב זה הייתי פצוע וישבתי בתא התותחן. יצא לי לדבר עם יאנוש כמה משפטים ואיבדתי את ההכרה.

כשחזרה אלי ההכרה, פגשתי את אהוד דפנה שהצליח להגיע. דברתי אתו שצריך לחלץ את יוסי. הסכמנו שרק כוח של 'מרינה' סיירת מטכ"ל, יכולים לבצע זאת. אסור להיכנס שוב עם טנקים כי נחטוף פעם נוספת. אח"כ הגיע טנק שהעלה אותי ופוניתי לחלס. הרופא הגדודי שטיפל בי סיפר לי אח"כ שיוסי נפצע וכבר מפנים אותו. את הפצועים קשה העמיסו על המסוק, אותי פינו בנגמ"שיי.³¹

סג"מ חגי צור – מ"מ בכוח בן-חנן: "במשך כמה שעות ישבנו וצפינו על התל ולא ראינו שם שום תנועה. יוסי בן-חנן תכנן התקפה לכיבוש התל. בכל הימים עם יוסי, הדבר שבלט מאד היה פעילות כמו שכתוב בספרי הלימוד הצבאיים. לפני כל פעולה הייתה קבוצת פקודות על גבי מפה וזה היה רענון אל מול התהליך המתמשך של אלתור שתפס את כוחותינו.

מסתבר שכשהתותחים רועמים נשכחות התורות ואז התוצאות הן בהתאם. יוסי חזר למקורות וכך היה בתכנון ההתקפה על תל א-שמס. היה תכנון, וכל פעולה שבצענו הייתה בהתאם לתכנון. כל תא השטח בו נמצא תל א-שמס נראה כמו אמפיתאטרון גדול, וכל הכוחות האחרים ישבו על הגבעות והסתכלו איך הכוח שלנו תוקף את תל א-שמס. חיכינו עד שהחיפוי שהיה מורכב משני טנקים התמקם במקומו ממערב לכביש שעבר למרגלות התל. יצאנו לתקיפה רכובה באיגוף שמאלי, אני הייתי הטנק הצפוני ביותר בקו התוקף שנסע וטיפס על התל. מתוך התל לא הייתה שום תגובה, ואז.....

מצד צפון הבחנתי בטיל 'סאגרי' הנורה לעברי, עובר מעלי ופוגע באחד הטנקים שמימיני. לאחר מספר שניות הבחנתי בטיל נוסף שנורה ועובר מעלי ופוגע בעוד טנק. הבנתי שגם אלי הם יגיעו, אבל לא היה מה לעשות כי זה היה מדרון פתוח ללא שום מסתור. ואכן, הטיל שהיה ממוען על שמי הגיע ופגע. הטיל פגע בצד שמאל של הצריח וחדר אל תוך הצריח ונכנס אל תוך סדן התותחן.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

הצריח התמלא אש ועשן. לשמחתי לא הרגשתי שום פגיעה בי, אבל הבנתי שהטנק עלול להתפוצץ ונתתי פקודת נטישה.

אל הקרקע הגיעו רק שלושה: אקוניס, שהיה הטען שלי לא ירד ואז עלינו חזרה לצריח ו"שלפנו" אותו משם כי הוא היה פצוע קשה בגבו. לא הצלחנו לעבור עשרה מטרים וכנראה שעוד טיל פגע בטנק שלנו. הוא התפוצץ והצריח פשוט עף באוויר ונחת ליד התובה שבערה. את התמונה של הטנק והצריח שלידו קבלתי בבית חולים ואינני זוכר ממי. (ראה מרשם תצ"א 14 בעמ' 61).

לאחר כמה שנים כשניתחתי את תמונת המצב יחד עם יהודה אקוניס שהיה הטען שלי באותו זמן, התבררו העובדות הבאות: הטיל נכנס מצד ימין של הצריח, באזור בו עמד יהודה. מאחר והוא נטה לחזית הצריח על מנת לתפעל מעצור שהיה במקלע, הטיל עבר מאחורי גבו במרחק של כמה סנטימטרים ממנו. בהמשך מסלול הטיל, היה סדן התותח, המורכב מגוש מתכת בעובי של כחצי מטר וזה היה מזלנו, שלי ושל התותחן שלי. במידה והטיל היה ממשיך במסלולו, אנחנו היינו ממש בהמשך דרכו.

התותחן והנהג נחלצו ללא פגיעות מאותו אירוע. לקחתי אתי את ארבעת אנשי צוותי ויחד רצנו אל הטנק שהיה קרוב אלינו ונראה שלם.

הסתבר שעל הטנק הזה היה צוות של אבנר לנדאו שלא היה במקום, מסיבה שאינה ברורה לי. אני התיישבתי על כנף הטנק ליד הנהג שפתח את מדפיו, ושאר האנשים עלו על הצריח. נסענו לכיוון הטנק האחר שזיהינו פגוע, לראות האם ניתן לחלץ פצועים. היו עוד כמה טנקיסטים שרצו בשטח ללא מטרה וגם הם עלו על הטנק. יותר מאוחר הסתבר לי שהטנק שזיהינו היה של יוסי בן-חנן שהיה נטוש. יוסי בן-חנן ונהג הטנק, צביקה רוזנצוויג, הסתתרו במחפורת שהייתה בריחוק מהטנק ולכן לא הצלחתי לאתר אותם. בתוך הטנק ראיתי את גופתו של הנרי וידאל, סמל המבצעים שלו, ששימש כתותחן של יוסי. לא היה לי ספק שוידאל לא היה בחיים. התחלנו בנסיעה מערבה, כמו "עגלת צוענים" עם אנשים על הצריח, על הכנפיים ובכל מקום בו אפשר להיאחז. אז שמת לי לב שכולי שותת דם, הן בחזה והן באגן-הירכיים.

כשהגענו לקו כוחותינו, הורידו אותנו לטיפול בתאג"ד שבו קיבלנו את הטיפול הראשוני. בכוח שלנו היו שמונה טנקים: שקופ (איש מילואים), אבשלום לוי שנשארו בחיפוי. יוסי, אבנר לנדאו, רני פרידריך, אדיר שטרן, אמנון גדעון ואנכי. לאחר הפגיעה פיניתי תשעה אנשים על הטנק שלדעתי היה הטנק של אבנר לנדאו. איני יודע מי היו כל התשעה, אך מספר האנשים חרוט בזיכרוני. ציר הפינוי שבחרתי היה בקו ישר מערבה לכיוון של כוחותינו, לאזור נקודת היציאה. איני זוכר שראיתי את הטנק של אדיר שטרן שנגרר לסוריה בלילה. עליתי על הטנק של יוסי לחפש פצועים וראיתי את הנרי וידאל יושב הרוג בתא התותחן, ולצערי לא לקחתי את גווייתו אתנו. החלטתי נבעה כנראה מהצורך לפנות במהירות את מי שנותר בחיים. יוסי והנהג שלו היו מרוחקים מאתנו ולכן לא הגעתי אליהם ולא ראיתי אותם.

תוך כדי היותנו מטופלים בתאג"ד, התנהל המבצע לחילוצו של יוסי בן-חנן ונהגו. סיירת מטכ"ל עם יוני נתניהו בראש הכוח, נכנסו והוציאו אותם והסתבר לי שגם הם לא בדקו בטנק פנימה ולא

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

הוציאו את גופתו של וידאל. על תהליך החילוץ שמעתי ברשת הקשר, בזמן ששכבתי בנקודת הפינוי הראשונה ושם חיכינו למסוק שיפנה אותנו לבית-החולים. מנקודת הטיפול הראשונה הועברתי על אלונקה בתוך נגמ"ש לנקודת פנוי אחרת. מה שאני זוכר הוא אוהל ענק (כמו בסרט 'מאשי') עם המון מיטות מאוכלסות על-ידי פצועים. מאחר והייתי פגוע באגן-הירכיים, בקשתי מהרופא שיכניס יד ויבדוק את "מצב העניינים" (דבר שעמד בראש מעייניו של בחור צעיר). לאחר בדיקה קצרה אישר הרופא שאכן "ענייני" תקינים, ואז נרדמתי. הפעם הבאה שאני זוכר את עצמי, הייתה בסביבות שתיים בלילה בבית-חולים רמב"ם בחיפה. בחשבון פשוט התברר שמסלול הפנוי שלי לאחור, לקח כשמונה שעות מרגע הפציעה עד לרמב"ם. לאחר תקופת החלמה של כחודש ימים, החלטתי שאני חוזר לחטיבה שלי, למרות שיכולתי לשרת ביחידה עורפית. הוצבתי בגדוד 71 והמשכתי את שירותי הצבאי. ימים ספורים לאחר מכן "תפסנו" את הקו בחזית וכמובן היה זה בתל א-שמש".³²

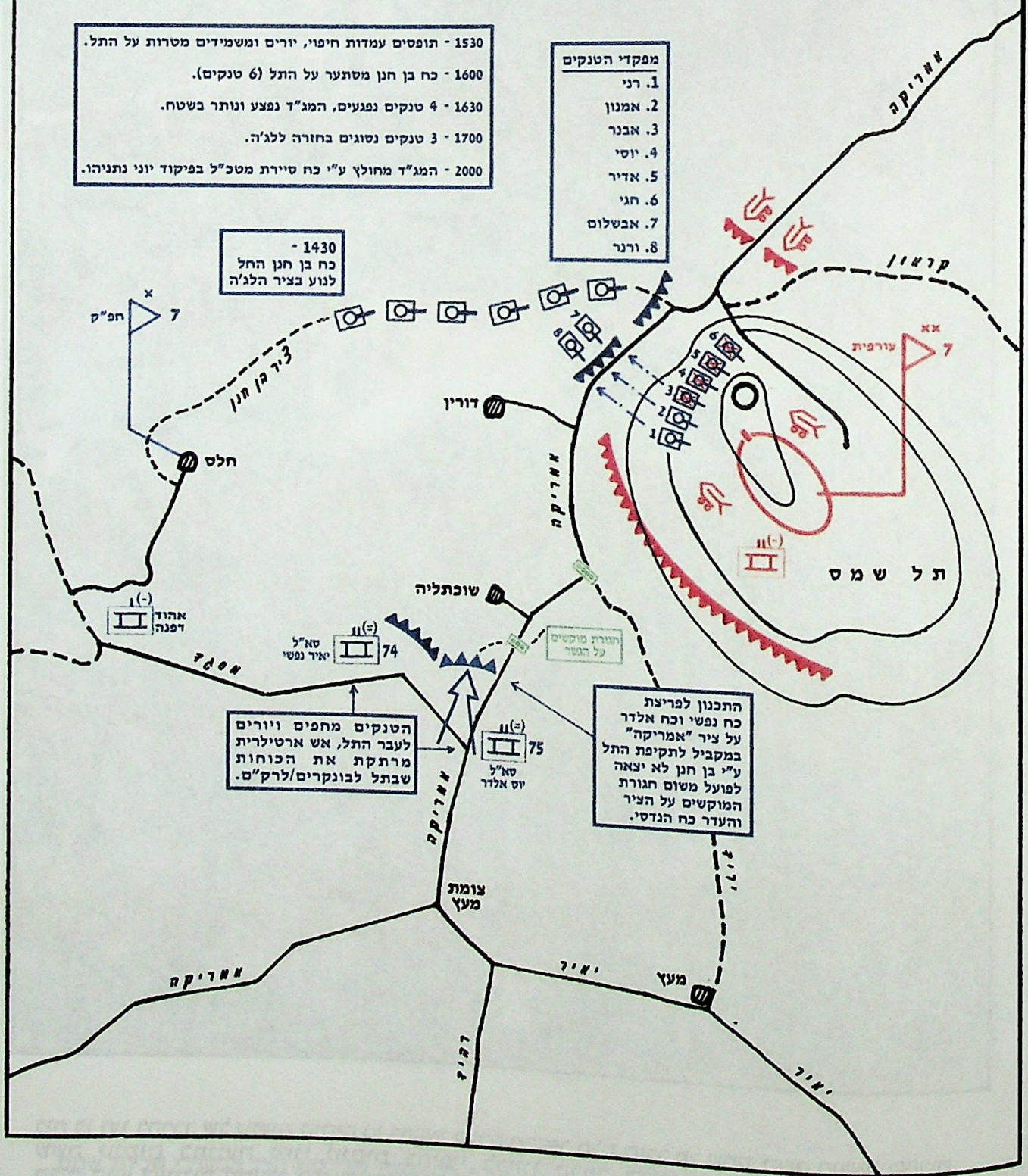
תכנית חטיבה 7 לכיבוש תל שמש
12 באוקטובר 1973, שעה 1300

1530 - תופסים עמדות חיפוי, יורים ומשמידים מטרות על התל.
 1600 - כח בן חנן מסתער על התל (6 טנקים).
 1630 - 4 טנקים נפגעים, המג"ד נפצע ונותר בשטח.
 1700 - 3 טנקים נסוגים בחזרה ללג'ה.
 2000 - המג"ד מחולץ ע"י כח סיירת מטכ"ל בפיקוד יוני נתניהו.

- מפקדי הטנקים**
1. רני
  2. אמנון
  3. אבנר
  4. יוסי
  5. אדיר
  6. חגי
  7. אבשלום
  8. ורנר

1430 -
 כח בן חנן החל
 לנוע בציר הלג'ה

הטנקים מחפים ויורים לעבר התל, אש ארטילרית מרתקת את הכוחות שבתל לבונקרים/לרק"ם.

התכנון לפריצת כח נפשי וכח אלדר על ציר "אמריקה" במקביל לתקיפת התל ע"י בן חנן לא יצאה לפועל משום חגורת המוקשים על הציר והעדר כח הנדסי.

הטנקים במסלול נסיעתם בלג'ה מה-12 באוקטובר 1973

כוח בן חנן בהרכב של שמונה טנקים נע בתוואי הלג'ה מהכפר חלס לעבר תל שמש. הכוח הנראה בצילום, ששה טנקים בתנועה ושני טנקים בחיפוי לכיוון הכפר ב"דורין" (שעת הצילום 14:50). הכוח הגיע לעמדות ממערב לכביש בשעה 15:30, ההסתערות על התל הייתה בסביבות השעה 16:00.

הטנק הפגוע של חגי צור

פעילות הסורים לגרירת שני הטנקים של כוח בן חנן שנותרו בתל מיום הלחימה הקודם

בתצ"א נראים שלושת טנקי כוח בן חנן שנפגעו בלב המערך הסורי למרגלות הצד המערבי של תל שמס. ליד הכביש הטנק של סמ"ר אדיר שטרן שנגרר מהשטח לקראת פינוי לסוריה. גם הטנק של סא"ל יוסי בן חנן קיבל טיפול דומה.

המבצע לחילוץ של סא"ל יוסי בן-חנן והלוחמים שאתו.

המבצע לחילוץ של סא"ל יוסי בן-חנן והטנקיסטים שאתו, הוא מורשת קרב המאפיינת את צה"ל מאז הקמתו.

תוצאות החילוץ היו עגומות למדי. הסתבר בדיעבד שבתל נותרו שלושה טנקיסטים, בשני טנקים פגועים שלא חולצו, ודבר היותם פצועים או הרוגים לא היה ברור דיו. ההתגייסות הבלתי מתפשרת לחילוץ פצוע משדה הקרב ואי השארתו בשטח האויב הנו צו המלווה את לוחמי צה"ל באשר הם, בכל מהלך ההיסטוריה של צה"ל. בחפ"ק החטיבה חשבו שכל הנפגעים שהיו בשטח חולצו, אך הסתבר בדיעבד שלא כך היה הדבר ובשטח נותרו שלושה חללים.

ביום ו' ה-12 באוקטובר 1973, בשעות אחה"צ המאוחרות, נקלעה מפקדת חטיבה 7 למצב קשה. בכל שלבי הלחימה בקרבות הבלימה, לחמה החטיבה בעיקר בשריון האויב, תוך התבססות (כמעט מוחלטת) על טנקים. פלוגת הסיוור החטיבתית (מוקטנת) ופלוגת חרמ"ש (שטרם הגיעה לאימון מתקדם) עסקו בעיקר בהובלת הכוחות ובהבאת הלוגיסטיקה לטנקים. הייתה גם תחושה שאפינה את צה"ל במלחמת יוה"כ (בעיקר ברמת-הגולן) שהחיי"ר פגיע, באופן מיוחד לארטילריה הסורית, כתוצאה מצפיפות הארטילריה של האויב והנוק הסביבתי שנגרם מכל פגיעת פגז בקרקע (כמות הרסיסים והנתזים שהועפו לכל עבר).

למרות שאוגדה 36 תוגברה, בנוסף לחטיבה 7, בחטיבת גולני ובהמשך בחטיבת הצנחנים 317, לא היו מצוותים כוחות חיי"ר לחטיבה 7. חטיבת גולני פעלה באותו זמן במשימת טיהור מוצבי הקו הסורי בחזית. חטיבה 7 גם לא תוגברה בכוח הנדסי אלמנטרי, שהייתה זקוקה לו במהלך לחימתה בצירי ההתקדמות.

חגורת מוקשים שהונחה על גשרון, עצרה את החטיבה בניסיון הראשון לכיבוש תל א-שמס בבוקר ה-12 באוק', ולחטיבה לא היה פתרון.³³ (ראה מרשם תצ"א מס' 11 בעמ' 49)

מיד, כשנודע על פציעתו של יוסי בן-חנן, הוערכה הנקודה בה הוא עשוי היה להיות. היה ברור שהמקום מצוי במדרון קדמי, בשטח "מת" לתצפית החטיבתית. בחפ"ק החטיבה לא ידעו את הנקודה המדויקת. הניסיון לתחקר את הקצינים שהיו בכוח של יוסי, לא הצליח.

נעשו ניסיונות חוזרים ונשנים ליצור קשר עם המ"פיים אבנר לנדאו ואהוד דפנה (שחבר לטנקים בלגיה) ברשתות פלוגתיות, ברשת 'פליז' (הרשת הגדודית) ובערוץ חירום 'חשיין', ללא הועיל. במטה החטיבה לא היה ידוע מי הקצינים האחרים שהיו בכוח.

יוסי אמנם דיווח על היותו פצוע קשה, ולידו הנהג צביקה רוזנצוויג, אך במטה החטיבה לא היה ידוע מי הלוחמים הנוספים שנפגעו ונותרו בשטח. יוסי, שכאמור היה פצוע קשה וניתק מהטנק, לא ידע לומר מי נפגע, מי חולץ ומה תמונת המצב של הנפגעים בשטח. בחוסר ודאות זו, החל המבצע לחילוץ הנפגעים משטח האויב שנראה בשלב זה של הקרב "מאיים", "מעורפלי" ולווה בהרגשה של כשלון.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

סגן אמנון גדעון (קצין בכוח בן-חנן) "...הטנקים נסוגו, כל אחד בנפרד. מנחם מרקוס, הטען-קשר של בן-חנן פינה את עצמו רגלית מהתל והגיע בכוחות אחרונים, פצוע קשה, לטנקי החיפוי. בדרך פרש הטנק של לנדאו זחל. האנשים ירדו ממנו והשאירו בטנק את גופת מאיר כהן. חלקם נפגשו למרגלות התל, בסמוך לכוח של אהוד דפנה. הם החליפו מעט מידע, ראו את האנשים בטנקים, אבל לאף אחד מהם לא הייתה תמונה ברורה".

פרידריך: "הייתה נקודת הצטברות טבעית למטה. השאלה, מה קרה ליוסי בן-חנן לא עלתה שם כלל. פגשתי את כל הפצועים. אי-אפשר היה לעשות ספירה מסודרת, כי זאת הייתה פלוגה שהורכבה מכל מיני יחידות, ולא הכרנו את כולם. לא נעשה ניסיון לקבץ את הפרטים, לבנות את התמונה, לדווח. לאנשים למטה, המומים ודואבים, לא היה שמץ של מושג מי נמצא ומי איננו. אז גם התבררה להם העובדה הקשה – יוסי בן-חנן עלה על רשת הקשר, לאחר שנחשב על-ידם כהרוג. הראשון שגויס למבצע החילוץ היה מפקד הסיוע החטיבתי, רס"ן אריה מזרחי. אריה גייס את כל הארטילריה שעמדה לרשות האוגדה, במטרה לבודד את כוח בן-חנן, באש ארטילרית, מגישה של חיילים סוריים לנקודת הימצאותו.

אש ארטילרית מדויקת ומטווחת היטב, ירדה על ראש התל ועל דרכי הגישה אל התל בצירים 'אמריקה', 'קראון' ודרכי העפר המובילות לתל מדרום-מזרח. נבדקו כל האפשרויות לבידוד ריכוז הנפגעים שהוערך מיקומו בשטח.³⁴

בשלב מסוים סייע גם יוסי (למרות פציעתו הקשה) בטיווח מדויק יותר של הארטילריה לטווחים של כ-200 מ' מסביבו. סוללות הארטילריה של כוחותינו חברו כולן למבצע החילוץ המורכב.³⁵ הארטילריה של כוחותינו נצפתה היטב מפסגת החרמון ומקת"קים סוריים שצפו ואיתרו את מיקומן של סוללות הארטילריה של כוחותינו. למרות זאת רותקו הסוללות הללו לקטעי זמן ממושכים ונמנעו מדילוג הכרחי לעמדות חלופיות. תופעה זו גרמה לספיגת אש נ"ס (נגד סוללות) סורית ולפגיעות של מספר לוחמים בסוללות התותחנים של כוחותינו.

תוך כדי בידוד שדה הקרב ע"י הארטילריה, נעשו גם ניסיונות חוזרים ונשנים לקבלת סיוע אווירי שלא הגיע באותם שלבים.³⁶

במקביל נעשו ניסיונות נוספים לאתר את אותם מפקדים שהיו צמודים למג"ד, כדי שהם שהיו בשטח בטווחים הקצרים ביותר, יכנסו שנית לשטח כדי לחלצו. הניסיונות הללו נמשכו זמן שנראה כנצח, וכל שהיה התבטא בקשר לקוי ובחוסר יכולת ליצור תקשורת עם אותם מפקדים, שהיו מבולבלים ויתכן גם בהלם-קרב.³⁷

תוך כדי עבודת המטה, בדיקת המצב בשטח ובידודם של הנפגעים באש הארטילריה של כוחותינו נבדקו דרכי הפעולה, מה לעשות ואיך לפעול לחילוצם של הנפגעים. במטה החטיבה התייצב רס"ן יוני נתניהו מפקדם של שני צוותי מילואים מסיירת מטכ"ל שצורפו לחטיבה 7, במטרה לאבטח את חניוני הלילה של החטיבה מפני פשיטות קומנדו סוריות וכן לבצע פעולות פשיטת לילה מיוחדות. יוני ניגש ליאנוש המח"ט והודיע לו על רצונו להיכנס לשטח עם הלוחמים העומדים לרשותו ולחלץ את יוסי והטנקיסטים שאתו.³⁸

כוח יוני מנה פלגת לוחמים על 3-4 נגמ"שים BTR-152, שנלקחו שלל, ימים ספורים קודם לכן ונצבעו, באופן חלקי, לזיהוי של כוחותינו מהאוויר.

כבר בלילה הראשון אבטחו חיילי הסיירת את התניון החטיבתי באזור הכפר טרנג'יה ואת החניון של גדוד בן-חנן ואפשרו את השינה הטובה והחשובה של הטנקיסטים שהיו עייפים ומותשים מחוסר שינה.

יוזמתו של יוני נתניהו ברגע קשה זה, נתנה למח"ט 7 את הפתרון הזמין והטוב ביותר כדי להתמודד עם הבעיה הקשה שנוצרה בשטח.³⁹

בחפ"ק החטיבה התקיים תדריך מפורט, בו הוסבר ליוני וצוותו את שהתרחש בשטח. תמונת מצב האויב שבתל א-שמס, לא הייתה ידועה לפרטים וכך היא הוצגה ליוני נתניהו ואנשיו.

היה ברור שבתל נותרו מספר טנקים בודדים ומספר משגרי טילי נ"ט. יתכן ובתל ישנם חיילי חי"ר/קומנדו סורי במספר לא ידוע. הוסבר ליוני שהסורים לחמו באופן עיקש ובלתי מתפשר במשך שעות היום, עד להגעתו של כוח בן-חנן למקום.

הארטילריה שלנו המשיכה לרדת על ראש התל ועל כל הדרכים המובילות לעבר התל. הארטילריה התרכזה, באופן מיוחד, על צומת 'אמריקה 44', במטרה למנוע תגבורות סוריות מכיוון סעסע.

כוח הטנקים של נפשי ויוס אלדר המשיכו לרתק את הכוחות הסוריים שהיו ערוכים במגן הנ"ט. היה ברור שהציר לתנועת כוח החילוץ של יוני, יהיה ה"קוליס", ציר התנועה הבתולית של הטנקים שהיה הציר היחידי בלגיה הקטנה (הבלתי עבירה).

הכוח של יוני הצטייד ב-2 נג"משי זלדהי שמצבם הטכני וכושר העבירות היה טוב יותר מהנגמ"שים שהועמדו לרשות הסיירת. על כל נג"מש הוצב מפקד ונהג מלוחמי סיירת חטיבה 7. ניתנו הוראות קשר ברורות לחבירה עם כוח החיפוי שהיה ידוע שמצוי על ציר התנועה בקרבת תל א-שמס.⁴⁰

הסיכום היה שתנועתו הרכובה של כוח יוני תהיה לפחות עד מיקום כוח החיפוי, שם יושארו הנגמ"שים והחילוץ עצמו יהיה תוך עליה רגלית על התל וחבירה ליוסי המג"ד והנפגעים שאתו בלילה, בחשכה מוחלטת.

הארטילריה של כוחותינו המשיכה לבודד את התל ופעלה בהמשך לפי פקודת כוח יוני. נקבעו מילות קוד לדיווח במהלך ציר התנועה, כנדרש. בשטח נשתררה חשכה מוחלטת, המתיחות בה היו נתונים יושבי חפ"ק החטיבה הופרה רק כשנחת מסוק בקרבת החפ"ק במטרה לחלץ את הפצועים, לכשיגיעו. התנהלו גם ויכוחים עם הטייס שלא הסכים להישאר בשטח עד סיום החילוץ ורצה לחזור על עקבותיו ולשוב שנית. בינתיים שוחח המח"ט, פעם נוספת, המי יודע כמה, עם יוסי בן-חנן והרגיעו שהחילוץ בדרך אליו.⁴¹

הכוח בפיקודו של יוני נתניהו נכנס לשטח והתקדם באיטיות ובוזהירות לאורך הציר שהתוו הטנקים שעתיים קודם לכן. בחפ"ק החטיבה המתינו בדריכות למילות הדיווח. רשת הקשר החטיבתית הייתה שקטה ביותר והוקדשה לפעולת החילוץ של יוסי והטנקיסטים.

הדיווחים לאחור של יוני נתניהו היו בהתאם למילות הדיווח בלבד: תחילת תנועה, מחצית הדרך, חבירה לכוח החילוץ, התקדמות רכובה עד מקום השארת הנגמ"שים בשטח.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

כוח החילוץ חבר לטנקים שנותרו בשטח הלגיה (לפני היציאה של כוח בן-חנן להסתערות). במקום היה נוכח המ"פ השני, רס"ן אהוד דפנה, ולא ברור מה ידע אהוד לומר ליוני נתניהו היכן הנפגעים ומי נותר בשטח. נושא זה לא תוחקר מעולם. הכוח של יוני ירד מהנגמ"שים והתארגן להליכה רגלית לעומק השטח הסורי. הכוח איתר את 'הקוליס' של הטנקים בנתיב ההסתערות על התל. הוא החל את תנועתו לאורך 'הקוליס' המרכזי שזוהה בעליה לתל והוערך על-ידי יוני כתואם את תנועתו של טנק המפקד. ואכן, "לאחר מעבר הכביש, ציר 'אמריקה' ותחילת העלייה על התל, הבחין כוח החילוץ בטנקים הפגועים שהיו בתוך השטח, על המדרון הצפוני של התל. בשלב זה נוצרה גם חבירה בקשר בין יוני ליוסי הפצוע. דקות ספורות לאחר מכן, נוצרה החבירה הפיסית ליוסי בן-חנן שהיה בנקודת המסתור פצוע, מאובטח על-ידי הנהג המסור, צביקה רוזנצוויג. יוסי קיבל טיפול ראשוני "והועמס" על האלונקה, צביקה נצמד לכוח המחלץ.

לא ברור מדוע לא בוצעה בדיקה לאיתור נפגעים נוספים שהיו בתוך הטנקים הפגועים. יוסי מבחינתו היה בטוח שכל האחרים חולצו או נסוגו עם הטנקים האחרים. יוני לא ידע על המצאות נפגעים נוספים וחשב שרק יוסי וצביקה נותרו בשטח".

מתחקיר שנעשה בסיירת מטכ"ל בתום הלחימה, מספר מוקי בצר (אחד המפקדים שהיה בכוח יוני): "עלינו על התל, תוך רבע שעה היינו ליד הטנקים הפגועים. יוני נתניהו ניגש לטפל ביוסי בן-חנן שהיה מוסתר בתוך מחפורת של טנק סורי. אני ומספר לוחמים נוספים בדקנו את הטנקים הפגועים ולא מצאנו בהם נפגעים נוספים. חברתי ליוני והתחלנו בתנועה לאחור, כשיוסי הפצוע נישא על-גבי אלונקה".⁴²

הכוח חזר בתנועה רגלית לעבר הנגמ"שים והחל בתנועתו בנתיב דרך הלגיה לכפר חלס, לעבר חפ"ק חטיבה 7. מבצע החילוץ תם. במטה החטיבה הייתה הרגשה של סיפוק. בשטח לא הושארו נפגעים. את האמת המרה על הנפגעים שנותרו בשלושת הטנקים הפגועים לא ידעו במטה החטיבה באותן שעות וגם לא ימים רבים לאחר מכן.⁴³

המפקדים הרלוונטיים נפגעו ופוננו לבתי החולים. לא היה גורם שלישותי שיעסוק במפקד הלוחמים, אלו שנפגעו ופוננו מהשטח, אלו שהמשיכו להילחם ביחידות אחרות. מצב בלתי נסבל בהתנהלות של יחידה צבאית.

נותר "טעם מר". רק לאחר זמן הסתבר שבשטח נותרו ארבעה נפגעים שלא חולצו: סמ"ר אדיר שטרן, סמל הנרי וידאל וסמל אדי אברמוב, שנלקחו עם שני הטנקים על-ידי הסורים לדמשק. גופותיהם הוחזרו עם שבוינו וגופות לוחמים נוספים. גופתו של חלל נוסף, סמל מאיר כהן, נותרה מספר ימים בתוך הטנק של אבנר לנדאו, שנחלץ לתוך הלגיה, וחולצה רק לאחר כשבועיים, במהלך התחקיר הפרטי שבוצע על-ידי אביו של סמ"ר אדיר שטרן.

שטרן עלה שוב לגולן והצטרף ליחידה של הרבנות הצבאית. היחידה הגיעה לגדוד 53 בפיקודו של רס"ן עודד ארז, בחיפושים אחר גופת מאיר כהן. הגופה של כהן הושארה בטנק פרוס הזחל של אבנר לנדאו, למרגלות התל. שבועיים אחרי הקרב לא פונתה עדיין הגופה, ואיש לא ידע היכן היא נמצאת. סגן אבשלום לוי (שהשתתף בקרב) ואנשי הרבנות הצבאית נכנסו לתוך הלגיה ומצאו שם את הטנק הנטוש של לנדאו עם גופת כהן בתוכו. בפעם הראשונה התחילה להתבהר העובדה, שמהו בפינוי החללים בשטח היה לקוי.⁴⁴

הערות לפרק חמישי:

1. יומן המלחמה של חטי 7 כפי שנכתב ע"י מטה החטיבה תוך ניהול הקרב.
2. יומן המלחמה חטי 7, תחקירי המגיידים: סא"ל יוסי בן-חנן, סא"ל יאיר נפשי, סא"ל יוס אלדר, עוצבות חטי"ג במלחמת יוה"כ תשל"ד, חזית צפון אוג' 36 בעמ' 33-34.
3. יומן המלחמה חטי 7, עדותו של החוקר שהיה נוכח במקום, פענוח גיחות תצ"א מ-12.10.73 ש-552, 553 ע"י סא"ל (מיל') דוד גוטפרב לעבודת מחקר זו.
4. ש.ס.
5. ש.ס, ש.ס.
6. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן מ-7.11.73 אג"ם מה"ד היסטוריה, כיפור צפון 254516.
7. ש.ס.
8. תחקיר רס"ן אבנר לנדאו (מ"פ בכוח בן-חנן) מתאריך 27.11.73 אג"ם מה"ד היסטוריה, כיפור צפון 254467. ראיונות עם אלוף (מיל') יוסי בן-חנן ב-6 וב-13 אפר' 2003 (מג"ד כוח בן-חנן במלחמת יוה"כ).
9. ראיון עם אלוף (מיל') יאנוש בן-גל (מח"ט 7 במלחמת יוה"כ) ב-3.3.2003.
10. תחקיר רס"ן אבנר לנדאו כיפור צפון 254467, ראיון עם סא"ל (מיל') אבנר לנדאו מ-12.3.03.
11. ראיון עם אלוף (מיל') יוסי בן-חנן מ-13.4.03.
12. יומן המלחמה חטי 7, תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן כיפור צפון 254516.
13. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן כיפור צפון 254516.
14. פיענוח גיחת תצ"א מ-12.10.73 שעה 1450, כפי שבוצע ע"י סא"ל (מיל') דוד גוטפרב לעבודת מחקר זו.
15. התצפית החטיבתית שמוקמה בכפר חלס הוכיחה את עצמה כאשר זיהתה את צריחי הטנקים הסוריים בתוך המחפורות וכן שהטנקים שלנו יורים עשרות פגזים ללא פגיעות בטנקי אויב. הטנקים שלנו התקשו לזהות את צריחי הטנקים היורים מתוך המחפורות שבתל.
16. יומן המלחמה של חטי 7, תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן כיפור צפון 254516, עדותו של החוקר, פענוח גיחת תצ"א מ-12.10.73 שעה 1450 ש-553.
17. ראיון עם המ"פיים, סרן בועז חלמיש וסגן אלי גב ע.
18. ראיון עם האלוף (מיל') יאנוש בן-גל מ-3.3.03.
19. תחקיר אלי"מ יאנוש בן-גל מח"ט 7, מה"ד היסטוריה אפר' 1974, כיפור צפון 254664.
20. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן, כיפור צפון 254516. ש.ס.
21. ראיון עם סגן אלי גבע, מ"פ בגדוד 75 (בשלב הלחימה על תל א-שמס).
22. ראיון עם האלוף (מיל') יוסי בן-חנן מ-3.3.03.
23. תחקיר סגן אמנון גדעון, מ"מ בכוח בן-חנן 26.11.73 כיפור צפון 254469 (מירב ארלוזורוב -כתבת תחקיר עיתון 'מעריב' מ-9.10.89).

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה		
ענף	חקר	קרבות
הד	03	72

24. תחקיר אלי"מ יאנוש בן-גן מח"ט 7, מה"ד היסטוריה אפרי' 1974, כיפור צפון 254664.
25. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן כיפור צפון 254516, פענוח תצ"א מגיחת ש-553 מ-12.10.73 שעה 1450. בוצע ע"י סא"ל (מיל) דוד גוטפרב לעבודת מחקר זו.
26. תחקיר אלי"מ יאנוש בן-גל כיפור צפון 254664.
27. שם. עדותו של החוקר שהיה לצדו של המח"ט. ראיון עם האלוף (מיל) יאנוש בן-גל מ-3.3.03.
28. ראיון עם תא"ל (מיל) חגי רגב, קצין אג"ם חטי' 7 במלחמת יוה"כ מה-8.5.03.
29. תחקיר רס"ן אבנר לנדאו כיפור צפון 254467. ראיון עם סא"ל אבנר לנדאו מ-24.3.03.
30. שם.
31. שם, שם.
32. מסמך שנכתב ע"י סג"מ חגי צור, מ"מ צעיר בכוח בן-חנן שהסתער על תל אי-שמסי. זהו קטע מעבודה במסגרת עבודת "שורשים" שנכתבה לבנו של חגי ונמסרה לחוקר כהשלמה למחקר. בנוסף לכתובים תחקירתי את חגי צור וזכיתי בתמונות נוספות (ראה עמ' 61) שאומתו והשלימו את התחקיר בפענוח גיחת תצ"א ש-573 מתאריך 13.10.73 בשעה 0830. בתצ"א נראים הסורים עוסקים בגרירת שני הטנקים שנפגעו ושהושארו בשטח, של סמ"ר אדיר שטרן וטנק המג"ד של סא"ל יוסי בן-חנן. הטנק השלישי של סג"מ חגי צור נראה ללא הצריח.
33. תחקיר אלי"מ יאנוש בן-גל כיפור צפון 254664, עדותו של החוקר שנלווה למח"ט כקמ"ן החטי.
34. ראיון עם תא"ל (מיל) אריה מזרחי, מפקד הסיוע החטיבתי (7) ב-24.2.03.
35. שם.
36. שם, שם.
37. יומן המלחמה חטי' 7, תחקיר אלי"מ יאנוש בן-גל כיפור צפון 254664.
38. לדברי האלוף (מיל) יאנוש בן-גל במהלך הראיון שקיימתי ב-3.3.03: "הראשון שניגש אלי בחפ"ק וביקש לקבל את המשימה לחילוצו של יוסי בן-חנן הפצוע היה שי אביטל (אז קצין צעיר בסיירת מטכ"ל) בפקודו של יוני בצוותי הסיירת שאבטחו את חטיבה 7, בעיקר בחניוני הלילה. בהמשך הגיע יוני נתניהו וקיבל על עצמו את המשימה".
39. יומן המלחמה חטי' 7, עדותו של החוקר.
40. שם.
41. שם, שם.
42. תחקיר סיירת מטכ"ל - דו"ח מלחמת יוה"כ, כוח יוני מ-28.11.73.
43. תאור ההרגשה במטה החטיבה לאחר השלמת המשימה לחילוצו של כוח בן-חנן - עדותו של החוקר.
44. תחקיר מר משה שטרן, אביו של סמ"ר אדיר שטרן ז"ל.

פרק שישי

הקרב השני - חט' חיר"מ 317

בקדם רמטכ"ל שהתקיים ב-13 באוקטובר בשעה 0100, הוחלט שבחזית הגולן תהייה מגמת התקדמות איטית במטרה להגיע לשטחים בעלי משמעות בחשיבותם הקרקעית, השולטים על הצירים המובילים לבירה הסורית. הראייה הייתה שפעילות זו תדאיג את הסורים ותרתק את כוחותיהם. רצוי לכבוש את אזור כנכר ואת אזור סעסע כדי להכניס את העיר דמשק לטווח תותחים. כמו כן להיערך במהירות למגננה, משום שבסוריה מתרכזים כוחות עירקיים גדולים ותגבורות ירדניות בדרכם.¹

הפקודה לכיבוש תל-א-שמש ניתנה על-ידי מפקד אוגדה 36, תא"ל רפאל איתן, למח"ט חיר"מ 317 אלי"מ חיים נדל, ביום שבת 13 אוקטובר בסביבות השעה 1300.

חיים קרא אליו את מג"ד 567, סא"ל אלישע שלם, הציג לו את הרעיון המרכזי והודיעו (בלשון פקודת התראה חטיבתית) "...עליך לתכנן את כיבוש התל בלילה ולהיות מוכן "להוריד" פקודה לגדוד בסביבות השעה 1730". חפ"ק המח"ט יצא מיד לתצפית בשטח.²

נוהל הקרב החטיבתי והגדודי נעשה במקביל. היה זה נוהל קרב שאפיין את המלחמה הזו, ביצוע פעולות במקביל, הן ברמת החטיבה והן ברמת הגדוד, וזאת מתוך רצון לחסוך זמן יקר ככל האפשר. היות ומרבית המפקדים היו מכוונסים בשטח, הפקודות היו ניתנות בעל-פה ולעיתים גם ברשתות הקשר.³

חיים נדל שצפה על התל, מיד לאחר שקיבל את הפקודה, ראה במשימה זו אתגר חשוב. **"השריון לא הצליח בהתקפות היום, אני אכבוש את התל בלילה. הרי הלילה**

הוא ידיד הצנחנים מזה שנים רבות, ואנחנו נוכיח את יכולתנו בלחימת לילה".⁴

אלישע, מג"ד 567, פנה אל קמ"ן החטיבה, רס"ן יגאל תלמי, לקבלת עדכון מודיעיני על היעד, ולדבריו המידע שהיה בידי הקמ"ן לא היה ברור דיו. המג"ד החליט שהדרך הנכונה לתכנן כיבוש התל תהיה לאחר ביצוע תצפיות משתי נקודות בשטח. רק לאחר מכן הוריד פקודת התראה לפלוגות. המג"ד ביצע תצפית מאזור צומת 'מסגד-אמריקה', שם הוא פגש את הטנקים של חטיבה 7 שניהלו חילופי אש עם מגנן הנייט שלרגלי התל ב'אדום 4718' (ראה מרשם מס' 2 בעמ' 12).

לאחר מכן עבר לבצע תצפית מהכפר חלס. במהלך התצפית הוא זיהה 6-7 טנקים סוריים שחברו לתל בציר 'אמריקה' מאזור העירה סעסע. אלישע החליט בשלב זה שהציר העיקרי לתנועת הגדוד לכיבוש היעד יהיה ציר 'בן-חנן' העובר בתוך הלגיה באיגוף מערבי.⁵

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

התוכנית הגדודית לכיבוש התל בוצעה בזחל"ם הפיקוד של המג"ד, תוך שימוש במפות קוד שעליהן היו מסומנים נתוני שטח חלקיים, פוטוסטטים בקני"מ גדול, שעליהם היו מסומנים נתוני שטח מפורטים יותר: תעלות חי"ר, עמדות הנשק העיקריות, בונקרים, דיפונים לתחמושת ולרכב, מיקוש.

המודיעין שהיה בידי הגדוד והחטיבה לכיבוש תל א-ש.מ.ס.

התל נחשב כשטח חיוני ובו בונקרים רבים ששימשו את המפקדה העורפית של דיוויזיית חי"ר 7 (מפקדה זו הייתה השלישית בדרג חשיבותה). המפקדה הקדמית הייתה באזור חאן-ארנבה בתל אל אחמר והמפקדה העיקרית הייתה בתל-שער.

מערכת הביצורים בתל התבססה על בונקרים ודיפונים רבים לרכב מנהלתי, דיפונים לתחמושת שהיו בעיקר בחלק העורפי של התל. מגנן נ"ט שהתפרס על שטח גדול היה בחלקו הקדמי הדרום-מערבי של התל. קטעי תעלות קשר היו פזורות בכל חלקי התל. שתיים מהן היו תעלות לחימה שבהן היו עמדות חי"ר. התל לא היה מגודר, קטעי שדות מוקשים היו מונחים בחזית הדרומית והצפונית של התל, משני צדי הציר. (ראה מפת קוד בעמ' 12).

בונקר הפיקוד שהיה גדול באופן מיוחד, היה בנוי בחלק העורפי של התל עצמו, מצדו הצפוני-מערבי של 'השולחן הגדול'. (ראה מרשם תצ"א מס' 15 בעמ' 70)

המידע אודות האויב שבתל התבסס על הערכה בלבד. לשום דרג מודיעיני מעל לרמת החטיבה והאוגדה לא היה ידוע באופן ברור מה גודל הכוחות המצויים ביעד.⁶

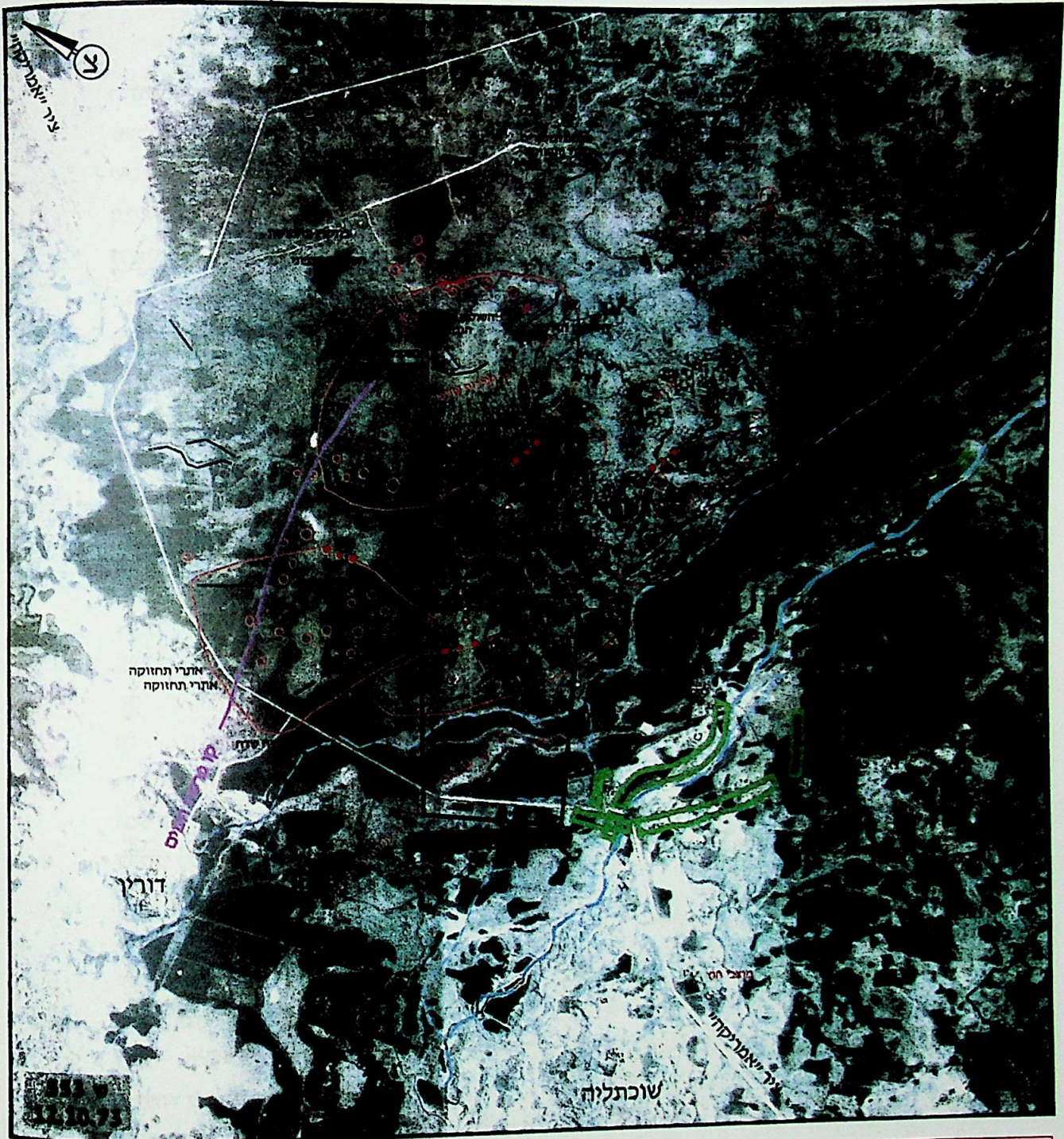
החטיבה התבססה אפוא על המידע שנתקבל ממודיעין חטיבה 7 מיום הלחימה הקודם, 12 באוק' ובעיקר מהמידע שנתקבל מקמ"ן חטי' 317, רס"ן יגאל תלמי, שקיים בעצמו תצפית על התל וניסה ללקט כל מידע אפשרי. גם המג"ד והקמ"ן הגדודי ניצלו את הזמן לתצפית על התל, במטרה לאתר את האויב.⁷

ראוי לציין שב-12 וב-13 באוק' בוצעו לפחות עשר גיחות צילום בגזרה זו. המידע מפענוח הגיחות לא הגיע לשטח. הערכת האויב ביעד הייתה: כפלוגת חי"ר באזור 'השולחן', כפלוגת טנקים שמיקומה לא היה ידוע, משגרי נ"ט ניידים ונייחים באזור מיגנן הני"ט, סיוע ארטילרי סורי של מספר גדודים, מפקדת התל בבונקר הפיקוד באזור 'השולחן'. הקשיים שניצבו בפני המפקדים שעמדו לתכנן פעולה זו היו:

א. מחסור במודיעין. החטיבה לא קיבלה תצ"א עדכני או חומר מודיעיני אחר לגבי מתחם תל א-ש.מ.ס.

ב. לוח הזמנים להכנות ולנוהל הקרב היה קצר ביותר והתכנית שגובשה בחטיבה, טרם אושרה על ידי מפקדת האוגדה.⁸

תל שמש - ביצורים והערכות הסורים

מקרא:

- טנקים ורק"מ מסוגים שונים במתחם תל שמש
- סימן לקו הפירות של יח' החי"ר
- סוללות מרגמה 82 ו-120
- שדי"מ סורי עפ"י מפת השליטה

- במתחם אותרו:
- 47 טנקים בעמדות מהם כ-10 מושמדים
- 11 גייפי תול"ר במערך הקדמי
- 12 נגמ"שי BRDM 2 נושאי טיל נייט "סאגר" - בקו שני
- 2-3 תותחי נייט במערך הקדמי
- כ-15 נגמ"שי BTR 152 + כ-10 משאיות (הרכב האורגני לפחות לשתי פלי חי"ר)

הערה: רק חלק מיצג של כלי הרק"מ מסומן בהגדלה

ה ת כ נ י ת

התכנית שגובשה על ידי מח"ט 317, אלי"מ חיים נדל, ומגי"ד 567, סא"ל אלישע שלם, התבססה על התקפת לילה בציר אחד והטעיה בציר שני (ראה מרשם מס' 16 בעמ' 75).

א. גדוד חיר"מ יחצה את הלגיה הקטנה בנתיב דומה לזה שבו עבר כוח בן-חנן, מחטיבת טנקים 7 ביום הקודם, יתקוף את התל מעורפו ויטהר את המגן הדרומי בשלבים:

בשלב א':

פלוגה ג' תעלה על התל הגבוה ותכבוש את בונקר הפיקוד, תשתלט על 'השולחן' ותחפה כלפי דרום.

בשלב ב':

פלוגות א' ו-ד' יכבשו את המגן במקביל. כל פלוגה תנוע לאורך תעלת הלחימה החפורה בשטח. (ראה מרשם קרב מס' 16 בעמ' 75)

ב. כוח משוריין מחטיבה 7 יבצע הטעיה מאזור צומת מעץ מכיוון דרום, על ידי ביום תנועת טנקים לכיוון התל, מדרום לצפון ולאגפים.

ג. אש ארטילרית תונחת על היעדים במשך כל התנועה.

השיקול העיקרי לבחירת שיטת פעולה זו על ידי חטיבת חיר"מ 317 היה שאיפה להגיע לשטח השולט - תל א-שמש עצמו, בשקט וללא התגלות מוקדמת, וכן מתוך הגנה מכסימאלית של הלגיה, שתימנע הסתערות על חי"ר חשוף, כמו גם יכולת הסתתרות מהפגזה ארטילרית. טיהור המגן, העמדות ופתיחת הציר נועדו להיעשות לאחר מכן מן השטח השולט אל השטחים הנמוכים בכיוון הבלתי צפוי. פעולה כזאת עשויה הייתה, לדעת המתכננים, למוטט את המגן או לפחות להקל במידה רבה על טיהורו ולחסוך בנפגעים.⁹ בסביבות השעה 1500 הציג המגי"ד את התכנית למח"ט, אלי"מ חיים נדל. חיים אישר את התכנית באופן עקרוני ונסע להציגה בפני מפקד האוגדה, רפול. כשהוצגה התכנית למפקד האוגדה, הוא לא קיבל אותה.¹⁰ מפקד האוגדה עמד על כך כי ההתקפה תבוצע מכיוון דרום, כדי להבטיח בראש וראשונה את טיהור מגן הני"ט, ולתקוף את ראש התל (השולחן) בציר עליה מתון, מצדו העורפי. * לדעתו של מפקד האוגדה, עצם התנועה בלילה נותנת את ההגנה הדרושה.¹¹ מח"ט 317 חזר בשעה 1730 לערך, והציג את התכנית החטיבתית החדשה, שאושרה על-ידי מפקד האוגדה, תא"ל רפאל איתן, ועיקריה היו:

א. גדוד חיר"מ 567 יגיע בזחלימים אל הכפר 'מעץ', משם ינוע רגלית צפונה, לצדו הדרומי של התל, באיגוף דרומי ויתקוף את מתחם תל א-שמש מדרום-מזרח.

ב. כוח חטיבתי הכולל פלוגת חיר"מ על גבי זחלימים, שתי כיתות ח"י"נ, שני זחלמ"ים עם מרגמות 120 מ"מ ופלוגת טנקים, בפיקוד חפ"ק חטיבתי, ינוע ממחנות חלס דרך הלגיה מצפון (על נתיב כוח בן-חנן מחטיבה 7) ויחסום כל אפשרות תגבור המערך המותקף או נסיגה ממנו מצפון לתל א-שמש, לעבר סעסע. כוח זה יהיה בכוננות לסייע לכוח העיקרי, בעת כיבוש התל ויהווה ציר התקפה אלטרנטיבי לכיבוש התל עצמו. תנועת הרק"מ בציר זה נועדה להסיח את דעת האויב לגבי כוונותינו.

* רפול, בספרו "סיפור של חייל": "המח"ט חלק על התפישה הטקטית שלי ועמד על תכניתו שלו, לכבוש את תל א-שמש. לא ויתרתי, כפיתוי עליו את רצוני. לאחר הכיבוש-איגוף עמוק, עדיף מתקיפה מדרום-מערב. התברר כי שם הסורים פחות מוכנים מאשר בכל כיוון אחר. התעקשותי השתלמה בסופו של דבר".

- ג. כוח טנקים יבצע תנועות באזור 'מעץ' כדי להטעות את הסורים לגבי עוצמת ההתקפה ולהבליע את הרעש, שהגדוד יקים בעת תנועתו אל היעדים.
- ד. לאחר כיבוש התל ומגן הני"ט, יקצה הגדוד והכוח הממונע כוחות לטיהור המגן ולפתיחת הציר.
- ה. לחטיבה הוקצו למשימה זו כ-4-3 גדודי ארטילריה, לסיוע למשך כל שלבי ההתקפה.¹²
- ו. לחטיבה ניתן אגד ארטילרי מלא של אוגדה 146 למכת אש ארטילרית אחת, בחצות הלילה.¹³ האגד הארטילרי היה אמור להצטרף לאוגדה שירדה לסיני. מפקד האוגדה, תא"ל מוסה פלד, התנה את השארות האגד רק בתנאי שהתנועה לסיני תחל עד חצות 13 באוק'.¹⁴
- ז. תכנון הסיוע הארטילרי היה "אש הטרדה" על היעדים במשך כל התנועה הרגלית, הטיוווח נקבע להיעשות באור אחרון.
- ח. הרכב הסיוע: אגד ארטילרי של אוג' 146 עד חצות, גמ"כ 120 מ"מ, 2 סוללות 160 מ"מ, גדוד 105 מ"מ מוקטן וסוללה 155 מ"מ, בהתאם לתכנית הסיוע החטיבתית.
- ט. השוני העיקרי בין שתי התכניות היה מתן קדימות לכיבוש מגן הני"ט והפעלת כוח ממונע בשטח בלתי עביר, במטרה להציב מצפון לתל א-שמס חסימה, שתמנע הגעת תגבורת לתל המותקף ותשמיד כוחות שייסוגו ממנו.
- כוח זה שימש גם ככוח עתודה לכיבוש התל במידה והכוח המקורי יתקל בקשיים בלתי צפויים.
- י. בין 1830 ל-2100 בוצעו (במהירות) השינויים הדרושים להתארגנות הכוחות לקראת ביצוע התכנית החדשה. שינויים אלו היו ברי-ביצוע עקב התכנית הבסיסית, שכללה ציוותי כוחות ותכנית אש פשוטים וגמישים. מג"ד 567 לקח זאת בחשבון מראש, בין היתר, הואיל וידע, כי התכנית טרם אושרה על ידי הדרגים הממונים.
- השיקולים העיקריים שעמדו בפני המג"ד בתוכניותיו הראשונות היו:-**
- א. האיגוף הצפוני מתוך הלגיה מאפשר להגיע לשטח החיוני, התל עצמו, ולהשתלט עליו מכיוון בלתי צפוי. ממהלך זה ניתן לתקוף את מגן הני"ט, כמעט בו זמנית.
- ב. התנועה דרך הלגיה, שטח בלתי עביר לטנקים באותם זמנים, תמנע מהכוח הרגלי התקלות בטנקי האויב (בציר התנועה) שקרוב לוודאי נמצאים במתחם.
- ג. תקיפה עם שלוש פלוגות. אחת לשיא התל ושתיים למגן הני"ט, כדי לא לסרב את הכוח ולמנוע היפגעות.
- השיקולים העיקריים לבחירת שיטת הפעולה ע"י המח"ט היו:-**
- א. השאיפה להגיע לשטח השולט במתחם בשקט וללא התגלות מוקדמת.
- ב. טיהור המגן ופתיחת הציר נועד להיעשות בשלב השני בתנועה מן השטח השולט אל השטחים הנמוכים מעורפם (מהכיוון הבלתי צפוי). פעולה זו, לדעת המח"ט, הייתה עשויה למוטט את המגן ולחסוך בנפגעים.¹⁵

ההתקפה שהצליחה (ליל 13-14 באוקטובר)

בשעה 2055 לערך, יצא הכוח העיקרי, גדוד חיר"מ 567 בזחלימים מתל-אחמר לכפר מעץ, שהיה באותו זמן הקו הקדמי של כוחותינו. משם החל לנוע רגלית. בשעה 2120 לערך, בהגעת הגדוד לשטח הכינוס, אסף המג"ד את המ"פיים ונתן להם תדרוך אחרון לקראת התנועה הרגלית.

בשעה 2130 החל הכוח הממונע, בפיקוד החפ"ק החטיבתי, להתקדם דרך הלגיה הקטנה. במשך כל התנועה הונחתה על היעדים אש הטרדה ארטילרית. התנועה בוצעה כמתוכנן. הטור הרגלי נע עם חוד רחב מאד כמחלקה בפריסה, שנועד למנוע מהאויב אפשרות פתיחה באש במפתיע על הטור העיקרי. כל זאת מכיוון שלא היה בידי הכוחות מידע מספיק על מיקום כוחות האויב ומכיוון שאזור התנועה לא נבדק די הצורך על ידי התצפיות במשך היום.¹⁶

לשאלה מה המשמעות של חוד רחב, מספר המג"ד: "בחזית הטור הרגלי, נעו 4-5 לוחמים במרחקים של 1-2 מ' ביניהם. אחריהם נעה חבורת המג"ד. כל המ"פיים נעו אחרי חבורת המג"ד, כדי להיות שותפים להחלטות שעשויות להתקבל תוך כדי התנועה. הייתה חשיבות רבה לזיהוי נקודת הפיצול, זיהוי כיוון התנועה ליעדים והפסקת תכנית האש הארטילרית. הפלוגות היו בפיקוד הסמ"פיים, פלוגה ג' ואחריה הפלוגות ד' והמסייעת. אורך השדרה הגדודית היה כ-200 מ'.¹⁷

לקראת חצות, הגיע הטור הרגלי לנקודת הפיצול ליד תעלת המים. בנקודה זו רוכזו המ"פיים שהיו בקרבת המג"ד. נעשה זיהוי יעדים, תואמו שנית כיווני האש ופנסים לזיהוי. בוצע רענון נוסף של התכנית להמשך. (ראה מרשם קרב מס' 17 בעמ' 76). הכוח העיקרי של הגדוד, שכלל את פלוגה ד' ואת הפלוגה המסייעת (אשר פעלה כפלוגת חי"ר) בפיקוד המג"ד, נעה לעבר מגנני הנייט.

כוח שני - פלוגה ג' פנתה לעבר מוצב הפיקוד שעל תל א-שמס.¹⁸

הטור הממונע בפיקוד המח"ט, נמצא באותה עת בעמדות החסימה השולטות על הצומת, שמצפון לתל א-שמס. עקב היעדר נקודה ברורה בשטח, ובהיעדר מודיעין מספיק, נקבע בתכנון כי נקודות ההיערכות של הכוחות הרגליים תהיינה בגבול האזור המוכה באש ארטילרית וכי ההנחתה הארטילרית תופסק לקראת יציאת הכוחות מנקודות ההיערכות.

בנוסף לסיוע הארטילרי של 3 גדודים שהיו בתכנית האש החטיבתית, הוחלט בערב המבצע לתגבר את החטיבה ב"מכת אש" של אגד ארטילרי נוסף מאוגדה 146. מפקד האוגדה תא"ל מוסה פלד שהיה בשלב ירידה מהגולן לסיני עם האוגדה, הורה את מפקד האגד להשתלב במתן האש לא יאוחר מחצות 13 באוק' (בשעה זו הוא היה חייב לעזוב את השטח בכל מקרה). ואכן מציין אלישע המג"ד: "עוד בטרם הגענו לנקודת ההערכות, הונחתה מכת אש ארטילרית כבדה ביותר על כל שטח התל. הרעש היה נוראי, היתמר אבק ועשן כבד שגרם לדמעות בעיניים. * עצרנו את התנועה לפרק זמן לא מבוטל עד שיכולנו לראות את השטח. נגרמו קשיים רבים בזיהוי היעדים למשך זמן ארוך יחסית".¹⁹

* מכת האש הארטילרית התבססה בעיקר על גדוד המטלר"ים הכבד שהאפקטים שלו היו משמעותיים באופן מיוחד, ויצרו עננים של אבק שהאטו את התקדמות הכוחות.

הכוח העיקרי, שנועד למגנן נ"ט, יצא מההיערכות כמתוכנן, ולאחר תנועה קצרה נפתחה על פלוגה ד' אש ממחפורת לכלי רכב בשולי המגנן נ"ט. היתקלות זו הייתה סימן לתחילת הלחימה לכיבוש המגנן, על-ידי פלוגה ד' והמסייעת.

פלוגה ג' המשיכה בתנועה שקטה לעבר יעדה ובשעה 0130 לערך, החלה גם היא בתקיפה. כיבוש היעדים תוכנן על ידי המג"ד והוא אמור היה להתבצע ללא טיהור שיטתי של כל החפירות והעמדות, כלומר, ללא חיסול כל חיילי האויב בשעות החשיכה.

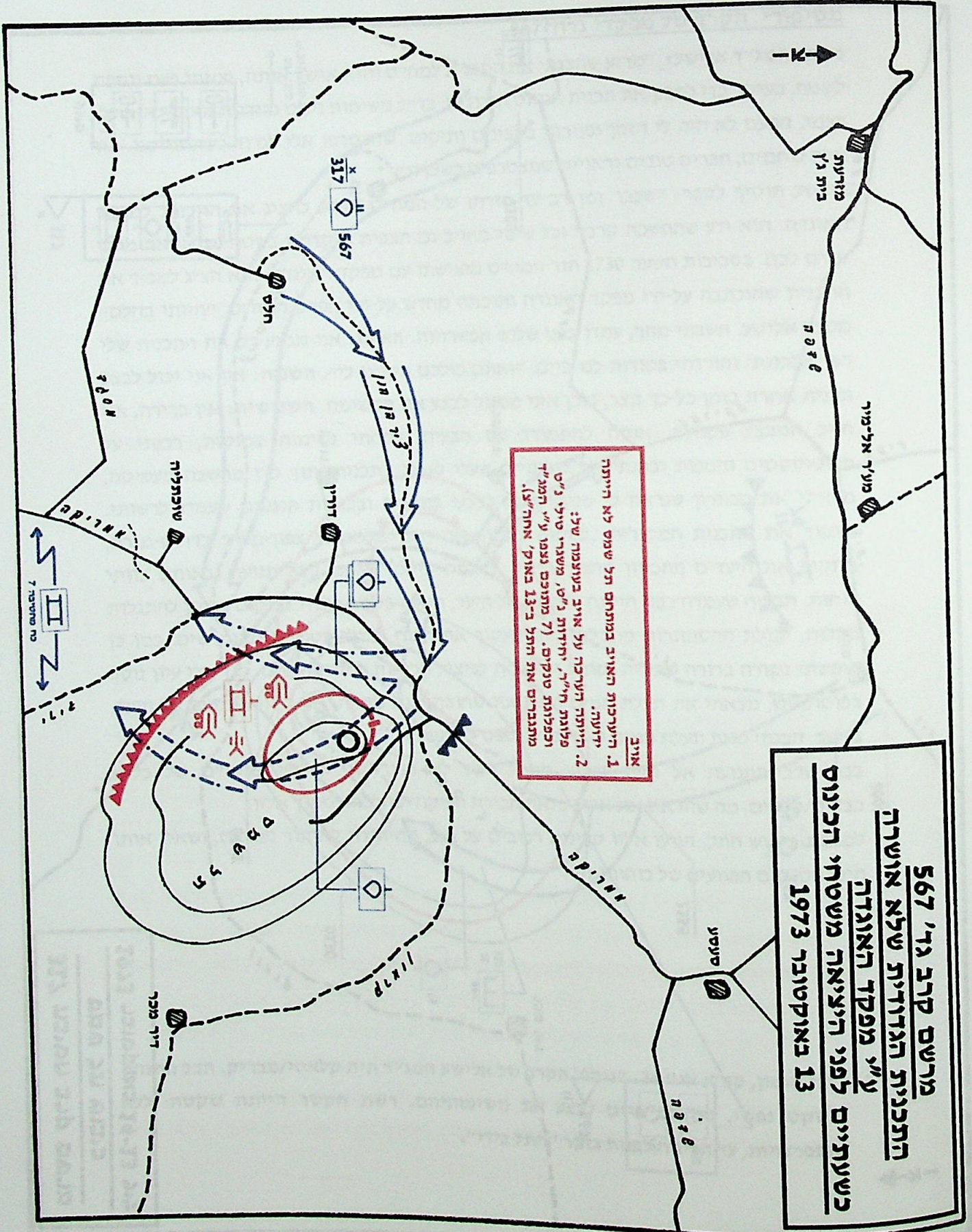
בשלב הראשון בוצעה השתלטות על השטח השולט, תל א-שמש עצמו (השולחן) ועל מגנן הנ"ט, בדרג. רק עמדות אויב שפתחו באש על כוחותינו טוהרו. טיהור היעד וסריקתו ביסודיות בוצעו עם שחר. השיקול העיקרי לבחירת שיטת פעולה זו הייתה ההערכה, כי בבונקרים שבמתחם בתל א'-שמש נמצאת כמות גדולה של תחמושת, שכל פגיעה בה הייתה עלולה לגרום נפגעים רבים לכוחותינו. אחת השאלות שהעסיקו את המג"ד, הייתה היכן למקם את התאג"ד. היעד היה גדול ומפוזר, שטח ההיערכות לא היה מוגדר בדיוק ובציר התנועה לא נראו כל נקודות אחיזה ברורות לציון מקום התאג"ד. לבסוף, החליט המג"ד כי התאג"ד יתמקם בשטח ההיערכות במקום בו חוצה דרך העפר אל תעלת המים. כאשר הגיע הגדוד לנקודה זאת, עלו מספר ספקות בראשו של המג"ד, שלא היה בטוח לחלוטין בזיהוי הנקודה, אשר נקבעה למיקום התאג"ד, מאחר שטרם נפתחה אש, החליט לקדם את התאג"ד עד תחילת אזור הלחימה.

כאשר החלה הלחימה על מגנן הנ"ט, נתלקח כלי רכב סורי והמג"ד הורה לתאג"ד להתמקם בקרבת כלי הרכב הבווער. לפיכך שימש "הלפיד" הגדול נקודת ציון לתאג"ד. באחד משלבי הלחימה, דיווח הרופא הגדודי, כי טנקים סוריים נעים לעברו וכי צפויה סכנה לתאג"ד ולפצועים. למקום נשלחה תגבורת של כוח צנחנים. למרבה המזל שינו הטנקים הסוריים כיוון ועזבו את האזור.²⁰

תוך כדי תחילת הלחימה, הגיעו 3 טנקים סוריים שנעו באיטיות לתוך שדרת החי"ר. הם עברו כ- 10 מ' מהחפ"ק הגדודי. הלוחמים החלו לירות על הטנקים בנק"ל ובטילי לאו (חדשים שהתקבלו בגדוד יום קודם לכן) שכנראה לא פגעו. הטנקים נעו במדפים סגורים ולא ראו את כוח החי"ר. הם עשו סיבוב וירדו מהתל לכיוון צפון.

כיבוש היעדים נמשך עד 0400 לערך. במשך שעות אלו חסם הטור הממונע את הצומת כדי למנוע את תגבור האויב מכיוון סעסע ואף השמיד שלושה טנקים סוריים שניסו לברוח מהמתחם המותקף. עם שחר הוציא הטור הממונע כוח הנדסה וחי"ר, בסיוע טנקים, שפתח את ציר הכביש מהצומת דרומה לעבר צומת מעץ. (ראה מרשם קרב 17 בעמוד 76 ומרשם תצ"א 18 בעמוד 84) לדברי המג"ד אלישע: "תוך כדי כיבוש מגנן הנ"ט, פגע הגדוד ב-2-3 BRDM-2 נושאי טילי 'סאגר' מספר BRDM-2 ננטשו במגנן הנ"ט".

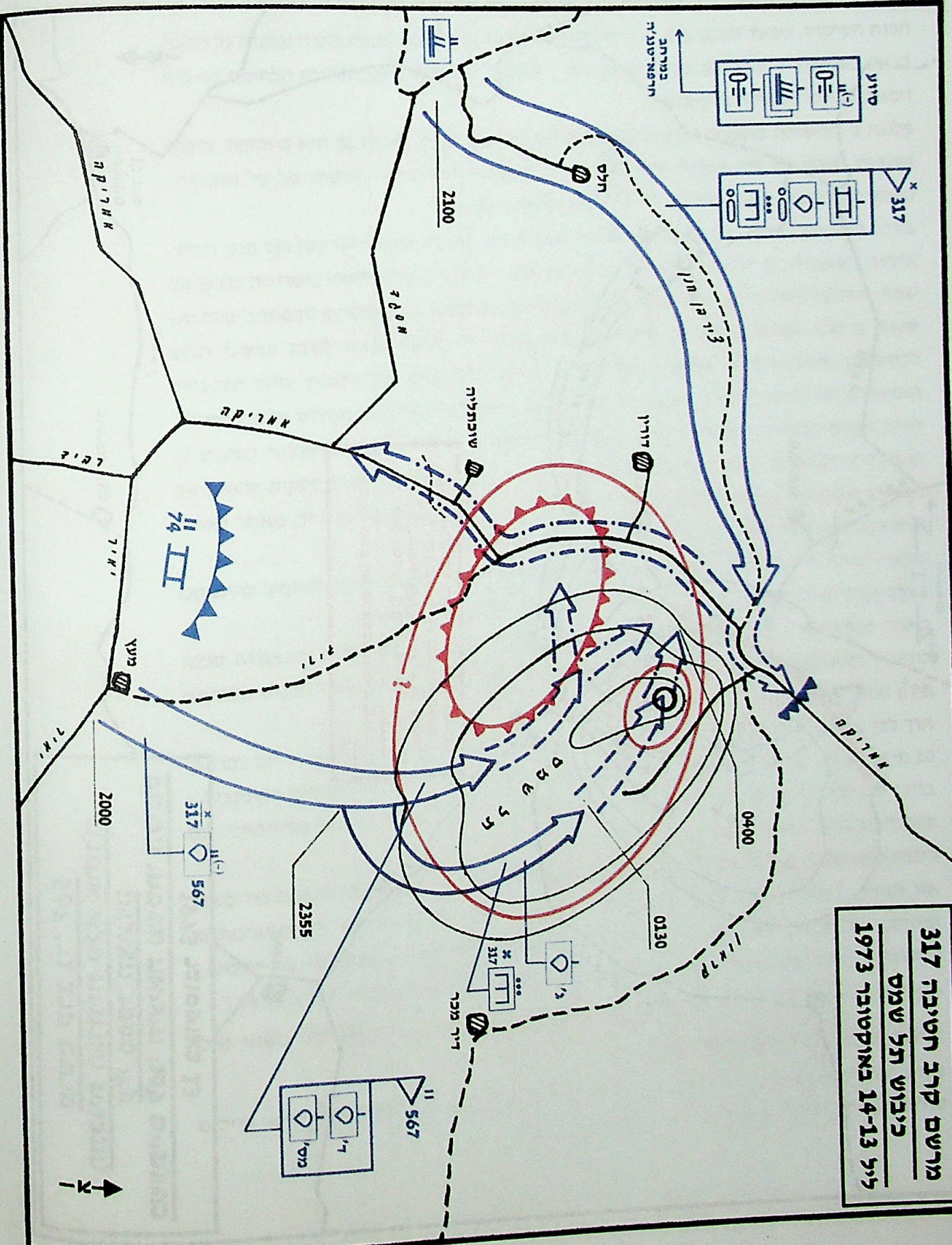
בקרוב זה היו לכוחותינו 4 פצועים, כולם בטור הרגלי בפלוגה ד'. על התל נספרו כ-60 חיילים סורים הרוגים, והכוח לקח בשבי כ-30 חיילים סורים.²¹

אויב
 1. היערכות האויב במרחם תל שמש לא הייתה ידועה.
 2. הייתה הערכה על אויב בעוצמה של: פלוגת חי"ר, יחידות ז"ט, משגרי טילי ז"ט וכפולות טנקים. (ל מרחם נצפו ע"י המג"ד ומתגברים את החל ב-13 באוק' אחת"צ).

מרשם קרב ג'י 567
התכנית הגדודית שלא אושרה
ע"י מפקד האוגדה
כשעתיים לפני היציאה משטחי הכינוס
13 באוקטובר 1973

מרשם קרב חטיבה 317
כיבוש תל שמש
ליל 13-14 באוקטובר 1973

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

מסיפורי הקרב של מפקדי גדוד 567.

מספר המג"ד אלישע: "מרגע שהצגתי את התכנית למח"ט והוא אישר אותה, יצאתי פעם נוספת לשטח, בעיקר כדי לתכנן את תכנית הניווט הגדודית. בד"כ משימות ניווט גדודיות הייתי לוקח על עצמי. הפעם לא היה לי הזמן ונעזרתי בקצינים ותיקים שהצטרפו אלי לגדוד כשהתגייסנו. היו אלה לוחמים, חברים טובים וראויים שמצטרפים כשצריך". *

אלישע הוסיף לספר: "שעבר זמן רב עד חזרתו של המח"ט שנסע להציג את התכנית למפקד האוגדה. הוא ידע שהחשכה קרבה וכל שינוי מחייב גם תצפית מוקדמת בשטח (שלא היה מוכר קודם לכן). בסביבות השעה 1730 חזר המח"ט מפגישתו עם מפקד האוגדה. הוא הציג למג"ד את התכנית שהוכתבה על-ידי מפקד האוגדה ותוכננה מחדש על-ידי חפ"ק המח"ט. "הייתי בהלם" מספר אלישע. חשבתי מהר, עמדו בפני שלוש אפשרויות. **האחת:** אני מבצע רק את התכנית שלי כפי שתכננתי והורדתי פקודות למ"פיים, "ואתם כולכם תקפצו ליי". **השניה:** אין אני יכול לבצע תכנית אחרת בזמן כל-כך קצר, ולכן איני מסוגל לבצע את המשימה. **השלישית:** אין ברירה, אני חייל המבצע פקודות. אנסה להתמודד עם הבעיה. לקחתי נשימות עמוקות, רכנתי על הפוטוסטטים והמפות ובחנתי את השינויים שעלי לערוך בתכנית. תוך כדי מחשבה מעמיקה, מצאתי את הפתרון שנראה לי שניתן יהיה לבצעו בתנאים ובלוחות הזמנים שעמדו לרשותי. אהפוך את התכנית המקורית: במקום לתקוף את היעדים מכיוון צפון-מערב לדרום-מזרח, אתקוף את היעדים מהכיוון ההפוך בדיוק. באותה שיטה, באותו סדר תנועה ובאותם צוותי כוחות. הבעיה שעמדה בפני הייתה התנועה אל היעד, תנועה בשטח פתוח. במקום שניתן להתגלות בקלות, יכולת ההסתתרות מוגבלת. ניתן לתקוף את הכוח הרגלי בטנקים ובנגמ"שים. כמו כן חיפשתי נקודה ברורה שתהיה נקודת ההחלטה לפיצול הכוחות למשימותיהם. תוך כדי עיון נוסף בפוטוסטט, מצאתי את תעלת המים המבוטנת שחוצה, בכל מקרה, את כיוון התנועה אל היעד, **בניצב.** הבנתי שאת תעלת המים לא ניתן "לפספס" ונרגעתי".²²

בכל שלב התנועה אל היעד נשמע מהתל רעש לא ברור של צפצופי מזקו"ם של כלים כבדים/טנקים, מה שהדאיג את אלישע ואת חברות הפיקוד שהלכה בסמוך אליו. למחרת כיבוש התל, הגיעו אליו קצינים רכובים על גיפ, מהיחידה לאיתור נעדרים, ושאלו אותו היכן הטנקים הפגועים של כוחותינו ?

* דני אגמון, קמ"נ אוג' 36: "ניהול הקרב של אלישע המג"ד היה קלאסי/מבריק. הכל התנהל בשקט נפשי, נתן למ"פיים לבצע את משימותיהם. רשת הקשר הייתה שקטה וללא התפרצויות, עד הדיווח לפנות בוקר "התל בידי".

אלישע לא הבין במה מדובר משום שלא ידע על ניסיון הכיבוש של ה-12 באוק' שבוצע על-ידי כוח 'בן-חנן' ועל הטנקים שנפגעו והושארו בשטח.²³

אלישע הסביר לקצינים שאין בתל טנקים פגועים של כוחותינו, אך אלו התעקשו והראו לו בתצ"א את המקום המדויק שבו נראו הטנקים. אלישע והקצינים הלכו לאגף הצפון-מערבי של התל ואכן ראו שם את שרידי הטנקים של כוחותינו, הם מצאו שם שני כובעי V.R.C של טנקיסטים ופריטי ציוד אחר. בשטח נראו סימני גרירה ברורים של צ.מ.ה שגרר את הטנקים מהמקום. בשלב זה "ירד לאלישע האסימון". הרעש הכבד שנשמע במהלך התנועה אל היעד היה של גרירת הטנקים של כוחותינו על-ידי הסורים ופינויים לדמשק. כזכור, הציגו הסורים 2 טנקי 'שוט' במצעדים שקיימו בדמשק, ימים ספורים אחרי המלחמה.²⁴ *

המ"פיים מספרים על אלישע המג"ד:

"במהלך הניווט משטח הכינוס להערכות, היה אלישע המג"ד מאד מתוח ולחוץ. לפתע חל שינוי בהתנהגותו זו ונפלה עליו נינוחות שהתבטאה בזמזום מנגינות. המ"פיים שהכירו אותו שנים קודם לכן, נרגעו. היה זה סימן מוכר. אלישע שהיה נווט ידוע ומוכר, היה מפזם בניווטים. היה לו בטחון עצמי שהוא מכיר את השטח ואת הציר. אבל, כשאלישע היה טועה בניווט, הוא היה מפסיק לפזם, ואז היינו יודעים שהמג"ד טועה/"מתברבר". ועכשיו, בדרכנו למשימה שבה אנחנו מסכנים את חיינו, כששמענו את המג"ד מפזם, ידענו שהוא בוטח בעצמו ובנוי.²⁵

יורם נצר, מפקד פלוגה ג': "...בשלב מסוים בעת מתן הפקודות, אמר אלישע שאין לו מספיק מודיעין על מה שקורה שם. התל הזה עיכב את כל ההתקדמות וכבר היה די מאוחר, אבל אלישע סירב לזוז. הוא הציב למח"ט אולטימטום שבלי מודיעין נוסף הוא לא תוקף. הוא היה יכול להרשות לעצמו לומר זאת, כי היה איש מילואים ועוד עלה בגילו על המח"ט. בסופו של דבר הגיע עוד מודיעין. על אף קוצר הזמן היה נוהל הקרב קפדני ומלא".

זאב שבתאי, מפקד פלוגה ד': "...המג"ד קרא לנו לתצפית באור יום, ובסיומה אמר לנו: "קחו תיחבריה ותנו להם קצת ציונות". לקחתי את כל הפלוגה וישבנו שם במדרון קדמי. בין עצים וסלעים, עם קשר-עין לתל, ונתתי להם ציונות. אני זוכר את זה טוב, כי הייתה לי הרגשה שאני מדבר אל עצמי ומנסה לשכנע את עצמי לא לפחד. אמרתי דברים כמו: "אנחנו עובדים ביחד הרבה שנים ותמיד התאמנו לקראת לחימה. הפעם הולכים על אמת".

איתן היטנר, סמל פלוגה ד': "...זה נשמע לנו די משונה. אם השריון לא הצליח לכבוש את היעד הזה, אז מה פתאום אנחנו, בעוונותינו, נצליח? חלק מאתנו בפירוש פחדו, אחדים אמרו שזו התאבדות. אבל בסך-הכל, היינו יחידה מאוד מגובשת, שהלכה יחד הרבה שנים, והאנשים סמכו

* גירסה אחרת לרעשי המזקו"ם שנשמעו בלילה תוך כדי תנועה רגלית של גדוד 567: לפחות שנים-עשר מהטנקים שהיו בתל וכוחות אחרים, נסוגו מהתל במהלך הלילה מסיבה לא ברורה.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

זה על זה. וכך, אחרי הפקפוקים הראשונים, כשהבנו שזה צריך להיעשות, פשוט הדחקנו הכל פנימה, ויצאנו. סמכנו גם על אלישע שנחשב מפקד שקול, בלי אבדות וגיבורים".

איתן: "...כשתידרכו אותנו לגבי מהלך התקיפה, דובר על הרבה הליכה, כדי להפתיע את האויב, אנחנו תמיד התאמנו ללכת הרבה, זה היה התחביב של אלישע. ובכל זאת, לא הכי מצא-חן בעינינו ללכת בלילה, עם כל החגור".²⁶

יורם נצר, מפקד פלוגה ג': "...ההליכה לאורך שישה ק"מ, הייתה איטית ומלווה בעצירות רבות. הכוח התנהל בשני טורים, כשמחלקה שלמה פרוסה מלפנים כדי למנוע פגיעה במרבית החיילים, במידה שההיתקלות תחל מוקדם מהרגיל:

יורם: "...זזנו ברגל, עם סיוע ארטילרי מהאוגדה. כל הדרך חלפו מעלנו מטחי קטיושות מאד מרשימים של צה"ל, שאמנם לא פגעו, אבל לפחות הם היו שלנו ולא שלהם".

זאב, מ"פ ד': "...התמנתי לתפקיד מפקד פלוגה בסוף תקופת המילואים האחרונה שלי לפני המלחמה, כך שזו הייתה למעשה הפעם הראשונה שתפקדתי בתור מ"פ. ההתרגשות האישית הייתה בדיוק כמו ב-67, כשהייתי מ"מ, אבל האחריות יותר גדולה. חשבתי שאולי זה "גדול עלי" בגלל חוסר הניסיון. בכלל, אני נורא מתרגש בזמן פעילות מבצעית, אבל בדרך-כלל, אחרי פרק זמן מסוים, אני הופך קר-רוח. החשש שלי היה שלא אצליח להשתלט על החיילים שלי, שהיו גם הם קצת בשוק מהעובדה שזו הפעילות המבצעית האמיתית הראשונה שלנו".

זאב: זאב שולח, על-פי התכנונים המוקדמים את אורי קלס, אחד ממפקדי הפלוגה, לטהר עמדת תול"ר בשיפולים השמאליים של המגן. הוא עצמו שוכב עם יתר החיילים וממתין לסימן של קלס שהעמדה טוהרה ואפשר להמשיך לנוע. ואז, כתוך השקט של לפני הקרב, נשמע רחש עמום מצד שמאל. החיילים מתוחים, מאמצים את עיניהם ומצליחים לזהות על רקע הלילה השחור, צללית של מכונית הנעה לכיוונם ללא אורות, גוררת אחריה משהו, כנראה גנרטור. אפשר היה להבחין בארבעה חיילים סורים היושבים במכונית. "הרגע של המכונית נחרט בזיכרוני לפרטי פרטיו", אומר זאב שבתאי. "היא מתקרבת ואני צועק 'לשכב ולא לירות עד שאתן פקודה מפורשת!' חששתי שאם נפתח בירי, נפגע באנשים של קלס שהיו מאחורי המכונית, ולכן חיכיתי עד שהיא תקרב ותהיה ממש בניצב לכלים שלנו, במרחק 10 מטר או פחות. הייתי מתוח מאוד. החזקתי את היעוּזי מכוון אל המכונית וליוויתי אותה תוך כדי תנועה, עד שהייתי בטוח בזווית. ואז לחצתי על ההדק וצעקתי 'אש!'.²⁷

"תמיד סיקרן אותי איך אתנהג ממש תחת אש, האם יהיה לי האומץ לירות בחייל אויב שעומד מולי. כאן הייתה הפעם הראשונה שיריתי על דמות של אדם מטווח קרוב, ולפי זעקת הפגיעה, חשתי שפגעתי בו. אני לא 'פייטר', אבל בכל-זאת ההרגשה הייתה מיוחדת".

סא"ל אלישע לשם, מג"ד 567: את אלישע המג"ד הטרידה גם בעיית מיקום התאג"ד. בשל חוסר הבהירות לגבי פריסת האויב בשטח והיערכות כוחותינו, קשה היה למצוא נקודת-ציון אפשרית לתאג"ד. בתחילה תוכנן למקמו בנקודת ההיערכות של הכוחות, סמוך לתעלת המים. אולם, אחר-כך הוחלט לקדמו. המיקום החדש היה ממש בתוך היעד, סמוך לרכב הבוער, ששימש כנקודת ציון.

איתן: "...כשהתחילו היריות נשכבנו כולנו והתחפרנו. חיכינו לראות אפוא יורים ומה לעשות. הזיכרון הכי חזק שלי הוא מהרגע שהתחלנו לקום. אנשים פשוט נרדמו, אם מעייפות ואם כאמצעי להתגונן מפני הפחד. ואני, סמל מחלקה, הייתי צריך להעיר את כולם. כולם שכבו בתפוזות ואני עברתי אחד, אחד והערתי אותם. הפחד הגדול היה שנשכח שם מישהו ישן".

רז, מפקד הפלוגה המסייעת: "...סרקנו את השטח תוך כדי הפגזה והבעיה העיקרית של המגי"ד הייתה איך לתאם בין הכוחות, שלא נהרוג אחד את השני. הוחלט שנדליק פנסים לזיהוי".

איתן: "...סרקנו בצורה מפוזרת בשטח נרחב, תחת אש. היינו חייבים להמשיך להתקדם ולשמור על קשר. כל הזמן אמרנו 'רק לא ללכת לאיבוד'. הסריקה הייתה סלקטיבית. עמדות שמתוכנן נפתחה אש טוהרו, השאר עברו בדיקה חיצונית בלבד, כשהטיהור היסודי נדחה לשעות הבוקר. היה חשש שבמעמדות יש תחמושת רבה, שירי לעברה עלול להביא לפיצוץ ולנפגעים רבים בקרב כוחותינו.

זאב שבתאי, מ"פ ד': "...היה לי רגע של פחד, אחרי הירי על המכוננית. מחוסר זמן לא בדקנו מה המצב במכוננית, אלא פשוט המשכנו ללכת. התקרבותי למבנה וזה היה נורא מפחיד. לא ראיתי כלום. אני קצר-רואי והיה חשוך מאד. ידעתי שמומנט ההפתעה אבד, ואני מתקרב למוצב, חשוף. הייתי בטוח שיירו עלינו. אחרי שעברנו את המבנה ולא קרה כלום, נכנסתי למין שלוה וזה היה סוף הלחימה מבחינתי".

יורם, מ"פ ג': בשלב זה הייתה מרבית התנועה על התל בריחה של חיילים סורים – מן המדרון התחתון אל עבר התל, כשבדרך הם עוברים בתחומה של הפלוגה המסייעת, ונפגעים מאש חייליה. הסורים שהיו על התל החלו נמלטים מזרחה. "...כבר כשהתחלנו לעלות הייתה מנוסה של רכב ורק"מ לכיוון מזרח, דבר שהפריע לנו לטפס על התל. הטרדנו אותם ביריות ואפילו פגענו בכמה חיילים, אבל הטנקים שלהם איתרו אותנו ופתחו עלינו באש מקלעים. פחדתי שיירו עלינו בתותחים, כיוון שהיינו חשופים לחלוטין ולבזוקות שלנו לא היו כוונות לילה. ניסינו אמנם לירות בהן, אבל זה היה ממש לא נעים כי לא הצלחנו לפגוע. בכל מקרה, הטנקים נבהלו וברחו". שלושה מהטנקים הנסוגים הושמדו מאוחר יותר על-ידי הכוח העוקף, שהציב חסימה צפונית לתל.

"...ירו עלינו רק יריות בודדות. היה ברור שיש שם בונקר אחד גדול ושניים קטנים. נתתי הוראה לא להיכנס לבונקרים כל עוד חשוך, אלא לאבטח את הפתחים, מתוך כוונה לטהר בבוקר, על-ידי זריקת רימוני עשן פנימה או כל אמצעי אחר שיכריח אותם לצאת".
עכשו היה כבר ברור שלחימה על תל א-שמאס לא תהיה. הכוחות הסוריים הגדולים שהיו צפויים להימצא שם, פשוט לא היו.

סרן מרדכי כהן (קדמון), סגן מפקד הפלח"נ: "ביום שבת 13.10.73 אחה"צ, ניתנה לנו פקודה, ע"י אלישע, לכיבוש התל. נאמר לנו שהשריון נכשל פעמיים בביצוע המשימה ושמדובר ביעד קשה מאוד. ההערכה הייתה שכוח צנחנים מאומן, מסוגל לבצע תקיפה לילית רגלית, לכבוש את התל ולהתגבר גם על כוחות שריון וני"ט שהיו עליו. התפקיד שהוגדר לנו היה להיערך לפנינו מכשולי מיקוש וגידור, בדרך התנועה ועל התל ולהשתתף בתקיפת החלק העליון שלו, כסיוע לפלי ג'.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

כמו כן תרמנו כוח של כ-12 לוחמים על שני זחל"מים, בפקודו של שביט, לכוח של מפקד החטיבה, חיים נדל, שהיה אמור לחבור אלינו מכיוון הלגיה הקטנה. התפקיד שהוטל עליו היה להתגבר על מכשולים בדרך.

המודיעין שנמסר היה כללי מאוד והתייחס בעיקר לציר התנועה, למבנה התל ולחלוקת גזרות. לא היה מודיעין מפורט על מכשולים הנדסיים.

נערכנו ככוח חי"ר אבל נטלנו אתנו בונגלורים ומטענים לצורך התגברות על גדרות, מיקוש וכן פיצוץ עמדות ובונקרים.

עם לילה עלינו על הזחל"מים, נסענו לצומת מעץ, פנינו דרומה ועצרנו באזור הכפר מעץ. הכוח פרק והתארגן לתנועה, זכור לי שחיפשו כל הזמן מפגש עם תעלת מים מבוטנת שהייתה צריכה להיות נקודת ציון לצורך פיצול הגדוד. לאחר שהגענו לנקודת הפיצול, נערכה קבוצת פקודות מהירה והכוחות נעו לקראת מגע.

כוח החה"ן הצטרף, כאמור, לפלוגה של יורם נצר, מ"פ ג', שנעה לכיוון ראש התל לכיבוש מפקדת הדיוויזיה שישבה שם. לא הוגדר לנו תפקיד מיוחד ונעתי רוב הדרך ליד יורם, מוכן לקבל משימות מזדמנות.

במהלך התנועה הונחתה על התל הפגזה כבדה של כוחותינו, וככל שעלינו היא הלכה ונפסקה. זיהינו את הקרב שניהלו שתי הפלוגות שמתחתנו אבל טרם נכנסנו למגע עם האויב.

העלייה הייתה ארוכה מאוד אך מתונה. בשלב מסוים שמענו קולות של כלי רכב ועצרנו לנסות ולאתרם. הכוח של יורם התקדם ואנו נשארנו מעט מאחוריו. פקדתי על החיילים לירות רק לפי פקודה, משום שחששתי לסכן את כוחותינו שנעו לפנים. לפתע נתגלתה לפנינו משאית סורית, נתנו לה לעבור ולאחר שפנתה מזרחה, פתחנו עליה באש מאחור. המשאית הגבירה את המהירות ונעלמה מעינינו. אחריה ראינו טנק, הוא נסע בצורה מאד מבולבלת, עצר, נסע מזרחה, עצר, נסע לכיוון שלנו ואח"כ מערבה וכו'.

אמציה, סמל וותיק בפלוגה, שנשא את הבזוקה צעד לידי. עצרנו ופקדתי עליו לירות בטנק ברגע שיעצור, חששתי לסכן את הכוח שלפנינו. בכל פעם שכיוונו את הבזוקה, הטנק שוב החל בנסיעה. הרמנו פצצת תאורה כדי להקל על הפגיעה, אך הטנק פשוט נמלט. אמציה היה מאוכזב מאד. כשהגענו קרוב לשיא התל, יצר הכוח של יורם מגע עם הסורים. אנחנו התקרבו וזיהינו ירי ספורדי ממקומות שונים שבבוקר התגלו כפתחי בונקרים. פקדתי על החיילים לירות רק למטרות ברורות ולא לבצע שום טיהור במהלך הלילה.

בשלב זה שלפני האשמורת הראשונה, הפעילו הסורים הפגזה קשה על כוחותינו. כנראה במסגרת פקודת "אש על כוחותינו". יתכן שבפגזים הסוריים היה הרבה "רסיק אוויר". לא היינו מוכנים ונותרנו שוכבים ללא מחסה בשטח פתוח. ההפגזה נמשכה שעה ארוכה ללא הפסקה. טמנתי את הראש בין הסלעים וקיוויתי שאיש מאנשי לא ייפגע.

כשהאיר השחר נמשכה עדיין ההפגזה, אולם הצלחתי לזהות לידינו מחפורת גדולה. פקדתי על האנשים לקום ולרוץ לתוכה, בתקווה שתספק מחסה טוב יותר. אספתי את האנשים ופקדתי אותם, לשמחתי כולם היו איתי ואיש לא נפגע.

ההפגזה נמשכה וכמה מאיתנו החלו "להילחץ". נזכרתי שיש לי ככר לחם בתרמיל, הוצאתי אותו וחלקתי פרוסות לאנשים. זה החזיר את המורל והחברה התחילו להתלוצץ ולספר בדיחות תחת האש הנוראית שנמשכה.

לפנות בוקר, אור ליום א' 14.10.73, נפסקה ההפגזה ושקט מזור השתרר על התל. התקדמתי ופגשתי את יורם המ"פ שסיפר לי שבתוך הבונקרים נמצאים עדיין חיילים סוריים ונערכנו להוציא אותם, או לחסלם. אחרי שהוטלו רימונים ורימוני עשן לפתחים, החלו הסורים לצאת כשהם שומטים את נשקם ומרימים את ידיהם. חלקם היו פצועים וחבושים, ביניהם לא היו הרוגים, הם היו לבושים מדי קומנדו מנומרים ומצוידים היטב.

אציין כי טרם הקרב לא הבאתי לידיעת מח' 1 את אובדן הלוחמים ממח' 3, אבל הידיעה עברה מפה לאוזן. בשלב איסוף השבויים בראש התל, ביקשו מספר חיילים להרוג אותם כנקמה על נפילת חברינו. אני סירבתי ומנעתי זאת. בשלב מאוחר יותר זיהינו מספר חיילים סוריים שנמלטו מהאזור התחתון של התל, שם פעלו שתי פלוגות של הגדוד וירינו עליהם, חלק נפגעו וחלק נמלטו. זיהינו שחלק מפתחי הבונקרים נשאר חתומים בדלתות מתכת. בשלב זה הגיע הכוח של מפקד החטיבה, אל"מ חיים נדל, אל ראש התל. המח"ט פקד עלי לפרוץ בחומר נפץ את פתחי הבונקרים מחשש שהם ממולכדים. בדקנו את הפתחים וגילינו שהם לא היו נעולים. בגלל גודש הכוח שהצטבר מסביב, החלטתי לפרוץ אותם בדרך "שקטה". לקחנו מספר שבויים ופקדנו עליהם לפתוח את הדלתות. הם התחננו על חייהם וזה הגביר את החשש שעולי הדלתות ממולכדות. בסופו של דבר, אחרי איום של נשק דרוך, הם פתחו את הדלתות והתברר שהן אינן ממולכדות. נכנסנו עם המח"ט והתברר שהבונקרים היו ריקים.

לזיכרוני, ספרנו במקום כ-40-30 שבויים. הם נכבלו ונשלחו לאחור בזחל"מים, וכך תם, מבחינתנו, הקרב לכיבוש התל.

זאב: "... התכוננו לקרב קשה מאוד, אמרו שהשריון ניסה ונכשל, שהסורים נאחזים שם, שזה יעד מבוצר וכו'. בסופו של דבר היה ממש מביך ששום-דבר לא קרה. כמעט ולא הייתה לחימה. אצלי רק חיילים בודדים היו במגע אש".

עומרי רז: "... מבחינתנו, היה הקרב הזה תרגיל גדודי לא מוצלח במיוחד". השאלה האם תל א-שמאס אכן היה יעד מבוצר קשה לכיבוש, או שמא הסיגו הסורים את כוחותיהם בלילה שבין ה-12 ל-13 באוקטובר, לא התבררה מעולם.²⁸

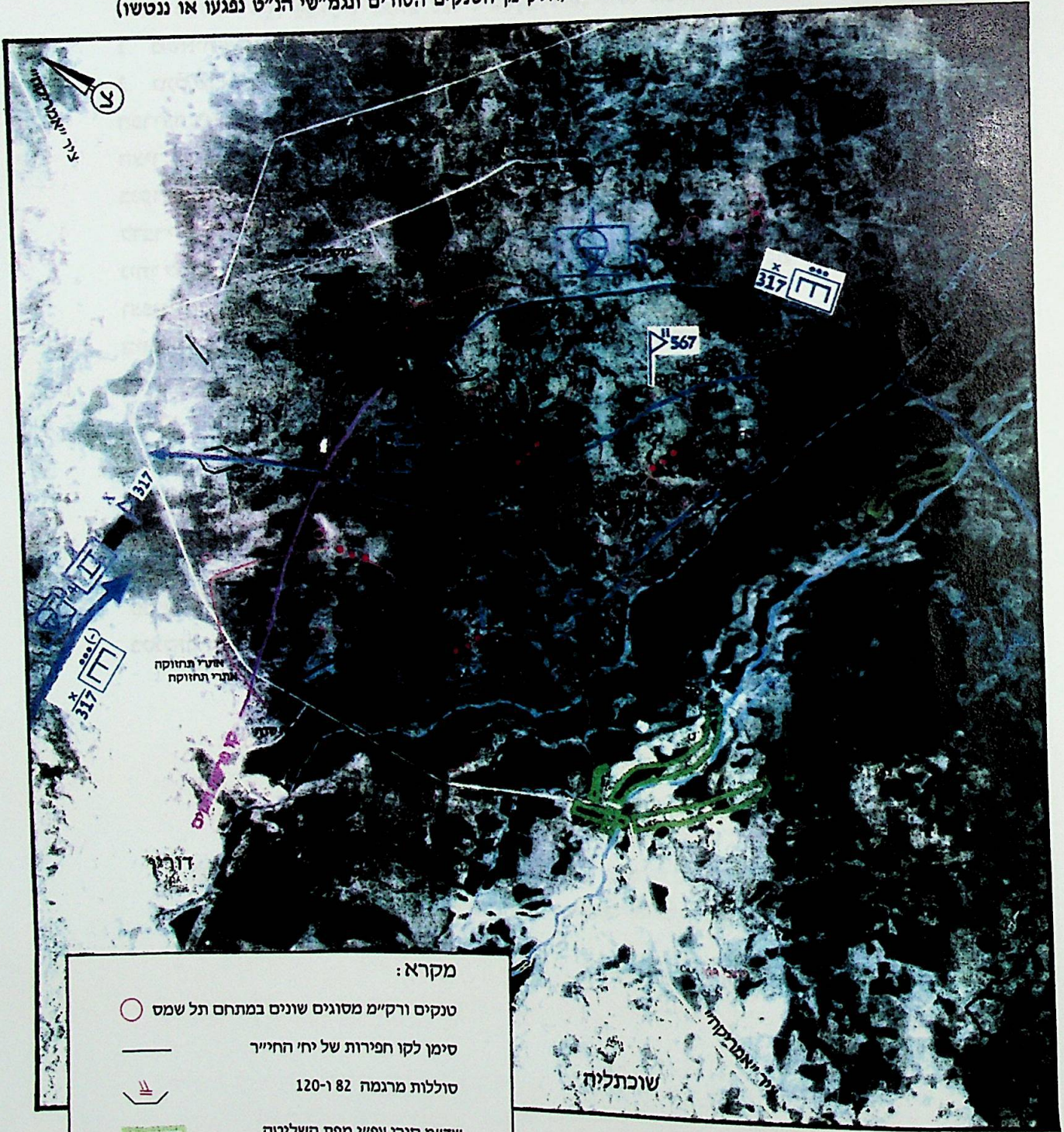
איתן, סמל המחלקה בפל"ד: "... בבוקר, כשהכול נגמר, פתחנו את מנות הקרב והתחלנו לאכול. היינו גאים על מיעוט הנפגעים והרגשנו טוב שיצאנו בשלום. בעיקר היינו מבסוטים שיכולנו לצחוק על השריון. זהו, לא צריך לחפש הירוואיקה בקרב הזה, כי לא הייתה שם כזו".²⁹

יאיר נפשי, מג"ד 74, טוען שקיבל פקודה ממח"ט 7 ב-13 באוק' לפנות ערב, להעביר פלוגה למשימה מיוחדת שתהיה מצוידת, טוב, טוב, מבלי שידע את המשימה לשמה הוא היה צריך לשלוח את הפלוגה.

יאיר ארגן את פלוגתו של אהוד דפנה בהרכב של 6 טנקים שהצטרפו לחפ"ק חטיבת הצנחנים בכפר חלס.

**מרשם כיבוש תל שמס ע"י גדוד צנחנים 567 מחט' מיל' 317
 בליל ה-13-14.10.73**

בליל ה-13.10.73 במהלך כיבוש התל ע"י גד' הצנחנים 567 התרוקן המערך הסורי ללא הכר. במקום נותרו 3 טנקים פעילים וכפולגת חי"ר (חלק מן הטנקים הסורים ונגמ"שי הנ"ט נפגעו או ננטשו)

מקרא:

- טנקים ורק"מ מסוגים שונים במתחם תל שמס
- סימן לקו חפירות של יח' החי"ר
- סוללות מרגמה 82 ו-120
- שדי"מ סורי עמ"י מפת השליטה

את פעולת ההסחה בליל 14-13 באוק' באזור צומת 'מעץ' ביצעו הטנקים שהיו בפיקודו של יאיר נפשי.³⁰

לקראת בוקר, קיבל יאיר פקודה ממח"ט 7 להצטרף לצנחנים שכבשו את תל א-שמס, תוך כדי נסיעה ופתיחת ציר 'אמריקה'. לדבריו, היו מספר "קוריוזים" במהלך ביצוע פעולה זו :-

1. משאית צבאית שנסעה לפניו (מבלי שהוא יכול היה לעצור אותה) "לכבוש את התל".

2. טנק שלא היה עליו מפקד, ביצע את אותה פעולה, ונפגע בהמשך במהלך תנועתו.

הפריצה לאורך הציר נתקלה, בכל זאת, באש נ"ט: בזוקות ואש תול"רים. הנסיעה המהירה לאורך הציר, "שברה" כנראה את ההתנגדות. הציר נפרץ במהירות רבה ויאיר הגיע ליאמריקה 44' ועצר בנקודה זו.

לדבריו במקום היו טנקים ונגמ"שים סוריים פגועים ונטושים. הציר לכיוון צפון היה חסום ולא ניתן לאיגוף מחשש למוקשים. יאיר התארגן לאבטחת הציר בצומת 'אמריקה-קיראון' לכיוון צפון וצפון-מזרח.

ביום ה-14 באוק' החלה, לדברי יאיר, המלחמה הקשה לכיבוש העמדות על-ידי הסורים ואחזקתן על-ידי כוחותינו.³¹

לדברי האלוף חיים נדל, מח"ט 317 במלחמת יום-הכיפורים, שכבש את תל א-שמס: "את ציר 'אמריקה' פתח כוח חטיבתי שהיה מורכב מטנקים והנדסה, בפיקודו של רס"ן רן בג (קצין אג"מ חטי' 317 במלחמת יוה"כ). הציר נפתח בתנועה לאחור, בשחר 14 באוק". בתחקיר שקיימתי איתו, הדגיש רן שהציר נפתח על-ידי כוח בפיקודו, לפני שכוח הטנקים בפיקודו של יאיר נפשי הגיע לתל.³²

סמ"פ הפלח"ן, סרן מרדכי כהן, מספר בתחקיר כי כוח החה"נ שהיה מצויד בשני זחל"מים, מלווה בטנקים של פלוגת אהוד דפנה, פתח את ציר 'אמריקה' לאחור, בשחר 14.10.73.³³

אמ"ץ - תה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

הערות לפרק שישי.

1. ספר המצ"פע כרך ג' עמ' 148.
2. תחקיר מה"ד היסטוריה 567, סא"ל אלישע שלם, מג"ד 567, מתאריך 27.12.73.
3. תחקיר מה"ד היסטוריה, מח"ט 317 אלי"מ חיים נדל מדצמ' 73.
4. ראיון עם האלוף חיים נדל מתאריך 13.2.03.
5. תחקיר מג"ד 567 מתאריך 27.12.73.
6. ירחון הרהורים וערעורים יוני 1975 "תל אחד שני קרבות" - סא"ל אמיתי לביא.
7. ראיון עם האלוף חיים נדל מתאריך 13.2.03.
8. שם.
9. הרהורים וערעורים "תל אחד שני קרבות".
10. שם.
11. "ספור של חיילי" - רפאל איתן בעמ' 129. ראיון עם רא"ל רפאל איתן מיום 2.6.03.
12. הרהורים וערעורים "תל אחד שני קרבות".
13. ראיון עם אלי"מ אלישע שלם מג"ד ביוה"כ מתאריך 27.2.03.
14. שם.
15. הרהורים וערעורים, תל אחד שני קרבות".
16. תחקיר מה"ד היסטוריה אלישע שלם מתאריך 27.12.03.
17. ראיון עם אלי"מ אלישע שלם מג"ד 567 ביוה"כ.
18. שם.
19. שם, שם.
20. מה"ד היסטוריה תחקיר מג"ד 567 מתאריך 27.12.03.
21. שם.
22. ראיון עם אלי"מ אלישע שלם מג"ד 567 ביוה"כ.
23. שם.
24. מפענוח גיחת צילום ש-552 מתאריך 13.10.03 בשעה 0830 נראים שלושה טנקים 'שוט'
על מורדות התל המערביים, לידם טרקטור סורי (תהליך גרירת שני הטנקים שלנו לדמשק).
25. עיתון "במחנה" 30 ספט' 1987 "בלי הירואיקה" - מירב ארלוזורוב.
26. שם.
27. שם, שם.

28. מעבודת מחקר זו עולה שפעולת חילוץ של סא"ל יוסי בן-חנן ב-12 באוקי בשעות הערב, ולאחר כמות הארטילריה הרבה שהונחתה על התל, במטרה לבודד את מקום הימצאו של יוסי מגישה של סורים, כמו גם ההכנה הארטילרית טרם פעולת החי"ר בליל 10-13-14, ובמיוחד מכת האש הארטילרית של גדוד המתל"רים, גרמה לסורים לנפגעים רבים ולפחד גדול שהביא לנסיגה של הכוח העיקרי לפני פעולת הצנחנים.
29. "בלי הרואיקה" עיתון 'במחנה' - מירב ארלוזורוב.
30. תחקיר מה"ד היסטוריה, סא"ל יאיר נפשי מגי"ד 74 מתאריך נוב' 73.
31. שם.
32. ראיונות עם האלוף חיים נדל ואל"מ רן בג.
33. סרן מרדכי כהן (קדמון), סמ"פ פלח"י 317, במסגרת תגובה כתובה שנשלחה מארה"ב לעבודת מחקר זו, בחודש יוני 2004.

פרק שביעי

קרב ההגנה על תל א-שמש 14-22 באוק'

תל א-שמש נכבש בימים הראשונים לכיבוש המובלעת, בעומק השטח הסורי. יתכן והיה זה קצה גבול העייפות של הלוחמים, לאחר "שחיקה" רצופה, מתחילת הלחימה בשבת 6 באוק' 1973, 8 ימים רצופים קודם לכן.¹

כשם שאנחנו ראינו בתל א-שמש שטח חיוני לשליטה על הציר לכיוון דמשק, כך גם ראו הסורים את התל בראיה שלהם. אחזקתו של התל על-ידי כוחות צה"ל היה כ"עצם בגרון" בעיני הסורים, ואסור היה להם להשלים עם התופעה/עובדה זו.² ואכן, מרגע השלמת הכיבוש של התל, בבוקר ה-14 באוק', החלו הסורים את ניסיונותיהם הבלתי נלאים לכבוש שטח חיוני זה מחדש.

כיבושו של התל פתח בפני כוחותינו אפשרויות תצפית לפאתי דמשק, לכיוון צפון וצפון-מזרח. הייתה זו תצפית על עמק יובלי העוגי, על העיירות סעסע וכנכר ועל רכס הגבעות של רצועת ההגנה השנייה הסורית, בואך דמשק.

ההתארגנות להגנה על התל - יום א' 14 באוק' 1973.

בבוקר ה-14 באוק', מיד לאחר כיבוש התל ולאחר שהשחר עלה, החלו חיילי הצנחנים לסרוק את הבונקרים והעמדות של הסורים. טיהור העמדות נדחה לשעות הבוקר. הלוחמים נמנעו מלהיכנס בלילה לעמדות מאוישות, נמנעו מלהיכנס לבונקרים חשוכים שבהם יתכן והסתתרו חיילים סוריים.³

במקביל לסריקת התל על-ידי חיילי הצנחנים, תוגברה החטיבה במפקדת גדוד טנקים 74 ופלוגת טנקים מוקטנת נוספת. סה"כ נערכו בתל בבוקר 14 באוק', מפח"ט חיר"מ 317, גדוד צנחנים 567 וגדוד טנקים 74 מוקטן.

משעות הבוקר המאוחרות החלו הסורים לרכו אש ארטילרית צפופה ביותר על התל ומורדותיו הצפוניים. גדוד הצנחנים נכנס לתוך הבונקרים, במיוחד הבונקר הגדול בו יכלו להיכנס כשתי פלוגות.⁴

גדוד הטנקים התארגן לחסימות בצומת 'אמריקה-קיראון' לכיוון צפון וצפון-מזרח. יאיר נפשי סייר על התל ומורדותיו וסימן לעצמו את העמדות היעילות לטנקים, ביום ובלילה. ביום התחלקו הטנקים לשני כוחות משנה: כוח בפיקוד המג"ד על חלקו העליון של התל, בעיקר לצורכי תצפית ושליטה וכוח שני בפיקוד אחד המ"פיים בחלקו התחתון של התל, באזור 'אמריקה 44' ובשליטה מוחלטת על צירי התנועה.

בשעות הערב, כינס יאיר את הטנקים לחניון לילה, בצורת מעגל, מתוך ראייה שחיייר סורי יוכל להסתנן בין הטנקים, ולכן חייבת הייתה להיות הגנה היקפית. חניון הטנקים אובטח על-ידי כוח

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
 ענף חקר קרבות
 הד - 03 - 72

מסיירת מטכ"ל, דבר שנתן לטנקיסטים ביטחון מה ואפשר להם "לתפוס" שינה קלה, לה היו זקוקים.⁵

קרב ההגנה על התל לא הצטמצם בהגנה בלבד, אלא היה "יצירתי". בלילה הוחדר תותח 175 מ"מ לעומק השטח שבחזית תל א-שמש. הייתה כוונה לקצר טווח ולהפגיו את העיר דמשק, במטרה "ללחוץ" על הסורים, ולהמחיש להם שכוחותינו נמצאים בטווח אש מדמשק. כוח סיור בפיקוד סמג"ד 75, רס"ן יוסי מלמד, הוביל את התותח לעומק השטח הסורי, מצפון לתל א-שמש. בהגיע הכוח ליעדו, התקבלה פקודה לעצור ולחזור בחזרה. זאת משום החלטת הדרג המדיני שהתקבלה ברגע האחרון.⁶

כוח הסיירת בפיקודו של יוני נתניהו בהרכב של שני צוותים, לא הצטמצם לאבטחת החניון בלבד, אלא הוציא גם תשמוע לעומק השטח, במטרה לאתר כוחות סוריים שכוונתם לפגוע בחניון או לתקוף את התל. כמו כן נועדו הצוותים לפגוע בכוחות סוריים שנעו על הצירים, לערער את ביטחונם וליצור אצלם תחושה שכוחותינו נמצאים בכל מקום.

לעת ערב ביום ה-14 באוקי הבינו כוחותינו שמשימת הגנת התל אינה עניין של מה בכך. החל מאותו יום התנהלה על התל מלחמה קשה ביותר. הכוחות הסוריים שנסוגו מהתל לא התארגנו עדיין להמשך הלחימה, ועסקו בארגון מחדש ובניית מסגרות הלחימה. למרות זאת, ניצלו הסורים ניצלו את משך ההתארגנות לכתישת כוחותינו באש ארטילרית בלתי פוסקת על התל וסביבתו הקרובה ועל דרכי הגישה אל התל.

לדברי יאיר נפשי: "...ביום הראשון הייתה זו מלחמה על כיבוש העמדות ועל אחזקתן. ספגנו הרבה ארטילריה וכתוצאה מכך נפגעו הרבה לוחמים. ההתארגנות להגנה הייתה איטית. עדיין לא הובאו אמצעים לצורכי התחפרות ומיגון. במהלך היום עזבה פלי ד' על גבי זחל"מים את השטח ובתל נותרו מפג"ד 567 והפלוגות א' ו-ג'. שיתוף הפעולה בין הטנקים לצנחנים לא היה רציני וגם התאום ביניהם לא היה בנמצא.⁷

לוחמי הצנחנים השתמשו בבונקרים הקיימים למיגון. עיקר היערכותם הייתה במקומות שאפשרו מיגון ללוחמים. המחפורות הקיימות והביצורים שהיו בשטח, לא נתנו מענה לכיוון האויב אלא פתרון הפוך. הטנקים היו במגמת הגנה על הציר ועל מורדות התל הצפוניים והמזרחיים. במשימת ההגנה על התל ב-14.10, לקחו חלק עקרי הטנקיסטים של גדוד 74, להם צורפו כל אותם לוחמים ששרדו מכוח בן-חנן. הפעם הייתה משימתם להגן ולשמור על התל. המ"פיים ומפקדי הטנקים סיירו באזור צומת אמריקה-קיראון' וחיפשו עמדות טבעיות או כאלה שהוכנו על-ידי הסורים שיאפשרו להם מסתור מפני ארטילריית האויב ומאש שטוחת מסלול. כמו-כן עמדות לשליטה על כל אפשרויות הגישה של הסורים מצפון, צפון-מערב וצפון-מזרח. הטנקיסטים היו זהירים ונלחמו על-מנת להישרד.⁸

סרן קדמון, סמ"פ הפלח"נ: "... כל הגדוד כונס לחלק העליון של התל וניתנה פקודה קצרה להיערך בתוך הבונקרים העליונים. היו אלה בונקרים ארוכים מאוד, צרים ומבוצרים. עבורי,

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
 ענף חקר קרבות
 הד - 03 - 72

הסרחון והמחנק בפנים היו קשים מנשוא. השארתי את הכוח בפנים והלכתי עם יואב איזנברג לחפש מקום חלופי ונעים יותר.

הודעתי לאלישע המג"ד שאני יוצא לסיור ויצאתי לדרך. עשינו סיבוב וירדנו לחלקו המזרחי של התל. לאחר שזיהינו מספר אנטנות בולטות במחפורת, הייתי בטוח שגילינו כוח נוסף שמסתתר במקום. השארתי את יואב כחיפוי והתקרבתי בשקט ובשפיפה למחפורת. להפתעתי גיליתי טנק ט-62 חדיש ומצוחצח ובמרחק קצר בתוך מחפורת אחרת טנק נוסף. קראתי ליואב וברגע זה החל תותח סורי לצלוף עלינו מכיוון מזרח צליפות מדויקות. קפצנו לתוך המחפורת וחיכינו עד יעבור זעם. אני מניח שזה היה תותח 122 מ"מ שיורה בכיוון ישר. פתחנו את מכסי הצריחים וגילינו שהטנקים היו מזוודים ומלאים בתחמושת וציוד, כאילו לא נטלו חלק במלחמה. דיווחנו על המציאה לגדוד ואח"כ באו וגררו אותם. המשכנו משם דרומה כשמידי פעם מלווה אותנו התותח בצליפות מדויקות ואנו מסתתרים.

גילינו בונקר שמאוד מצא חן בעינינו ואשר שלט על הדרך, גגו היה מכוסה בשקי חול ובעפר ולפני החלק החשוף לכיוון מזרח נערמה סוללת עפר גדולה שיצרה סביבו מעין קשת של הגנה. לידו היה בונקר נוסף, קטן, עשוי בדגם הבונקרים העליונים אך קטן ומתאים לגודל של מחלקה. למרות שהמרחק בינינו לבין הגדוד היה כמה מאות מטרים, המקום מצא חן בעיני. חזרתי לגדוד ואלישע חזר איתי למקום, בחן אותו ופסק שהוא מאשר לי לשהות בו. הוא גם ציין שהשליטה שלנו על דרך הגישה ממזרח היא חשובה. לא שיערנו אז כמה קריטית תהיה בהמשך יוזמה מקרית זאת. חזרתי והבאתי את מחלקה 1 המאוחדת, לאחר שחלק ממנה נסע עם המח"ט דרך הלגיה. כוח זה הביא עמו שני זחל"מים והכנסנו אותם למחפורת מאחורינו וצמוד אלינו. בשלב ההתארגנות נפתחה שוב הפגזה קשה על התל. התכנסנו במבנה שלנו ונוכחנו שהוא מספק מחסה טוב.

במהלך ההפגזה נערכה מעין התקפת גישוש ראשונה על התל. כוח קטן של מספר BTR ו- BRDM התקרב ממזרח. הטנקים שלנו שהיו למרגלות התל מצפון פגעו בחלק מהם והאחרים נמלטו. לא ברור לי עד היום מה הייתה מטרת הכוח והאם היה מדובר בפעולה יזומה או בטעות. בהפגזה זאת נפגע אחד הזחל"מים שלנו בפגיעה ישירה ונהרס לגמרי. ציוד שהיה עליו, כולל הבזוקה המחלקתית ופגזי מרגמה, הושחת לחלוטין.

אחרי הצהרים ניתנה ע"י אלישע קבוצת פקודות ונאמר שעלינו להיערך להגנה לקראת התקפות נגד. למיטב זכרוני גם מפקדי השריון השתתפו בפקודה.⁹

יום ב' 15 באוק' 1973 (ראה מרשם קרב מס' 19 בעמ' 96)

לקראת שחר ה-15 באוק', התעורר חניון הטנקים לאור התראה על התקדמות כוחות סוריים לתקיפת התל. היה זה התשמוע של סירת מטכ"ל שחדר לעומק השטח הסורי וגילה את התקדמותם לתקיפת תל א-שמס. כוח זה הצליח לפגוע במספר לוחמי קומנדו סוריים, מצוידים ב-R.P.G. שניסו לתקוף את חניון הטנקים.¹⁰

הטנקים יצאו במהירות מתוך החניון ונערכו בעמדות ההגנה על צומת 'אמריקה 44-קראון'. מג"ד 74 עלה מיד בלויית טנק הקש"א לראש התל על-מנת לצפות על השטח ולאתר את כוחות האויב, את צירי וכיווני ההתקפה. בשלב זה של הבוקר ניהל מג"ד 74 את קרב ההגנה על התל. הוא החל להפעיל את הארטילריה של כוחותינו ללא תאום עם מג"ד הצנחנים, שאף הוא היה על התל. השטח כולו היה מכוסה בערפילי בוקר וקשה היה לצפות ולזהות את האויב התוקף. בשלב זה היו אלה כוחות קומנדו קטנים שתקפו ממספר כיוונים. חלק מן הטנקים התפרסו על ראש התל, כדי לשלוט באש מקלעים ותותחים לכל הכיוונים.

כאשר התפזרו ערפילי הבוקר, ראה יאיר את הכוחות (העיקריים) הסוריים התוקפים. הם עטו עליו מכיוון צפון וצפון-מזרח לאורך ציר 'אמריקה' ובעיקר מכיוון ציר 'קראון'. יאיר העריך מיד שכוחות האויב בעדיפות מספרית, ולכן הוא פנה למח"ט 7 ברשת החטיבתית וביקש תגבורת. 11. יאנוש הבין למצוקתו ושלח את מאיר זמיר, מ"פ 'טייגר', בראש הפלוגה שמנתה 6 טנקים. זמיר שהבין את חומרת המצב, נע במהירות על ציר 'אמריקה' ועלה על התל מאחור, תוך שהוא גולש צפונה מהחלק הגבוה של התל ומשתלב בקרב בהנחיתו של יאיר נפשי, מג"ד 74.¹¹ יאנוש לא הסתפק בכוח 'טייגר' ובשעה 1015 תגבר את הכח ביתרת גדוד 75. יוס אלדר עלה על התל בדרך הקצרה ביותר והשתלב במהירות בעיצומו של הקרב. המגדים חילקו ביניהם את גזרות הלחימה. גדוד 75 בהרכב, פלוגת לנון(בועז חלמיש) פלוגת 'טייגר' (מאיר זמיר) נערכו בעמדות טבעיות ובמחפורות בראש התל, על השולחן ועל המורדות הצפון-מזרחיים של התל (ראה מרשם 19 בעמוד 96) ויאיר נפשי מג"ד 74 עם שתי פלוגות הטנקים שהיו ברשותו נערכו על ציר 'אמריקה 44'. בחלק התחתון של התל לכיוון צפון. כוחותינו ניהלו קרב ממושך עם הכוח התוקף, שהיה בעוצמה של כגדוד טנקים וגדוד חי"ר, מלווה בנגמ"שים ובכוחות קומנדו שנעו רגלית באגפי הכוח העיקרי. בעורף התנהלו משאיות סוריות נושאות כוחות חי"ר נוספים. התקפה זו לוותה באש ארטילרית סורית שירדה בעיקר על ראש התל ועל חניוני הטנקים וריתקה את הצנחנים לעמדות המוגנות. יאיר והקש"א, סרן ארנון בן-עמי, הפעילו את כל הארטילריה שהועמדה לרשותם, כ-3-4 גדודי ארטילריה: 155 מ"מ, מרגמות 160 מ"מ וכל שניתן היה לקבל למשימה זו (כדברי סרן ארנון בן-עמי) *¹²

סרן ארנון בן-עמי, היה קש"א שהצטרף לגדוד 74, יצר קשר והשתמש הרבה ביחידות אש פנויות שעמדו לרשותו. כל זה מעל ומעבר ליחידות שהוקצו למשימה זו בפקודה. יאיר נפשי מציין, באופן מיוחד, את האפקטיביות של הארטילריה בשלבים הללו. הארטילריה הייתה מדויקת ופגעה בסורים אנושות ועל-ידי כך עצרה את התקפתם.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

במהלך הקרב נספרו 27 טנקים סוריים שעלו באש. הארטילריה שהפעיל בן-עמי, הביאה לתוצאות טובות לא פחות. לדברי יאיר: "...הפגיעות היו מדויקות ביותר. הארטילריה כתשה את התקפת האויב, בעיקר בעורף הכוח התוקף, במקום שהרכבים היו צמודים לציר התנועה ויכולת הפריסה והתמרון לא הייתה אפשרית". יאיר נפשי ציין את שילוב ושיתוף הפעולה המעולה בין הטנקים לתותחנים.

מפקד פלוגת 'לנון', בועז חלמיש, הטנקים הסוריים ניסו לעלות מכיוון צפון מזרח, הם נעו בצפיפות, הפלוגה שלי השמידה 7 טנקים, פגענו גם במספר נגמשיים.¹³ בשעות הערב, נערכו הטנקים בשני חניוני לילה: מחצית הכוח בפיקודו של סא"ל יוס אלדר נערכו בראש התל, באזור 'השולחן', לחניון זה הצטרפו נגמשיים עם לוחמי הפל"ס והחר"מש שהגנו היקפית על החניון. הכוח השני בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי נערך לרגלי התל באזור אמריקה 44. הפעם אובטחו הטנקים על-ידי נגמשיים וחילי חרמ"ש. לחניוני הלילה חברו בערב גם צוותי קרב של סיירת מטכ"ל בפיקודו של יוני נתניהו. גם בלילה זה הם הוציאו כוח קטן לפשיטה על הסורים שהתרכזו בתוך העיריה סעסע. גם הפעם התראו לוחמי הסיירת על התקפה סורית. הפעם היה זה בשעה 0330. שוב ניתנה פקודה לפיזור החניונים ושוב חזרו הטנקים לעמדות שנבחרו ביום קודם.¹⁴

סרן קדמון, סמ"פ הפלח"נ: "... עם שחר, יום ב' 15.10.73, בהיותי בעמדה על הסוללה עם עוד 3 לוחמים, ראינו התקדמות של כוח קומנדו סורי, רגלי, שפתח באש אר.פי.גי על הטנקים שלנו שהיו מכונסים מצפון-מזרח למרגלות התל. למיטב זכרוני היו בחניון 7 טנקים. נראה היה לנו שטנק אחד נפגע. הטנקים השיבו באש מקלעים ופגעו בחלק מהחיילים. העליתי לעמדות את המקלענים שלי והצטרפנו ל"חגיגה" למרות שהטווח היה לא אפקטיבי.

במקביל נפתחה הפגזה כבדה על התל. הורדתי את כל הכוח לבונקר ונשארתי על הסוללה עם יואב והקשר שלי עזרי כהן. לאחר מכן הופיעו מעבר למבנה המשטרה, מכיוון מזרח, כוחות שריון רבים שנפרסו למרגלותינו ופתחו באש על התל הם התקדמו לעברנו כשמאחריהם נעים כוחות רגליים, שנערכו בטורים, מלווים בסיוע צמוד של מרגמות ו-BRDM. כוח הטנקים שלנו עשה עבודה מצוינת ופגע בכלים סורים רבים. הסורים נערכו מחדש ופרצו שוב קדימה. הם נעו לכיוון שלנו במטרה לעלות על דרך הגישה המזרחית. כוח השריון שלנו ביצע נסיגה מהשטח הנמוך. בתוך כך, כוח של 4 טנקים עקף את התל והגיע לאזור שלנו כשהוא תופס את שלוחת "הבזלת" כ-200-300 מ' מדרום-מזרח לנו. דרך הגישה ממזרח שעלתה אל התל נשלטה עכשיו משני כיוונים, מימין כוח הטנקים ומשמאל מחלקת החה"ן. הסורים תקפו בגל אחרי גל אבל כוח הטנקים שלנו פגע ברבים מהם ועשה עבודה מצוינת. אנו המתנו להסתערות החי"ר שבוצעה בשלב האחרון של ההתקפה. הם הסתערו בכוח של כגוד ועלו בשלוחה מולנו. הצבתי את מרבית הלוחמים בעמדות וכאשר היו בטווח של 200-300 מ'

פתחנו עליהם באש מכל הכלים. הסורים התעקשו להתקדם. ראינו רבים מהם נפגעים והתקפת החי"ר נעצרה לבסוף. המשכנו לירות עד שנסוגו ונעלמו מאחורי מבנה "המשטרה". ראינו אותם מבצעים נסיגה בדילוגים כשהם נושאים איתם את הנפגעים. להערכתי הקרב נמשך בערך 5 שעות מ-5 לפנות בוקר ועד שעה 10-11 לפנה"צ. במהלך ההתקפה ירו על העמדות שלנו, בנוסף לארטילריה הכבדה, פגזי 82 מ"מ ו-60 מ"מ שפגעו בדייקנות רבה במבנה ובסוללה.

בסופו של יום סיימנו ללא נפגעים. במהלך הנסיגה הסורית הם שבו וחיידשו את ההפגזה וכן הורידו עלינו חימוש ממטוסים שהפציצו בגובה נמוך.

אחרי צע נערכה שוב קבוצת פקודות גדודית, שבה, למיטב ידיעתי, השתתף גם מפקד כוח הטנקים. נעשה ניתוח של הקרב והמגי"ד אלישע החליט לצרף אלי ת"פ מחלקה מהגדוד. הערכת המצב הייתה שאנו צפויים להתקפות נוספות משום שהסורים מתייחסים לתל כאל השער אל דמשק והם נחויים לשוב ולכבוש.

חזרתי למבנה שלנו. האנשים היו במורל גבוה והחליפו חוויות. למרות הקרב הארוך והאש שהומטרה עלינו לא היו לנו נפגעים. עשינו שיחה והגענו למספר מסקנות, לצורך שיפור ההגנה. ראשית חפרנו עוד עמדות על הסוללה והעמקנו אותן. בנוסף, החלטתי לחפור עמדות נוספות מעל ובצדי המבנה והבונקר שלצדנו כדי ליצור לנו יותר עומק ושליטה.

לפנות ערב הגיעה אלינו מחלקת התגבורת מפלי ג', סגן בני ווכסלר (לימים מג"ד וסמח"ט בחטיבה). קבעתי את היערכותו, וכן כוחות ומשימות והכנסתי את בני והסגל שלו, למרות החשיכה, לתמונת הקרב, שהיה, והלכנו לישון. בשעה 3:00 לפנות בוקר, בערך, העיר אותי הטלפון והקמבי"ץ קרא לי לבוא למגי"ד לקבוצת פקודות. הייתי עייף מאוד והלכתי כסהרורי. כשהתקרבת למפקדת הגדוד, העיר אותי קולו של חייל בצעקה "עצור סיסמא" שהחזירה אותי למציאות. זיהיתי את הקול אבל את הסיסמא לא ידעתי. קראתי אליו בשמו והוא ניגש אלי, בשמחה ואמר שכמעט וחסל אותי.

בבונקר, מסר לנו אלישע שהגיעה זה עתה ידיעה מודיעינית על חטיבת שריון, יחד עם גדוד קומנדו, שיתקפו אותנו שוב עם שחר".

המגי"ד אלישע: "עלינו להיות בעמדות לפני שחר מוכנים להתקפה". אלישע העריך שהתקיפה תתבצע בצורה דומה לקודמתה ולכן עלי ועל מפקד ארבעת הטנקים להיערך היטב.¹⁵

יום ג' 16 באוק' 1973.

הפעם הייתה היציאה מהחניון התחתון באזור אמריקה 44 באיחור מה, וזאת למרות ההתראה שנתקבלה ב-0330 לפנות בוקר. הסורים היו הפעם נועזים יותר, התקרבו רגלית ותקפו את התל והחניונים ממספר כיוונים. כוחות האויב התקדמו רגלית, כאמור, והגיעו ממש לטווחים של כ-50 מ' מהטנקים של כוחותינו. הפעם הם נהדפו, בעיקר באש המקלעים של הטנקים והנגמ"שים. כשהתפזרו ערפילי הבוקר, הצטרפו להתקפת הקומנדו גם טנקים ונגמ"שים. התל הותקף הפעם משלושה כיוונים: הקומנדו מכיוון הלגיה ומכיוון צפון-מזרח (ציר 'קיראון'). טנקים ונגמ"שים מכיוון ציר 'אמריקה' ו'קיראון'. כמו-כן גם טנקים מכיוון מזרח, שהגיעו מאזור דיר-מכר. (ראה מרשם קרב מסי' 20 בעמ' 97 ומרשם תצ"א מסי' 21 בעמ' 98)

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

ההתקפה הסורית הייתה מלווה בארטילריה שהתמקדה על ראש התל ועל חניון הטנקים באזור אמריקה 44. הארטילריה הסורית הייתה הפעם מרוכזת ומטוחת היטב. (ראה מרשם תצ"א מס' 21 בעמ' 98 מיום 16.10.73 בשעה 0830)

המג"דים: יאיר נפשי ויוס אלדר פיקדו על הכוחות כל אחד ממקומו, שוב הם חילקו ביניהם את גזרות אחריות, הם הגנו על התל משני אזורי הגנה: צומת אמריקה 44 קיראון ציר ההתקפה העיקרי של הסורים, ומחלקו העליון והמזרחי של התל, הבונקרים, השולחן ודרכי העפר לכיוון מזרח. חשוב לציין את הריחוק שבין הכוחות, לא הייתה אפשרות להסתייע הדדית, כל כוח ומלחמתו שלו. באופן מיוחד קשתה ההתמודדות והעמידה כנגד הארטילריה הצפופה והמדויקת שהפעילו הסורים, העשן, האבק השחור, כל זה בסנור של שמש בוקר חזקה.

לדברי יוסי מלמד, סמג"ד 75 בשלב זה של הלחימה: "... הרגשנו שהקת"קים הסוריים מצויים ממש בתוכנו. אין לי ספק שהם הסתתרו באחד הבונקרים שעל התל או במקום אחר, ממנו הם יכלו לטווח את הארטילריה, כל כך מדויק". קרב זה היה הקשה ביותר בו עמדו הטנקיסטים בימי הלחימה להגנה על התל. הם היו נתונים בו זמנית להתקפה משולבת של טנקים וחי"ר סורי. הראות הייתה לקויה, ושמש חזקה סנוורה את העיניים. בצומת 'קיראון' נפגע ונהרג המ"פ אהוד דפנה.*

מיד לאחריו, בסביבות השעה 0710, נפצע מג"ד 75, סא"ל יוס אלדר ונאלץ להתפנות.**
לאחר כשעה נפצע קשה צביקה רק, המ"פ השני של גדוד 74 (ראה עמ' 117). לשני הגדודים היו באותו קרב, נפגעים נוספים.¹⁶

סרן מרדכי כהן (קדמון) סמ"פ הפל"ח: "... עם שחר שוב החלה כמצופה, התקפת הנגד הסורית. ערפל כבד כיסה את התל. הסורים תקפו באותה שיטה ומאותו כיוון ממזרח, כשהם מנצלים את השמש שהחלה לזרוח, ממש מולנו ובגבם. ההתקפה לוותה בהפגזה מסיבית. אני והקשר שלי יואב היינו בתצפית. המחלקה הייתה בתוך מבנה הבונקר מאחורינו, וזאת כדי לחסוך בנפגעים מההפגזה הארטילרית. זיהינו כוח שריון סורי שהחל לתקוף מאותו כיוון של אתמול. הטנקים נפרסו והחלו להתקדם מולנו, תוך כדי ירי פגזים ומקלעים. הטווח היה כ-800 מ' מאתנו ולא אפקטיבי לנשק שעמד לרשותנו. דיווחתי למג"ד על מהלך ההתקפה. הטנקים שלידנו הגיבו מיד ועשו עבודה מצוינת. הם פגעו בעשרות כלים סוריים והשטח היה זרוע בכלים בוערים. הסורים ביצעו הערכות נוספת ופרצו בהתקפה משולבת של טנקים, נגמ"שים וחי"ר. כוח החי"ר מנה כגדוד והם הסתערו לפנים במהירות ובאומץ. בשלב זה העליתי לסוללה את מרבית כוח החה"ן ופזרתי אותם בין העמדות שנחפרו בלילה. ירינו על הסורים אש נק"ל צפופה והרעש היה נורא. הסורים היו במרחק של 200-300 מ' מאיתנו. בשלב מסוים זיהיתי את המפקדה של הכוח החי"ר הסורי שהצטופפה על תלולית עם הרבה אנטנות קשר. כיוונתי לנקודה זו את שלושת המקלעונים שעמדו לרשותי ופקדתי עליהם לירות בדייקנות דרך הכוונות. פגענו במפקדה שנעלמה

* רס"ן אהוד דפנה היה קצין מבוגר שחזר לשירות הצבאי אחרי שנים רבות כאזרח. אהוד השתתף בשלושת

הקרבות לכיבוש התל.

** יוס אלדר שזו לו הפציעה השנייה, התבשר יומיים קודם לכן על הולדת בתו, ומיד לאחר הפציעה, תוך שהוא נאנק מכאבים הוא מרגיע ברשת הקשר: "נפצעתי ברגלי ובכמה מקומות נוספים, אין סכנה לחיי, יהיה בסדר, במילא יש לי 3 בנות".

ויותר לא זיהיתי אותם. בקשתי מאלישע המג"ד סיוע של מרגמות, כדי לפגוע באש המרגמות הסורי, ואכן זכיתי לסיוע תוך שאני מהווה "קצין חי"ר מטווח". בפגז השלישי פגענו בכוח המרגמות הסורי (60 מ"מ) שצלף עלינו ממרחק של כ-300 מ' בדיוקנות. השריון הסורי נבלם אף הוא אך בכל זאת זיהינו חיילי קומנדו שממשיכים להתקדם בעקשנות ולעלות מולנו. הראות הייתה קשה אך בקשתי מהלוחמים להמשיך לירות דרך הכוונות ואכן גרמנו להם לנפגעים. כוח הקומנדו הסורי לא נרתע, הם התפצלו לשני כוחות. אחד עלה מולנו והשני התקדם לעבר הטנקים. שמעתי את צעקות העידוד שלהם "איטבח אל יהוד", אך התקשיתי לראות אותם. השלכתי את שני הרימונים שהיו ברשותי ופקדתי גם על הלוחמים לעשות כך. ירינו כמו "מטורפים" לתוך העשן כשיסטורי עם מספר לוחמים מאחור מספקים לנו מחסניות מלאות, התקפת הסורים נעצרה.

בשלב מסוים שמעתי בקשר את מפקד כוח הטנקים, שאחד מארבעת הטנקים שלו בער מאחור, אך המשיך לפעול, מדווח לאלישע המג"ד שאיננו מחזיק מעמד וביקש אישור לסגת. אלישע פקד על הטנקים להישאר במקום ועלי הוא פקד להוציא את כל הלוחמים לעמדות. אמרתי לו שיש לי מספיק כוח בחוץ ואנו שולטים במצב. הטנקים שלנו המשיכו כל הזמן באש מקלעים עזה לכיוון הכוח הסורי. עוצמת האש שלנו והפגיעות המדויקות הביאו לעצירת ההתקפה הסורית ולנסיגתם. השעה הייתה 1000 בבוקר, הראות השתפרה וראינו את הסורים מדלגים לאחור ומנסים לגרור את הנפגעים. לפתע ראיתי שני טנקים חדישים, טי-62 שהצליחו להתקדם לכיוון שלנו מתחת לקנים של הטנקים שלפנינו. זה היה רגע קריטי. היה לנו אר.פי.גי, שלל, ומספר פצצות. אחד מלוחמי, חזן, התנסה בהפעלת כלי זה. פקדתי עליו לירות בטנק הראשון ממרחק של כ-100 מ'. הפגז הראשון החטיא את המטרה. הטנקים סובבו אלינו את הצריחים והחלו מאיימים על חיילי החי"ר שהיו חשופים על הסוללה. הטנק השני פגע בחזית המבנה שלנו שהתמלא באש ובעשן. הייתי בטוח ש"הלכה" לי המחלקה. רצתי למטה ונכנסתי למבנה, למזלנו נפצעו רק חמישה לוחמים, החובשים החלו לטפל בהם. העליתי חלק מהלוחמים על הסוללה וניסינו, פעם נוספת, לירות על הטנקים באר.פי.גי ובנק"ל. לשמחתנו החלו הטנקים לסגת לאחור לכיוון מזרח, תוך כדי נסיעה ב"רברס". כשנכנסו שוב לטווח האש של הטנקים שלנו, הם הושמדו והחלו לבעור. הטנקיסטים הסוריים שברחו מהטנקים נפגעו מאש לוחמי המחלקה. בסביבות השעה 1100 בבוקר נסתיימה הלחימה, ושקט מוזר שרר בכל אזור התל".¹⁷

בתום יום הלחימה ולאחר פינוי הנפגעים, החלה מחדש ההתארגנות של כוח הטנקים שהייה על התל. מח"ט 7, יאנוש, הורה את רס"ן יוסי מלמד (החל מה-14.10.73) פיקד על תצפית חטיבתית שנערכה מדרום לתל א-שמס) לחבור למג"ד 74 ולשמש סמג"ד לכוחות הטנקים המשותפים. יוסי ביצע את הפקודה והחל לסייע ליאיר לארגן את הכוחות ובמיוחד למנות מפקדים לכוחות. הסי"מפיים החליפו את המ"פיים שנפגעו. סגן אמנון גדעון במקומו רס"ן אהוד דפנה וסגן קיימו (קיימוביץ אברהם) במקומו של סרן צביקה רק. בשעות הערב נכנסו הטנקים לחינוני הלילה "המסורתיים" באותם המקומות.¹⁸

ביום ד' 17.10 הוחלף גדוד הצנחנים 567 בפיקודו של סא"ל אלישע שלם בגדוד 13 של גולני בפיקודו של סא"ל זאב אורן.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף - חקר - קרבות
הד - 03 - 72

בחפיפה בין המפקדים, תוך כדי החלפת הגדודים, ביקש יאיר נפשי ממג"ד החי"ר לסייע לו באש מקלעים ומרגמות 52 מ"מ, בעיקר לאגפי הטנקים. לחי"ר היו בעיות התארגנות קשות, משום שהשטח עדיין לא הייה מאורגן להגנה לכיוון מזרח וצפון-מזרח. העמדות הסוריות הקיימות היו, בדרך-כלל, בכיוונים הפוכים ולכן נאלצו לוחמי החי"ר להיכנס לבונקרים בעת הפגזה ארטילרית. כדי להיות מוגנים מארטילרית האויב.¹⁹

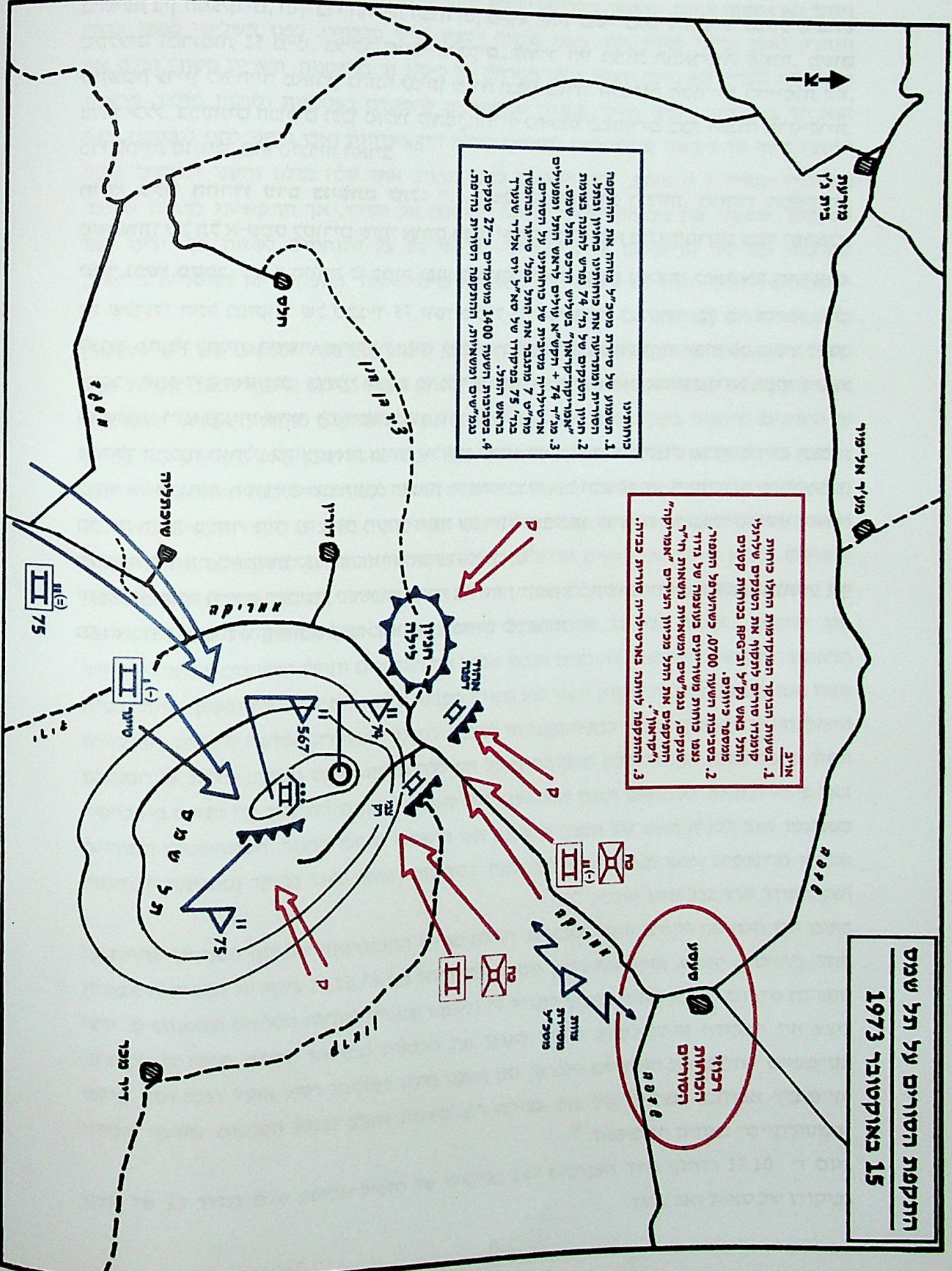
חיילי גולני הוזהרו טרם כניסתם לתל: "...הישמרו מהתקפות רגליות, הוזהרו המפקדים. משמעותו של תל א-שמש לסורים שיננו אותם מפקדים ללוחמים הוא מה שהחרמון עבור ישראל".
יאיר נפשי מספר: "... הייתה לי כמות נפגעים גדולה מאוד. בערב נאלצתי לפצל את החניונים. זה שלרגלי התל בפיקודו של סמג"ד 75 יוסי מלמד וזה שלמעלה בפיקודי. כך לא הייתי נאלץ לעבור מחניון לחניון. חששתי מחוליות צידי טנקים. בלילה התבצע תכנון חטיבתי לכיבוש העיירה 'כנכר'. המג"דים האחרים: קהלני ועמוס כך נקראו לתדריך, היו שם גם אריה מזרחי מפקד הסיוע החטיבתי ויוני נתניהו שהיה למשימות מיוחדות.

במהלך התכנון הוחלט להוציא את צוותו של יוני לאזור כנכר במטרה לתפוס שבוי ולקיים תצפית בוקר על הכוחות הסוריים שבמקום. הדמיון והמוטיבציה של המפקדים, המתכננים והמבצעים, הייתה נועזת ביותר. היה זה חלק מקרב הגנה על התל וסביבתו. תוצאת משימתו של יוני הייתה השמדת משאית תחמושת סורית בחזית העיירה כנכר.²⁰
יוזמה זו הלכה ודעכה בהמשך. העייפות הרבה בה היו נתונים כל הלוחמים נתנה את אותותיה, אך גם האבדות הרבות והקשות שספגו כוחותינו השפיעו לא פחות.

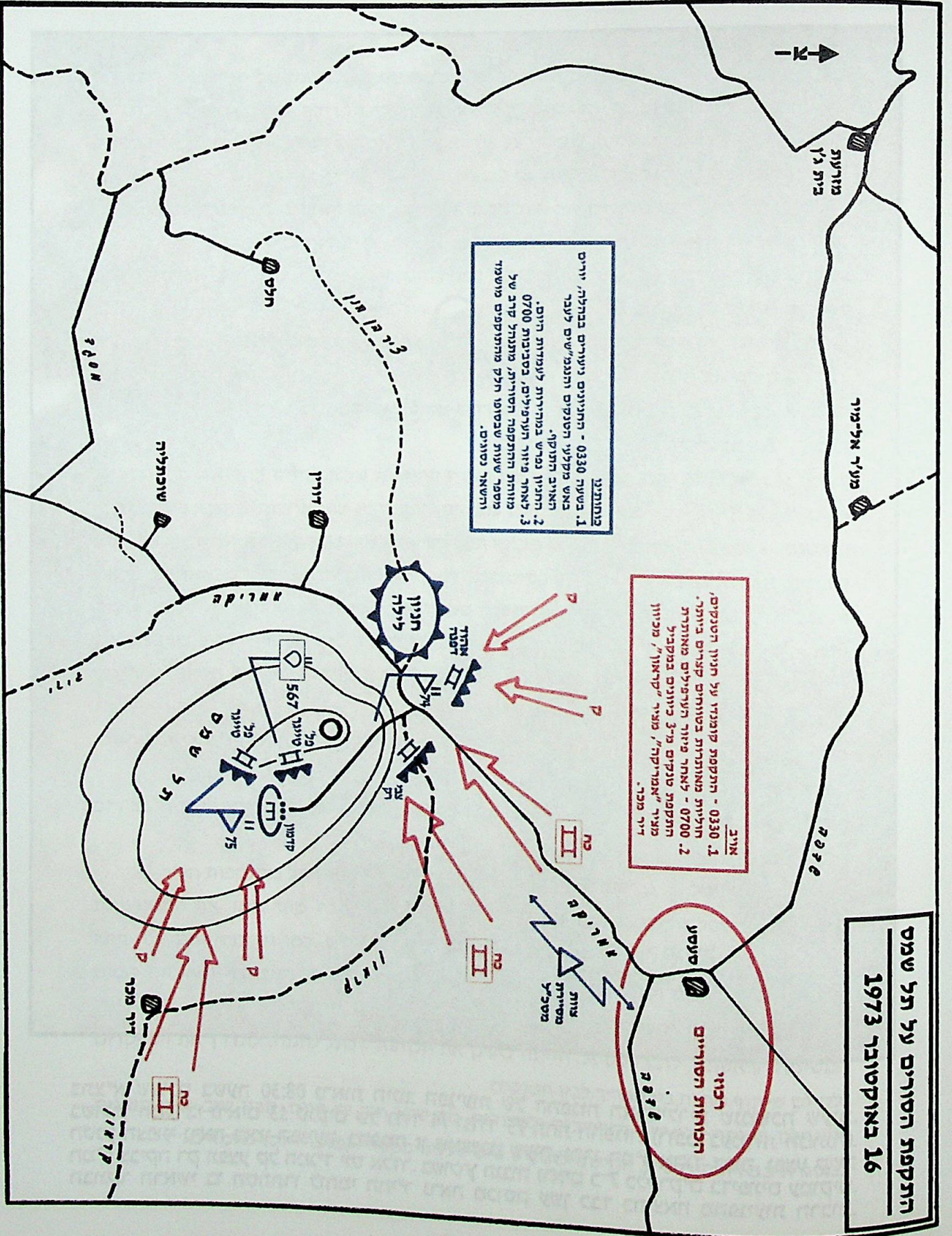
**התקפת הסורים על תל שמש
15 באוקטובר 1973**

איוב
1. בשעות הבוקר המוקדמות החלו כוחות קומנדו סורים לתקוף את הסנקים שלרגלי תל באש נגד"ל וב-F64 בכוחות קטנים ממשמר כיוונים.
2. בסביבות השעה 0700, כשהערמל התמזר, נטמו כוחות משוריינים בעוצמה של גרד סנקים, נגמ"שים ומשאיות נושאות חי"ר התוקפים את תל מניין הצירים "אמריקה" ו"קראו".
3. ההתקפה לוחה באיטליה סורית כבדה.

כוחותינו
1. השעות של שיירת מטב"ל זוהה את ההתקפה הסורית ומתריעה את כוחותינו להניח ובתל. כוחות הסנקים של גז' 74 נמשך להגנה באגרות "אמריקה-קראו" בשליש הימני בתל שמש.
2. מג"ד 74 + הקשי"א עולים לראש התל ומפעילים ארטילריה מסבית של כוחותינו על הסורים.
3. מ"מ 7 מתגבר את התל במל' סיגור ובחמשד בגז' 75 במיקוד של סא"ל יוס אלדר שנתר ברזא התל.
4. בסביבות השעה 1400 מועברים כ-27 סנקים, נגמ"שים ומשאיות, ההתקפה הסורית נהדמת.

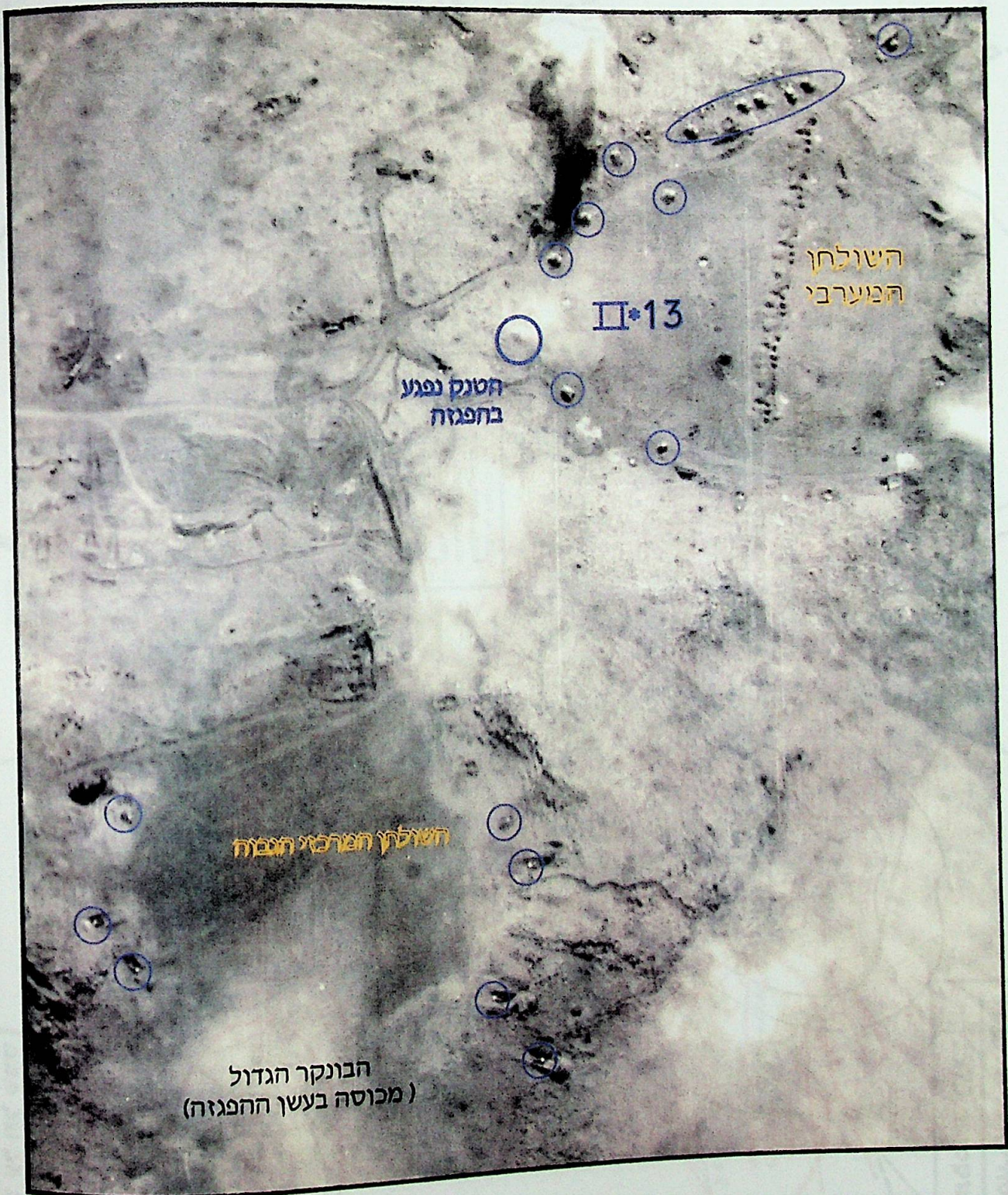

מפתח
 1. בשעה 0330 - החיילים ניגורים בתלם, וירי
 באש מקלעי הטנקים והנמ"שים לעבר
 האויב הנסיק.
 2. החניון נפגש במהירות לעמדות היום.
 3. לאחר מזור הערמולים, בסביבות 0700
 מוזת התקפה הסורית, מתגלת קרב של
 מספר שעות שבסופו חלק מהתוספים מושמד
 והשאר נמנים.

אירוב
 1. 0330 - התקפת קומנדו על חניון הסנקים,
 חליות מאותרות בסוויחם קצרים ביותר.
 2. 0700 - לאחר מזור הערמולים מאותרת
 התקפת טנקים מ-3 חיילים במסביל
 מוצי "אמריקה", מוצי "קראו", מכיון
 דיר מפר.

**התקפת הסורים על תל שמס
 16 באוקטובר 1973**

הארטילריה הסורית הכבדה שהונחתה על התל ביום 16 באוקטובר 1973

בתצ"א שצולם בשעה 08:30 נראות היטב הפגיעות של ההפגזה הארטילרית שנמשכה שעות. בשולחן המערבי נראים 13 טנקים של גדוד 74 וגדוד 75 תחת ההפגזה (רובם בעמדות המתנה). הטנק הצפוני נראה בזמן הפגיעה. בהפגזה זו שנמשכה שעות, נהרג המ"פ אהוד דפנה, נפצע קשה המ"פ צביקה רק ונפצע קל המג"ד יוס אלדר. בשולחן הגבוה נראים כ-7 כלי רק"ם בדיפונים עמוקים. הבונקר הראשי בו הסתתרו לוחמי החי"ר נראה מכוסה עשן כבד כתוצאה מהפגיעות הרבות.

22-17 באוק' 1973.

ב-17 לאוקטובר בלילה, הגיע אל"מ יוסף קסטל לתל, התייצב על הטנק של יאיר נפשי וסיפר לו שהוא מקים חטיבה שתפקידה יהיה להגן על התל ועל הסביבה הקרובה. תחת פיקודו יהיו גדוד 13 של גולני וגדוד הטנקים המוקטן. "נסעתי על ציר 'אמריקה' תוך חששות כבדים לא לטעות בניווט ולעבור לשטח הסורי. לא הכרתי את השטח וגם לא המתינו לי בכניסה לתל.

עליתי על דרך עפר המקיפה ועולה על התל מדרום. השארתי את הזחל"ים במחפורת, בפיקודו של קצין הקשר שהיה אתי. אני והקש"ר הלכנו ברגל כדי לאתר את המפקדים שבמקום. הגעתי לבונקר הפיקוד של מג"ד 13 ואחר-כך למג"ד הטנקים שהיה בחניון לילה, והודעתי להם שקבלתי את הפיקוד עליהם.²¹

בבוקר הסתבר לי שפגז ארטילרי פגע בקצין הקשר והרגו, במקום שהשארתי אותו. למחרת התחלנו לארגן את ההתבצרות והגנת התל, הכל היה חשוף ובלתי מאורגן. פלוגת הנדסה התייצבה תחת פיקודי, איתה גם היו כלי צמ"ה ובעזרתם עשינו יום ולילה למיגון התל, והפעם בכיוון ההפוך, כנגד אפשרויות ההתקפה של הסורים.²²

באותו יום, 18.10.73, חלו התפתחויות רבות ושנויי היערכות של כוחותינו בתל א-שמס. גדוד 74 בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי (14 טנקים) עזב את התל ויצא להתארגנות מחדש ברמת הגולן ('יקיטנה' - בסלנג של אותם ימים). את מקומו תפס רס"ן דני שייש (קצין שריון וותיק, שחזר ימים ספורים קודם לכן מתקופת שירות בסינגפור). דני הגיע לתל עם 13 טנקים שאורגנו בעורף והתבססו על צוותים מעורבים של טנקיסטים שעברו את 'טבילת האש' בימי הלחימה הקשים קודם לכן ולכאלו שהגיעו מחו"ל ועדיין לא השתתפו במלחמה. לדני הצטרף המ"פ בועז אליאב. דני קיבל את הפיקוד על גדוד 75, פלוגת לנ"ח של בועז חלמיש (5 טנקים) ופלוגת הסיור והחר"מ המוקטנות שכבר היו על התל, כסמג"ד נותר רס"ן יוסי מלמד.

גדוד הטנקים המוקטן 75 שהיה בתל החל להתארגן עם סגל פיקוד חדש ומנה כ-18 טנקים. הכוחות התארגנו להגנה על התל משני מוקדים עיקריים: כוח אחד בצומת 'קיראון-אמריקה' להגנה על הציר ושליטה על כל אפשרויות הגישה בצירים מכיוון צפון.

כוח שני בראש התל, על גבי 'השולחן', כהגנה היקפית למניעת כיבוש התל בהתקפות חי"ר.²³ אל"מ יוסף קסטל שקיבל את המינוי של מפקד חטיבת התל, הבין מהר מאד את המשמעות המבצעיות להן הוא נקלע: "...התל הנו שטח חיוני בעיני הסורים, כמו גם בראייתנו אנו. התל חולש על ציר לדמשק ושולט היטב על רצועת ההגנה הסורית ועל כל האפשרויות שלהם לצאת להתקפה בציר הכביש העיקרי".

המשימה הראשונה, לדברי קסטל, הייתה לארגן את הכוחות שבתל להגנה, לתדרך את המפקדים ולקיים שיתוף פעולה בין החי"ר לבין הטנקים. "התחלנו להיקרא למח"ט לתדריכים ולפקודות, מה שלא היה עד היום. הבנו שוב שאנו מצויים במסגרת צבאית היררכית, החילונו להרגיש שיש מעלינו מפקד". (מדברי יוסי מלמד-מג"ד

הטנקים) המשימה השנייה והחשובה הייתה לדברי קסטל, להתבצר לכיוון אפשרויות התקיפה הסוריות, שהרי התל היה בנוי "הפוך" מבחינת הביצורים שהיו במקום.

בניית הביצורים והגנת התל התבצעה תוך כדי לחימה והפגזות ארטילריות בלתי פוסקות. בלילות הוחדרו לתל זחלימים שהיו מלאים עם שקי חול למיגון. חיילי ההנדסה שהיו מיומנים בהתבצרות, עבדו קשה ובנו את העמדות ושינו את כיווני הכניסה לבונקרים. הטרקטורים החלו להערים סוללות לטנקים ועמדות ממוגנות.²⁴

במשך הימים הללו לא התנהלו קרבות מיוחדים להגנת התל. מדי יום הופגז התל על-ידי הארטילריה הסורית שלא הניחה ללוחמי החי"ר של גולני ולטנקיסטים שהיו שרויים במתח מתמשך, במשך כל שעות היום והלילה. גם מטוסים סוריים נטלו חלק בהפצצת התל, מדי פעם. הארטילריה שלנו ירתה אף היא על מקורות היציאה ועל ההתארגנות של הכוחות הסוריים שאותרו מתצפיות כוחותינו. ציר 'שדפה' שהיה ציר רוחב לכוחות הסורים, עבר בקדמת רצועת ההגנה השנייה הסורית וכל כוח שנע בציר זה נצפה היטב מהתל, כך שניתן היה להפעיל עליו אש ארטילרית יעילה. מהר מאד נוצרה הבנה בשתיקה. "הם מפגיזים, אנחנו עונים באש. הם מפסיקים, אנחנו מפסיקים". הסימנים הללו התקבלו בהבנה משותפת וללא הסכם מוגדר. "אתה יורה, אני יורה".²⁵

מתוך הפלוגות של גדוד 13 מחטיבת גולני, הייתה גם פלוגה א'. חלק ניכר מלוחמי הפלוגה נפגעו או נלקחו בשבי, במהלך כיבוש החרמון על-ידי הסורים, ב-6 באוקי 73. הפלוגה ספגה את עיקר האבדות של הגדוד עד למועד זה. הפלוגה הייתה במצב מוראלי ירוד ביותר והכנסתה לתעסוקה מבצעית בתל נראתה למפקדת הגדוד כחשובה ביותר לשיקום הלוחמים.

ביום ה-18 באוקי נאמר לפלוגה שהם מתוכננים לבצע פשיטת לילה על חניון סורי בעומק השטח. החיילים "התעוררו לחיים" וקיבלו בשורה זו "בצהלת שמחה" והחלו בשלב ההכנות לביצוע הפשיטה. רבים מהם שמחו על שחזרו למעמדם הקודם כפלוגה מבצעית בגולני. בשעות אחה"צ, בסביבות השעה 1545, נקראה הפלוגה לעמוד במסדר יציאה לקראת פעילות הלילה.

מ"פ א' היה סרן יפתח שגיב והסמ"פ סגן בורובסקי. המפקדים בקשו מהמג"ד שהמסדר יהיה בבונקר המוגן. המג"ד התנגד נמרצות: "אנחנו נעשה מסדר כמו שכתוב בספרים, כמו בקורס מ"כים" משם הגיע המג"ד לתפקידו בגולני. במהלך המסדר נפלו שני פגזי מרגמה 120 מ"מ בין שורות הלוחמים. כתוצאה מכך נהרגו ארבעה לוחמים ונפצעו תשעה, בדרגות שונות של פציעה. מצב זה שיתק את גדוד החי"ר למספר ימים. מוראל הלוחמים והמפקדים ירד לאין שעור. לקח לגדוד זמן כדי להתאושש ולחזור לפעילות מבצעית. המצב והאירועים של המלחמה בהמשך, לא אפשרו לגדוד זמן למנוחה ולהתארגנות. לא עברו ימים רבים והגדוד נערך שוב למלחמה קשה והפעם לכיבוש מוצב החרמון.²⁶

ב-19 באוקי לא היו אירועים מיוחדים בגזרת התל ובאותו יום התארגנו הכוחות להגנה על-ידי: שיפור עמדות ועבודה מזורזת של פלוגת ההנדסה שעסקה בשיפור הביצורים ויכולת ההגנה לכיוונים מזרח וצפון-מזרח.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

ב-20 באוקי בוקר יום שבת, בגזרת התל שרר שקט מתוח שלאחריו החלה הפגזה ארטילרית על כוחותינו. מאותה הפגזה נפצע מגי"ד 75 'החדש' רס"ן דני שייש, שרק יומיים קודם לכן קיבל את הפיקוד על הגדוד. המגי"ד פונה מהתל ואת הפיקוד על הגדוד קיבל הסמגי"ד, רס"ן יוסי מלמד.²⁷ בשעות אחר-צהריים של אותו יום, החלה התארגנות סורית נוספת להתקפה על התל. החלה אש ארטילרית שבמקביל אליה התקדמו טנקים וחי"ר. כוח הטנקים של גדוד 75 נפרש בעמדות הטבעיות והמשופרות, לרגלי התל ובחלקו העליון והחל לפגוע בכוחות הסורים. סגן קיגל ק"ש של גדוד 75: " הנחתנו אש ארטילרית יעילה ומאד מדויקת". לא עבר זמן והסורים החלו לסגת. ביומיים הבאים נעשו ניסיונות של הסורים לקדם תותחים 130 מ"מ לירי בכינון ישיר. הטנקים של גדוד 75 והארטילריה שטווחה על-ידי הגדוד, מנעו מהסורים תוצאות חיוביות. הושמדו מספר משאיות וטנקים בודדים שניסו לתקוף את התל. בלילות הופעלו כוחות פשיטה מיוחדים של סיירת מטכ"ל שביצעו תשמועים ומארבים לכוחות הסורים, בעיקר באזור סעסע, כנכר וציר 'שדפה'. (ראה מפת קוד בעמ' 12).²⁸

ב-22.10 לפני הפסקת האש, תוכננה פעולה סורית משולבת עם הכוחות העיראקיים בהיקף נרחב שבכוונתה היה לכבוש את תל א-שמס ויעדים נוספים במובלעת, אך פעולה זו לא יצאה אל הפועל כתוצאה מהפסקת האש שנקבעה ל-23.10.73.²⁹

הערות לפרק שביעי.

1. סא"ל (מילי) די"ר אלחנן אורן-תולדות מלחמת יוה"כ, תשרי תשל"ד, אוק' 1973.
אג"ס תוה"ד מחלקת היסטוריה, סט' 1992 בעמ' 199.
2. לא היה מקום עליו נלחמו הסורים בלהיטות כל-כך רבה, כדי להחזירו לשליטתם.
כיבוש התל הייתה הוכחה לכישלון ההגנה של דיב' חי"ר 7 ברצועת ההגנה הראשונה (סא"ל דוד גוטפרב).
3. תחקיר מג"ד 567 סא"ל אלישע שלם, כיפור צפון 14.06.013 מיום 27.12.73.
ראיון עם האלוף (מילי) חיים נדל, מח"ט 317 במלחמת יוה"כ מיום 9.1.2003.
4. שם.
5. תחקיר סא"ל יאיר נפשי, מג"ד 74. כיפור צפון 254473 מתאריך דצמ' 73.
6. יומן המלחמה חט' 7. ראיון עם תא"ל (מילי) אריה מזרחי, מפקד הסיוע של חט' 7 מתאריך 24.2.03. ראיון עם תא"ל יוסי מלמד, סמג"ד 75 במלחמת יוה"כ מיום 24.1.04.
7. תחקיר סא"ל אלישע שלם, מג"ד 567. כיפור צפון 405067 מיום 27.12.73.
תחקיר סא"ל יאיר נפשי. כיפור צפון 254473 מתאריך דצמ' 73.
8. שם.
9. כתבת תחקיר סרן מרדכי כהן (קדמון), סמ"פ פלח"נ חט' 317 מוושנינגטון מתאריך 7 מאי 2004.
10. תחקיר סא"ל יאיר נפשי, מג"ד 74. כיפור צפון 254473 מתאריך דצמ' 73.
ראיון עם תא"ל ארנון בן-עמי מיום 23.2.03.
11. שם.
12. ראיון עם תא"ל יוס אלדר, מג"ד 75 במלחמת יוה"כ מיום 28.1.03, יאיר נפשי, אלישע שלם, ארנון בן-עמי.
13. פענוח תצ"א ש-573 מתאריך 16.10.73 שעה 0830.
תחקיר סא"ל יאיר נפשי. כיפור צפון 254473 מתאריך דצמ' 73. ראיון בועז חלמיש, מ"פ ילנון מתאריך פברואר 2004.
14. ראיונות: יוס אלדר, יאיר נפשי, בועז חלמיש, תחקיר סיירת מטכ"ל מתאריך דצמבר 73.
15. תחקיר סרן מרדכי כהן (קדמון) מתאריך מאיר 2004.
16. תחקיר לוחמי סיירת מטכ"ל מתאריך דצמ' 73.
17. ראיונות: יוס אלדר, יוסי מלמד, יאיר נפשי, יומן המלחמה חט' 7.
17. תחקיר מרדכי כהן (קדמון).
18. תחקיר יאיר נפשי, ראיון יוסי מלמד, יומן המלחמה חט' 7.
19. שם.
20. כתבת תחקיר בעיתון "במחנה" מירב ארלוזורוב מיום 30 ספט' 87, תחקיר סא"ל יאיר נפשי מתאריך דצמבר 73.
- תחקיר יאיר נפשי מתאריך דצמ' 73.
21. תחקיר אלי"מ (מילי) יוסף קסטל מיום 13 דצמ' 73.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה			
ענף	חקר	קרבות	
הד	03	-	72

22. ראיון עם אלי"מ (מילי) יוסף קסטל מיום 26.5.03.
23. רשת 'אריסי' חטי' 7, יומן המלחמה חטי' 7, ראיון עם תא"ל יוסי מלמד.
24. יומן המלחמה חטי' 7, ראיון עם אלי"מ (מילי) יוסף קסטל מ-26.5.03.
- ראיון עם תא"ל (מילי) יוסי מלמד מ-25.2.03.
25. תחקיר אלי"מ (מילי) יוסף קסטל מיום 13 דצמ' 73.
26. ראיון עם סא"ל אייל דשא, קמב"ץ גדוד 13 במלחמת יוה"כ מ-11.3.03.
- תחקיר סא"ל זאב אורן, מג"ד 13. כיפור צפון 253423 מתאריך דצמ' 73.
- כתבת תחקיר בעיתון "במחנה" מירב ארלוזורוב מיום 30 ספט' 1987.
27. רשת 'אריסי' חטי' 7.
28. ראיון עם תא"ל יוסי מלמד, תחקיר גדי חת"מ 405, תחקיר סירת מטכ"ל.
29. מהלכים עיקריים של הצבא הסורי וחילות המשלוח במלחמת יוה"כ, אגף המודיעין מדי' מ/1301 586-ינו' 74.
- תחקיר סא"ל יאיר נפשי, ראיון עם תא"ל (מילי) יוסי מלמד, יומן המלחמה חטי' 7.

ס י כ ו ם

".....כל חוקר צפוי להפיק תוצאת רבה מהשתתפותו בחיי המצפה
ומהתבוננות בפרקי היסטוריה בהתהוותם.
הפנת מארצות העבר צפוי להסתייץ על ידי הכרות בלתי אמצית
עם מארצות העבר בהתרחשותם.
למלאי הרב נפלה בחלקי הזכות לחלות בהתהוותם של כמה פרקי
היסטוריה מטווח קרוב. הניסיון למדני שלא פעם ההיסטוריה אינה אלא
משחק מלא והתוצאות הוות אורף....."

ב.ר. לידף הארט

"תל אחד שלושה קרבות", הנו מחקר היסטורי רב חשיבות להמחשת הדבקות בביצוע המשימה
המאפיינת את צה"ל לדורותיו.
מהמחקר מתחדדת ההבנה בחשיבותו של שטח חיוני (כמו תל א-שמס) לשליטה אופרטיבית
במרחב לחימה. ניתן גם ללמוד את חשיבותו של אותו תל בעיני הסורים, מהתעקשותם והניסיונות
הבלתי נלאים לכיבוש מחדש.
הלחימה לכיבוש וההגנה על התל, סבלה מהעדר שיתוף פעולה בין החי"ר לטנקים, העדר כוח
הנדסי בשלבים הקריטיים של הקרב, העדר צמ"ה למיגון הלוחמים להגנת התל.
ראוי להדגיש את שיתוף הפעולה והסיוע הארטילרי היעיל בכל שלבי הלחימה לכיבוש וההגנה על
התל. הארטילריה המדויקת הביאה להשגת תוצאות טובות בחלק מן ההתרחשויות.
הלחימה לכיבוש והגנת התל (שלושה קרבות) התאפיינה בהעדר ידיעות מודיעין ולכוחותינו היה
מידע בסיסי בנושאי הקרקע בלבד לתכנון כיבוש המתחם.
מעבודת המחקר עולה כי המידע אודות היערכותו של האויב, היה קיים לפחות ברמת המטכ"ל או
הפיקוד. בכל ימי המלחמה בוצעו גיחות תצ"א ביכולת פענוח טובה מאד, לפחות 2-3 גיחות ביום.

ברמות שמעל לחטיבה היו ידיעות מהאזנה ליחידות סוריות ברמות הלחימה שהשתתפו בקרבות. המידע המודיעיני לא הגיע לרמת החטיבה ולבטח גם לא לכוחות הלוחמים בעת קבלת החלטות קריטיות לתכנון תקיפת היעד ובעת ניהול הקרב על היעד.

המאפיינים העיקריים בשלושת הקרבות היו:-

- א. כישלון קרבות הטנקים לכיבוש תל א-שמס ביום ו' 12 באוק' שנבע מחוסר אמצעים להתגברות על חגורת מוקשים שחסמה מעבר הכרחי בציר התנועה.
- ב. התקפה לכיבוש יעד מבוצר המוחזק על-ידי כוחות סוריים גדולים ומשולבים, מבלי לייצר עדיפות כוח בשום נקודת זמן ומקום.
- ג. הפעלה בלתי מתוזמנת של הכוחות בהתקפה לכיבוש היעד ב-12.10 אחה"צ.
- ד. כיבוש התל בהתקפת לילה על-ידי חי"ר מתוגבר בטנקים, כמעט ללא לחימה. (זאת לאחר שהאויב נסוג מהיעד מסיבה לא ברורה)
- ה. הנחישות הסורית הבלתי נלאית בהתקפות חוזרות ונשנות לכיבושו של התל מחדש, על-ידי כוחות משולבים: טנקים, חי"ר, קומנדו, נ"ט וארטילריה, בימים שבין 14-16 באוק'.
- ו. הקרבות של כוחותינו להגנת התל, בעיקר על-ידי הטנקים כשהחי"ר ספון בבונקרים מוגנים וכמעט אינו משתתף בקרבות ההגנה. (יש גרסה נוספת על החלק שנטלו הצנחנים בקרב ההגנה)
- ז. השנוי החיובי בהפעלת הכוחות להגנת התל: טנקים, חי"ר והנדסה, לאחר הגעתו של אלי"מ יוסף קסטל לפקד על הכוחות שבתל. חלה תפנית, החלו במיגון התל וארגון השטח להגנה.

עבודת המחקר מסכמת לדעתי את כל שהיה ידוע ולא ידוע מהתחקירים של מחלקת היסטוריה שבוצעו לאחר המלחמה ומן הכתבות שנכתבו בשלושים השנים האחרונות. החומרים שבהם השתמשתי, בעיקר פענוח תצ"א שנעשה באופן מיוחד לעבודה זו, בדיקת רשתות הקשר והצלבת מידע, בשאלות שהצגתי למפקדים וללוחמים אותם תחקרתי שנית על בסיס העובדות שאותרו, גרמו להבנת ולגיבוש המחקר. מחקר זה יאפשר הנחלת מורשת הקרב לקורסי המפקדים הזוטרים, וכל גורם אחר, לעתיד.

לקחים והערות לאירועים ולהתרחשויות שעלו בעבודת המחקר על הקרבות לכיבוש והגנת תל א-שמש

קרבות הטנקים ביום ה-12 באוק' לכיבוש התל:

1. כוחות הטנקים של חטיבה 7 סבלו מהעדר חי"ר והנדסה, מה שעצר את החטיבה ולא אפשר ניהול קרב כמתבקש.
2. ביום ה-12 באוק' בבוקר, נעצר המאמץ החטיבתי כתוצאה מחגורת מוקשים שהונחה על גשרון במעבר הכרחי. בחטיבה לא היה גורם הנדסי שיפנה את המוקשים.
3. חטיבה 7 לא תוגברה בכוח חי"ר, למרות שחטיבת גולני הייתה זמינה וחבירה לאוגדה 36. יתכן והשיקולים הללו נבעו מהצפיפות והכמות הרבה של הארטילריה הסורית ומהיות החי"ר מצויד בזחלי"מים חשופים להיפגעות. (זו הייתה עמדתם של אלוף הפקוד, מפקד האוגדה וכל המפקדים הבכירים שרואינו למחקר זה)
4. 3. אמצעי ניווד החי"ר (זחלי"מים) לא תאמו את קצב ההתקדמות ועבירות הטנקים.
4. חטיבה 7 לא זכתה לסיוע אווירי בכל שלבי הלחימה על תל א-שמש. היו מספר רגעים קריטיים ב-12 באוק' בבוקר ובשעות אחר-הצהרים כשכוח בן-חנן נפגע ונותר בשטח אויב. החטיבה הותקפה מספר פעמים על-ידי מטוסים סוריים שחגו מעל כוחותינו בגובה נמוך, ב-6-7 יעפים ובחופשיות "מרגיזה".
5. הסיוע הארטילרי, בכל שלבי הלחימה, היה יעיל ומדויק והביא לתוצאות מרשימות. הגדילו לעשות הקש"אים שטיווחו את האש הארטילרית במדויק, באופן מיוחד בשלב בידודו וחילוצו של המגי"ד יוסי בן-חנן שנותר פצוע בשטח האויב.
6. הלחימה של חטיבות 7 וחטיבה ו- 317 לכיבוש התל התאפיינה בחוסר מידע מודיעיני מוחלט, על הערכות האויב ותנועות של תגבורות, למעט איסוף מודיעין טקטי.
7. חמורה יותר הייתה ההחלטה להטיל על חטיבה 317 לכבוש את התל ב-13 באוק', מבלי לבדוק את הערכות הסורים כפי שהשתקפה בגיחת צילום מ-13 באוק' שעה 0830. (בתל היו ערוכים לפחות 15 טנקים וכוחות נוספים)
8. בין התאריכים 10-22 באוק' נערכו מדי יום 3-4 גיחות תצ"א. תוצאות הפענוח שהיו קריטיות, לפחות בשלבים של 11-16 באוק', לא הגיעו לשטח (לפחות לרמת החטיבה).
9. החלטות מפקדים נלקחו באופן שגוי כתוצאה מהעדר מודיעין, למרות שהיה בנמצא.
10. חטיבה 7 לא זכתה לקבל עדכוני מודיעין במהלך הלחימה, לא מרמת האוגדה ולא מרמת הפיקוד.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
 ענף חקר קרבות
 הד - 03 - 72

11. איסוף המודיעין הטקטי היה מתצפית חטיבתית ומדיווחי הכוחות הלוחמים בשטח.
  12. הציר שאותר בשטח הלגיה (הוגדר במפות העבירות כבלתי עביר לרק"מ) היה פרי עבודת פענוח עבירות וחיפוש נתיב על תצ"א, תוך כדי הלחימה, ובוצע על-ידי אנשי המודיעין של חטיבה 7 בחפ"ק בשטח.
  13. מח"ט 7 אישר את הפריצה בציר זה לאחר ששוכנע על-ידי הקמ"נ שניתן להניע כוח טנקים בציר שנבחר.
  14. התכנית החטיבתית למהלך זה לא הייתה מושלמת, כוח בן-חנן לא היה בעוצמה מספקת, הסתערותו על התל הייתה מוקדמת מידי, נמהרת מידי, (לדבריו היום) וחסרת סיכוי. הוא גם לא זכה לגיבוי הדרוש מהכוחות שנערכו בציר הכביש.
  15. האלוף (מילי) יוסי בן-חנן, המג"ד שביצע מהלך זה במלחמת יום-הכיפורים והסתער עם שישה טנקים לכבוש את התל, טוען היום שלקח החלטה שגויה, היה נמהר מדי ביוזמה שלקח על עצמו. יוסי טוען ששכנע את המח"ט לאשר לו את היציאה להסתערות זו.
  16. כוח בן-חנן נפגע מהתקפת טילים שהיו במארב, במרחק של כ-2000-3000 מ' מצפון-מערב לתל (כוחות בלתי נצפים).
  17. המפקדים שהיו בשטח, במהלך ההסתערות עם המג"ד, במהלך הפגיעה במג"ד ובחמשה לוחמים אחרים שנותרו בשטח (חלקם הרוגים), נסוגו לשטח הלגיה ולא עשו לחילוצם של אותם נפגעים.
  - לטענתם, הם היו שרויים בפחד נוראי ובחוסר אונים במהלך התקפת הטילים. אותם מפקדים, כמו גם המפקדים שהיו בחיפוי (ולא הוטרדו מהטילים) ובנוסף להם המ"פ הנוסף, רס"ן אהוד דפנה, החליטו שהחילוץ יכול להיעשות רק על-ידי אחרים.... החלטה מאד בלתי מובנת ובלתי נסבלת בנסיבות שנוצרו.
  18. חילוץ המג"ד ונהגו משטח האויב בוצעה בפעולה נועזת על-ידי כוח סירת מטכ"ל. כוח החילוץ לא עשה די לאיתורם ולחילוצם של שלושה נפגעים נוספים שנותרו בשני הטנקים הפגועים שהיו בשטח. בכך נגרמה תרעומת קשה שהועלתה על-ידי ההורים השכולים וגורמים אחרים שעסקו בנושא כאוב זה.
- לקחים וההערות שנכתבו בסיכום המלחמה של חט' חיר"מ 317.**
1. המודיעין שעמד לרשות החטיבה לכיבוש התל היה טוב (יחסית) בעיקר בנושא הקרקע. לחטיבה היה פוטוסטט עם פענוח הביצורים ברמת עדכון טובה.
  2. בנושא הערכות האויב היה חוסר מידע מספק. בדיעבד הסתבר שנתוני האויב שהיו ברמת המטכ"ל והפיקוד (תוצאת פענוח תצ"א מבוקר 13 באוק') היו שונים ממה שהיה ידוע בשטח. בפועל היו בשטח: - כ-15 טנקים, משגרי נ"ט ניידים, ויתכן גם נייחים, כוח חי"ר בעוצמה של כ-2 פלוגות לפחות. הכוח העיקרי של האויב, עזב את היעד ונסוג במהלך התנועה הרגלית של הצנחנים אל היעד, מסיבות בלתי ברורות.
  3. ההחלטה להטיל משימה זו על הרכב הכוחות שכבש את התל לא התחשבה בנתוני האויב שהיו בפועל ביעד.

4. להלן פירוט הלקחים וההערות, כפי שסוכם בתחקירי המלחמה בסוף שנת 1973 בגדוד 567:
- א. נוהל הקרב היה מזורז מאוד. תוך שעתיים מהפקודה הוצבה התכנית לאישור המח"ט ולאחר מכן המתין המג"ד לשובו של המח"ט מאישור התכנית באוגדה. במקביל התארגן הגדוד ונעשו מאמצים להשיג, באמצעות תצפיות, ידיעות על היעד.
- ב. לקראת רדת החשכה, הוריד המג"ד את הפקודה למ"פיים ורק עם חשכה הורדה הפקודה לכוחות. עם שינוי התכנית, נותר זמן רק לתדרוך המ"פיים (המג"ד התעקש לעשות זאת בע"פ ולא ברדיו) והדבר נעשה ליד זחל"מ המג"ד לפני התנועה לצומת מעץ. למעשה ויתרו כאן על השלבים של קבוצת פקודות מסודרת, תדרוך, אישורי תכניות ותרגולים על מודל.
- ג. חשוב להדגיש כי הגדוד היה ברמת אימון גבוהה ומשום כך מסוגל היה לבצע את המשימה בנוהל קרב מזורז כל כך.
- ד. הצורך בתכנית ובאיגוד כוחות פשוטים וגמישים בלט כאן מאוד, שכן לא היה מודיעין ממשי על היעד וניתן היה לצפות להפתעות במהלך הלחימה. הגמישות בתכנון נתנה את האפשרות לענות על הפתעות כאלה. כתוצאה מכך:-
- 1) למבצע נלקח הכוח המינימלי הדרוש כדי להימנע מסרבול ואפשרות של נפגעים נוספים.
- 2) איגודי הכוחות התבססו על פלוגות אורגניות.
- ה. שינוי התכנית ע"י מפקד האוגדה לא הרס את התכנית המקורית וגמישותה של זו אפשרה להשאיר כל כוח במבנהו הקודם ולהפעילו נגד היעד שהוקצה לו. השינוי היה רק בכיוון התקיפה. מכיוון שהגדוד נע בציר שלא נבדק קודם, אפיינו את מסע ההתקרבות:-
- 1) תנועה עם חוד רחב לפני, כדי לסרוק שטח רחב ולמנוע פתיחה מפתיעה באש על הכוח העיקרי.
- 2) שימוש בסימנים ובעצמים בולטים לציון נקודת הפיצול (תעלת המים) ונקודת ההסתערות (קצה השטח המוכה ע"י אש ארטילרית).
- ו. הידיעות על היעד היו כלליות ביותר והסתכמו בידיעות על מיקומו, על הימצאות מגנן נ"ט והימצאות טנקים במתחם. לא היו ידיעות על עצמת האויב והיערכותו. כתוצאה מכך התנהלה הלחימה על היעד כך:-
- 1) הפלוגות נעו במבנה של "2 לפני" וע"י כך כיסו שטח רחב.
- 2) הכוחות תודרכו להסתער רק על עמדות שזוהו (בד"כ כתוצאה מירי) כדי למנוע היפגעות מצבורי תחמושת, וכתוצאה מכך גרימת נפגעים לכוחותינו.
- 3) הסטת הארטילריה לעומק היעד בהתאם להתקדמות הכוח.
- 4) השארת הסריקה היסודית של היעד לבוקר.

קרבות ההגנה על התל בין 22-14 באוק' 73.

- א. כבר מהרגע הראשון, לאחר כיבוש התל, היו במקום שני מג"דים: סא"ל אלישע לשם - מג"ד הצנחנים ומג"ד 74 - סא"ל יאיר נפשי. לשניהם לא הוגדר מי המפקד ומכאן שכל אחד פעל בנפרד, ללא תאום ובראייה שונה.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

- גם לאחר הגעת גדוד 13, שהחליף את גדוד הצנחנים, נמשכו אותן הבעיות. בעיית הפיקוד נפתרה רק בליל 17 באוקי, לאחר מינוי של אלי"מ יוסף קסטל כמפקד התל.
- ב. התל היה מוכה ארטילריה סורית בלתי פוסקת, שגרמה לנפגעים רבים, וזאת משום שהכוחות שבתל היו חשופים ללא אמצעי מיגון.
- במקרים שכאלו יש לתגבר את הכוחות בצמ"ח ובאמצעי מיגון ניידים הקיימים בצה"ל, מה שהיה חוסך בנפגעים כבר ביום ה-14 באוקי.
- ג. הפעילות היזומה שבוצעה בלילות לעומק השטח הסורי הייתה חשובה ביותר, ולפחות פעמיים גרמה להתראה לכוחותינו על ההתקפות הסוריות לקראת שחר.

לקחים בתחום הארטילריה.

- א. ניתן לשבור התקפת אויב, כולל טנקים, על-ידי הפעלה מושכלת של אש ארטילרית, החל בטווחים הרחוקים וגם בקדמת כוחותינו. יש להקפיד על דרישת הסיוע בזמן ועל הטייוח הנכון. תוצאות לקח זה הושגו מספר פעמים בקרב ההגנה שניהלו כוחותינו בתל יא-שמסי.
- ב. הפעלת תצפית ארטילרית משולבת, הוכיחה עצמה כיעילה למסתייע ולמסייע.

רשימת מקורות

1. תולדות מלחמת יוה"כ - אג"ם תוה"ד מח' היסטוריה - סא"ל (מיל') ד"ר אלחנן אורן.
2. מוצב הפיקוד העליון, המלחמה וניהולה - אג"ם תוה"ד 251, מח' היסטוריה.
3. עוצבות חש"י במלחמת יוה"כ חזית צפון, אוגדה 36 מפג"ש תח"ש - אוק' 74.
4. תחקיר קמ"י חטי 188 רס"ן משה צוריק, כיפור צפון 4664.
5. רשת 'אריסי', רשת 'משבצת' מבצעים חטי 7.
6. רשת 'אורז' רשת מבצעים חטי 317.
7. תחקיר מג"ד 13, סא"ל זאב אורן, כיפור צפון 25-4128.
8. תחקיר סמג"ד 13, רס"ן אילן בירן.
9. תחקיר מפקדים אוג' 36 (כנס 'עליקה) יוה"כ/אוג' 1/36.
10. תחקיר מג"ד 75 חטי 7. כיפור צפון 25-4880.
11. יומני מלחמה אוג' 36.
12. רישומים וכתבות של מר משה שטרן - אביו של סמ"ר אדיר ז"ל.
13. תחקיר סא"ל יוסי בן-חנן 25-4504, 7.11.73 בייח רמב"ם.
14. ראיון עם האלוף יאנוש בן-גל.
15. ניתוח אירוע כיבוש תל א-שמס.
16. יוה"כ/אוג' 36 חטיבות 317/188/7.
17. כיבוש תל א-שמס בליל 13-14 אוק', ניצול הזמן בנוה"ק אוגדתי.
18. חטי 7 - דו"ח לקחי מלחמת יום הכיפורים.
מפקדת חטי 7, לשכה ינו' 74.
19. מהלכים עיקריים של הצבא הסורי וחילות המשלוח במלחמת יוה"כ - אגף מודיעין, ינו' 74.
20. חיילות המשלוח בסוריה בעת המלחמה ואחריה - אגף מודיעין, נוב' 73.
21. חטיבה 317 במלחמת יוה"כ יומן המלחמה, גדוד 567 - תחקיר המג"ד.
פק' מבצע לכיבוש תל א-שמס, חטי 317, אג"מ.
22. גדוד 74 חטי 188 תי"פ חטי 7 - דו"ח מג"ד 74 יאיר נפשי.
תחקיר אברהם קיימוביץ - סמ"פ גדוד 74.
תחקיר סג"מ פרידריך רן - מ"מ.
שיחה עם סא"ל יאיר נפשי - תחקיר.
תחקיר סגן אמנון גדעון - מ"פ בגדוד 74.
תחקיר רס"ן אבנר לנדאו.
23. מלחמת יום הכיפורים בפיקוד הצפון - סקירה כללית, אג"ם מה"ד היסטוריה, 20 מרס 75.
24. אלוף (במיל') חיים הרצוג - מלחמת יום הדין ירושלים 1975.
26. תל אחד שני קרבות. הרהורים וערעורים - סא"ל אמיתי לביא, יוני 75.
27. כיבוש תל א-שמס. לוחמת לילה - ניתוח אירוע בהוצאת האגף לתורה ופיתוח של חיילות השדה, ספטי 86.

28. יומני האלוף חופי שהוגשו לוועדת אגרנט בחתך של כל יום לחימה (ארכיון צה"ל).
29. תיקי נפגעים ונעדרים: - גוד 75, גוד 74, גוד 53, גוד 77, גוד 82, גוד 71.
 מפקדת חטיבה 188, מפקדת חטיבה 7.
30. תחקירי האלוף יאנוש בן-גל, מח"ט 7 במלחמת יוה"כ. כיפור צפון 25-4452 ו-25-4451.
31. יומן המלחמה חטי 7 כפי שנכתב ע"י מטה החטיבה והמח"ט, תוך כדי ניהול המלחמה (בחתך יומי).
32. תחקירי מפקדים גוד תותחנים 405, כיפור צפון 25-2984, סגן בנבינישתי ברוך, קש"א גוד 75-2990.
33. תחקיר כוח 'טייגר' כיפור צפון 157/86/308.
34. תחקיר סגן פאוסט דב, מ"מ בפלוגת 'טייגר', כיפור צפון 25-4698.
35. יומני מבצעים חטי 820 (ארכיון צה"ל).
36. סכומי מודיעין של פיקוד צפון במלחמת יוה"כ (ארכיון צה"ל).
37. סכומי מודיעין של אוג' 36 במלחמת יוה"כ (ארכיון צה"ל).
38. אוג' 36, כיפור צפון, תיק 71/157/1986.

רשימת ראיונות

1. אלוף יאנוש בן-גל, מחי"ט 7 במלחמת יוה"כ.
2. אלוף חיים נדל, מחי"ט 317 במלחמת יוה"כ.
3. תאי"ל עמוס גלבע, קצין מחקר בענף סוריה במלחמת יוה"כ.
4. תאי"ל יוס אלדר, מגי"ד 75.
5. תאי"ל יוסי מלמד, סמגי"ד 75 ומגי"ד בתל א-שמס.
6. תאי"ל יאיר נפשי, מגי"ד 74.
7. תאי"ל חגי רגב, קצין אג"מ חטי 7.
8. תאי"ל מאיר זמיר, מ"פ בגדוד 77.
9. תאי"ל אריה מזרחי, מפקד הסיוע חטי 7.
10. אלוף אילן בירן, סמגי"ד 13 במלחמת יוה"כ.
11. אלי"מ חגי מן, קמ"ן פיקוד הצפון במלחמת יוה"כ.
12. אלי"מ דני אגמון, קמ"ן אוג' 36 במלחמת יוה"כ.
13. ראי"ל רפאל איתן, מפקד אוג' 36 במלחמת יוה"כ.
14. סאי"ל אבנר לנדאו, מ"פ בכוח בן-חנן במלחמת יוה"כ.
15. תאי"ל גיקי חזקיה, סמחי"ט 7 במלחמת יוה"כ.
16. סאי"ל דוד גוטפרב, קמ"ן בפיקוד צפון.
17. אלי"מ אריה שחם, עוזר מתי"פ צפון במלחמת יוה"כ.
18. אלי"מ בן-עמי ארנון, קשי"א בגדוד 74 בתל א-שמס.
19. סאי"ל אלישע שלם, מגי"ד 564 בחטי 317.
20. אלי"מ רן בג, קצין אג"מ חטי 317 במלחמת יוה"כ.
21. אלי"מ יוסף קסטל, מחי"ט תל א-שמס במלחמת יוה"כ.
22. סגי"מ חגי צור, מ"מ בכוח בן-חנן.
23. מר משה שטרן, אביו של סמ"ר אדיר שטרן ז"ל.
24. רסי"ן יורם נצר, מ"פ ג' בגדוד 567 (באמצעות סגן טל אלגזי - חניך באקדמיה הצבאית של צה"ל).
25. סאי"ל איל דשא, קמבי"ץ גדוד 13 במלחמת יוה"כ.
26. סרן מרדכי כהן (קדמון) סמ"פ פלח"ן 317.
27. אלי"מ אלי גבע, מ"פ 'אמפאי' במלחמת יוה"כ.
28. סרן בועז חלמיש, מ"פ ילנוף במלחמת יוה"כ.
29. אלוף אורי שמחוני, קצין אג"מ פקוד צפון במלחמת יוה"כ.
30. אלי"מ אבינועם ברוכין, קמבי"ץ חטי 7 במלחמת יוה"כ.
31. תאי"ל רמי דותן, קצין תחזוקה אוגדה 36 במלחמת יוה"כ.

נספח א'

"התותחנים יורים ופוגעים"

הארטילריה והסיוע האווירי בקרבות ההבקעה.

ההכנה הארטילרית והאווירית טרם ההבקעה, הייתה יסודית ביותר והושפעה מהצורך לכתוש את החזית הסורית. המטרה הייתה למנוע מהסורים ליצור ריכוזי אש שטוחת מסלול לעבר מטרות הנקודה של הכוחות הפורצים במעברים צרים.

תכנית האש הפיקודית התבססה על הרעשה ארטילרית, מול ולעומק גזרת ההבקעה, הפעלת סיוע אווירי בעומק ולאגפים ומיסוך החרמון בעשן, כדי למנוע מהסורים תצפית וטיווח מדויק של נתיבי הפריצה.

אגד 212, האגד הארטילרי של אוג' 36 תוגבר באופן משמעותי ומנה בשלב זה 9 גדודים. האגד פרס את הסוללות בפריסה קדמית באזור בוקעתה, כאשר הקנים ארוכי הטווח מוקמו מאחור, לצדי ציר 'חת"מ'.

הפעלת האש התבססה כאמור על הרעשה ארטילרית במשך שעתיים והפעלת הסיוע האווירי במקביל.

הפעלת האש על המטרות הייתה רצופה, במטרה למנוע "הרמת ראש" והפעלת נשק שטוח מסלול כנגד הכוחות המבקיעים, ומיסוך פסגת החרמון בעשן, כדי למנוע מן האויב הפעלת אש ארטילרית יעילה על כוחותינו, שתוצפתו היטב על-ידי הסורים מפסגת החרמון, בכל משך התנועה להבקעה. הלקח שנלמד מהסורים ימים ספורים קודם לכן, יושם הפעם על-ידי כוחותינו. הארטילריה יצרה 'מסך אש מתגלגל' שנע לפני כוחותינו בשלב ההבקעה של קו המוצבים הראשון. התוצאות היו מרשימות וחד משמעיות. שלב ההבקעה היה רצוף וללא נפגעים. בו בזמן העסיקו סוללות אחרות מטרות שונות באגפי הכוחות הפורצים ומטרות נגד סוללות (ני"ס).

החל מ-110700 תקפו מטוסינו את שדות התעופה בעומק סוריה ומטרות כלכליות נוספות עד שעות אחה"צ. הסיוע האווירי טיפל במטרות בעומק גזרת ההבקעה. החל משעה 0700 הותקפו מטרות בחזית ולאורך הצירים. הותקפו מוצבים שבהם נערכו תותחי ני"ט, הותקפו סוללות ארטילריה בעומק רצועת ההגנה הראשונה. בוצעו אמנעות לאורך הצירים והוגש סיוע קרוב לכוחות הפורצים. הותקפו מטרות באזור טרנג'יה, תל דהור, חדר, ומזרעת בית-ג'ן.

הארטילריה בקרב תל א-שמס הראשון.

מיד לאחר הפריצה לשטח סוריה, קודמה גם הארטילריה ונפרסה מעבר לגבול הבינ"ל. ביום ה-12 באוק', במהלך הקרב המשוריין לכיבוש תל א-שמס, נטלה הארטילריה חלק נכבד בלחימה של חטיבה 7. מפקד הסיוע החטיבתי, רס"ן אריה מזרחי והקש"איים בגדודי הטנקים, הנחיתו אש יעילה על השטחים המבוצרים בתל ובסביבתו, במטרה להפסיק את אש הני"ט הסורית שהייתה צפופה ביותר באותו בוקר.

אחת מהפעולות בהן פעלו התותחנים "כסולנים" הייתה בשעות הערב המוקדמות ב-12 באוק' 73. מג"ד הטנקים, סא"ל יוסי בן-חנן, תקף את התל בראש הכוח המשוריין בדרך הלגיה.

במהלך התקיפה נפצע יוסי ונותר על מורדות התל מנותק מכוחותינו. מפקד הסיוע החטיבתי והקש"איים שאתו, נדרשו לרכז את כל הארטילריה הקיימת בטווח למאמץ בידודו של יוסי מכוחות סוריים שהיו בתל.

בשלב הראשון התבצע הטיווח מדויק על ראש התל, על האגף הדרום-מערבי ועורפו של התל. מיד לאחר מכן הונחתה אש לשיתוק וריתוק הכוחות הסוריים לקרקע.

בשלב השני ניתן הסיוע לכוחות החילוץ שהתקדמו לעומק שטח האויב במטרה לחלץ את המג"ד הפצוע והלוחמים שאיתו.

סיפורה של סוללת תותחים.

סוללת תותחים מתנייעים מיהרה לירות, על מנת לסייע לכוחות המחלצים, אולם מיד החלה הפגזה ארטילרית סורית מדויקת לתוך עמדות התותחים. מפקד הכוח ניצב בפני דילמה: האם לדלג מהעמדה ובכך להפסיק את הסיוע לכוח החילוץ הנלחם על התל, או להישאר בעמדה ולהמשיך להפגיו ובכך להסתכן בפגיעה ישירה? ההכרעה נפלה לטובת כוח החילוץ. התותחים נשארו בעמדות והמשיכו לסייע לכוח החילוץ. פעולת החילוץ הצליחה, סא"ל יוסי בן-חנן ואנשי צוותו חולצו, אולם התותחנים שילמו מחיר יקר. פגז סורי פגע פגיעה ישירה באחד התותחים. שישה תותחנים נהרגו ושמונה אחרים נפצעו.

הסיוע לכיבוש התל בליל 14-13 אוק' ע"י חטיבת הצנחנים.

גם בקרב זה הייתה לארטילריה השפעה מכרעת. לרשות החטיבה הועמד סיוע של 5 גדודי ארטילריה. תוכנית האש הוכנה על-ידי מפקד הסיוע החטיבתי בקפידה רבה. התותחנים הנחיתו מכות מרוכזות של פגזים על מיגן הני"ט שהיה בחזית הדרום-מערבית של התל, על ראש התל בו הייתה המפקדה ועל בונקרים וריכוזי רכב רק"מ שהיו בצדו הצפוני של התל. האש הארטילרית פעלה על המטרות שהיו בלתי מזוהות לאורך נתיב ההתקדמות, במטרה לפגוע בכוחות, שיתכן והיו לאורך ציר התנועה אל היעד.

בנוסף לכך, האש הארטילרית נועדה למנוע את זיהויו של כוח החי"ר. האש הארטילרית הופסקה ממש לקראת העלייה וההסתערות על התל. השפעת הארטילריה על תוצאות הקרב מוכרות. התל נכבש, כמעט ללא נפגעים.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

ראוי לציין את הפעלת "השק"ס", גדוד מטל"רים (משגרי קטיושות 122 מ"מ) שהיה ברשות כוחותינו. הגדוד ירה שלושה מטחים למטרות קו. אחת למגן הני"ט, אחת לראש התל והשלישית לעורף התל, לריכוזי המנהלות. המטחים היו מדויקים ביותר וגרמו לבהלה ופחד, "להורדת הראשים" של הסורים שבתל. האפקט הריכוזי, הפיזור והרעש העצום שעשה, השיג תוצאות מדהימות.

הסיוע הארטילרי במהלך קרב ההגנה על התל 14-12 אוק'.

החל מ-14 באוק' ספג תל א-שמס התקפות סוריות חוזרות ונשנות של כוחות שריון, ני"ט, טילים וקומנדו סורי. התל היה, כזכור, בעל חשיבות טקטית בעצם שליטתו על הציר לדמשק. הלחימה באותם ימים לבשה אופי ניח. מכאן שהתותחנים מילאו בשלבים הללו משימות שונות ו"כינור ראשון" להגנה ועצירת התקפות האויב.

יאיר נפשי ואריה מזרחי מציינים במיוחד את עבודתו של הקש"א של גדוד 74, סרן ארנון בן-עמי. ארנון פיקד על טנק שהיה סמוך לטנק המג"ד יאיר נפשי, ולדבריו הארטילריה הופעלה ביעילות ובדיוק רב והביאה לתוצאות מכריעות בשלבי הלחימה לכיבוש ולהגנת התל. היו מקרים רבים של חשכה, ערפלים, בהם הותקפו כוחותינו על-ידי הסורים. או אז הופעלה הארטילריה למשימות 'אש סכנה' ועצרה בדרך זו את הסורים, ממש בסמוך לעמדות כוחותינו. היו גם הרבה מקרים של פגיעות בטנקים שנעו לאורך הצירים ונעצרו עקב זאת. התותחנים, באש שייצרו, בלמו ממש התקפות סוריות של כוחות משולבים ובכך עשו את שלהם מעל ומעבר למצופה.

תותחים במשימת פשיטה לעומק שטח האויב.

בליל 12-13 באוק', יצא כוח משימה להפגין את פרברי דמשק. בכוח היו שני תותחי 175 מ"מ מתנייעים, שתי משאיות תחמושת וכוח ליווי מחטיבת גולני. הכוח חדר לעומק 2 ק"מ מעבר לקו כוחותינו. התותחים הפגינו את שדה התעופה בדמשק ואת פרברי העיר וגרמו לבהלה גדולה. בליל 14-15 באוק' היה ניסיון נוסף להחדיר תותח 175 מ"מ מתנייע לעומק שטח האויב באזור 'תל א-שמס'. הכוח חדר לעומק של כ-3 ק"מ מצפון לתל 'א-שמס', תוך שהוא מאובטח על-ידי חי"ר וטנקים. הכוח הגיע ליעדו ללא היתקלות בכוחות סוריים. כשהתותח נערך לירי, בוטלה המשימה בהוראת הרמטכ"ל, מחשש להסתבכות מדינית.

מפקדת הסיוע החטיבתית.

מפקד הסיוע החטיבתי היה רס"ן אריה מזרחי. הוא הצטרף לחטיבה בשבת ה-6 באוק' בצהריים. אריה לא היה מוכר בחטיבה וגם את רמת-הגולן לא הטיב להכיר קודם לכן. אריה ידע לנצל היטב את תכונותיהם החיוביות של הסובבים אותו. תבונתו זו ויכולתו לנצל את אותם מפקדים, שסמך עליהם, הביאו אותו תוך זמן קצר לרמת יעילות ושיתוף פעולה, כאילו הוא "אחד משלנו", מזה זמן רב.

אריה הבין, מהר מאד, שיאיר נפשי ומפקדי המשנה שאתו מכירים היטב את רמת-הגולן ומכירים היטב את נקודות המוצא במפת הקוד, הצירים והיעדים, והם הם היכולים לסייע לטווח ולהפעיל את יחידות האש הארטילרית בזמן הקצר ביותר.

ואכן, אריה ניצל את הידע וגם את הנכונות במהירות ובתבונה רבה וזכה מיד לתוצאות שהיו חשובות ביותר למח"ט 7. זה האחרון זכה לסיוע ארטילרי יעיל, בזמן ובתוצאות שנצפו בשטח. צוות נגמ"ש המסי"ח בפיקודו של הקמב"ץ הרצל כהן ז"ל השלים את עבודתו של אריה בהכנה של צוות מתורגל היודע את תפקידיו, גם בהעדר פקודות, ואכן הם השתלבו מיד בחפ"ק של החטיבה.

שיתוף הפעולה עם מפקדים בשטח.

יאיר נפשי היה אחד המג"דים שניצל, הרבה פעמים, ולכל אורך המלחמה את הסיוע הארטילרי. היכרותו הטובה עם השטח, יכולתו לזהות את האויב והכרתו את התו"ל הארטילרי, סייעו לו רבות והביאו לו בטחון רב ביכולת להשתמש ולהפעיל את הארטילריה. גם אריה מזרחי, מפקד הסיוע החטיבתי, למד לשתף פעולה עם יאיר במהלך המלחמה ולנצל את יתרונותיו שצוינו לעיל. שניהם מצינים באופן מיוחד את הקשי"א הצעיר של גדוד 74, סגן ארנון בן עמי. ארנון ביצע את עבודתו מתוך טנק...מ"מ שעמד לרשותו. המ"מ סגן חיים דמייר סיפק לארנון את כל השירותים כדי למלא את משימותיו. הם הפעילו את האש הארטילרית ביום ובלילה למטרות מוצא שהיו מתוכננות מראש, מטרות אש סכנה בלילה ובבוקר כשהשטח היה בערפילים. לאחר מכן כשהתבהרו השמים, הם זיהו את שדרות האויב והפעילו אש על יעדים מזהים. העבודה המשותפת באה לידי ביטוי באופן מיוחד בימים של ה-15 וה-16 באוק', בהם תקפו הסורים בכוחות רבים ובמשך זמן רב את כוחותינו שבתל. הם תקפו בכוחות משולבים: חי"ר, קומנדו ורק"מ מסוגים שונים, עד כלות כוחותיהם ונסוגו.

ארנון מציין: "נהגתי לבקש תחמושת של מרעומי קירבה/ריסוק אויר. אפקט הפגיעה היה מקסימאלי כנגד החי"ר וכנגד הרק"מ (השמדת אנטנות). בנוסף בקשתי תחמושת זרחן' כדי לפגוע ולהדליק את הטנקים שנשאו מיכלי דלק על התובה. ירינו ארטילריה ללא הפסקה ושברנו את ההתקפות של הסורים. הקשרים שלי עם המפקדים בדרג היורה זימנו לי יחידות אש מעל ומעבר להקצבה שקיבלתי מאריה מזרחי המסי"ח. הפעלתי סוללות וגדודים שהיו ללא תעסוקה בקטעי זמן. אריה מזרחי היה כועס שאני "גונב גדודים" מקש"אים אחרים".

לדברי ארנון בן-עמי: "רק בקרבות תל 'א-שמש' הוצאנו כ-30.000 פגזים שהיו כ-25% מסה"כ התחמושת של כל הארטילריה של רמה"ג באותם ימים".

נספח ב'

"היית מת, וחזרת לחיים" (מאת רנן שור)

סרן צביקה רק, שימש כמ"פ א' בגדוד 74 בפיקודו של סא"ל יאיר נפשי. צביקה לחם בגבורה, בקרב הבלימה בדרום פתחת קוניטרה, באגף החטיבה, במשך ארבעה ימים ובלם את התקפות הצבא הסורי והביא לתוצאות מרשימות ביותר.

ביום ה-16 באוק' בהיותו מ"פ בקרב ההגנה על תל א-שמש נפצע קשה, זכה לטיפול רפואי חריג וניצח את המוות....

"הנחתה ארטילרית עזה, קילומטרים ספורים מן הכפר הסורי סעסע שברמת-הגולן, חפרה מהמורות סביב כוח-חסימה של חטיבת השריון, שכבשה את צפון המובלעת הסורית. היה זה בשעת בוקר של יום שלישי, 16 באוקטובר 1973.

"סגרו את המדפים!" פקד המ"פ, סרן צביקה, עם התעצמות ההפגזה. הערכתו הייתה, כי בדקות הקרובות עשויים הסורים לפתוח במתקפת-נגד מחודשת על ציר דמשק. באותה דקה הבחין אחד ממפקדי הטנקים בטילים סוריים, המסתערים בחסות האבק, ודיווח על כך למפקדו. צביקה אימץ עיניו דרך האפיסקופים וקפץ פיו בקללה אילמת: האבק המסמא מנע כל אפשרות של תצפית. חרף הסכנה, שהדיה הלמו בקובעו, החליט להזדקר בצריח. הוא פתח את המדף, שלח את ידיו אל צדי משטח השריון העלי, ייצב את אחיזתו ועמד להרים את גופו. לפתע חש בכאב סוחף בזרועותיו. פגז שנחת על סיפון הטנק, החדיר רסיסים לשתי ידיו.

"נפגעתני!" הספיק להודיע בקשר ליאיר, מפקד הכוח, וצנח בתאו שטוף-דם ואובדן-הכרה. אלי עברון, הטען-קשר, שמע את חבטת הגוף הנופל של מפקדו. בעזרת התותחן, אלי שרוני, שטח את צביקה על מושב הטען-קשר והתקשר עם הרופא הגדודי. ללא שהיות סוכמה בקשר נקודת-מפגש – מחפורת, כקילומטר וחצי בעורף שטח הפגיעה.

במחפורת, חילצו אנשי-הצוות, במשנה-זהירות, את הפצוע אשר כל טלטול איים להשמיטו מידיהם, והשכיבוהו על האדמה, סמוך לנגמ"ש הפינוי. סרבלו הירוק של צביקה ופניו החיוורים טבעו באדום ובלוריתו הייתה ספוגה בדם שנקרש.

רכון על הפצוע מחוסר ההכרה, הקשיב הרופא, ד"ר דוד, לחרחרו האחרונים ופלט: "הוא כמעט חי!" במבט ראשון התקשה לאבחן את הסיבה לאבדן ההכרה: יד ימין המרוסקת ועצמות הידיים הבולטות, לא הבהירו את סיבת הדבר. ד"ר דוד חילץ מתרמילו זוג מספריים חדים וגזר, בצד הגוף, שקרטע מפעם לפעם, בעודו נתמך בחזקה בידי החובש הגדודי. לאחר שהוסר הסרבל, התבונן הרופא בחצי הגוף העליון של המוטל לפניו, וראה כי בית-השחי הימני מרוסק, קרוע ורידים ועורקים, וקילוחי-דם שוטפים ממנו.

"זו כנראה הסיבה," קבע ד"ר דוד, רופא אף-אוזן וגרון בבית החולים "הדסה" בירושלים. הדיאגנוזה החפוזה התאמתה בהמשך הטיפול.

"הרגשתי האישית לא הייתה נוראה," נזכר כעבור-זמן הרופא איש המילואים. "היא הייתה איומה. בבית-השחי עוברים עורק ווריד מרכזיים. מצבו של הפצוע היה אנוש. אחד מריכוזי הדם הבסיסיים נפרץ והוא היה זקוק לחבישה ולעירווי מידיים, האפשריים רק בבית-החולים. רגעיו היו מעתה קצובים".

ד"ר דוד בחן את ידיו השסועות של צביקה. הידיים, הנקובות והרוחצות בדם, היו במצב שסיכל את הפעולה הראשונית לחיזוק הגוף הדועך, שכן עירווי נוזלים נעשה בדרך-כלל בגפיים העליונים. ונסקציה (פעולת החיתוך לשליפת הווריד החוצה) - הרהר - תארך זמן, ורגעיו של הפצוע ספורים: שמונה עד עשר דקות של פרפורי גסיסה לכל היותר.

עיני הרופא ערכו מסע מהיר על הגוף הרופס, שטוף הדם, בחיפוש אחר ורידים אפשריים, בעוד ידיו מאבחנות במיומנות את מצבם. לבסוף איתר וריד מתאים בצוואר - וריד עמוק, המתנקז, אחרי עשרה סנטימטרים מפותלים, אל הלב - והחדיר בו, בזריזות, צינורית.

לחלקיק שנייה התרווח הרופא ופקד על החובש להזליף נוזלים: "לחץ שקית-עירווי אחת אחרי השנייה!" אמר, ומיד התפנה לטפל בזרמי הדם שפרצו מבית-השחי הימני של הפצוע. הרסיס, שחדר אל בית-השחי, שפף את הריאות ובינתיים הואטה זרימת הדם החוצה, והדימום כמו גווע מעצמו, כאשר אזל כמעט הדם מן הגוף החיוור.

אבדן כל מילימטר-מעוקב של דם נעשה עתה קריטי. עירווי הנוזלים לא היה מספק, שקיות דם לא היו בנמצא, והאפשרות היחידה שנותרה הייתה לאלתר חסימת הפצע בנקודת לחיצה תת-בריחית. הרופא והחובש העלו את הפצוע על גמ"ש הפינוי וד"ר דוד הזמין בקשר מסוק, לנקודת מפגש מתואמת. הוא חש כי סיכוייו לבלום את שטף-הדם, על-מנת לייצב כמויות דם מינימליות בגוף הפצוע, הנם אפסיים. בניסיון נואש אחרון, קפץ את אגרופו הימני, כיוונו ותקע אותו לתוך הפצע, בבי-השחי הקרוע.

קילוח הדם הצליח, בתחילה, לבקוע מבין האצבעות החוסמות, אך ד"ר דוד הגביר את עצמת לחיצתו "כמתאגרף המרכז את כל כוחותיו לזכייה בנוק-אאוט מוחץ". כף ידו האחרת של הרופא התמקדה בכתפו הנגדית של הפצוע וייצבה את זירת הפעולה של ההתמודדות האילמת. אחרי דקות ספורות החל גוף הפצוע להגיב: רגליו קרטעו, ראשו זע מצד אל צד והוא נאנק מעצמת הכאבים.

"הוא נאנח", נזכר ד"ר דוד, "ואני התעודדתי. אותו 'שבר אישי', שקיבלנו לטיפול, נהפך לנגד עינינו לאדם פצוע, מלא אינסטינקטים וחיות".

גמ"ש הפינוי, שדהר בצדי כביש רצוף-מהמורות, לא תרם ליציבות. הפגזים שנחתו במרחק קילומטר-שניים, נשמעו לרופא - כפי שהוא נזכר לאחר זמן - כצלילי גונג בזירה, במסמנים סיבוב מתחדש נוסף בהתמודדות.

בתנועות פתאומיות וחדות נסחפו השניים במאבק, זה על זה, רופא אחר הפצוע. גופו של הפצוע היטלטל מדי שניות, פיו נקפץ בעווית, עיניו נפערו בפראות ורגליו נרעדו. זרמי-דם דקיקים הצליחו

לעתים, תוך תנועה, לאלתר פרצות באגרוף החוסס. לרופא הצעיר היה ברור, שאם ייטוש לשניות אחדות את בית-השחי השותת, יאזל שרידי דמו של הפצוע. לפיכך חיזק את מיקומו והתנפל, סחוט-כוחות, בכל כובד גופו, בזרוע ישרה מאונכת, על האגרוף הנעוץ באזור המרוסק. עייפות רבה החלה משתלטת על איבריו של הרופא. הוא חדל לחוש את ידו, הקפוצה בבית-השחי של הפצוע, הנאבק עמו – והחלטתו הייתה נחושה: "לעבור עוד דקה, להחיות עוד קילומטר!"

פעמים אחדות עלה בכוח הגוף השרוע, הדומם לפני רגע, להתקומם נגד אחיזתו המונעת, המכאיבה, של מחלצו. אנחותיו התעצמו לשאגות של כאב ועוויתות גופו הטורפות התגברו מדקה לדקה. דם שב וחלחל וגופות הרופא והפצוע התערבלו והתמזגו למאבק אלים על רצפת הנגמ"ש. ד"ר דוד שכב על הפצוע, טובל בדמו, נושם בכבדות ובחטף, ומוחו היטלטל בין רצף של החלטות על פתרון דרסטי: מורפיוס. בעוד ידו האחת נעוצה בעקשנות בבית-השחי הפגוע, שטוף הדם, גישה היד האחרת אחרי המזרק, עד שהצליחה להחדיר מורפיוס בווריד קרוב. הגופות התנתקו באחת. הפצוע קרס במהירות תחתיו וצנח על האלונקה: הרופא ייב את גופו מעלה. רוגע השתלט על פנים הנגמ"ש. "המסוק מגיע עתה לנקודת הציון המתוכננת," שמע הדוקטור בקשר את המילים המיוחלות והגביר את עצמת הנעיצה של אגרופו המאובן.

במרחק שישה קילומטרים מאזור הפציעה, הצטלבו נתיבי הנגמ"ש והמסוק. חובשים סייעו לחלץ את צביקה הפצוע מן הנגמ"ש, בעוד ד"ר דוד ממשיד, תוך תנועה, לאחוז בבית-השחי המרוסק. במסוק, תחת תאורה מיוחדת, חבשו שני רופאים את האזורים הפגועים, וד"ר דוד התרחק ויצא. הוא שב אל נגמ"ש הפינוי ואל פצועים נוספים. דלתות המסוק נסגרו בעצמה, הרוטורים הגבירו קצב מהירותם וכלי-הטיס המריא. כעשרים דקות אחרי פציעתו האנושה, כבר שכב סרן צביקה בחדר ההתאוששות בבית-החולים בצפת.

כאשר יצא מבית-החולים, אחרי שלושה שבועות אינטנסיביים של טיפול, שיסע אחד מרופאיו את שטף דברי-ההוקרה שלו.

"אם להביע תודה," אמר, כשהוא סוקר את ידו הקטועה של צביקה, "עליך לומר כמה מלים מתאימות לאותו רופא גדודי, שטיפל בך מיד לאחר פציעתך. **אליו הגעת מת, קלינית**

מת."

ימים רבים לאחר פציעתו של צביקה, ב-2002, קיימנו פגישה עם לוחמי הפלוגה לרגל סיום עבודת מחקר על הלחימה בדרום פתחת קוניטרה. השתתפו בפגישה זו כל מי שהצלחנו לאתר בארץ. היו שם "רבים וטובים". צביקה רק, לאחר ששמע ונוכח לדעת, זו הפעם הראשונה אחרי 28 שנים, על מעשי הגבורה שלו ושל לוחמיו ועל שבלמו ועצרו את כל גלי ההתקפה של המאמץ המשני של המטכ"ל הסורי ב-9 באוק' 73, וזאת על-ידי פלוגת טנקים אחת, התוודה והתנצל בפני הפרוס: "את כל מה שהיה בעבר איני זוכר, שלבי הלחימה שהוצגו כאן נשכחו על-ידי ולא הצלחתי להפנים אותם."

"בשנים שלאחר המלחמה נלחמתי על חיי ועסקתי בשיקום נפשי וגופי. זה לקח לי שנים להגיע לרמת התפקוד הנוכחית, אני שמח שהייתם אתי אז והיום. תודה לכם!"

נספח ג'

"אבא מחפש את בנו שאבד"

רבים הסיפורים על משפחות שכולות שחיפשו את יקיריהם אחרי המלחמה, כדי לדעת אם הם בין החיים למתים. סיפורה של משפחת שטרן, הוא אחד מאותם מקרים קשים. המידע אודות שבוינו שהתאחר להגיע, המספר הרב של הנפגעים במלחמה, העברת לוחמים מיחידה ליחידה תוך כדי הקרבות (באופן מיוחד צוותי טנקים) והיפגעות טנקים שהתפוצצו והושמדו מבלי יכולת לזהות את הלוחמים, הביאו למקרים רבים של נעדרים, חוסר מידע על קורותיהם של לוחמים בקרב, ואחריו שכול, קשה מנשוא. אובדנו של סמ"ר אדיר שטרן ז"ל במהלך הקרב לכיבוש תל א-שמש הוא חלק בלתי נפרד מסיפור המורשת המתואר בעבודה זו.

החלטתי להוסיף נספח זה לעבודת המחקר, כדי ללמוד את מסכת הטעויות והשגיאות שהביאו לאי חילוצם של חללים מתוך טנקים פגועים בשטח האויב במהלך הפעולה לחילוץ של המג"ד, סא"ל יוסי בן-חנן. גופותיהם של שלושה לוחמים נותרו בטנקים הפגועים בשטח. המחקר מתאר את המאבק המיוחד של האב השכול ומשפחתו להתחקות אחרי עקבותיו של הבן האבוד. לאחר שאותר כחלל בידי הסורים, ניהל האב מאבק נוסף להחזרת גופת בנו וגופות חבריו לקבר ישראל, כחלק מ"עסקת" החזרת שבויי צה"ל.

חודשיים לפני פרוץ המלחמה, ביקרו הוריו של אדיר את מחלקת הטנקים שהייתה בתעסוקה מבצעית בגבעת הבוסטר החולשת על פתחת קוניטרה. לשאלת ההורים על משימת המחלקה, סיפר אדיר שמתפקידם "לעצור" את הסורים במידה ויחליטו לפלוש לרמת-הגולן.

אדיר, שהיה מפקד טנק ותיק ומיוחד, מונה על-ידי המג"ד הקודם, יוסי בן-חנן, לרב סמל פלוגתי, וזאת רק לאחר שהמג"ד הבטיח לאדיר שבמקרה שתפרוץ מלחמה, הוא יוחזר לפקד על טנק. אדיר היה טנקיסט מעולה, מקצוען, אמיץ לב, ובעיקר חבר אהוד על כל מי שהכיר אותו. מיד עם פרוץ המלחמה, שימש אדיר כמפקד טנק לכל דבר ולחם עם חבריו לבלמת הכוחות הסוריים שניסו לפרוץ ולהשתלט על רמת-הגולן.

המג"ד, יוסי בן-חנן, שהצטרף לכוחות הלוחמים, ימים ספורים לאחר פרוץ הקרבות, פגש בסמ"ר אדיר שטרן וצרף אותו מיד לכוח הטנקים שהקים.

שעות ספורות קודם לכן היה זה אדיר שטרן שבתשומת לב ובהבחנה מקצועית, הציל את יוסי מפגיעה, תוך כדי הלחימה.

יוסי בן-חנן, שבנה את כוח המשימה לכיבוש תל א-שמש, העדיף את הטנקים שבפיקוד הקצינים למשימה זו, וביקש את אדיר שיצטרף כמפקד טנק שילחם לצדו.

תוך כדי הלחימה וההסתערות על התל, נפגעו ארבעה טנקים מטילים סוריים (ביניהם טנק המג"ד והטנק של אדיר שטרן), שלושה מהם נותרו בשטח בשליטת הסורים.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף חקר קרבות
הד - 03 - 72

בשלושת הטנקים נשארו שלושה לוחמים שנפגעו ונותרו בתוך הטנקים (יתכן והיו הרוגים), סמ"ר אדיר שטרן מפקד הטנק, התותחן, סמל אדי אברמוב, הטען קשר מטנק המגד, סמל הנרי וידאל. לוחם נוסף נותר בטנק של רס"ן אבנר לנדאו שחולץ לשטח שהיה בשליטתנו.

לאחר רדת החשכה של אותו יום, חולץ המג"ד, סא"ל יוסי בן-חנן שהיה פצוע קשה, על-ידי כוח של סיירת מטכ"ל. הוא לא היה מודע לכך שבשטח נותרו גופותיהם של הטנקיסטים.

לטענת האב, משה שטרן, כוח החילוץ לא עשה מספיק כדי לחפש אחר הנפגעים האחרים. גם חבריהם של הנפגעים, שנחלצו מהשטח מוכה הטיילים, לא עשו די כדי לחלץ או להתחקות אחר חבריהם הנפגעים שנותרו בתוך הטנקים בשטח הסורי.

עם תום הקרבות ב-26 באוקטובר 1973, עלה האב, משה שטרן, לרמת-הגולן, כדי לאתר את בנו הנעדר (שכן לא היה ידוע האם נרשם כחסר, כפצוע, כחלל או כנעדר). תוך כדי חיפוש, עקף את כל המחסומים שבשטח והגיע לזירת הקרבות בחזית המובלעת הסורית. המפקדים שבשטח הלחימה לא ידעו על חסרונם של ארבעת הטנקיסטים מכוח בן-חנן, אך ידעו שהם לא בין החיים.

האב נפגש עם המג"ד המקורי של גדוד 53, רס"ן עודד ארז, שלא ידע פרטים מדויקים על ההתרחשות שהייתה בשטח, במהלך הלחימה של כוח בן-חנן לכיבוש תל א-שמס. המג"ד ידע שסמ"ר אדיר שטרן נפל בקרב זה. עודד בישר לאב, זו הפעם הראשונה, שבנו איננו בין החיים ונפל בקרב לכיבוש תל א-שמס. "בוודאי באת לשמוע כיצד בנד נהרג" ? האב שלא ידע עד אותו רגע שאדיר איננו בין החיים, נדהם. מקום קבורתו של אדיר לא היה ידוע, והפרטים נראו מעורפלים ובלתי מובנים.

את הימים הבאים, הקדיש האב לחיפושים אחרי בנו שנעדר, בבתי הקברות הארעיים ובסדנאות בהם שוקמו טנקים פגועים. בכל המקומות הללו לא נמצא זכר או מידע אודות בנו. האב, משה שטרן, החליט לעלות שוב לזירת הקרבות ולהתחקות על עקבות בנו.

"הגעתי לתל א-שמס, פגשתי את מפקד התל סא"ל זאב אורן מג"ד 13 של גולני. פנינו למורדות התל המערביים, לשטח בו נערך הקרב ובו נפגעו הטנקים שהיו בכוח בן-חנן. מצאתי מיד את הטנק של סג"מ חגי צור שהתפוצץ והצריח היה מונח לצדו. (שני הטנקים הנוספים של אדיר ושל יוסי בן-חנן לא נמצאו בשטח וגם לא אותרו בסדנאות צה"ל). במרחק כמה עשרות מטרים ראיתי עקבות טנקים עמוקים שנחרצו בקרקע. תופעה זו הייתה עדות לגרירת טנקים על-ידי ציוד מכני הנדסי (טרקטורים כבדים) לעומק השטח שבשליטת הסורים.

במקום מצאתי את כובע הטנקיסטים של אדיר וגם את תמ"ק העוזי, נשקו האישי ופרטי ציוד נוספים של הטנקיסטים האחרים.

הבנתי מיד שיתכן והסורים גררו את שני הטנקים "שלמים" יחסית לשטחם הם. דבקתי בתקווה הקלושה שיתכן שהתרחש נס ובני נפגע, נפצע ועדיין בין החיים.

ימים לאחר מכן שודר סרט ברשת הטלוויזיה הצרפתית, בו הוצגו טנקים ישראלים בכיכר העיר דמשק. הצלחתי לזהות את מספר הטנק של בני אדיר. הייתה זו ההוכחה הסופית למסקנתי ביחס לגרירת הטנקים".

מכאן נמשכה החקירה הפרטית, הכל כך "טעונה" של האב. הוא התעניין וחקר כל שביב של מידע וכיוון את החקירה לאפיקים שונים ורבים של שאלות כלפי המפקדים, הלוחמים והחברים, ובמקביל כלפי המערכת הפיקודית וחלקה בעשייה או בחוסר העשייה להתחקות אחר נעדריס תוך כדי הלחימה.

המידע אודות השבויים והנעדריס שזרם לארץ היה מגורמים רבים, מכל קצות תבל. לרוב מידע זה לא היה עדכני.... בדרך כלל כוזב. ההורים השכולים וביניהם גם משפחת שטרן "נטענו" כל פעם בתקווה ובציפייה לבשורות טובות. "אולי קרה נס, אולי בנו רק נפגע, יתכן והוא מקבל טיפול רפואי ונותר בחיים". התקוות התבדו.... משפחת שטרן ניצחה במאבקה..... הם קיבלו את גופתו של אדיר שהובא לקבר ישראל.

כשחזרו שבוינו מדמשק, הייתה בנמל התעופה בן-גוריון שמחה גדולה של אותן משפחות "שזכו" לקבל את בניהם בחיים.

כאב שכול וכחבר ועד הורי השבויים והנעדריס, ידע משה שבנו לא יהיה ביניהם. הוא בא לברך את השבים מן השבי הסורי, מן המקום שבנו לא ישוב ממנו לעולמים.

זקוף ומחושל, יגונו חבוי עמוק, עמוק בנבכיו, הוא ברכם, לחץ ידיהם, ואיש מהחוזרים לא ידע כי הוא אב שכול, שכל תקוותיו נתבדו. את בנו שוב לא יראה, הוא ידע זאת. פירורי התקוות האחרונים, כמעט בלתי-רציונאליים נמוגו.

לקראת סוף השבוע של החזרת שבוינו, תמה פרשת החיפושים והחקירות הבלתי נלאות. בין הגוויות שהחזירו הסורים לישראל, זוהו גוויותיהם של שלושת הנעדריס מקרב תל א-שמס, ביניהן גוייתו של אדיר שטרן. למשפחות השכולות יש קבר לבכות עליו.

מצאתי לנכון לצרף נספח זה לעבודת המחקר כחלק ממורשת הקרב של צה"ל, כדי שידעו המפקדים, כדי שתדע כל אם עברייה, שהם המפקדים יודעים.... שחיי הבנים יקרים בחייהם ובמותם, וחשוב לא פחות לעשות את הכל, אבל את הכל, כדי להביאם לקבר ישראל.

אמ"ץ - תוה"ד - היסטוריה
ענף - חקר - קרבות
הד - 03 - 72

575

מספרו הקודם 6132 - 21 - 6132

ערוך מס' ...

CCXCVI

3. חטמ"ר 820 בהרכב :-
(1) כח "אמלית".
(2) פל"מ-יה' אגרוז.
(3) סירה חטמ"ר 820.
יבסיך לבצע סריקות בגזרתו.

4. יום ה-"ע" ושעת ה-"ק" :-
א. יום ה-"ע" 12 אוק' 73.
ב. שעה ה-"ק" 0600.

5. גבול גזרות
א. בין אוג' 36 ל-אוג' 210
צומת "ויביבית" - "אמדיקה", "רחול" - "קדאון".
ב. בין אוג' 210 ל-אוג' 146 :-
"דעוזה" 56 צומת "דאג" - צינקה, טרויה 86.

מנה לה
60 זהלמי"ם פזוודים וכחודלקים יועברו ל-הט' 317 בצומת קרטון
רכב ב' עם חלקי ווילוף.
יש לצרף חולית

צירי תחזוקה ארגדוויים

א. 36 - ציר צין.
אוג' 210 - ציר אמדיקה.
אוג' 146 - ציר דאון.

מזד מדכ"י, רס"נ
ע. ק. אג"מ א'
בשם קבילן אב"מ

פקודת מבצע חט' 317
לכיבוש תל שמס

זחטיבה 317
א ג " מ

אג"ד 567
אוג" 36 / ק"אג"מ
גמ"ה 45 / ממקד
חוד"נ 5106 / סגן
קציני מסד-
מח"ט 317

פ ק ו ד ת מ ב צ ע
תל - שמס

י ד י ע ו ת

1. כוחותינו

א. כונת האוגדה - לפחות אח ציר "אמ"יקוד" לכיוון מזרח ע"מ לאפשר את מעבר כוחות האוגדה לכיוון סעסע.

ב. משימת החטיבה - כיבוש תל-שמס ופתיחת ציר "אמ"יקוד" מזרחה.

2. יעוד

א. עין כפוח ו-חצ"א.

ב. סיכום ציריטושטחים:

1. תל-שמס - יעד גדוד+ המכיל בחוכות כפלוגה טנקים 54/55-7. לא מוגדר.

בחלקו המזרחי העלוח מדופנות ומספר בונקרי לוחמים.

2. ציר "אמ"יקוד" - ציר תנועה עיקרי קונטרה - דמשק - דרך סוג א" עבירה

לכל סוגי רכב.

3. ה-לג"ה הקטנה - משטח בזלתי/לבה עבירונו ל-רק"מ בלבה בצירים מוגבלים.

3. אויב

א. במחוס עצמו כפלוגה.

ב. מגנן ה-נ"ט כלל חוחי נ"ט פרגמות, 7 טנקים, מטפר טריוניות "סאנר".

4. הכונה

חטיבה 317 תכבוש את תל-שמס ונפתח את ציר "אמ"יקוד" לתנועה עד אור ל-14

חודש אוקטובר ע"מ לאפשר מעבר כוחות האוגדה מזרחה לעבר חסימה שחמוקם בציר

"אמ"יקוד" - "קראון".

5. העיטה

א. כללי: חקיפת לילה בכוח גדודי מתוגבר בטנקים ובטיוע ארטילרי בשני צירים

ובשני שלבים עיקריים כאשר.

א. הכנה ארטלריה על היעדים

ב. מיקום חפ"ק חטיבתי והחלפת תנועת רגלית / גדודיה ליעד.

ג. תנועה של כוח פלוגתי דרך ה-לג"ה.

ד. חקיפה וחסימה ע"י הכוחות האמורים.

ב. שלבים

- שלב א' - הכנה ארסילרית.
- שלב ב' - 120 - ש - ש תנועה ליעד
- שלב ג' - ש - בוקר לחימה וגמר סיהור.
- שלב ד' - עם סחר - פתיחת ציר "אמ"יקו" (עד ציר מסגד).
- שלב ה' - החא'יגנות לפי פקודה.

יום ה - ש 13 חודש אוקטובר שעה ה - ש סביב 2200

תשובות	פירוט תשובה	סינויים בודק ומ	מלב	מסילות כלליות	ודק ומ
נחת ה-תפ"ק הסנקים הזהירותים בפיקוד ק' האג"ם יסתרו עם ציף "אש" יקדשם	מסמך והוארונות מל-עמס		א	פיקוד על המבצע	מפקדת ומחסינה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' "שור" (7) פלוגת צנחנים מגד 567 ע"ג זחל"מסים.
	תפ"ק פרום כפך חלם		ב		
	מנוחה בלג"ה הקטנה והחיצונה	כחסינה בצפר "אש-יקוד" - "קראון" הכירה עם ה-גד' בהל שמש והמחנה לפקודה	1. כהה חל"נ 2. זול"מסים 3. 2 סנקים	ד ח	
	המחנה		ה	כיבוש תל-עמס	גד' 567 בפיקוד ה-מג"ד בהרכב 3 פלוגות צנחנים
	מנוחה רגליה לוח-עמס		ו		
	לחיפה וכיבוש תל.		ז		
	לפני פקודה		ח		

מספר תעודת זהות
מספר תעודת זהות

ב. שלבים

- שלב א' - הכנה ארסילריח.
- שלב ב' - 120 - ש - ש תנועה ליעד
- שלב ג' - ש - ש - בוקר לחימה וגמר סיהור.
- שלב ד' - עם שחר - פתיחת ציר "אמ"ץ" (עד ציר מסגד).
- שלב ה' - התאגדות לפי פקודה.

יום ה - ש 13 חודש אוקטובר שעה ה - ש סביבת 2200

1. מטרה
2. תאריך
3. מיקום
4. מספר
5. מספר
6. מספר
7. מספר
8. מספר
9. מספר
10. מספר
11. מספר
12. מספר
13. מספר
14. מספר
15. מספר
16. מספר
17. מספר
18. מספר
19. מספר
20. מספר

6. צוות ומימון

תשד"ח	פירוט ומימון	מס' דרכון	שנים	מדינה	מס' זר	מס' זר	מס' זר	מס' זר
נחה ה-תפ"א המנכ"ס החז"ל מ"ס בפיקוד ק' האג"מ יטהר ע"פ צ"ג "אג"מ יקו"ש-מ"מ	מס' זר 567 בפיקוד ה-מג"ד בהרכב 5 פלוגות צנחנים	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	א	פיקוד על המבצע	א	ב	ב	ב
	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ב	פיקוד על המבצע	ב	ב	ב	ב
	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ג	פיקוד על המבצע	ג	ג	ג	ג
	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ד	פיקוד על המבצע	ד	ד	ד	ד
מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ה	פיקוד על המבצע	ה	ה	ה	ה	
מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ו	פיקוד על המבצע	ו	ו	ו	ו	
מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ז	פיקוד על המבצע	ז	ז	ז	ז	
מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ח	פיקוד על המבצע	ח	ח	ח	ח	
מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	ט	פיקוד על המבצע	ט	ט	ט	ט	
מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	מפקדת החטיבה בפיקוד ה-מ"ס בהרכב ח"פ פל' ישור"י (7) פלוגה צנחנים מג"ד 567 ע"ג זחל"מס"ס.	י	פיקוד על המבצע	י	י	י	י	

7. ס י ר ע
כללי
א:

הסיוע ינהג ע"י ה-סד"כ הבא :

2. 2 סוללוח 160 מ"מ

1. גד"כ גפ"ר

3. גדוד (-) 105

4. טוללה 155 מ"מ

נס באזוריות האוגדה. הסיוע יחבצע ע"י מג"ד הגפ"ר עם אור. אהרון בנוכחות נציג האג"ד הארטיילרי.

ב. הקצאת קציני קישור.

1. גד' 567 יקבל 3 קו"קים

2. כפקע הגמ"ר ינוע כרגיל עם ה-מח"ס

שאלה

8. כללי - הכוונות יאכלו ארוחת ערב סל אס"ה. לפני היציאה. נוץ להתחמשה על על גופם לא ישאו הלוחמים חמושה נוספת.

9. פינוי רפואי - א. בזמן ההיטה יוצבר לציר "ציטה" - "אחריקה" שם קיימת תהגת איטוף.

שליטה

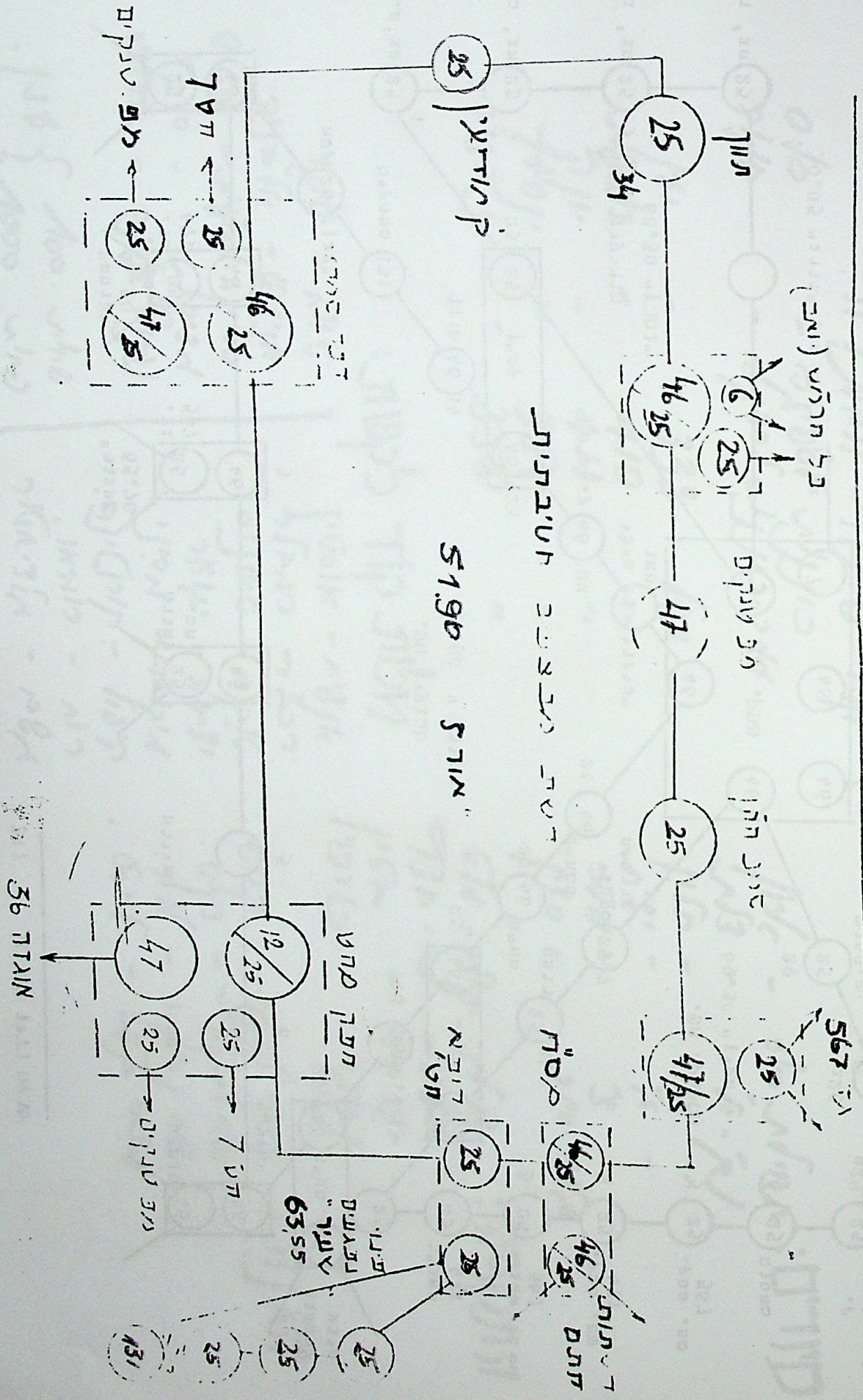
10. רשתות הטיבחות פקליות

11. כיקום כפקדות - מעקדה החסירה בכפר-זולט פילוג בנשך הלוימה לציר "אחריקה" - "קראון";

12. בטחון קשר - דממות ודיו עד שעה היציאה.

יש להמנע מברבורים ליותרים.

לנדס דודו - מצולע תל עמיס

51.90 5 אורז

ד'טת מ'פ'פ'ט' ש'ט'י'ב'ת'ית

ד'ב'ט' ס'מ'ר'י'ת'

7 ד'ט' 7

ל'פ' ט'נ'ק'י'ם

תוון

25

25

ב'ל הרמט (ונט)

מ'פ טנקים

סינג התן

567

מס'ח

ד'יב'ח

מח'ט

ח'פ'ר

פ'ינ'ו' פ'ע'ג'ם' א'ע'ו'ר' 63.55

ד'וט'

נ'פ' ט'נ'ק'י'ם

א'ו'ג'ד'ה' 36

חידוים קטל ותאגידות:

סלום	-	ביטולט זסטויגה	333	סגיל
חלוק	-	גארי בערלט זסטויגה	410	"
ישל	-	333	411	"
צירפא	-	410	357	"
יוןרה	-	411	358	"
זכצני	-	357		

קלות קוד לקטות:

גלום - טעל	אנשימ - אוסיל
אנזאום - זאבהני	רבע - כמאל
סייגה זעלעית - פסיס	טלנימ - סאוונ
אניצנט - סיניל	יציגה - יעזא
נערוף זעלע - הוצו	זיעלמ - זמני
	קיטל - קיטלינע
	רומ - כומיאן
	זעמ - זאציטאר

מלות דוואד:

סוודים: עפילמ סא	זלון
לער זא	זלון
זאמ סונו	זעלע
	זעלע
	זעלע

הולקפיה:

זעלע	זעלע
זעלע	זעלע
זעלע	זעלע
זעלע	זעלע

הגענק:

זעלע	זעלע
זעלע	זעלע
זעלע	זעלע
זעלע	זעלע